

Odkaz
prof. Imricha Karvaša
pre súčasnú hospodársku vedu a prax

František Chudják
Emília Zimková
eds.

František Chudják – Emília Zimková (eds.)

**Odkaz prof. Imricha Karvaša pre súčasnú
hospodársku vedu a prax**

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

eúsav
Ekonomický ústav SAV, v.v.i.
Institute of Economic Research SAS

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA

Vydavateľstvo EKONÓM

2023

Autori ©

Ilona Bažantová, Ľudovít Hallon, Július Horváth, František Chudják, Ján Lisý, Mikuláš Luptáčík, Anton Marcinčin, Karol Morvay, Pavol Ochotnický, Ľuboš Pástor, Monika Šestáková, Emília Zimková

Preklad resumé: Mgr. Dávid Eliot

Recenzenti:

Prof. Ing. Stanislava Hronová, CSc., Dr. h. c.

PhDr. Michal Schvarc, PhD.

Jazyková redakcia: prom. fil. Igor Ďatko

Grafický dizajn a typografia: Ing. Miroslav Horňák

Návrh obálky: Ing. Matej Žofaj, PhD.

Spracovanie obálky: Ing. Miroslav Horňák

Editovaná vedecká kniha vznikla s finančnou podporou Národnej banky Slovenska a grantovej schémy VEGA 1/0382/23

Nepredajné

Všetky práva vyhradené

ISBN 978-80-225-5075-8 (brožovaná väzba)

ISBN 978-80-225-5122-9 (PDF)

Obsah

ODKAZ PROF. IMRICH A KARVAŠA PRE SÚČASNÚ HOSPODÁRSKU VEDU A PRAX	1
PREDSLOV.....	5
František Chudják, Emília Zimková	
ÚVODNÉ SLOVO	11
Mikuláš Luptáčik	
ŽIVOT, DIELO A VEREJNÉ AKTIVITY IMRICH A KARVAŠA.....	16
Ľudovít Hallon	
I. AKO PREKONAŤ KRÍZY	37
I.1. AKTUÁLNE VÝZVY PRE NAŠU EKONOMIKU.....	38
Ľuboš Pástor	
I.2. NÁZORY IMRICH A KARVAŠA NA CYKLICKÝ VÝVOJ EKONOMIKY A ICH AKTUÁLNOSŤ.....	46
Ján Lisý	
I.3. ODKAZ IMRICH A KARVAŠA PRE KRÍZY V ÉRE SAMOSTATNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	51
Pavol Ochotnický	
II. INFLÁCIA A POLITIKA CENTRÁLNYCH BÁNK.	69
II.1. ODKAZ HABILITAČNEJ PRÁCE IMRICH A KARVAŠA V OBLASTI INFLÁCIE PRE SÚČASNOSŤ.....	70
Emília Zimková	
II.2. MENOVÁ POLITIKA SLOVENSKEJ NÁRODNEJ BANKY (1939 - 1944) - TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ GUVERNÉRA IMRICH A KARVAŠA A ICH PRAKTICKÁ REALIZÁCIA.....	90
František Chudják	
III. NOVÝ MODEL RASTU	111
III.1. PREKONÁVANIE PRAHU. PRÍBEH PREDČASNE SPOMALENEJ REÁLNEJ KONVERGENCIE.	112
Karol Morvay	
III.2. OD REGIONALIZMU K REGIONÁLNEJ POLITIKE: ODBORNOSŤ A ODVAHA.....	124
Anton Marcinčin	
IV. PRÍNOS IMRICH A KARVAŠA K ROZVOJU EKONOMICKEJ A PRÁVNEJ TEÓRIE	141
IV.1. PRÍNOS IMRICH A KARVAŠA K TEORETICKO-METODOLOGICKÝM ZÁKLADOM FORMOVANIA HOSPODÁRSKEJ POLITIKY.....	142
Monika Šestáková	
IV.2. KARVAŠŮV PRÍNOS DO DISKUSE O TRHU A KARTELIZACI NA ZAČÁTKU 30. LET 20. STOLETÍ.....	152
Ilona Bažantová	
IV.3. IMRICH KARVAŠ - RACIONÁLNA STREDNÁ CESTA MEDZI RADIKÁLMI.....	163
Július Horváth	
VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA	170

RESUMÉ	184
INTRODUCTION (MIKULÁŠ LUPTÁČIK).....	184
IMRICH KARVAŠ: LIFE AND LEGACY (ĽUDOVÍT HALLON).....	186
CURRENT CHALLENGES FOR OUR ECONOMY (ĽUBOŠ PÁSTOR).....	186
OPINIONS OF IMRICH KARVAŠ ON CYCLICAL DEVELOPMENTS OF THE ECONOMY AND THEIR TOPICALITY (JÁN LISÝ).....	188
THE LEGACY OF IMRICH KARVAŠ FOR CRISES IN THE ERA OF THE SLOVAK REPUBLIC AS AN INDEPENDENT STATE (PAVOL OCHOTNICKÝ).....	190
THE LEGACY OF IMRICH KARVAŠ'S HABILITATION THESIS IN THE FIELD OF INFLATION TO THE PRESENT (EMÍLIA ZIMKOVÁ).....	193
MONETARY POLICY OF SLOVAK NATIONAL BANK (1939 - 1944) - THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE GOVERNOR IMRICH KARVAŠ AND THEIR PRACTICAL IMPLEMENTATION (FRANTIŠEK CHUDJÁK).....	195
OVER THE THRESHOLD - THE STORY OF UNTIMELY SLOWDOWN OF THE REAL CONVERGENCE (KAROL MORVAY).....	196
FROM REGIONALISM TO REGIONAL POLITICS - A NEED FOR EXPERTISE AND COURAGE (ANTON MARCINČIN).....	197
CONTRIBUTION OF IMRICH KARVAŠ TO THEORETICAL-METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF ECONOMIC POLICY FORMATION (MONIKA ŠESTÁKOVÁ).....	199
KARVAŠ'S CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION ON THE MARKET AND CARTEL FORMATION (ILONA BAŽANTOVÁ).....	200
IMRICH KARVAŠ - THE RATIONAL MIDDLE COURSE AMONG RADICALS (JÚLIUS HORVÁTH).....	201
ALFABETICKÁ CHARAKTERISTIKA AUTOROV	203

Predslov

František Chudják, Emília Zimková

Neraz sme sa už stretli s pochybnosťami o tom, či Slovensko vôbec má nejaké ekonomicko-teoretické tradície, ale aj hospodársko-politické zdroje. Pramenili aj z toho, že sa o nich dlhé roky zámerne nehovorilo. Najmä v ekonomickej teórii i politike tak závislej od národnej a štátnej suverenity, politicko-spoločenské peripetie často deformovali historické skutočnosti tak, že vymazali z podvedomia verejnosti doma i v zahraničí aj tie slovenské osobnosti, ktoré v medzinárodných dimenziách dosiahli špičkovú úroveň. Jednou z nich bol aj profesor Imrich Karvaš – národohospodár, právnik, vysokoškolský pedagóg a publicista, popredný medzinárodne uznávaný odborník, ale aj presvedčený humanista a vlastenec.¹

Zachytiť prácu a životné osudy tak mnohorakej osobnosti je veľmi ťažké. Profesor Karvaš bol vynikajúcim teoretikom, domnieval sa však, že vlastným cieľom teoretickej práce je predovšetkým riešenie problémov praxe. Tento svoj pohľad na využitie teórie v praxi napokon preukázal aj ako popredný hospodársky činiteľ. Vysoké štátne funkcie zastával v problematických a tragických časoch vždy pre svoju odbornú prestíž, nikdy nie pre stranické či iné ambície. Priam dramaticky zachránil slovenské zlato a jeho zásadné finančné i zásobovacie kroky v podstate umožnili Slovenské národné povstanie. Stal sa však vážnym gestapa a neskôr aj komunistov. Peripetie jeho životnej púte sú už dostatočne známe, no dnes rezonujú čoraz aktuálnejšie. Dielo Imricha Karvaša spájajú navzájom humanita a morálne cítenie. V Základoch hospodárskej vedy napísal: „*Hodnota jednotlivca z hľadiska spoločnosti je určená mierou, v akej prispieva nie k vlastnému, ale k všeobecnému blahobytu celku.*“² Zdôrazňoval pritom nevyhnutnú syntézu ekonomiky s etikou. Vďaka svojej mnohostrannej činnosti sa Imrich Karvaš stal najvýznamnejším národohospodárom 1. polovice 20. storočia na Slovensku. V niektorých otázkach predstihol svoju dobu. To možno jasne vidieť i v jeho pohľade na predpokladanú ekonomickú integráciu, na potrebu vzniku nadnárodných organizačných útvarov a vytvorenie nadnárodnej meny.

Prvým krokom k vytvoreniu tejto editovanej vedeckej knihy bola medzinárodná vedecká konferencia, na príprave ktorej sa ideovo i organizačne podieľali Národná banka Slovenska v spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave, Ekonomickou univerzitou v Bratislave, Ekonomickým ústavom Slovenskej akadémie vied v Bratislave a Ekonomickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Uvedená konferencia pod názvom Odkaz prof. Imricha Karvaša pre súčasnú hospodársku vedu a prax sa konala dňa 1. marca 2023 pri príležitosti 120. výročia narodenia Imricha Karvaša, prvého guvernéra slovenskej centrálnej banky. S myšlienkou zorganizovať podujatie, ktoré by zhodnotilo

---

1 HLA VATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš – vedec, národohospodár, politik a pedagóg. In *Ľudia, banky a peniaze*. Bratislava: Národná banka Slovenska v Academic Electronic Press, 2003, s. 475.

2 KARVAŠ, Imrich. *Základy hospodárskej vedy*. Bratislava: VEDA, 1999, s. 18.

Imrich Karvaš (1903 - 1981)

Zdroj: Archív Národnej banky Slovenska

s odstupom času život a dielo Imricha Karvaša a zároveň verifikovalo platnosť jeho myšlienok a názorov v súčasnosti, prišla významná slovenská ekonómka, bývala ministerka financií SR Ing. Brigita Schmögnerová, PhD., ktorá sa postavila na čelo prípravného výboru konferencie.³ Spolu s doc. PhDr. Monikou Šestákovou, DrSc., z Vysokej školy manažmentu v Bratislave pripravili návrh základných tematických okruhov konferencie. Garancia nad uvedeným podujatím a precíznejšie rozpracovanie tematických okruhov boli zverené Vedeckému výboru konferencie pod vedením prof. Ing. Emílie Zimkovej, PhD., z Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.⁴

---

3 Členmi prípravného výboru sa stali: doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc. (Právnická fakulta UK v Prahe, ďalej len PF UK, Praha), Mgr. Michal Horváth, PhD. (Národná banka Slovenska, ďalej len NBS), PhDr. František Chudják, PhD. (NBS), Mgr. Maroš Pavlovič, PhD., LL. M. (Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, ďalej len PraF UK), prof. Ing. Juraj Šipko, PhD., MBA (Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava, ďalej len EÚ SAV, Bratislava), doc. PhDr. Monika Šestáková, DrSc. (Vysoká škola manažmentu v Bratislave, ďalej len VŠM, Bratislava), Ing. Jana Tkáčová (Ekonomická univerzita v Bratislave, ďalej len EU v Bratislave), Ing. Jaroslav Vokoun (EÚ SAV, Bratislava), prof. Ing. Emília Zimková, PhD. (Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, ďalej len EF UMB, Banská Bystrica).

4 Členmi vedeckého výboru boli ďalej Ing. Brigita Schmögnerová, PhD. (Profórum, Bratislava), doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc. (PF UK, Praha), prof. JUDr. Ľubomír Čunderlík, PhD. (PraF UK, Bratislava, NBS), prof. Ing. Ferdinand Daňo, PhD. (EU v Bratislave), doc. Ing. Vladimír Hladovský, PhD. (UMB,

Vedecký výbor navrhol základnú štruktúru predkladanej editovanej vedeckej knihy, na základe ktorej sme požiadali jednotlivých autorov o vypracovanie štúdií na určené témy, ktoré tvoria jadro uvedenej publikácie. Monografiu sme rozdelili do štyroch tematických blokov, ktorým predchádza Úvodné slovo prof. Mikuláša Luptáčka, ktorý sa v roku 1999 zaslúžil o znovuyydanie kľúčového diela Imricha Karvaša – Základy hospodárskej vedy. Na malom priestore, ale o to intenzívnejšie a nástojčivejšie formuluje základné otázky, ktorými sme sa chceli v tomto diele zaoberať ako napríklad, prečo je potrebné a užitočné zaoberať sa myšlienkami už nežijúcich ekonómov a vôbec dejinami ekonomického myslenia. Nasleduje vedecká biografica Imricha Karvaša z pera historika Ľudovíta Hallona, ktorá je zameraná na humanistický a sociálny rozmer Imricha Karvaša a jeho odkaz pre dnešok.

Prvá časť publikácie pod názvom Ako prekonať krízy sa zaoberá názormi Imricha Karvaša na cyklický vývoj ekonomiky, prekonávanie kríz a tiež aktuálnosťou Karvašovych názorov pre súčasnosť. Na úplný začiatok tejto kapitoly sme zaradili príspevok prof. Luboša Pástora z Chicagskej univerzity s názvom Aktuálne výzvy pre našu ekonomiku. Autor formou vedeckej eseje priamo, výstižne a zrozumiteľne vysvetľuje, akým mnohorakým výzvam v súčasnosti čelí naša ekonomika. V krátkodobom horizonte nás trápia nadmerná inflácia a energetická kríza. V strednodobej perspektíve musíme riešiť problémy vysokého zadlženia a zastavenej konvergencie voči priemeru krajín EÚ. Z dlhodobého hľadiska celá planéta čelí problému klimatických zmien. Vlády a centrálné banky sa snažia vyrovnávať sa s týmito výzvami, ale ich možnosti sú obmedzené. Nasleduje štúdia prof. Jána Lisého, ktorý skúma názory Imricha Karvaša na cyklický vývoj ekonomiky a ich aktuálnosť. Prof. Karvaš cyklický vývoj skúmal z dvoch hľadísk: z teoretického a kauzálnohistorického. Teória vysvetľuje vznik krízy ako vychýlenie ekonomických relácií od ich rovnovážneho stavu. Kauzálnohistorický prístup zahŕňa konkrétne zmeny ekonomických veličín v priebehu cyklického vývoja. Za príčiny kríz považuje vojny, prírodné katastrofy, zmeny cien surovín, energií a potravín, sociálne nepokoje. Ekonomická teória dnes vysvetľuje cyklický vývoj ako dôsledok šokov na strane dopytu a ponuky. Aj keď Karvaš neuvádza zdroje šokov, implicitne ich možno chápať tak, ako ich poníma súčasná ekonomická teória. Karvaš rozlišuje exogénne a endogénne teórie. Jeho veľkou prednosťou boli praktické skúsenosti a poznatky získané počas štúdií v zahraničí. Jeho názory využili viacerí ekonómovia pri objasňovaní cyklického vývoja ekonomiky. Prvá časť publikácie uzatvára štúdia prof. Pavla Ochoťnického pod názvom Odkaz Imricha Karvaša pre krízy v ére samostatnosti, ktorý sa pokúša definovať hlavné odkazy vybraných diel prof. Karvaša o príčinách kríz a ich prekonávaní hospodárskou, fiškálnou a menovou politikou. Na

---

Banská Bystrica), prof. Ing. Richard Hindls, CSc., dr. h. c. (Fakulta informatiky a štatistiky Vysokiej školy ekonomickej v Prahe, ďalej len FIS VŠE, Praha), Mgr. Michal Horváth, PhD. (NBS), prof. Ing. Stanislava Hronová, CSc., dr. h. c. (FIS VŠE, Praha), PhDr. František Chudják, PhD. (NBS), doc. JUDr. Ing. Matej Kačaljak, PhD. (PraF UK, Bratislava), prof. Ing. Ján Lisý, PhD. (EÚ v Bratislave), univ. prof. I. R., dipl. Ing. Dr. Mikuláš Luptáček (Industriewissenschaftliches Institut, ďalej len IWI, Viedeň), prof. Ing. Pavol Ochoťnický, CSc. (EÚ v Bratislave), Maroš Pavlovič (PraF UK, Bratislava), prof. Ing. Juraj Sipko, PhD., MBA (EÚ SAV, Bratislava), doc. PhDr. Monika Šestáková, DrSc. (VŠM, Bratislava), Ing. Jaroslav Vokoun (EÚ SAV, Bratislava).

tejto báze, spolu s názormi prof. Karvaša o význame kapitálového, peňažného trhu a inštitúcií pre prosperitu národných ekonomík, ako aj v kontexte súčasného vývoja ekonomickej vedy, autor formuluje hypotetické odporúčania prof. Karvaša na úspešné prekonávanie kríz ekonomiky SR od roku 1993.

Druhá časť publikácie pod názvom Inflácia a politika centrálnych bánk je venovaná odkazu Imricha Karvaša pre oblasť inflácie a menovej politiky vo vybraných krajinách Európskej únie a tiež menovej politike Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1944, na čele ktorej stál ako guvernér. Autori tohto bloku analyzujú teoretické východiská Imricha Karvaša a ich praktickú realizáciu v menovej politike. Štúdia prof. Emilie Zimkovej vychádza z habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša nazvanej "Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú politiku". Napriek tomu, že toto dielo vzniklo v roku 1928, jeho hlavné myšlienky sú nesmierne aktuálne pre súčasnosť. Autor skúma povojnové hospodárske problémy Francúzska a iných krajín, ktoré sa odrazili vo vysokej miere inflácie a nutnej potrebe jej konsolidácie. Jeho odborné poslanstvo je prekvapujúco aktuálne aj pre súčasnú menovú politiku krajín sužovaných finančnou, covidovou a vojnovou krízou. Prof. Imrich A. Karvaš na základe podrobnej analýzy makroekonomických údajov skúmaných krajín (vládne výdavky, zadlženie, vývoj hospodárstva, inflácia, vývoj kurzov...) a na základe poznania ich vnútorných štrukturálnych vzťahov zdôrazňuje holistické riešenia pre inflačnú konsolidáciu, založené na fiškálnej konsolidácii. Jeho odkaz tak môže byť liekom aj pre súčasné krajiny EÚ a USA. Rozborom teoretických východísk prof. Imricha Karvaša v oblasti menovej politiky a ich praktická realizácia z pozície guvernéra Slovenskej národnej banky je venovaná štúdiu dr. Františka Chudjáka. V ekonomickej oblasti v popredí pozornosti profesora Imricha Karvaša bola predovšetkým menová problematika. Ako najvýraznejšia národohospodárska osobnosť predmnichovského Slovenska sa stal prof. Karvaš prvým guvernérom Slovenskej národnej banky, kde pôsobil v rokoch 1939 – 1944. Vďaka jeho uvážlivému prístupu boli menová a úverová politika Slovenskej národnej banky zdržanlivé a reštriktívne, keďže nechceli neúmerne zvyšovať obeh bankoviek, čím by sa vytvorili umelá kúpna sila a následná inflácia. Autor skúma teoretické východiská a názory Imricha Karvaša na menovú politiku, ako aj ich praktickú realizáciu z pozície guvernéra Slovenskej národnej banky.

Tretia časť knihy nazvaná Nový model rastu prináša analýzu názorov Imricha Karvaša na problematiku ekonomického rastu a regionalizmu. Zameriava sa predovšetkým na aktuálne otázky konvergencie, regionalizmu, regionálnej politiky a potrebu nových rastových modelov v členských štátoch EÚ v strednej a východnej Európe. Inšpiratívna a provokatívna štúdia doc. Karola Morvaya pod názvom Prekonávanie prahu. Príbeh predčasne spomalenej reálnej konvergencie sa zaoberá problémom zlyhávania ekonomiky SR v reálnej konvergencii v ostatnom období. Ekonomika SR má už dlhšie obdobie problém prekonať pomyselný prah, ktorý ju delí od výkonnosti tých špičkových. Dá sa diskutovať o korektnosti merania medzery medzi ekonomikou SR a doháňanou špičkou, ale tým sa problém neeliminuje. Zúžili sa totiž všetky tri zásadné zdroje podpory dlhodobého rastu: kapitál, práca a produktivita. Rovnako

aktuálny a inšpirujúci je i príspevok dr. Antona Marcinčina, ktorý vo svojej štúdiu pod názvom *Od regionalizmu k regionálnej politike: odbornosť a odvaha upriamuje našu pozornosť na to, akým vynikajúcim a odvážnym odborníkom bol Imrich Karvaš. Potreba tvorby a realizácie územne cielených hospodárskych politik je hlavnou témou jeho štúdie „Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku“*. Slovenské hospodárstvo dnes nie je v najlepšom stave. Riešením sú odbornosť a odvaha efektívnejšie využívať ľudské kapacity ako faktor rastu, lepším uplatnením, čiže skutočnou decentralizáciou rozhodovania.

Posledná časť publikácie hodnotí prínos Imricha Karvaša k teoreticko-metodologickým základom formovania hospodárskej politiky, k diskusiám o trhu a kartelizácii. Imrich Karvaš zdôrazňoval význam etiky v ekonomickej vede i v hospodárskej politike a bol zástancom racionálnej strednej cesty. Doc. Monika Šestáková skúma prínos Imricha Karvaša k teoreticko-metodologickým základom formovania hospodárskej politiky. Jej cieľom jej vyzdvihnúť základné teoreticko-metodologické princípy Karvašovho diela, ktoré sú trvalo aktuálne pre hospodársku politiku štátu. Ide predovšetkým o etický princíp, ktorého význam Karvaš zdôrazňuje tak pre ekonomicke vedu, ako aj pre hospodársku prax na všetkých úrovniach. Úlohou hospodárskej politiky štátu je zabezpečiť plnenie objektívnych, kolektívnych cieľov spoločnosti ako celku. Zásada, že všetky hospodárske procesy sa konajú v priestore a čase, znamená rešpektovanie nielen regionálnych podmienok, ale aj historickej podmienenosti určitých javov a uvedomenie si systémových väzieb prijatých opatrení. Malo by sa prihliadať na to, ako prijaté opatrenia ovplyvnia budúci vývoj a ako bude možné financovať náklady s nimi spojené. Karvaš taktiež predvída, že prirodzený hospodársky vývoj (deľba práce) povedie k formovaniu väčších nadnárodných celkov, ktoré však majú vzniknúť na základe iniciatívy národných štátov, a nie mocenským vplyvom veľkých štátov. Cieľom príspevku doc. Ilony Bažantovej je analyzovať Karvašove názory na trh a jeho premeny. Imrich Karvaš už na začiatku 30. rokov 20. storočia upozorňoval na zmenený pohľad na trh a úlohu štátu v ekonomike, keď vstupuje do popredia aktívny štát ako ekonomický subjekt. Pod dojemom hospodárskej krízy 30. rokov navrhoval regulatívne zásahy štátu do regionálnej politiky Slovenska a podporu slovenského hospodárstva. Príspevok sa bližšie venuje jeho knihe „Vliv kartelov na konjunkturu“ z roku 1932, kde skúmal podstatu kartelov a ako kartely a iné podnikateľské združenia ovplyvňujú vývoj hospodárstva. Kapitulu uzatvára štúdiu prof. Júliusa Horvátha pod názvom *Imrich Karvaš – racionálna stredná cesta medzi radikálmi*. Skúsený a erudovaný autor sa v premyslenej a ucelenej skratke zaoberá udalosťami, rozhodnutiami a politickými vplyvmi, ktoré ovplyvnili profesora Karvaša, či už v osobnom živote alebo v intelektuálnej tvorbe. Poukazuje na štyri základné obdobia jeho intelektuálneho a osobného života. Karvaš sa najprv vydal na cestu čisto akademickú, no neskôr, pod vplyvom hospodárskej krízy, sa jeho záujem posunul aj do iných ekonomických oblastí, a to hlavne do otázok ekonomického rozvoja. Ku koncu tridsiatych rokov je Karvašov život výrazne zasiahnutý medzinárodnými politickými udalosťami. V povojnovom období vrcholí jeho vedecká kariéra v publikovaní jednej z prvých učebníc ekonómie v slovenskom jazyku. Po zmene politického režimu domáca a medzinárodná politika ukončujú jeho vedeckú

kariéru.

Predložená publikácia prináša, okrem detailnejšieho pohľadu na viaceré udalosti a súvislosti s pôsobením a životom Imricha Karvaša, aj množstvo doplňujúceho štatistického materiálu vo forme tabuliek či grafov. Úmyselne zvolený tím erudovaných slovenských a českých ekonómov, historikov a právnikov pôsobiacich doma i v zahraničí sa snaží priniesť nový pohľad na teoretický, ale aj praktický odkaz diela Imricha Karvaša pre dnešok. Predložená editovaná vedecká kniha nechce byť len jednou z radu spomienkových či jubilejných publikácií, ale má predstaviť osobnosť Imricha Karvaša v jeho mnohorakosti, osobnosť, ktorá má čo povedať aj dnes. Autori pôsobiaci na zahraničných vedeckých pracoviskách priniesli tak potrebný „pohľad zvonka“, aby sme nepodľahli ilúzii našej jedinečnosti a výnimočnosti. V budúcnosti by sme radi pokračovali v našom výskume, pričom by sme chceli osobnosť Imricha Karvaša pevnejšie ukotviť v európskom, minimálne v stredoeurópskom priestore, či vôbec a ak áno, ako jeho teoretické dielo, ale aj praktickú činnosť reflektovali jeho súčasníci (ekonómovia, centrálni bankári), respektíve historici hospodárskych dejín. Budeme hľadať odpoveď na otázku, aké je miesto Imricha Karvaša, ale aj ďalších slovenských ekonómov, v dejinách ekonomického myslenia v Európe, v čom spočívala ich jedinečnosť a originalita.

Úvodné slovo

Mikuláš Luptáčik

Nemôžem začať inak ako príbehom, cez ktorý som sa bližšie zoznámil s dielom prof. Karvaša a následne i s jeho rodinou. Som veľmi vďačný za príležitosť osobne poznať rodinu profesora Karvaša, keď som už nemal šťastie stretnúť sa osobne s pánom profesorom.

Po spoločenských zmenách a transformácii slovenskej ekonomiky na trhové hospodárstvo v roku 1989 vznikla urgentná potreba zmeny obsahu štúdia ekonomických predmetov, a teda i potreba nových študijných podkladov a materiálov. V snahe prispieť tomuto procesu som sa rozhodol preložiť štandardnú a v západoeurópskych krajinách veľmi rozšírenú učebnicu makroekonómie: Homburg – Felderer, Makroökonomik und neue Makroökonomik.¹

Sám som sa s ekonómiou trhového hospodárstva stretol až počas môjho štúdia na Inštitúte pre vyššie štúdium (Institut für Höhere Studien) vo Viedni, a teda v nemecky alebo anglicky písaných učebniciach, a preto bol preklad takejto učebnice i pre mňa novou výzvou. Hovoril som si, že na Slovensku boli ekonómovia, ktorí učili národohospodárske vedy ešte pred obdobím plánovaného hospodárstva, a teda by bolo užitočné si pozrieť učebnice z tohto obdobia. Vďaka prof. Laščiakovi som mal možnosť i osobne poznať prof. Brišku, avšak, žiaľ, už nie prof. Karvaša. Vedel som však o jeho učebnici *Základy hospodárskej vedy*, vydané v roku 1947, ale nebolo jednoduché získať výtlačok tejto knihy. Vďaka pracovníkom Ekonomického ústavu SAV sa mi podarilo knihu získať a veľmi ma zaujala, nie menej ako čitateľov, ktorým sa dostal do rúk ten istý výtlačok ako mne (už ich zrejme bolo veľa). Bol popísaný početnými komentármi a poznámkami a celé odseky boli farebne výrazne vyznačené. Isteže sa ekonómia ako vedná disciplína a i jazyk medzitým ďalej vyvíjali, avšak môj pôvodný zámer pomôcť si pri preklade určitých odborných termínov z nemčiny do slovenčiny bol viac ako kompenzovaný veľmi užitočným pohľadom na základy hospodárskej vedy a na vtedajší stav poznania, ponúknuté najvýznamnejším slovenským národohospodárom z obdobia 30. a 40. rokov minulého storočia. A tak sa zrodila myšlienka znovu vydania tejto knihy², ktorá je vyvrcholením a určitou syntézou teoretického odkazu Imricha Karvaša (“magnum opus of Karvas”)³. Znovu vydanie tejto učebnice som vnímal ako našu úlohu a morálnu povinnosť nielen voči tejto kľúčovej osobnosti ekonomickej vedy a hospodárskej politiky na Slovensku v uvedenom období, ale i voči súčasnej a ďalším generáciám slovenských ekonómov.

V tejto súvislosti je potrebné položiť si otázku, prečo je potrebné a užitočné zaoberať sa myšlienkami už nežijúcich ekonómov a vôbec dejinami ekonomického myslenia.

---

1 HOMBURG, Bernhard – FELDERER, Stefan. *Makroökonomik und neue Makroökonomik*. 5. Auflage. Berlin, Springer-Lehrbuch, 1991. V slovenskom preklade: HOMBURG, Bernhard – FELDERER, Stefan. *Makroekonomika a nová makroekonomika*. Bratislava: Elita, 1995.

2 KARVAŠ, Imrich. *Základy hospodárskej vedy*. Bratislava: VEDA, 1999.

3 HORVATH, Julius. *A History of Slovak Economic Thought*. London and New York, Routledge, 2022, s. 90.

J. A. Schumpeter uvádza tri dôvody, prečo by sme sa mali zaoberať dejinami ekonomického učenia:

- pedagogický prínos
- nové podnety
- pohľady na cestu ľudského ducha.⁴

V ekonómii, ako píše Schumpeter, „die heutigen Probleme, Methoden und Resultate nicht völlig verständlich werden ohne eine gewisse Kenntnis des Weges, auf dem die Wirtschaftswissenschaftler zu ihrer Denkweise gelangten,“⁵ dnešným problémom, metódam a výsledkom v ekonómii nemôžeme úplne porozumieť bez určitých znalostí cesty, po ktorej sa ekonómovia k ich spôsobu myslenia dostali.

Iný významný súčasný ekonóm Heinz Kurz v reakcii na otázku Pigoua: „Is the history of economic thought a history of the wrong ideas of dead men?“ to formuluje nasledovne: „Knowing the history of the discipline should help us resist superstition, hysteria, and exuberance in economic and social questions. And it should immunize us against idea that it is the privilege of living economists to articulate only correct ideas.“⁶ Áno, znalosť dejín ekonomického učenia nás robí imúnnymi proti názoru, že len žijúci ekonómovia môžu prinášať správne idey a prístupy k riešeniu súčasných ekonomických a sociálnych problémov.

Jednou z mnohých predností knihy Schumpetera sú portréty významných osobností v kontexte ich doby. Práve na charakteristike významných ekonómov možno veľmi dobre vidieť, ako sa ekonomické myslenie vyvíjalo. Z tohto ohľadu si pre poznanie vývoja ekonomického myslenia na Slovensku zaslúži pozornosť kniha Júliusa Horvatha z roku 2022: „A History of Slovak Economic Thought“, ktorá sa – podrobne a primerane významu – venuje i osobe prof. Imricha Karvaša.⁷

Ak sa chceme zaoberať odkazom Imricha Karvaša pre hospodársku vedu a prax musíme vychádzať z jej predmetu, teda čo je jej obsahom. Ekonomickú vedu definuje Imrich Karvaš ako: „náuku o vedomej ľudskej činnosti, zameranej na zaobstarávanie a používanie prostriedkov potrebných na uspokojenie ľudských potrieb“.⁸ Táto definícia obsahuje všetky znaky, ktoré dostatočne charakterizujú predmet economickej vedy.

Ekonomickú vedu delí Imrich Karvaš na niekoľko týchto častí:

- noetika ekonomických vied, teda náuky o metóde pozorovania a myslenia,

---

4 SCHUMPETER, J. A. Geschichte der ökonomischen Analyse. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1965. Pozri tiež 2. kapitulu knihy autorov: HOMBURG – FELDERER, Makroekonomika a nová makroekonomika, 1995.

5 SCHUMPETER, Geschichte der ökonomischen..., s. 523.

6 KURZ, Heinz D. Economic Thought. A Brief History. New York Columbia University Press, 2017, s. 185.

7 HORVATH, A History of Slovak Economic Thought, 2022.

8 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 28.

- teória ekonomickej vedy, ktorej úlohou je analýzou hospodárskych javov zistiť zákonitosti ekonomických činností a hospodárske závislosti javov,
- praktické (aplikovane) ekonomické vedy, označované ako hospodárska politika, včítane finančnej vedy,
- hospodárske dejiny.

Vedy, ktoré výsledky svojich pozorovaní dodávajú ekonomickej vede, nazýva pomocnými vedami, ku ktorým zaraďuje: štatistiku, hospodárske dejiny, dejiny ekonomických teórií a sociológiu.

Ako vnímal Imrich Karvaš samotnú ekonomickú teóriu, resp. teóriu ekonomickej vedy?

„Teória každej vedy hľadá zákonitosti a pravidelnosti javov ňou skúmaných; na základe skúmania potom vyslovuje poznatky a tvorí vedecké zákony. Teória nikomu neradí, ale len konštatuje poznanú skutočnosť...“ Je veľkou chybou, keď sa „v ekonomickej vede vidí len návod pre prax, pre hospodársku politiku“.⁹ Ďalej píše: *„...úlohou teórie nie je, ani nemôže byť, dávať recepty na praktickú politiku.“*¹⁰

Porovnajme si teraz tieto tvrdenia s definíciou ekonomickej vedy Keynesa:

V ponímaní Keynesa ekonómia nie je súborom poučiek a hotových *konceptov bezprostredne aplikovateľných v hospodárskej praxi, ale spôsob myslenia, schopnosť vedieť sa k daným problémom postaviť, problém analyzovať, vyvodiť závery a navrhnúť riešenia.*

Prof. Imrich Karvaš je z môjho pohľadu v úplnom súlade s Keynesovým ponímaním ekonómie a presvedčivým príkladom a podložením tvrdenia: *Dobrá teória je najlepšia prax. „Nie vždy sa podarí taká symbióza vedca, teoretika a národohospodárskeho činiteľa, ako sa to prejavilo v osobe profesora Karvaša.“*¹¹

Bez hlbokých teoretických znalostí prof. Karvaša by takáto symbióza nebola možná. V tomto vidím odkaz Imricha Karvaša pre výchovu ekonómov schopných reagovať na výzvy, pred ktorými hospodárska prax a slovenská spoločnosť v súčasnosti stoja. Musíme klásť dôraz na rozvíjanie ekonomického myslenia a schopnosti vedieť sa nové veci rýchlo naučiť a klásť relevantné otázky. Položiť relevantnú otázku je dôležitejšie ako zodpovedať irelevantnú.

Tomu musia zodpovedať štruktúra, forma a obsah vzdelávania na všetkých stupňoch. *„Vzdelávanie nie je o učení sa faktov, ale o trénovaní mozgu ako rozmýšľať.“*¹² *„Študent nie je nádoba, ktorú treba naplniť, ale fakľa, ktorú treba zapáliť.“* (Albert Einstein) Vzdelanie je to, čo zostane, keď zabudneme, čo sme sa v škole učili.

Základným predpokladom každého pokroku a vedeckého výskumu je zvedavosť. *„Ja som*

9 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 16.

10 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 595.

11 HLA VATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš. In Ekonomický časopis, roč. 40, 1992, č. 10, s. 779.

12 Výrok Alberta Einsteina pozri In ÓDOR, Ľudovít. Rýchlokurz geniality. Bratislava: N Press, 2022, s. 560.

nebol geniálny, bol som len zvedavý.“ (Albert Einstein)

Ako vzbudzovať a rozvíjať zvedavosť? Reformami na všetkých stupňoch vzdelávania: V čase, keď som chodil do základnej školy, sa ma rodičia po príchode domov pýtali, čo som sa dnes v škole učil? Skôr by sme sa mali spýtať, akú otázku som dnes v škole položil.

Dobрым príkladom úvah týmto smerom je najnovšia kniha Ľudovíta Ódora. Myšlienka na jej napísanie vznikla, keď „*Mierumilovný ekonóm z vedľajšej izby počul, ako funguje vzdelávací proces na Slovensku. Aj by som zatlieskal, keby sme žili v minulom storočí. Ale časy sú úplne iné.*“¹³ Vrelo odporúčam každému, ktorý sa s otvorenou hlavou zaujíma a snaží pochopiť problémy súčasnosti.

Na úrovni vysokého školstva a univerzít je z môjho pohľadu rozvíjanie zvedavosti a zapálenie facke v zmysle Einsteina otázkou prepojenia výučby a výskumu. Nie nadarmo sa hovorí, že výučba na univerzite bez prepojenia na výskum nie je univerzitná výučba. To však neznamená, že študentom prezentujeme výsledky vlastných vedeckých štúdií a článkov.

Imrich Karvaš v úvode svojich Základov hospodárskej vedy píše: „*Rovnako nebudú pravdepodobne plne uspokojovať tie časti, v ktorých sa snažím určité otázky objasniť z nového hľadiska na základe svojich štúdií. Aj keď podrobnejšie rozpracovanie týchto otázok čaká na monografické štúdie, naznačujú sa už tu hlavné prístupy, hľadiská a prípadne odlišné chápanie.*“¹⁴ Len ten, kto sa intenzívne venuje vedeckému výskumu, a teda sám je zvedavý, môže túto zvedavosť prenášať a generovať ju u svojich poslucháčov.

Myslím si, že – povedané slovami Imricha Karvaša – „nebude nevhodné“ zastaviť sa ešte pri jednej otázke, ktorú formuloval v úvode jeho knihy: „*Už Adam Smith na začiatku svojej knihy Bohatstvo národov uviedol, že vývoj hospodárstva je v podstate ovplyvňovaný pôsobením princípu del'by práce. Niet sporu o tom, že celý hospodársky pokrok spočíva na del'be práce v rámci hospodárskeho celku a medzi týmito celkami navzájom. Del'ba práce medzi národnými vytvára čoraz užšiu spoluprácu, ktorá potom vedie k stále väčšej vzájomnej hospodárskej závislosti. Táto závislosť núti hospodárske celky, aby hľadali vhodnú formu spolupráce. Treba pochybovať o tom, či dnešné štáty sú z hľadiska hospodárskeho poslednou a definitívnou vývojovou fázou. Princíp del'by práce pôsobí ďalej a pred nami sa odohrávajúci vývoj už dnes umožňuje usudzovať, že stojíme na prahu vzniku veľkých hospodárskych oblastí. Do cesty tohto vývoja sa však stavajú veľké prekážky. Predovšetkým panuje názor, že veľký hospodársky priestor znamená vo svojich dôsledkoch zánik národnej individuality, prinajmenšom malých národov, a že národ stratí možnosť vlastného uváženia a potrieb spravovať svoj hospodársky, kultúrny a sociálny život. Proti vzniku veľkých hospodárskych priestorov sa uvádzajú aj dôvody, ktoré vyplývajú z hospodárskych potrieb obrany štátu a národa. Tieto obavy môžu byť za určitých okolností opodstatnené, hlavne vtedy, keby došlo k vytvoreniu hospodárskych priestorov mocenským tlakom, alebo keby to silnejší*

---

13 ÓDOR, Rýchlokurz geniality, s. 13.

14 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 7.

*národ chcel mocensky zneužiť. Práve z toho dôvodu treba, aby veľké hospodárske priestory vznikali organicky a postupne. Ekonomická veda práve v záujme zachovania všetkých možností samostatného národného života musí sledovať túto otázku s čoraz väčšou starostlivosťou. Úlohou národohospodárov je potom hľadať najvhodnejšie formy a cesty, ktorými má kráčať praktická politika.*¹⁵ Kniha vyšla v roku 1947. Čo k tomu dodať?

Imrich Karvaš v závere predslovu k jeho Základom hospodárskej vedy, vyslovuje nadej, že: *„Kniha bude dobrou informatívnou príručkou pre tých, ktorí sa chcú zaoberať ekonomickou vedou, najmä jej teóriou. Dúfam, že mnohým bude impulzom k tomu, aby sa nad rôznymi problémami zamysleli.*“¹⁶

V tomto duchu sa už teraz teším, že naša spoločná kniha o Imrichovi Karvašovi prinesie nové poznatky a odpovede na viaceré otázky, ale ešte viac sa teším na nové otázky a impulzy na zamyslenie, ktoré jednotliví autori otvoria. Verím, že týchto nových otvorených otázok bude viac ako otázok zodpovedaných. Len zvedavosť a tvorivý nepokoj posúvajú hranice nášho poznania.

---

15 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 19 – 20.

16 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 21.

Život, dielo a verejné aktivity Imricha Karvaša

Ľudovít Hallon

Na prelome 19. a 20. storočia sa v bývalom Uhorsku prehĺbil proces maďarizácie realizovaný veľmi sofistikovaným presadzovaním vládnej idey jednotného uhorského, teda maďarského, národa. Najmladšia dobová generácia Slovákov, narodených okolo roka 1900, bola už od nástupu do elementárnych škôl vystavená systematickému odnárodňovaniu.¹ Po vzniku Československa v roku 1918 však práve príslušníci tejto generácie dostali ako prví možnosť študovať na slovenskej vysokej škole Univerzite Komenského v Bratislave. Od polovice 20. rokov vstupovali do verejného života, hospodárstva, kultúry či vojenstva a formovali prvú vlnu modernej novodobej slovenskej inteligencie. Možnosti ich uplatnenia sa podstatne rozšírili po zániku ČSR nútenými odchodom českej a deportáciami židovskej inteligencie. Nástup autoritatívnych a totalitných režimov po roku 1938 vytváral pre nich podmienky rýchlych vzostupov, ale aj náhlych tvrdých pádov.

Verným obrazom pohnutých osudov prvej generácie slovenskej inteligencie, vstupujúcej do spoločenskej praxe v národne slobodnom prostredí, bol životný príbeh jednej z najvýraznejších osobností Slovenska v 20. storočí prof. JUDr. Imricha Karvaša, ktorý sa narodil 25. februára 1903 v malej obci Varšany neďaleko Levíc. Z prvých rokov jeho života do rozpadu Habsburskej monarchie máme len málo informácií. Okrem národnostného útlaku musel znášať ťažké sociálne podmienky spolu s väčšinou obyvateľstva žijúceho na území dnešného Slovenska.² Napriek tomu, že po nástupe industrializácie Uhorska od konca 19. storočia Slovensko patrilo medzi priemyselne najrozvinutejšie oblasti východnej časti monarchie, ostávalo prevažne agrárnou krajinou. Podľa štatistik z roka 1910 pracovalo v poľnohospodárstve a lesníctve takmer 53 % v zamestnaní činného obyvateľstva, zatiaľ čo v továrenskom priemysle iba 18 % činných osôb.³

Detské roky Imricha Karvaša sa od rovesníkov na slovenskom vidieku čiastočne líšili tým, že jeho otec Viktor Karvaš bol v dedinke Varšany notárom, čo znamenalo, že musel mať aspoň stredné vzdelanie a patril k dedinskej inteligencii. Matka Mária absolvovala iba niekoľko tried základnej školy, podobne ako väčšina slovenského obyvateľstva. V spomienkach I. Karvaša však vystupovala ako prirodzene inteligentná žena, ktorá musela postupne prevziať hlavnú záťaž starostlivosti o rodinu. Táto sa rýchlo rozrastala. I. Karvaš mal štyroch bratov a jednu

---

1 Pozri články 26 a 27 uhorského zákonníka z roka 1907, pomenované podľa uhorského ministra školstva Alberta Apponyiho, na základe ktorých sa zavádzala maďarčina aj do elementárnych škôl.

2 KARVAŠ, Milan. Můj otec Imrich Karvaš. Život a dielo národohospodára, ktorý dosiahol na vrchol i celkom na dno. Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2001, s. 35.

3 Pozri bližšie: Magyar statisztikai közlemények, 1913, zv. 48, tab. 2; HAPÁK, Pavel a kol. Dejiny Slovenska IV. diel (od konca 19. storočia do roka 1918). Bratislava: Veda, 1986, 44 - 57; FALTUS, Jozef. Vývoj kapitalistickej industrializácie Slovenska a jej problémy. In Historický časopis, roč. 31, 1983, č. 3, s. 544 - 558.

sestru. Dvaja súrodenci už v detskom veku zomreli. Aj to bol charakteristický fenomén sociálnych pomerov na Slovensku. Karvašovci žili vo Varšanoch len do roka 1910. Krátko po nástupe I. Karvaša do základnej školy v neďalekom Pukanci sa Karvašovci presťahovali z Varšian na západné Slovensko do Holíča.⁴

Záhorie sa pre I. Karvaša stalo novým domovom a podľa neskorších vyjadrení aj srdcovou záležitosťou. Oblúbil si najmä región Holíča a Skalice. Treba zdôrazniť, že v tomto regióne na začiatku 20. storočia vládli veľmi čulý národný pohyb a kultúrny život pod vedením skalického lekára, predstaviteľa skupiny hlasistov, Pavla Blahu a kňaza Ľudovíta Okánika. Títo udržiavali úzke styky s predstaviteľmi národného hnutia na blízkej Morave.⁵ I. Karvaš dokončil v Holíči základnú školu a napriek zložitej sociálnej situácii rodiny nastúpil v roku 1913 na reálne osemročné gymnázium v Skalici, kde študovali viaceré významné osobnosti Slovenska. Od gymnaziálnych rokov sa musel spoliehať predovšetkým sám na seba. S podporou rodiny mohol totiž počítať čoraz menej. V nasledujúcom období prvej svetovej vojny sa pomery ešte zhoršovali. Je obdivuhodné, že I. Karvaš za uvedených podmienok úspešne pokračoval v štúdiu až do konca vojny.⁶

Na jeseň 1918 prerušili vyučovanie na skalickom gymnáziu prevratné národno-politické a štátoprávne zmeny. V novembri 1918 bol I. Karvaš zrejme svedkom príchodu slovenskej vlády do Skalice na čele s P. Blahom a Vavrom Šrobárom.⁷ Po stabilizácii pomerov prišli do skalického gymnázia českí profesori a školu premenovali na Gymnázium T. G. Masaryka.⁸ Študent I. Karvaš sa počas ďalších gymnaziálnych rokov 1919 – 1921 stotožnil so štátnou ideou novej Československej republiky. Prispievalo k tomu spoločenské prostredie Skalice s dlhodobou tradíciou česko-slovenskej vzájomnosti. V sledovanom období mal na Skalicu úzke kontakty V. Šrobár a jeho názory ovplyvnili mladého I. Karvaša. Tento na určitý čas prijal Šrobárom presadzovanú myšlienku česko-slovenskej národnej jednoty.⁹

Ideový svet I. Karvaša sa ďalej búrlivo rozvíjal počas vysokoškolského štúdia na novootvorenej Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Na vysokú školu nastúpil v októbri 1921. Študovať mohol iba vďaka tomu, že si privyrábal vedľajšími činnosťami, najmä doučovaním menej talentovaných spolužiakov a ako pomocná vedecká

---

4 KARVAŠ, M. Mój otec Imrich Karvaš..., s. 35; KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 71.

5 K životu v Skalici na začiatku 20. storočia a ku aktivitám P. Blahu pozri bližšie: JANŠÁK, Štefan. Život Dr. Pavla Blahu. Slovenské hnutia na prahu XX. storočia. Zv. 1. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1947; pozri tiež napríklad: HAPÁK, Pavel a kol. Dejiny Slovenska IV..., s. 280 – 309; KOVÁČ, Dušan a kolektív. Slovensko v 20. storočí. Na začiatku storočia 1901 – 1914. Bratislava: Veda, 2004.

6 KARVAŠ, Mój otec Imrich Karvaš..., s. 35; KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 71.

7 Ku situácii na Slovensku po vzniku ČSR pozri napríklad: HRONSKÝ, Marián. Slovensko pri zrode Československa. Bratislava: 1987.

8 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 58 – 59.

9 K činnosti V. Šrobára v prvom období po vzniku ČSR pozri napríklad: HARNA, Jozef. Vavro Šrobár a jeho podíl na vzniku agrárni strany na Slovensku. In Moderní dějiny, roč. 17, 2009, č. 2, s. 1 – 22.

sila na fakulte. V Bratislave bol priamo konfrontovaný so zložitou spoločensko-politickou a s ťažkou hospodárskou situáciou medzivojnového Slovenska v novej ČSR.¹⁰ Práve keď prišiel na vysokú školu, vypukla povojnová hospodárska kríza, ktorá odhalila slabé miesta ekonomiky Slovenska po rozpade jednotného trhu monarchie. Zrejme už v tomto období sa zamýšľal nad príčinami poklesu a stagnácie hospodárskeho vývoja a hľadal možnosti prekonania krízových javov. Neskôr vyložil svoje názory na uvedené problémy vo viacerých odborných článkoch a v prvej veľkej monografii.

Ako mladý študent však mal I. Karvaš aj iné záujmy. Veľmi aktívne vstupoval do kultúrneho a spoločenského života na univerzite aj mimo nej na pôde nového hlavného mesta Slovenska, kam prichádzali slovenská inteligencia z celej krajiny a najmä stovky príslušníkov českej inteligencie. O autorite I. Karvaša v radoch študentstva svedčila skutočnosť, že bol zvolený za predsedu študentského spolku Právnik. V rámci spoločenského života sa zoznámil s mladou študentkou práva Helenou Růžičkovou, dcérou českého profesora lekárstva Stanislava Růžičku, ktorý prišiel do Bratislavy budovať lekársku fakultu UK. Matka Helena Růžičková – staršia sa venovala literárno-umeleckej činnosti. I. Karvaš nadviazal s mladou Helenou dlhodobý vzťah, ktorý viedol k uzavretiu manželstva v roku 1928.¹¹

Nepriaznivý hospodársky vývoj Slovenska v 20. rokoch a jeho ďalekosiahle sociálne vplyvy prehľbovali kritické postoje I. Karvaša ku každodennej sociálno-ekonomickej realite. S veľkým zanietením sa pustil do analýzy príčinných súvislostí hospodárskeho zaostávania Slovenska. Východisko z krízového stavu videl okrem iného v zásadnej zmene hospodárskej politiky československého štátu. Žiadal najmä prechod k cieľavedomej hospodárskej politike vládnych orgánov vo vzťahu k Slovensku na základe jeho sociálno-ekonomických špecifik. Usilovne študoval diela svetových ekonómov a mysliteľov. Z domácich odborníkov ho najviac ovplyvnil český profesor národného hospodárstva a minister financií Karol Engliš, ktorý sa prikláňal k myšlienke cieľavedomej hospodárskej politiky a prehľadného úlohy štátu v ekonomike. I. Karvaš mu neskôr venoval osobitnú odbornú stať.¹²

K podobným stanoviskám ako I. Karvaš dospeli počas 20. rokov aj ďalší predstavitelia staršej a najmä mladej slovenskej inteligencie vstupujúcej do spoločenského života po vzniku ČSR. Odbornou platformou polemík o hospodárskych otázkach bol do polovice 20. rokov najmä mesačník slovenskej inteligencie Prúdy, ktorý vychádzal už pred vznikom ČSR a mal samostatnú hospodársku rubriku. Medzi jeho prispievateľov sa zaradil aj I. Karvaš. Od polovice 20. rokov tu uverejnil viacero odborných článkov o hospodárskej a daňovej politike, o možnostiach nadviazania obchodných stykov so Sovietskym zväzom alebo o plánoch budovania Paneurópy. Myšlienka jednotnej Európy, ktorá už v medzivojnových rokoch bola

---

10 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 153; KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 35.

11 KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 23, 27. Pozri tiež: MLYNÁRIK, Ján. Českí profesori na Slovensku I. diel. Praha: Danubius, 1994.

12 Pozri bližšie: KARVAŠ, Imrich. Prof. Dr. Karol Engliš ako národohospodársky teoretik. In Hospodárske rozhľady, roč. 5, 1930, č. 8, s. 355 – 359.

veľmi populárna, zaujala aj I. Karvaša. Postupne ju rozvíjal až do konca 30. rokov.¹³

Národnostne a sociálne pestrá komunita podnikateľov Slovenska 20. rokov nachádzala spoločné stanoviská v profesiových korporáciách, najmä v Ústrednom zväze slovenského priemyslu a v troch obchodných a priemyselných komorách v Bratislave, Banskej Bystrici a v Košiciach. I. Karvaš vzhľadom na svoje schopnosti a kontakty získal krátko po dokončení vysokej školy funkciu tajomníka Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave. Pod jeho redakčným vedením začala bratislavská komora v roku 1926 vydávať prvý slovenský časopis orientovaný špeciálne na otázky ekonómie mesačník *Hospodárske rozhľady*. Už v prvom ročníku tu Karvaš uverejnil seriál článkov o príčinných súvislostiach krízy slovenského priemyslu po vzniku ČSR.¹⁴ V druhom ročníku zaujal stanovisko k závažnej otázke postavenia Slovenska v štátnom rozpočte ČSR, respektíve k tzv. pasivite Slovenska. I. Karvaš uznával, že Slovensko vzhľadom na nízky výkon ekonomiky poberalo zo štátnych zdrojov viac, než bolo schopné do nich vkladať. Podľa jeho výpočtov však bol rozdiel medzi podielom Slovenska na príjmoch a výdavkoch štátu výrazne nižší, než udávali oficiálne štatistiky.¹⁵ V roku 1928 dospel k celkovému obrazu hospodárskeho stavu Slovenska v priekopnickej monografii *Hospodárska štatistika Slovenska*.¹⁶

Po ukončení vysokej školy si I. Karvaš veľmi dobre uvedomoval, že pre hľadanie odpovedí na zložité otázky vnútroštátneho a medzinárodného ekonomického vývoja budú nevyhnutné ďalšie štúdium a prehĺbenie vedomostí v konfrontácii s najnovšími poznatkami ekonomickej vedy vo vyspelých krajinách. Preto sa ešte ako slobodný vydal spolu so snúbenicou H. Růžičkovou do Paríža. Jeho nastávajúca tu ako štipendistka na Sorbonne a École des Hautes Études študovala národné hospodárstvo. Po sobáši v roku 1928 sa však zamerala najmä na výchovu detí a rodinné zázemie Karvašovcov. Úlohu matky musela prevziať už o rok neskôr, keď sa im narodilo prvé dieťa dcéra Oľga. Mladý I. Karvaš absolvoval študijný pobyt v Paríži a Štrasburgu na základe štipendia francúzskej vlády. Okrem odborného štúdia bol cieľom pobytu výskum vývoja meny vo Francúzsku, ktorého výsledkom bola jeho prvá vedecká práca medzinárodného dosahu o inflačných procesoch a ich vplyve na vývoj meny. Na domácej pôde Bratislavy získal miesto asistenta na Právnickej fakulte UK. Z vedeckej stránky sa už jednoznačne orientoval na oblasť národného hospodárstva. V roku 1929, teda vo veku 26 rokov, získal práve v tomto odbore docentúru.¹⁷

---

13 Pozri napríklad: KARVAŠ, Imrich. Obchodné styky so sovjetským Ruskom. In Prúdy, roč. 10, 1926, č. 1, s. 67 – 69; KARVAŠ, Imrich. Naša obchodná bilancia v roku 1925. In Prúdy, roč. 10, 1926, č. 3, s. 190 – 193; KARVAŠ, Imrich. Paneurópa a problém kartelov. In Prúdy, roč. 10, 1926, č. 8, s. 510 – 513.

14 KARVAŠ, Imrich. Kríza priemyslu na Slovensku. In *Hospodárske rozhľady*, roč. 1, 1926, č. 3, s. 215 – 223; KARVAŠ, Imrich. Kríza priemyslu na Slovensku. In *Hospodárske rozhľady*, roč. 1, 1926, č. 7, s. 405 – 413.

15 KARVAŠ, Imrich. Pasivita Slovenska. In *Hospodárske rozhľady*, roč. 2, 1927.

16 KARVAŠ, Imrich. *Hospodárska štatistika Slovenska*. Bratislava, 1928.

17 KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 27 – 28; KARVAŠ, Imrich. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. Knihovňa právnickej fakulty Univerzity Komenského, zv. 22. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1928; KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 153.

Od prelomu 20. a 30. rokov I. Karvaš pôsobil ako súkromný docent na Univerzite Komenského. Podstatne rozšíril svoju publikačnú činnosť na stránkach Hospodárskych rozhľadov a ďalších periodík. Tu odpovedal na čoraz širší okruh hospodárskych otázok, ktoré často prekračovali územie Slovenska a ČSR. Pokračoval vo výskume medzinárodného menového vývoja a francúzskej ekonomiky, hospodárskeho zblížovania štátov v rámci konceptu paneurópy, zaoberal sa vplyvom kartelov na hospodársky rozvoj, otázkami colnej a zahranično-obchodnej politiky.¹⁸ Po roku 1929 systematicky analyzoval príčinné súvislosti veľkej hospodárskej krízy.

Na začiatku 30. rokov I. Karvaš zhodnotil celkový hospodársky vývin Slovenska od vzniku ČSR a analyzoval kľúčové príčiny jeho zaostávania vo svojej najvýznamnejšej odbornej publikácii medzivojnového obdobia Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku z roka 1933. Publikáciu zámerné napísal v češtine, lebo ju adresoval vládnym kruhom v Prahe a českej verejnosti. I. Karvaš tu predovšetkým poukázal na skutočnosť, že po zániku Rakúsko-Uhorska dve hlavné časti nového štátu české krajiny a Slovensko vstúpili do spoločného ekonomického priestoru s rôznymi výrobnými podmienkami, nevýhodnými pre východnú časť ČSR. Hlavné príčiny rozdielov v podmienkach výroby delil na spoločné, spočívajúce najmä v rozpade jednotného trhu Habsburskej monarchie, a špecifické pre Slovensko, ktoré boli dôsledkom hospodárskej politiky medzivojnovej ČSR. Východisko videl v podstatnom urýchlení zjednocovania výrobných podmienok na západe a východe ČSR. Nástrojom mali byť pritom zásadná zmena koncepcie hospodárskej politiky vládných kruhov, smerujúca od liberalistických princípov k zvýšeniu úlohy štátu v ekonomike, a prijatie osobitného hospodárskeho programu pre Slovensko. Za ďalší nástroj odstraňovania prekážok ekonomického rozvoja I. Karvaš označil decentralizáciu hospodárskeho riadenia, najmä prostredníctvom tzv. regionalistického hnutia. V spolupráci s ďalším významným predstaviteľom nastupujúcej generácie národohospodárov Petrom Zatkom sa práve I. Karvaš stal priekopníkom regionalizmu na Slovensku.¹⁹

I. Karvaš, P. Zátka a iní zástupcovia mladej inteligencie našli už v roku 1931 spoločnú platformu šírenia názorov v novom dvojtýždenníku Politika. I. Karvaš sa stal jedným z jeho redaktorov. Na stránkach Politiky sa kryštalizovali postoje k národno-politickým a štátoprávnym otázkam. Ideové spektrum siahalo od česko-slovenskej národnej a štátnej jednoty, federalizmu, až k autonomizmu. Tento myšlienkový kvas ovplyvnil aj názorový svet

---

18 V tomto období uverejnil napríklad štúdie a odborné články: KARVAŠ, Imrich. Textilný priemysel a zahraničný obchod. In Hospodárske rozhľady, roč. 1, 1926, č. 9 – 10, s. 656 – 662; KARVAŠ, Imrich. Nezamestnanosť vo Francii. In Hospodárske pohľady, roč. 2, 1927, č. 4, s. 175 – 180; KARVAŠ, Imrich. Hospodárske zblíženie československo-juhoslavanské. In Hospodárske rozhľady, roč. 3, 1928, č. 137 – 140; KARVAŠ, Imrich. Vývoj miezd v bratislavskom kovopriemysle. In Hospodárske rozhľady, roč. 4, 1929, č. 1, s. 21 – 37; KARVAŠ, Imrich. Všeobecne o vzniku kartelov. Zvláštny výtlačok Hospodárskych rozhľadov, roč. 6, 1931, č. 7 – 8.

19 KARVAŠ, Imrich. Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku. Praha: Sbor pro výskum Slovenska a Podkarpatské Rusi, 1933, s. 36 – 56, 115 – 130.

I. Karvaša, ktorý v sledovanom období definitívne upustil od ideovej koncepcie jednotného československého národa.²⁰ Na stránkach Politiky dozrela aj myšlienka zvolania zjazdu slovenskej mládeže, ktorý by reprezentoval všetky hlavné politické smery. Zjazd sa konal v júni 1932 v Trenčianskych Tepliciach. I. Karvaš patril k umiernenému krídlu účastníkov zjazdu. Decentralizáciu videl najmä ako nezávislé hospodárske, kultúrne a iné aktivity na regionálnej úrovni a v zásade podporoval zachovanie dovtedajšieho štátoprávneho modelu ČSR.²¹ Prejavom aktivity smerujúcej k reálnemu hospodárskemu oživeniu bola účasť I. Karvaša na projekte Národohospodárskeho ústavu Slovenska a Podkarpatskej Rusi, známeho pod skratkou NÁRUS, ktorý mal zastrešovať regionalistické hnutie.

Za formovaním tejto inštitúcie stál hlavný predstaviteľ agrárnej strany na Slovensku a viacnásobný minister Milan Hodža. Predsedom NÁRUS-u bol senátor za agrárnu stranu Kornel Stodola a generálnym tajomníkom sa stal I. Karvaš. V danej pozícii aj na I. Karvaša nazerali ako na exponenta vládnych agrárnikov.²²

Počas veľkej hospodárskej krízy a v nasledujúcich rokoch postupného oživenia industrializácie Slovenska sa I. Karvaš podieľal na teoretickom zdôvodnení a praktickom presadzovaní hospodárskych požiadaviek vo vládnych kruhoch. Týmito požiadavkami a dôsledkami hospodárskej krízy sa zaoberal v štúdiách pod názvami Pre riešenie základných otázok vodného hospodárstva a Charakteristika dnešnej hospodárskej krízy z rokov 1931 a 1933. Čoraz väčšiu pozornosť venoval poľnohospodárstvu a agrárnej kríze, napríklad v článku O zemedelskej kríze z roka 1931.²³ Práve agrárna kríza patrila k hlavným motivačným činiteľom, ktoré viedli k zmene vládnej hospodárskej politiky v ČSR a k zásahom štátu do ekonomiky. Väčšina opatrení smerovala do poľnohospodárstva, najmä zavedením obilného monopolu.²⁴ I. Karvaš podrobil systém obilného monopolu odbornej analýze v stati Obilný monopol z roka 1934. Hodnotil tiež protikrizové opatrenia štátu smerujúce do priemyslu, napríklad formou nútenej kartelizácie.²⁵

---

20 K procesu zakladania časopisu Politika pozri bližšie: TEREN, Štefan (ed.). Národohospodár Peter Zatko spomína. Liptovský Mikuláš: Transcius, 1994, s. 25 – 27.

21 FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan a kolektív. Slovensko v 20. storočí. V medzivojnovom Československu 1918 – 1938. Bratislava: Veda, 2012, s. 435 – 436; TEREN, Národohospodár Peter Zatko..., s. 27 – 29.

22 CAMEL, Samuel. Štátnik a národohospodár Milan Hodža 1878 – 1944. Bratislava: Veda, 2001, s. 161 – 169; HALLON, Ľudovít. Regionalizmus na Slovensku v medzivojnovom období. In Informačný bulletin Spoločnosti pro hospodárske a sociálne dejiny, 2001, č. 1, s. 5 – 8.

23 KARVAŠ, Imrich. Pre riešenie základných otázok vodného hospodárstva. Zvláštny výtlačok Hospodárskych rozhľadov, roč. 6, 1931, č. 3; KARVAŠ, Imrich. Charakteristika dnešnej hospodárskej krízy. In Národohospodársky obzor, 1933; KARVAŠ, Imrich. O zemedelskej kríze. In Hospodárske rozhľady, roč. 5, 1930, č. 2, s. 49 – 72; K problematike agrárnej krízy pozri bližšie: LACINA, Vlastislav. Kríze československého zemédelství 1928 – 1934. Praha: Historický ústav ČSAV, 1974, s. 38 – 44, 49 – 51.

24 Pozri bližšie: KLIMEČKÝ, Vladimír. Řízené hospodářství v Československu do roku 1939. IV. díl. Praha: VŠE, 1968.

25 KARVAŠ, Imrich. Obilný monopol. Zvláštny výtlačok časopisu Učenej spoločnosti Šafárikovej

Výsledky vedeckej činnosti a verejných aktivít otvárali I. Karvašovi cestu na významné posty v ďalších korporáciách a inštitúciách. Ako odborník na menové a finančné otázky zastával počas rokov 1930 – 1933 funkciu tajomníka Zväzu slovenských bánk a stal sa členom celoštátneho poradného orgánu vlády Poradného zboru pre otázky hospodárske. V júni 1936 predložil v Poradnom zbore vlastnú verziu reformy slovenského peňažníctva. Táto v hlavných smeroch korešpondovala s plánmi vtedajšieho premiéra M. Hodžu a agrárnej strany v danej oblasti.²⁶ I. Karvaš pozorne sledoval aj medzinárodné projekty vlády M. Hodžu, najmä zámery hospodárskeho zblížovania krajín strednej a juhovýchodnej Európy. Ďalej ostával stúpencom medzinárodného ekonomického zblížovania, konkrétne v rámci plánov federácie dunajských štátov a v širšom kontexte na pôde paneurópskeho hnutia. Na uvedenú tému publikoval niekoľko odborných prác, napríklad štúdiu Podunajské štáty a Hodžov plán z roka 1937. V roku 1935 sa zúčastnil IV. kongresu Paneurópskej únie vo Viedni. Medzi dôležité aktivity I. Karvaša patrilo zároveň členstvo vo vedení Exportného ústavu v Prahe. V rokoch 1936 – 1938 tu zastával funkciu viceprezidenta ako zástupca K. Engliša na poste prezidenta.²⁷ V polovici 30. rokov I. Karvaš uskutočnil veľký krok aj v pedagogicko-vedeckej činnosti. Vo veku 32 rokov sa stal mimoriadnym profesorom Právnickej fakulty UK, kde prednášal na Katedre národného hospodárstva a finančného práva. Vedecká produkcia mu zároveň otvorila cestu do zahraničia. Na základe pozvania Standfordskej univerzity absolvoval prednáškové turné v Kanade a USA, kde ho prijali za člena Academy of Political Science New York a Econometric Society New Hawen. Otázky hospodárskeho vývoja v Severnej Amerike sa stali obsahom niekoľkých Karvašových vedeckých štúdií. V sledovanom období prednášal aj vo Francúzsku na parížskej Sorbonne a na ďalších univerzitách a vedeckých inštitúciách vo Švajčiarsku, Nemecku a v Anglicku. Na domácej pôde ČSR sa postupne stal členom šiestich vedeckých spoločností. V rámci pedagogickej a vedeckej práce na UK v Bratislave uverejňoval práce z oblasti právnej vedy a tiež aktuálne články o problémoch školstva.²⁸ V 30. rokoch I. Karvaš vstúpil aj do jednej organizácie osobitného charakteru. Pravdepodobne v roku 1933 pozval V. Šrobár Karvaša za člena bratislavskej slobodomurárskej lôžze J. Kollár. V rokoch 1937 – 1938 I. Karvaš zastupoval Šrobára v správnej rade podniku trenčiansko-teplických kúpeľov,

---

Bratislava, roč. 8, 1934, č. 5; TEREN, Národohospodár Peter Zátka..., s. 38 – 41; KARVAŠ, Imrich. Cementársky priemysel a nútená kartelizácia. In Hospodárska politika, 1935.

26 HALLON, Ľudovít. Sanačný proces v bankovníctve Slovenska v medzivojnovom období. In Ľudia, peniaze, banky. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2003, s. 279 – 290; Pozri tiež štúdiu: DOLEŽALOVÁ, Antonie. Imrich Karvaš: guvernér se srdcem vědce. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. Centrálné banky v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 121 – 133.

27 KARVAŠ, Imrich. Podunajské štáty a Hodžov plán. In Sborník k poctě profesora Milotu. Praha 1937; KARVAŠ, Moje paměti..., s. 200.

28 KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. Bratislava: Veda, 1999, Predslov, s. IX; KARVAŠ, Imrich. Potreby nášho vývozu do Ameriky. In Hospodárska politika, 1937; KARVAŠ, Imrich. Sociálna politika v USA. In Česká národohospodárska spoločnosť, 1937 – 1938.

kde Šrobár pôsobil ako lekár.²⁹

Počas 30. rokov sa konečne realizovali niektoré plány hospodárskeho rozvoja a prestavby infraštruktúry Slovenska, ktoré dlhodobo analyzoval a propagoval I. Karvaš. Paradoxne k tomu prispeli veľká hospodárska kríza a ohrozenie ČSR vojnovým konfliktom zo strany Nemecka, čo vyvolalo vlnu zbrojenia.³⁰ Vonkajšie ohrozenie štátu však viedlo na jeseň 1938 na prah vojny a k vyhláseniu mobilizácie. I. Karvaša okamžite reagoval na výzvu k mobilizácii z 22. septembra 1938 a narukoval v hodnosti poručíka k vojenskému útvaru v Trenčíne. Po krátkom čase služby však bol oslovený nadriadeným, že má okamžite odcestovať do Prahy, lebo ho menovali ministrom bez kresla. Urýchlene musel vziať rodinu, ktorá sa v roku 1932 rozrástla o syna Milana, a odísť do Prahy. I. Karvaš sa stal členom 18. československej vlády pod vedením generála Jana Syrového. Vláda mala nezávideniahodnú pozíciu. Bola postavená pred mníchovský diktát z 30. septembra 1938, ktorý už len formálne schválila. Vydržala iba do 4. októbra 1938, keď bola vystriedaná druhou vládou generála Syrového. Táto pôsobila do 31. novembra 1938. I. Karvaš prevzal v novej vláde dôležitý rezort priemyslu, obchodu a živností. Ako minister získal v hospodárskej sfére značné kompetencie, ale musel riešiť fatálne hospodárske straty po odstúpení pohraničných území na základe Mníchovskej dohody a Viedenskej arbitráže. V krátkom čase analyzoval stav ekonomiky a vytýčil možnosti ďalšieho hospodárskeho rozvoja územne okliešteného štátu v rozsiahlom teoretickom elaboráte. V sledovanom období vstúpil aj do sveta medzinárodných hospodárskych rokovaní, najmä s nacistickým Nemeckom.³¹

Vládne kruhy druhej ČSR ponúkli Karvašovi miesto aj v poslednej, dvadsiatej vláde medzivojnového Československa z 1. decembra 1938. Túto ponuku však už odmietol. Nemal veľký záujem ani o návrat na Slovensko, kde moc uchopili radikálne autonomistické sily. Uvažoval o pedagogicko-vedeckej kariére na Karlovej univerzite v Prahe. Tu sa uvoľnilo miesto profesora národného hospodárstva po K. Englišovi, ktoré mu oficiálne ponúkli. I. Karvaš prejavil o post záujem a začiatkom marca 1939 bola jeho profesúra schválená.³²

Politický a hospodársky vývoj na autonómnom Slovensku však medzi tým nabral veľmi dramatický kurz, ktorý pod nátlakom nacistického Nemecka viedol k vyhláseniu samostatného Slovenského štátu 14. marca 1939. O deň neskôr, po obsadení oklieštených českých krajín nemeckými jednotkami, vznikol Protektorát Čechy a Morava. I. Karvaš sa podľa jeho vlastných slov nachádzal 15. marca 1939 v obsadenej Prahe a pozorujúc nemeckých vojakov na Václavskom námestí sa rozhodol pre návrat na Slovensko. Jeho ďalší osud ovplyvnili rozhodnutia vládnych kruhov nového Slovenského štátu na čele

---

29 KARVAŠ, *Moje pamäti...*, s. 93.

30 Pozri bližšie: HALLON, *Industrializácia Slovenska...*, s. 147 – 161; FERENČUHOVÁ – ZEMKO, *Slovensko v 20. storočí...*, s. 366 – 372.

31 FERENČUHOVÁ – ZEMKO, *Slovensko v 20. storočí...*, s. 477 – 510.

32 BYSTRICKÝ – ZEMKO, *Slovensko v Československu...*, s. 606 – 607; KARVAŠ, *Moje pamäti...*, s. 153.

s premiérom Jozefom Tisom. Tento vzhľadom na akútny nedostatok odborníkov pristúpil k pragmatickému kroku a pozval na spoluprácu medzivojnových národohospodárov, medzi nimi predovšetkým I. Karvaša. V známom rozhovore s J. Tisom Karvaš upozornil, že mal československé zmýšľanie, bol posledným československým ministrom hospodárstva, ako aj slobodomurárom, ľavicovo orientovaným národohospodárom a, navyše, mal manželku Češku a evanjeličku. J. Tiso o uvedených skutočnostiach, samozrejme, vedel, ale vyjadril sa, že Slovenský štát potrebuje najmä jeho odborné znalosti a nebude od neho vyžadovať politické záväzky. I. Karvaš následne ponúkanú spoluprácu prijal, údajne po dohode s P. Zaťkom a s ďalšími medzivojnovými národohospodármi.³³

Vládne hospodárske kruhy Slovenského štátu potrebovali najmä Karvašove bohaté znalosti v oblasti meny, finančného systému a úverovej sústavy, lebo ho plánovali postaviť na čelo centrálnej emisnej banky. Budovanie centrálnej, teda národnej, banky, jej personálne obsadenie, ako aj formovanie celého hospodárskeho systému nového štátu a jeho zahranično-obchodná orientácia však záviseli v konečnej inštancii od postoja vládnych špičiek nacistického Nemecka, ktoré so Slovenským štátom vytvorilo tzv. ochranný vzťah. Tento bol definovaný slovensko-nemeckou Zmluvou o ochrannom pomere z 23. marca 1939. Hospodárske aspekty vzájomných vzťahov osobitne riešil dodatok zmluvy Tajný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci. Jeho súčasťou boli otázky meny a centrálnej banky. Nemecko poskytlo odbornú pomoc, ale vyžadovalo vyslanie svojho zástupcu v úlohe poradcu, berátera, do vedenia budúcej emisnej banky. Stal sa ním šéf pobočky Ríšskej banky v blízkej Viedni Richard Buzzi. K tajnému protokolu bola pripojená slovensko-nemecká platobná dohoda, ktorá stanovila fixný kurz novej slovenskej meny, čiže slovenskej koruny, k ríšskej marke v pomere 1 RM : 11,62 Ks a určila princípy vzájomného obchodu a platobného styku na základe clearingou. Fixný kurz meny, ktorý sa postupne vzdal'oval reálnym hodnotovým vzťahom, a vzájomné clearingové zúčtovanie v nasledujúcom období patrili k hlavným nástrojom exploatacie slovenského hospodárstva Nemeckom. Stali sa neuralgickým bodom hospodárskych vzťahov, ktorý muselo dlhodobo riešiť vedenie centrálnej banky.³⁴

K 4. aprílu 1939 sa uskutočnila odľuka protektorátnej a slovenskej meny, čo zároveň umožnilo vznik emisného ústavu Slovenskej národnej banky (SNB). I. Karvaš bol oficiálne menovaný jej guvernérom už 3. apríla 1939. Prvoradou úlohou národnej banky a jej guvernéra bolo zabezpečiť dostatok zlata a devíz na krytie samostatnej meny. Slovensko sa uchádzalo o adekvátny podiel na zlatom poklade a devízových rezervách bývalej ČSR. Nemecko oficiálne deklarovalo ochotu poskytnúť svojmu novému chránencovi časť menového zlata ČSR. V skutočnosti sa o československé zlato s pôvodnou hmotnosťou 88 t nechcelo s nikým deliť. Zástupcovia SNB, guvernére I. Karvaš a viceguvernére profesor práva Jozef Fundárek predložili vedeniu

---

33 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 94, 153; TEREN, Národohospodár Peter Zaťko..., s. 70.

34 Akten zur deutschen auswärtigen Politik (ďalej ADAP), séria D, IV. zväzok, dokument č. 40. Tajný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci medzi Nemeckou ríšou a štátom Slovensko z 23. 3. 1939.

Imrich Karvaš, guvernér Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1944, vo svojej pracovni
Zdroj: Osobný archív Milana Karvaša

protektorátnej národnej banky požiadavku na približne 42 % podiel na devízových, ako aj zlatých, rezervách ČSR. Protektorátne finančné kruhy požiadavku Slovenska odmietli. V skutočnosti ju neboli schopné splniť, lebo devízy, ako aj zlato kontrolovala nemecká strana. Hermann Göring údajne českej aj slovenskej strane kategoricky oznámil, že s devízami a zlatom, ktoré ovládla nemecká Ríšska banka, v žiadnom prípade nemôžu počítať. Pre Slovensko bol reálny iba menší prídelen devíz, o ktorý sa národná banka musela uchádzať priamo u predstaviteľov Nemecka na základe dlhodobých zložitých rokovaní. Pre Karvaša bolo veľkým sklamaním, keď sa dozvedel, že môže počítať iba s devízovým výnosom z dlhodobej pôžičky formou dlhopisov. Slovensko dostalo k dispozícii celkovú hodnotu približne 342 mil. Ks, z čoho 242 mil. Ks tvorili dlhopisy Nemeckej ríše s úrokom 4,5 %, zakúpené protektorátnou národnou bankou a prevedené na účet SNB ako náhrada za podiel z devízových a zlatých rezerv ČSR. Devízy plynuli z úrokov nemeckých dlhopisov. Vedenie SNB muselo preto hľadať alternatívne zdroje devíz a menového zlata.³⁵

I. Karvaš na poste guvernéra SNB vstupoval do obchodných vzťahov s Nemeckou ríšou, ako aj s nemeckými satelitmi a s neutrálnymi krajinami. V prvom období existencie Slovenskej republiky sa však zaoberal najmä problematikou menového vývoja, emisie

---

35 SCHVARC, Michal. Vznik Slovenskej národnej banky a Nemecko. K niektorej otázke nemeckého zasahovania do procesu konštituovania slovenského cedulového ústavu v roku 1939. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. Centrálné banky v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 164 – 174.

platidiel, devízového hospodárstva a úverovania komerčnej finančnej sféry a hospodárstva. Záležitosti vzájomnej tovarovej výmeny s Nemeckou ríšou, ako aj nemeckej vojenskej prítomnosti na Slovensku alebo vysielania slovenských pracovných síl do Ríše a pričlenených území riešil predovšetkým v súvislosti s nemecko-slovenským bezhotovostným clearingovým zúčtovaním obchodu a platobného styku. Obchod s Nemeckou ríšou, ktorá sa rozrastala o pripojené územia, patril k hlavným motorom hospodárskeho rastu Slovenskej republiky 1939 – 1945. V spojení s ďalšími segmentmi platobného styku, realizovanými prostredníctvom clearingových účtov, však jeho vývoj ohrozoval ekonomickú a menovú stabilitu krajiny. Platby za tovary vyvezené do Nemecka, ako aj za ďalšie položky platobného styku totiž financovali slovenské finančné inštitúcie formou preddavkov, zatiaľ čo platby z nemeckej strany na clearingových účtoch prichádzali oneskorene, čím vznikala neuhradená clearingová špička. Táto vyvíjala inflačné tlaky na slovenskú menu.³⁶

Vedenia SNB a ďalších finančných inštitúcií museli vytvárať sofistikované mechanizmy na zníženie, respektíve aspoň na spomalenie rastu clearingovej špičky. S najúčinnjšími nástrojmi regulácie platobného styku prichádzal guvernér I. Karvaš. Napríklad už na jeseň 1939 sa z iniciatívy SNB zaviedol systém tzv. skladačiek. Jeho zmyslom bolo podmieniť vývoz určitého tovaru vopred dohodnutým dovozom produktov potrebných pre slovenský trh.³⁷ Napriek tomu clearingová špička ďalej rástla, najmä v oblasti platobného styku neobchodnej povahy. Národohospodári hľadali alternatívne možnosti odbúrania clearingovej špičky, ale ich efekt bol len čiastočný. Viacerí exponenti nacistického režimu neskôr interpretovali pokusy hospodárskych kruhov Slovenska a osobne I. Karvaša o obmedzenie slovenského exportu a platieb do Nemeckej ríše za úmyselné poškodzovanie nemeckých hospodárskych záujmov. Clearingová špička aj po mnohých opatreniach vzrástla od konca augusta 1939 do konca augusta 1944 z 366 mil. Ks na 6 948 mil. Ks.³⁸

---

36 K vývoju rokovani o clearingovej špičke pozri bližšie: Politisches Archiv des Auswertigen Amtes (ďalej PA AA) f. Gesandtschaft Pressburg (ďalej GP), k. 207. Protokol z tretieho zasad. vládných výborov, apríl-máj 1941; PA AA, f. R 105 331. Protokol zo štvrtého zasad. vládných výborov, november 1941; PA AA, f. GP, k. 210. Protokol z piateho zasad. vládných výborov, september 1942; PA AA, f. GP, k. 210. Protokol a príloha 5 a zo siedmeho zasad. vládných výborov, september-október 1943; PA AA, f. R 105 331. Protokol z ôsmeho zasad. vlád. výborov, apríl – jún 1944. K problematike slovenských robotníkov v Nemecku a k transferom mzdových prostriedkov pozri bližšie: SCHVARC, Michal – HALLON, Ľudovít – MIČKO, Peter. Podoby nemecko-slovenského „ochranného priateľstva“. Dokumenty k náboru a nasadeniu slovenských pracovných síl do Nemeckej ríše v rokoch 1939 – 1945. Bratislava: Prodama, 2012.

37 Bundesarchiv Berlin (ďalej BArch Berlín), f. R 70 Slowakei, zv. 332. Správa viedenskej SD na Hlavný úrad SD Berlín z 20. 11. 1939 o hospodárskych rokovaniach ministra Š. Polyáka v Berlíne; CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. Slovenská národná banka v rokoch 1939 – 1945. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. Centrálné banky v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 184 – 189.

38 BArch Berlin, f. R 3101/33 372. Správy Nemeckej zúčtovacej pokladne o vývoji slovensko-nemeckého platobného styku za prvý a druhý polrok 1943; BArch Berlin, f. R 2/105 327. Mesačná správa o slov.-nem. platobnom styku za august 1944; CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 184 – 189; SCHVARC, Vznik Slovenskej národnej banky..., s. 167.

Podiel Nemeckej ríše na obrate zahraničného obchodu Slovenskej republiky dosiahol postupne až okolo 80 %. Slovensko však rozvíjalo úspešné obchodné vzťahy aj s viacerými ďalšími krajinami a zásluhou obratnej obchodnej politiky z nich dokázalo vyťažiť značné hospodárske benefity. Guvernér I. Karvaš a devízové oddelenie SNB zamerali osobitnú pozornosť na neutrálne štáty, obchodujúce voľnými devízami, predovšetkým na Švajčiarsko, Švédsko, spočiatku tiež USA a neskôr na Turecko. Vývoz do týchto krajín sa stal hlavným zdrojom devíz na krytie meny Slovenskej republiky a prostredníctvom bankových transakcií aj dôležitým zdrojom menového zlata.³⁹ Získané devízy čiastočne plnili úlohu rezerv, ale väčšinu z ich hodnoty SNB menila transakciami v Ríšskej banke v Berlíne a vo Švajčiarskej národnej banke v Berne na menové zlato. Počas rokov 1941 – 1944 vedenie SNB takto získalo zlaté depozity na krytie meny v celkovom objeme 5,7 t. Ďalšie kilogramy zlata plynuli z kremnických baní, a to s celkovou hmotnosťou 1,4 t. SNB získala menšie objemy zlata aj z ďalších zdrojov. I. Karvaš a ďalší národohospodári na svojich náročných rokovaníach v Berlíne vymohli prísľub, že časť zamrznutých pohľadávok Slovenska voči Nemecku na clearingových účtoch bude krytá viacerými kontingentmi zlata a devíz. Tieto Nemecko skutočne realizovalo. Po zániku Slovenskej republiky mala SNB ku koncu roka 1945 vo svojich depozitoch uložené menové zlato s celkovou hmotnosťou približne 7,5 t.⁴⁰

Napriek uvedeným údajom vykazovali bilancie SNB len minimálne pohyby zlatých rezerv. I. Karvaš s manažmentom SNB totiž rast objemu zlatého pokladu utajovali, či ukrývali, presunmi v bilančných položkách. Predstavitelia SNB utajovali zlaté rezervy najmä pred najvyššími predstaviteľmi vlastnej krajiny, lebo im čoraz menej dôverovali. Opodstatnenosť uvedených opatrení sa prejavila na sklonku existencie vládneho režimu, keď jeho exponenti tlačili na uvoľnenie veľkých hodnôt centrálnej banky na potreby budúceho exilu. I. Karvaš v poslednom období výkonu funkcie guvernéra zabezpečil zlaté rezervy pred zneužitím ich presunom do zahraničia. Menové zlato s celkovou hmotnosťou viac než 7,3 t dal deponovať vo švajčiarskych bankách. Tam smerovalo aj zlato z Kremnice v objeme 1,4 t, ale v máji 1944 uviazlo po útoku spojeneckého letectva vo Viedni v depozitoch Ríšskej banky. Táto poskytla SNB adekvátnu náhradu zo svojich rezerv vo Švajčiarsku.⁴¹

Okrem úspešnej tvorby zlatého pokladu a devízových rezerv prispievali k stabilite meny aj ďalšie aspekty menovej stratégie SNB pod réžiou I. Karvaša. Išlo najmä o prísnu reštriktívnu politiku v úverovej a emisnej činnosti banky pri schvaľovaní úverov peňažným ústavom a pri úverovaní hospodárstva. SNB prísne kontrolovala podmienky úverov. S hospodárskym

---

39 ŠTEFÁNIKOVÁ, Antónia. O niektorých aspektoch zahraničného obchodu Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945. In *Historický časopis*, roč. 48, 2000, č. 3, s. 462 – 477; CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 184 – 189.

40 PA AA, f. GP, k. 207. List K. Hudeczka Š. Polyákovi z 12. 5. 1941; PA AA, f. GP, k. 210. Protokol zo zasad. vlád. výborov 18. – 21. 2. 1942; PA AA, f. GP, k. 210. Protokol zo siedmeho zasad. vládnych výborov, september-október 1943; PA AA, f. R 105 331. Protokol z ôsmeho zasad. vlád. výborov, apríl 1944 – jún 1944; CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 189 – 191.

41 CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 189 – 191.

oživením sa prístup k voľným peňažným prostriedkom zlepšoval. Hodnota cedulových úverov vzrástla do konca roka 1942 takmer na 1,9 mld. Ks. Okrem peňažných ústavov SNB poskytovala úvery aj niektorým priemyselným podnikom. Napriek tomu, že pozitívne trendy obmedzoval tlak financovania bezodného clearing, darilo sa infláciu do konca roka 1943 udržiavať pod kontrolou. Inflácia postupovala, ale pomalším tempom než v okolitých krajinách, čo sa prejavilo aj väčšou stabilitou slovenskej meny.⁴²

I. Karvaš okrem funkcie guvernéra SNB vstupoval aj do ďalších segmentov hospodárskeho života. Od novembra 1939 spolu s ministrami financií, hospodárstva a dopravy Mikulášom Pružinským, Gejom Medrickým a Júliusom Stanom a so zástupcom Ústredného združenia slovenského priemyslu P. Zaťkom pôsobili na pôde Komitétu hospodárskych ministrov. Napriek odlišným postojom vo viacerých otázkach našli I. Karvaš aj P. Zaťko spoločnú reč s exponentmi vládnej politickej garnitúry o úlohe štátu v ekonomike a v sociálnej oblasti. I. Karvaš a P. Zaťko sa podieľali na vypracovaní legislatívnych opatrení motivujúcich oživenie industrializácie. Išlo najmä o zákony č. 299 a 307 o podpore priemyslu a daňových úľavách z roka 1940. Daňové úľavy boli podmienené využitím ušetrených prostriedkov na nové investície a sociálne účely v prospech zamestnancov.⁴³

Achilovou päťou hospodárskeho vývoja počas druhej svetovej vojny bolo plynulé zásobovanie výrobných sféry a obyvateľstva za súčasného zabezpečenia potrieb armády a frontu, čo si vyžiadalo postupné budovanie systému vojnového hospodárstva. Výpadky zásobovania spočiatku zasiahli len určité oblasti spotreby potravín a dovážaných surovín. V roku 1940 museli byť na uvedené a postupne aj na ďalšie tovary zavedené tzv. odberné knižky, ktoré mali nahradiť nepopulárny lístkový systém. V nasledujúcom roku 1941 sa nedostatok rýchlo šíril do ďalších oblastí spotreby. Za daných okolností sa urýchlilo aj formovanie vojnového hospodárstva, ktoré zasiahlo najskôr rastlinnú a živočíšnu výrobu, potom zásobovanie surovinami a priemyselnými výrobkami, ako aj oblasť vývoja cien a využitia pracovných síl. Tento proces vyvrcholil v polovici roka 1942, keď vznikla nová centralizovaná inštitúcia regulácie hospodárstva Najvyšší úrad pre zásobovanie (NÚZ). Vládne hospodárske kruhy dlhšie hľadali odborníka schopného viesť takúto inštitúciu. Napokon voľba padla na I. Karvaša, napriek jeho zaneprázdnenosti inými funkciami.⁴⁴

I. Karvaš ako príslušník najvyšších hospodárskych kruhov bol postavený aj pred dilemu tragickej otázky protizidovských opatrení. V pozícii guvernéra SNB sa zaoberal predovšetkým

---

42 CHUDJÁK - LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 181 - 183.

43 Pozri bližšie: HALLON, Ľudovít - SABOL, Miroslav. Zlaté roky hospodárskeho vývoja Slovenskej republiky 1940 - 1943. In SOKOLOVIČ, Peter (ed.). Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republika 1939 - 1945 očami mladých historikov VIII. Bratislava: ÚPN, 2009, s. 399 - 432; TEREN, Národohospodár Peter Zaťko..., s. 107 - 111; FALTUS - PRŮCHA, Prehľad hospodárskeho vývoja..., s. 325 - 328.

44 HALLON, Prechod k vojnovému hospodárstvu..., s. 170 - 189; TEREN, Národohospodár Peter Zaťko..., s. 103 - 106.

procesom arizácie čiže vyvlastnenia majetku Židov.⁴⁵ V prvom období činnosti národná banka sprostredkovala napríklad finančné presuny v rámci akcie na podporu vysťahovalectva židov do zahraničia. Neskôr cez devízové oddelenie SNB prechádzali finančné prostriedky od medzinárodných židovských organizácií, ako bola Jewish Joint Committee v Ženeve, na záchranu židovského obyvateľstva. Hlavnú úlohu však SNB zohrala v presunoch židovských hodnôt, teda peňažných vkladov, cenných papierov a cenností z majetku židov do vlastníctva štátu.⁴⁶ I. Karvaš osobne zasiahol do presunov židovských cenností z drahých kovov a drahých kameňov. Tieto po uložení v peňažných ústavoch boli v októbri 1942 presunuté do miestnych daňových úradov a následne sústredené v depozitoch Ústrednej štátnej pokladnice v Bratislave. Predstavitelia radikálnych kruhov vládneho režimu, najmä predseda vlády Vojtech Tuka, požadovali, aby SNB židovské cennosti využila na nákup devíz v zahraničí. Proti týmto zámerom sa postavili I. Karvaš a ďalší národohospodári. I. Karvaš poukazoval na skutočnosť, že zahraničné transakcie so židovským zlatom by poškodili Slovenskú republiku v očiach obchodných partnerov v neutrálnych krajinách. Obranné akcie národohospodárov umožnili, aby cennosti ostali uložené v Ústrednej štátnej pokladnici až do leta 1944.⁴⁷

Protižidovské opatrenia vládneho režimu, postupná radikalizácia politického systému a stále hlbšia závislosť od nacistického Nemecka patrili k hlavným príčinám, ktoré I. Karvaša priviedli do tábora opozície a medzi organizátorov ozbrojeného povstania. V prvom období existencie dobového režimu bol zaneprázdnený funkciou guvernéra SNB a k vládnej garnitúre sa správal v zásade lojálne. Vstúpil do širšieho vedenia štátostrany HSLŠ a po prevzatí funkcie predsedu NÚZ-u v roku 1942 sa formálne stal členom vlády. V tom istom roku bol na podnet A. Hitlera vyznamenaný radom Nemeckého orla I. triedy. Čiastočne nadviazal na pedagogicko-vedeckú činnosť. V roku 1939 bol menovaný riadnym profesorom medzitým premenovanej Slovenskej univerzity a stál pri zrode Vysoké školy obchodnej v Bratislave. Napísal niekoľko odborných statí o hospodárskom vývoji Slovenska, o činnosti národnej banky a publikované boli aj jeho prejavy na valných zhromaždeniach SNB. K rozvoju odborného výskumu prispel

---

45 Pozri bližšie: HALLON, Ľudovít. Arizácia na Slovensku 1939 - 1945. In *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 148 - 161; HALLON, Ľudovít - HLAVINKA, Ján - NIŽŇANSKÝ, Eduard. Pozícia Ústredného hospodárskeho úradu v politickom, hospodárskom a spoločenskom živote Slovenska v rokoch 1940 - 1942. In HLAVINKA, Ján - NIŽŇANSKÝ, Eduard (eds.). *Arizácie. Acta historica Posoniensia XI, Judaica et holocaustica 1*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave Filozofická fakulta Katedra všeobecných dejín: Dokumentačné stredisko holokaustu, 2010, s. 11 - 65. K arizácii pozri tiež napríklad: KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie*. Bratislava: Archa, 1991.

46 HALLON, Arizácia na Slovensku..., s. 48 - 61; HALLON, Ľudovít. Úloha komerčných bánk v arizácii na Slovensku 1939 - 1945. In *Historický časopis*, roč. 54, 2006, č. 4, s. 591 - 606; KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 131 - 135.

47 HLAVINKA, Ján. Úloha centrálnej banky v arizácii a reštitúcií židovských cenností. In CHUDJÁK, František - HALLON, Ľudovít - LEKOVÁ, Andrea. *Centrálne banky v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 195 - 205.

založením odboru pre výskum konjunktúry pri SNB.⁴⁸ Ako vrcholný štátny úradník bol náležite materiálne zabezpečený. Figuroval v správnych radách viacerých podnikov. S rodinou, v ktorej pribudol syn Ivan, obýval priestranný služobný byt na vtedajšej Haffnerovej ulici č. 1 (Godrova). K dispozícii mal osobné auto značky Tatra 57.⁴⁹

Na radikálnom krídle vládneho režimu a na nemeckej strane však I. Karvaš so známou minulosťou vyvolával už do marca 1939 nedôveru. Stal sa terčom stáleho záujmu nemeckej tajnej služby Sicherheitsdienst (SD) a tajnej polície Geheime Staatspolizei (gestapo), ktoré na neho zbierali kompromitujúci materiál. Kritické hlasy jeho na adresu zaznievali tiež v správach niektorých nemeckých poradcov, najmä hospodárskeho poradcu Ericha Geberta a ďalších exponentov Nemecka na Slovensku.⁵⁰

I. Karvaš spočiatku dával iba málo príležitostí nemeckým aj domácim bezpečnostným zložkám na obvinenia z nepriateľskej činnosti. Pokúšal sa udržiavať kontakt s československou emigráciou. Do ilegálneho odboja však reálne vstúpil až v rokoch 1942–1943 prostredníctvom kontaktov s dlhoročným priateľom V. Šrobárom. Stal sa členom tzv. Šrobárovej skupiny. O ilegálnej činnosti I. Karvaša sa dozvedáme bližšie informácie z jeho pamätí. Podľa nich sa so Šrobárom dvakrát stretol v rokoch 1940 a 1942 a hovorili o možnostiach ilegálnej činnosti. Významnejšie odbojové aktivity začali organizovať od jari 1943. Išlo najmä o prípravu memoranda exilovému prezidentovi E. Benešovi, v ktorom by predstavitelia odboja vyjadrili podporu exilovej vláde a prihlásili sa k myšlienke obnovenia československého štátu. Do prípravy memoranda zainteresovali P. Zátka, predsedu snemu Martina Sokola a medzivojnového politika Martina Mičuru. Spoločne ho podpísali v auguste 1943. Následne bolo zaslané E. Benešovi, ale v odboji zohralo iba vedľajšiu úlohu.⁵¹

I. Karvaš pochopil, že Šrobár mal pre svoje čechoslovakistické postoje v odboji len malú podporu. V kľúčovom období príprav SNP v prvej polovici roka 1944 už svoje ilegálne kontakty jednoznačne smeroval na skupiny demokratického, sociálno-demokratického a komunistického odboja. Dozvedel sa bližšie informácie o Vianočnej dohode odbojových skupín z decembra 1943, ako aj o založení Slovenskej národnej rady a o plánoch prípravy ozbrojeného povstania. Hlavný význam pre odboj na Slovensku mal jeho podiel na hospodárskych prípravách povstania, pričom využil svoju výsadnú pozíciu v ekonomike na postoch guvernéra SNB a predsedu NÚZ-u. Prvoradou úlohou I. Karvaša v pozícii guvernéra

---

48 KARVAŠ, I. Základy hospodárskej vedy..., Predslov, s. IX; KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 66; KARVAŠ, Môj otec Imrich Karvaš..., s. 151.

49 Archív národnej banky Slovenska (ďalej ANBS), fond Osobný spis I. Karvaša. Zmluva medzi vládou Slovenského štátu a guvernérom SNB prof. Imrichom Karvašom z 2. 5. 1939 o platových podmienkach; ANBS, fond Osobný spis I. Karvaša. Zmluva medzi SNB a guvernérom I. Karvašom o používaní služobného vozidla z 15. 7. 1941; ANBS, f. Osobný spis I. Karvaša. Rozhodnutie viceguvernéra SNB o priznaní bytného guvernérovi I. Karvašovi z 15. 10. 1942.

50 SCHVARC, Vznik Slovenskej národnej banky..., s. 164 – 174.

51 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 94 – 105.

národnej banky bolo finančné zabezpečenie povstania presunom peňažných prostriedkov na stredné Slovensko. Na jeho pokyn deponovali na jar a v lete 1944 do filiálok národnej banky v Banskej Bystrici a čiastočne aj v Ružomberku a Žiline približne dve tretiny celkového objemu obeživa na Slovensku v hodnote asi 3,9 mld. Ks.⁵²

Zabezpečenie povstania surovinami, materiálmi a potravinami bolo podstatne zložitejšie. Počas kulminácie príprav na povstanie dal I. Karvaš v otázke materiálov a surovín len rámcové inštrukcie vedúcim odborov NÚZ-u pre jednotlivé segmenty hospodárstva, ktorí potom realizovali konkrétne presuny. Ľahšie sa manipulovalo s komoditami podliehajúcimi štátnej regulácii. Presuny ostatných druhov tovarov dohodoval P. Zaťko priamo s jednotlivými podnikmi. Distribúciu pohonných látok a ďalších surovín na stredné Slovensko urýchlilo nebezpečenstvo náletov na Bratislavu od júna 1944. Na uskladnenie surovín a potravín však nebol na strednom Slovensku dostatok moderných skladov. Preto na podnet I. Karvaša padlo rozhodnutie distribuovať priamo obyvateľstvu zásoby potravín na tri mesiace. Išlo o predvídavý krok, umožňujúci nielen výživu obyvateľov povstaleckého územia, ale aj zásobovanie partizánov. Poslednou akciou I. Karvaša na hospodársku podporu SNP bol podľa jeho slov príspevok 300 tis. Ks ilegálnej SNR z augusta 1944, ktorý získal od českého podnikateľa Františka Micheru.⁵³

V posledných dňoch pred vypuknutím SNP mali v SD a na gestape pripravený dostatočne veľký balík obvinení proti I. Karvašovi a čakali na príležitosť, aby mohli stiahnuť nastraženú slučku. Príležitosť nastala vyhlásením povstania 29. augusta 1944. I. Karvaš mal o vývoji na strednom Slovensku len veľmi strohé informácie. Svoju rodinu dal už predtým previesť na predpokladané povstalecké územie a pokúšal sa odísť čo najskôr za ňou. Dostal správu, že mu hrozí uväznenie gestapom. K dispozícii mal auto so šoférom, ale ešte čakal na spojku povstaleckého vedenia, ktorú mu sľúbil osobne Gustáv Husák. Zároveň naivne veril, že vládni predstavitelia a osobne prezident J. Tiso odmietnu jeho vydanie gestapu. V skutočnosti už J. Tiso dal nemeckej strane na uväznenie súhlas. Keďže spojka od Husáka neprichádzala, rozhodol sa odísť. V poslednej chvíli ho však gestapo zadržalo a odviezlo do Viedne.⁵⁴

I. Karvaša zatkli na priamy rozkaz generála Waffen SS Gottloba Bergera, ktorý velili nemeckým jednotkám prenikajúcim na Slovensko. Do 15. septembra 1944 bol zadržaný vo Viedni pod kontrolou gestapa a SD v tzv. ochranej väzbe. V noci z 15. na 16. septembra 1944 ho previezli do Brna na IV. oddelenie gestapa do budovy niekdajšieho internátu Kauničky. Tu sa začali výsluchy. Dostal štatút „zvláštneho politického väzňa“ a podmienky väzby boli ako-tak znesiteľné. Vypočúvali ho členovia brnianskeho gestapa Kurt Leischke, Karol Wochian a šéf IV. oddelenia Otto Kozłowski. Tento Karvašovi oznámil, že bol zaistený na príkaz vodcu SS

---

52 PA AA, f. 101 195. Sumarizujúci záznam skupiny Inland II (A. Sonnenhol) vo veci vývoja kauzy Karvaš; KARVAŠ, I. Moje pamäti..., s. 75 – 80.

53 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 75 – 80; TEREN, Národohospodár Peter Zaťko..., s. 98 – 102.

54 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 10 – 40.

Heinricha Himmlera a obvinený z prípravy povstania proti Ríši, zo sabotovania nemeckého vojnového hospodárstva a zo spolupráce s komunistami.⁵⁵ Výsluchy mali spočiatku formu nezáväzných rozhovorov o pomeroch na Slovensku. Pozícia I. Karvaša sa zhoršila po potlačení povstania. Nemci mohli zajať viacerých príslušníkov odboja, ktorí vedeli o jeho ilegálnej činnosti. Tieto obavy sa do určitej miery potvrdili. Napriek tomu popieral účasť na odboji. Mal určitú výhodu, lebo dostával pravidelné informácie o vývoji na Slovensku od príslušníkov ilegálnej organizácie vo väzení. Mal tiež správy o rodine, ktorá bezpečne prešla z povstaleckého územia do Skalice, kde bývala až do Karvašovho návratu. Gestapo dovolilo Karvašovi zaslať listy J. Tisovi, Alexandrovi Machovi a dokonca priamo Himmlerovi a Hitlerovi. Karvaš na protest symbolicky vrátil Hitlerovi Veľkokriž Nemeckého orla, udelený v roku 1942, čo bola skutočne veľká odvaha.⁵⁶

Keďže vyšetrovania v Brne sa skončili iba s malých efektom, bol I. Karvaš 4. januára 1945 prevezený do Berlína, kde ho umiestnili v obávanom väzení Moabit. Tu musel čeliť podstatne horšími sociálnym podmienkam a privyknuť si na pravidelné nálety spojencov. Ešte vážnejší vplyv však mala zásadná zmena postupov vyšetrovania. Výsluchy viedil hlavný kriminálny radca Hans Stahan a dôstojník SD Kurt Lischka. Vyšetrovatelia prešli k násilným formám výsluchov, ktoré spôsobili Karvašovi trvalé poškodenie oka, epilepsiu a ťažké psychické traumy. Podľa pamäti však zotrval na pôvodných výpovediach a vinu nikdy nepriznal. Od 23. februára 1945 bol zadržovaný vo väzení na Ulici princa Alberta, kde sa jeho sociálne podmienky ešte zhoršili. Zlomový okamih nastal 27. februára 1945, keď mimoriadny súd SS Karvaša uznal vinným a odsúdil na trest smrti obesením. Život mu zachránila zrejme skutočnosť, že stále ešte mal postavenie „zvláštneho väzňa“ a vyšetrovatelia dúfali, že z neho predsa len dostanú dôležité informácie, napríklad aj o prezidentovi J. Tisovi.⁵⁷

Osudové týždne v Berlíne sa pre I. Karvaša skončili 7. apríla 1945. Nasledujúcich dvadsať dní však musel prekonávať ďalšie desivé zážitky v koncentračných táboroch Flossenbug, Dachau a Reichenau, ktoré mu ešte prehĺbili psychické traumy. Zaradili ho do skupiny prominentných väzňov, ktorá na rozkaz H. Himmlera unikala pred frontom smerom na juh. Členovia skupiny dorazili koncom apríla až na taliansku stranu Tirolských Álp do Villa Bassy (Niederdorf), kde boli priamo vystavení nebezpečenstvu likvidácie. Zachránili ich jednotka pravidelného Wehrmachtu a následne jednotky spojencov. Karvaš dostal možnosť zotavovacieho pobytu na ostrove Capri, kde sa zdržal do 4. júna 1945. Potom zamieril naspäť do vlasti cez Rím a Prahu. Dňa 28. júla 1945 po dlhých trýznivých mesiacoch sa opäť zvilal s rodinou v Skalici.⁵⁸

---

55 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 41 – 57.

56 BArch Berlín, R 70 Slowakei/260, zv. 440 – 454. Zápisnica z výsluchu I. Karvaša na úradovni IV. oddelenia gestapa v Brne 19. – 20. 9. 1944; KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 57 – 67.

57 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 141 – 165.

58 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 166 – 188.

Po návrate sa I. Karvaš s plnou vervou opäť pustil do práce, tentoraz najmä v oblasti vedy, pedagogickej činnosti a ekonomického poradenstva. Iniciatívne sa vydal do rúk Národného súdu, aby mohol čeliť obvineniam z kolaborácie s vojnovým režimom a očistiť svoje meno. V jeho prospech svedčili príslušníci demokratického aj komunistického odboja. Súd plne uznal Karvašove zásluhy v odboji, v príprave SNP, ako aj pri obnovení ČSR. Dňa 22. novembra 1946 Národný súd vyriekol vo veci jeho obvinenia oslobodzujúci rozsudok.⁵⁹ V októbri 1946 Predsedníctvo SNR vymenovalo I. Karvaša do funkcie experta poradného zboru pri Štátnom plánovacom a štatistickom úrade. V polovici novembra 1946 dekan právnickej fakulty pozval Karvaša späť na obnovenú Univerzitu Komenského. Najväčší prínos však mala v tomto období práca na jeho najvýznamnejšom vedeckom diele *Základy hospodárskej vedy*, ktoré vyšlo v roku 1947. Hodnotil tu jednotlivé smery ekonomického myslenia vrátane učenia Karola Marxa a jeho nasledovníkov. Niektoré aspekty marxizmu akceptoval, ale teóriu a najmä prax marxistického učenia známu zo Sovietskeho zväzu vcelku odmietal. Tieto postoje predurčili ďalšie Karvašove osudy. Od jesene 1946 bola jeho profesionálna kariéra opäť na vzostupe. Na právnickej fakulte viedol Ústav národného hospodárstva a štatistiky a v školskom roku 1947 – 1948 zastával funkciu dekana predmetnej fakulty. Právne a ekonomické vedy rozvíjal ako redaktor zborníka *Iuridica Slovaca* a *Oeconomica Slovaca* Slovenskej akadémie vied a umení. Zároveň bol menovaný za predsedu Medzinárodného výkonného výboru kúpeľov, viedol komisárov pre štátne skúšky z vied o štáte a sám bol komisárom pre národné hospodárstvo a finančnú vedu. V hospodárskej sfére pôsobil ako poradca Oblastného riaditeľstva Kovorobných a strojárnských závodov na Slovensku. Povolali ho tiež do novej sféry sociologického výskumu za člena Ústavu pre výskum verejnej mienky a za člena Matice slovenskej. V Prahe figuroval ako člen Masarykovej akadémie práce. Ešte v marci 1948 mal prednášku z právnej vedy v Paríži a v septembri 1948 sa stal členom komisie pre rozvoj Slovenska, ktorá sa už zaoberala prípravou prvého päťročného plánu.⁶⁰

Medzi tým však nastal historický zlom politického a hospodárskeho systému. Vo februári 1948 komunistická strana uchopila totalitnú politickú moc v ČSR. Po zmene režimu dostal I. Karvaš viacero ponúk na exil a profesorské miesta v USA a v západnej Európe. Bol však presvedčený, že má znášať osud svojej krajiny. Ponuky na spoluprácu prišli aj od špičiek komunistickej strany. Tlmočil ich Karvašov priateľ G. Husák. Táto spolupráca by však mala zjavne politický rozmer, čo Karvaš jednoznačne odmietal. V máji 1949 sa náhle stratil počas exkurzie so študentmi po Slovensku a Morave. Rodina potom zistila, že je uväznený v Prahe na Pankráci a obvinený so stykov zo Západom. I. Karvaša odsúdili na jeden a pol roka straty slobody, na päť rokov straty občianskych práv a tiež na stratu majetku. Stratil miesto na univerzite, zhoršil sa mu zdravotný stav, jeho manželka sa psychicky zrútila a dcéru Oľgu vylúčili z Vysokej školy obchodnej. Keďže sa dlhodobo venovala baletu, podarilo sa jej dostať

---

59 KARVAŠ, *Môj otec Imrich Karvaš...*, s. 61 – 65.

60 KARVAŠ, *Základy hospodárskej vedy*, s. 580 – 589; KARVAŠ, *Môj otec Imrich Karvaš...*, s. 67 – 70.

do baletného súboru Slovenského národného divadla.⁶¹

I. Karvaš sa vrátil z väzenia v roku 1950 na prahu ďalšieho ťažkého obdobia 50. rokov. Nemal žiadne zamestnanie, takže sociálna situácia rodiny bola veľmi vážna. Do ich bytu, ktorý Karvaš získal po vojne od národnej banky, nastáhovali ďalšiu rodinu. To však nestačilo a na jeseň 1952 Karvašovcov zaradili do smutne známej akcie „B“. Na základe obvinení z kolaborácie s fašistickým režimom a z poškodzovania hospodárstva I. Karvašovi zobrali byt a musel sa vysťahovať z Bratislavy. Ďalšie roky s manželkou a mladším synom Ivanom žili v Tatranskej Lomnici. K dispozícii mal iba mesačný invalidný dôchodok a príspevky v celkovej hodnote 600 Kčs. Privyrábal si doučovaním cudzích jazykov. Syn Milan mal po maturite problémy dostať sa na vysokú školu. Iba zásluhou niektorých priateľov I. Karvaša získal miesto laboranta v chemickom výskume a bol prijatý na techniku, kde študoval chémiu. Koncom 50. rokov sa zdalo, že osudy rodiny Karvašovcov sa obracajú k lepšiemu. I. Karvaš našiel zamestnanie vo zväze invalidov s platom 780 Kčs mesačne a vrátil sa s rodinou do Bratislavy do malého 1,5-izbového bytu. Syn Milan ukončil vysokoškolské štúdium a začal pracovať v Chemickom ústave SAV. V roku 1958 však do bytu Karvašovcov vtrhli príslušníci štátnej bezpečnosti, aby urobili domovú prehliadku a následne v marci 1959 I. Karvaša obvinili z trestného činu velezrady a vyzvedačstva. Spolu s ním obvinili väčšiu skupinu osôb, medzi nimi P. Zaťka a viacerých iných účastníkov odboja, z rozsiahleho vykonštruovaného sprisahania proti vládnemu režimu. I. Karvaš mal napríklad vypracovať hospodársky plán Dunajskej federácie a zaslať ho na Západ. Jeho nešťastím bola skutočnosť, že pre vyšší vek a podlomené zdravie sa tento raz nátlaku vyšetrovateľov nedokázal brániť a k niektorým nezmyselným obvineniam sa priznal. Odsúdili ho na 17 rokov straty slobody. Manželka Helena skončila na psychiatrii a syn Milan prišiel o zamestnanie v akadémii vied. Mohol pracovať len ako robotník v Chemických závodoch Juraja Dimitrova, pričom sa staral o brata Ivana.⁶²

Skutočné pozitívne zmeny v pohnutom živote I. Karvaša a jeho rodiny prinieslo až politické uvoľnenie v 60. rokoch. Po odsúdení za velezradu musel Karvaš nastúpiť na výkon trestu v Ilave. Väzenie obnovilo u neho epileptické záchvaty a takmer prišiel o zrak. V máji 1960 prišlo náhle prepustenie z väzby na základe amnestie prezidenta republiky. I. Karvaš na konci fyzických a psychických síl sa mohol vrátiť k rodine do svojho malého bytu. Obvinenia z rokov 1959 aj 1949 však ostávali v platnosti a musel uhradiť náklad na výkon väzby. Jeho syn Ivan mal po maturite možnosť pracovať len v betonárke. Trvalo ešte celé štyri roky, kým I. Karvaša a ďalšie osoby z jeho procesov zbavili aspoň časti obvinení rozsudkom z augusta 1964. Zostávajúce obvinenia však vyžadovali obnovenie súdneho procesu. V záujme

---

61 K politickému vývoju 1945 – 1950 a k nástupu perzekúcií pozri napríklad: BARNOVSKÝ, Michal. Na ceste k monopolu moci. Mocenské zápasy na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. Bratislava: Archa, 1993; BARNOVSKÝ, Michal. Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 – 1953. Bratislava: Veda 1995; PEŠEK, Jan. Odvrátená tvár totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1998; KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 68 – 74.

62 KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 75 – 98; TEREN, Národohospodár Peter Zaťko..., s. 220 – 239.

zlepšenia kádrových posudkov detí požiadal aspoň o potvrdenie odbojovej činnosti, ktoré mu bolo v novembri 1964 skutočne vydané. Syn Ivana prijali na stavebnú fakultu a I. Karvaš od polovice 60. rokov poberal vyšší dôchodok okolo 1 500 Kčs. Na obnovenie procesu však musel čakať až do obdobia politických a ekonomických reforiem v rokoch 1968 – 1969. V marci 1968 celú Karvašovu skupinu oslobodili spod obvinenia velezrady a v apríli 1969 osobitným rozsudkom zrušili jeho obvinenie z vyzvedačstva. Týmto bol plne rehabilitovaný. V ústrety mu vyšla aj rehabilitačná komisia Právnickej fakulty UK. Po 20 rokoch priznala, že jeho prepustenie z fakulty bolo neoprávnené. Získal aj dôchodok za pedagogickú činnosť a nový 2,5- izbový byt. Rehabilitácie sa vzťahovali aj na jeho deti. Syn Milan nastúpil do výskumného ústavu Chemických závodov J. Dimitrova, kde predtým pracoval ako robotník, a syn Ivan dokončil stavebnú fakultu. Napriek tomu, že nasledovalo obdobie normalizácie, I. Karvaš s manželkou konečne prežili niekoľko rokov pokojného života v kruhu rodiny. V tomto období Karvaš napísal aj svoje pamäti. Žil do februára 1981. Jeho celoživotné dielo a zásluhy v hospodárskej sfére však boli náležite ocenené až po roku 1989. Udelili mu viaceré vyznamenania a pamätne medaily in memoriam, napríklad Rad T. G. Masaryka z roka 1991 a Pribinov rad I. stupňa z roka 2001. Ekonomická univerzita v Bratislave udeľuje od roka 1999 Cenu prof. I. Karvaša za najlepšiu diplomovú a doktorandskú prácu a od roka 2001 Medailu Imricha Karvaša významným osobnostiam.⁶³

---

63 K nástupu politických a hospodárskych zmien v 60. rokoch pozri bližšie: PEŠEK, Jan. Slovensko na prelome 50. a 60. rokov. Politicko-mocenské aspekty vývoja. Brno: Prius, 2005; SIKORA, Stanislav. Rok 1968 a politický vývoj na Slovensku. Bratislava: Pro Historia, 2008; LONDÁK, Miroslav. Ekonomické reformy v Československu v 50. a 60. rokoch 20. storočia a slovenská ekonomika. Bratislava: HÚ SAV vo vyd. Typoset, 2012; KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 99 – 123, 137 – 138.

I. Ako prekonať krízy

I.1. Aktuálne výzvy pre našu ekonomiku

Ľuboš Pástor

Vo svojej stati sa nebudem priamo venovať práci Imricha Karvaša, skôr sa pokúsim nastoliť niekoľko otázok k hlavným výzvam, ktorým dnes naša ekonomika čelí. Na základe tejto analýzy sa môžeme spolu zamyslieť nad tým, ako by sa k takýmto výzvam postavil guvernér Slovenskej národnej banky.

Dve najdôležitejšie krízy, ktorým čelíme v krátkodobom horizonte, sú **nadmerná inflácia** a **energetická kríza**. V strednodobej perspektíve ide o problémy **vysokého zadĺženia** v Európe a v **spomalenej konvergencii** Slovenska k Európskej únii. A v dlhodobom horizonte je tu **problém klimatických zmien**, ktorým čelí celá planéta. Takže sa pokúsim v krátkosti analyzovať každú z týchto piatich tém. Mojou hlavnou tézou, ktorá tieto témy spája, je, že možnosti vlád a centrálnych bánk reagovať na tieto výzvy a prekonávať tieto krízy sú obmedzené. Niečo urobiť môžeme, ale len odtiaľ potiaľ.

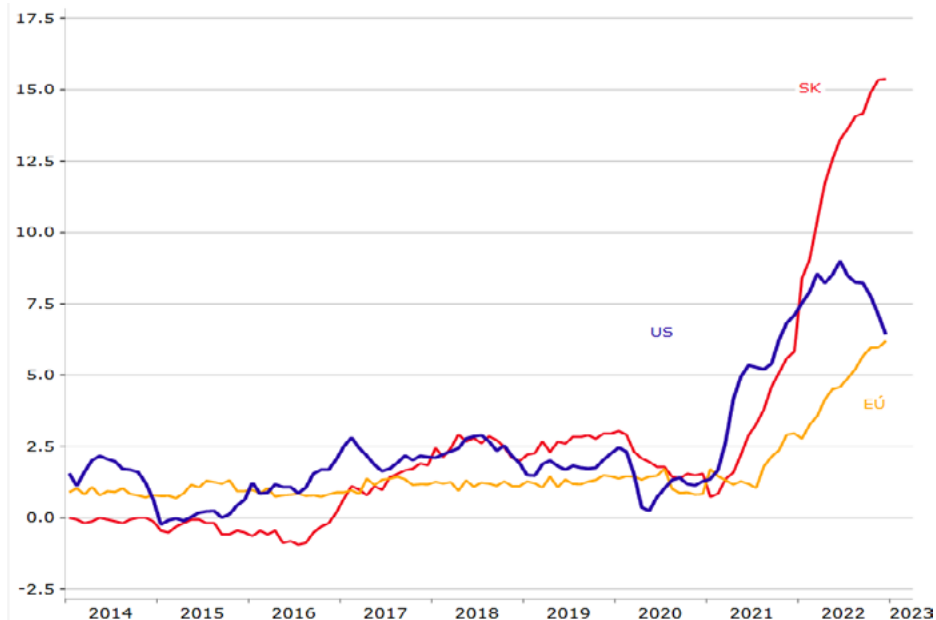
1. Nadmerná inflácia

Začneme s nadmernou infláciou, ktorá dnes musí byť na pôde každej centrálnej banky témou číslo jeden. Po dlhom období stabilnej a nízkej inflácie sa pred rokom či dvoma rokmi objavila mimoriadne vysoká inflácia, a to na celom svete. Príčin je viac, ale asi hlavnou z nich sú pandémie a ekonomické odpovede krajín na túto pandémiu.

Pandémia pretrhala dodávateľské reťazce po celom svete, čím znížila ponuku tovarov na trhu a súčasne navýšila dopyt po istých tovaroch. Jednak tu bola substitúcia od služieb k tovarom počas pandémie a jednak sa ihneď po pandémie prudko zvýšil dopyt po tovaroch, keďže ľudia si chceli dopriať to, čo im bolo dva roky odopierané. Takže dôsledkom pandémie boli navýšenie dopytu a zníženie ponuky a to sú dva mechanizmy, ktoré oba tlačia ceny smerom nahor. Ide o spoločného menovateľa vo všetkých krajinách a regiónoch, ktorý tlačí infláciu nahor.

Ďalej sú tu regionálne špecifiká. V Spojených štátoch je veľmi silný dopytový faktor, ktorý tlačil infláciu nahor. Spojené štáty mali mimoriadne vysoké fiškálne transfery smerom k domácnostiam, vyššie ako v Európe, na prekonanie pandémie. Tieto transfery (a všetka hotovosť vo vreckách spotrebiteľov) potom navýšili dopyt po tovaroch, takže dopytový šok je mimoriadne dôležitý predovšetkým v USA. V Európe bolo viac šokov na ponukovej strane, keďže je viac vystavená vojne na Ukrajine a s tým súvisiacim cenám potravín a energií. Teda tu je dôležitý rozdiel, ktorý chcem zdôrazniť, že čo sa týka inflácie, prevažujú v Spojených štátoch dopytové šoky a v Európe zasa ponukové šoky. Zdôrazňujem to preto, že schopnosť centrálnej banky bojovať s infláciou je oveľa vyššia, čo sa týka dopytových šokov, ako s ponukovými šokmi. Centrálna banka môže svojou menovou politikou bojovať s infláciou, ktorá bola vyvolaná nadmerným dopytom, ale bojovať s ponukovou infláciou je pre centrálnu

banku oveľa ťažšie. Centrálna banka nemôže vysadiť pšenicu a obnoviť zásobovacie reťazce atď. Takže aj preto si myslím, že americká centrálna banka (FED) má o čosi ľahšiu prácu bojovať s infláciou.

Graf 1: Miera spotrebiteľskej inflácie (medziročne, v percentách)

Uvedený vývoj napokon potvrdzuje aj graf č. 1, ktorý ukazuje, že v Spojených štátoch už inflácia niekoľko mesiacov klesá. Napomohlo to, že FED začal so sprísňovaním menovej politiky skôr ako Európska centrálna banka. Pre Európsku centrálnu banku bude inflácia o čosi ťažším orieškom vzhľadom na to, že strana ponuky, ako som už hovoril, je ťažšie kontrolovateľná.

Čo sa týka Slovenska, to tak trochu vyčnieva na úrovni 15 % (najnovšie čísla). U nás máme vyššiu infláciu ako zvyšok Európy z niekoľkých dôvodov. Jedným z nich je, že potraviny, ktorých cena išla prudko hore, majú mimoriadne vysokú váhu v našom spotrebnom koši oproti spotrebným košom iných krajín. Ale dobrou správou je, že tempo inflácie sa začína spomaľovať aj u nás, aj v Spojených štátoch a aj vo zvyšku Európskej únie a vyzerá to tak, že to najhoršie je za nami a konkrétne na Slovensku predpovedáme priemernú infláciu za tento rok vo výške 10 %, čo predstavuje priemer súčasnej vysokej úrovne 15 % oproti k tomu, k čomu sa dostaneme na konci roka.

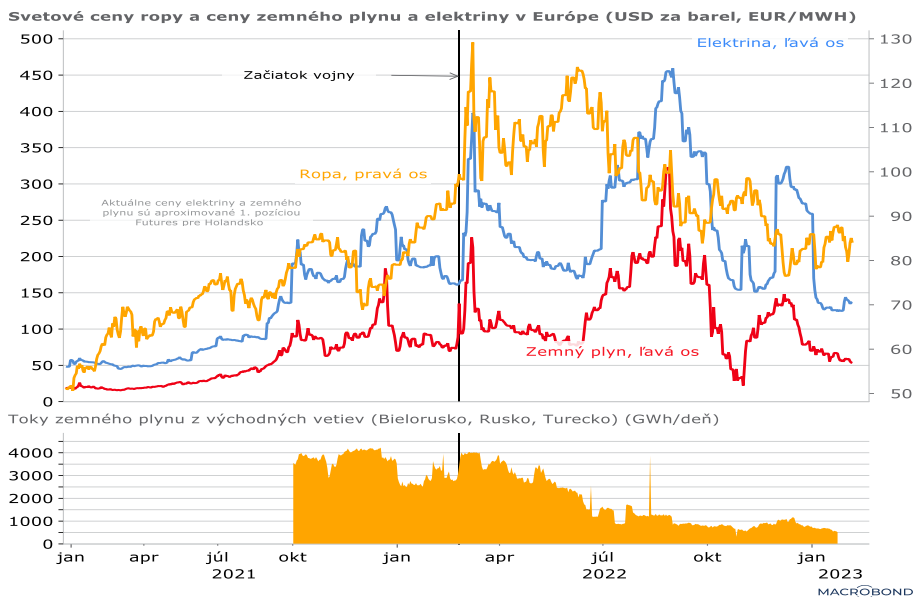
Aké sú najväčšie hrozby pre infláciu do budúcnosti? Je ich viac. Najviac sa asi obávame inflačno-mzdovej špirály, keďže trh práce ostáva stále mimoriadne silný, a druhou hrozbou je možné obnovenie energetickej krízy, čo je práve druhá téma, ktorej sa chcem venovať.

2. Energetická kríza

Prečo by sa mohla obnoviť energetická kríza? Môže sa zhoršiť vojenská situácia na východe a druhým faktorom je znovonaštartovanie Číny a jej ekonomiky, ktorej otvorenie môže pomerne prudko vyhnáť nahor ceny energetických komodít.

Keď sa pozrieme na ceny energetických komodít za posledné dva roky, vidíme, že už pred ruskou inváziou bol prudký nárast cien, a to v dôsledku popandemického dopytu. Keď sa obnovil dopyt po pandémie / lockdowne, začali rásť ceny surovín, ropy, zemného plynu atď. A potom, samozrejme, začatím vojny ceny vyskočili ešte viac nahor. Dobrou správou je, že v posledných mesiacoch sme zaznamenali pokles cien energií, a to z niekoľkých dôvodov: mali sme mimoriadne teplú zimu a zaznamenali sme úspešné obmedzenie dopytu po energii zo strany domácností aj zo strany podnikov v Európe.

Graf 2: Svetové ceny ropy a ceny zemného plynu a elektriny v Európe (USD za barel, €/MWh)

Navyše, ešte sa našiel spôsob, aby niektoré reaktory, ktoré už mali byť vypnuté, pokračovali v činnosti ešte nejaký ten mesiac, štvrtok navyše. Takže našťastie aspoň krátkodobo energetická kríza vyzerá byť za nami, ale v strednodobom horizonte problém nie je vyriešený, pretože my si môžeme povedať napríklad, že namiesto ruského plynu môžeme doviesť plyn odinakiaľ, napríklad z Kataru či Spojených štátov, ale akýkoľvek plyn, ktorý príde k nám, bude chýbať niekde inde. Európa má zažehnaný svoj plynový problém, ale niekto iný, napr. Pakistan, má toho plynu menej. Krátkodobo sa produkcia energetických surovín prudko zvýšiť jednoducho nedá.

Ideálnym riešením je rýchlejší prechod na obnoviteľné zdroje energií (vietor, slnko atď.), ale tu sú naše schopnosti obmedzené, pretože trvá dlho, kým sa technológie vyvinú. Dnes ešte obnoviteľné zdroje energie nemajú významný podiel na pokrytí našich energetických potrieb a bude trvať niekoľko rokov, kým sa vôbec môžu stať významným podielnikom na krytí našich energetických zdrojov.

Môžeme vybudovať ďalšie jadrové elektrárne, ale tiež chvíľu trvá, kým sa postavia, a, navyše, tu máme aj krajiny, ktoré, žiaľ, idú opačným smerom a svoje jadrové reaktory vypínajú. V dôsledku toho niektoré krajiny znova štartujú uhoľné elektrárne, čo nie je najlepšie riešenie z hľadiska životného prostredia, ale ak je alternatíva horšia, tak k tomu pristupujú.

Podľa môjho názoru je to v krátkodobom horizonte (rok, dva roky) nutné zlo, je to niečo, čo musíme robiť, a to ma vedie k mojej tretej téme – klimatickej zmeny.

3. Klimatické zmeny

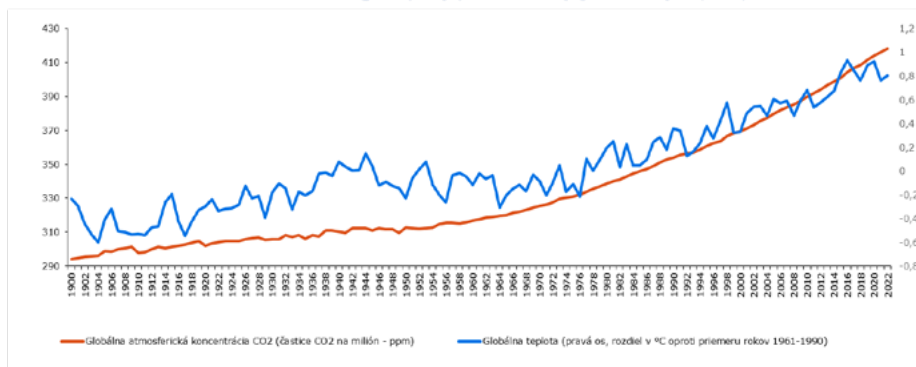
Keďže uhlie je mimoriadne vysokým znečisťovateľom, treťou témou sú klimatické zmeny, čo je globálna otázka, ktorej čelí celá planéta.

V tomto prípade sú na grafe č. 3 zobrazené dve čiary. Modrá čiara znázorňuje priemernú teplotu na zemeguli. Vidíme, že za posledné zhruba polstoročie narástla priemerná teplota na našej planéte takmer o 1 stupeň Celzia. A červená čiara ukazuje koncentráciu oxidu uhličitého v atmosfére, ktorá je pravdepodobne najvýznamnejšou príčinou, prečo práve modrá čiara ide hore. Vedú sa všelijaké debaty o tom, do akej miery tá červená čiara kauzálnie vplýva na modrú. Vedci sa zhodujú, že nejaká kauzálna závislosť tam je.

Otázka znie, čo s tým urobiť. Je to niečo, čo ešte problémom nebude v najbližších rokoch, ale v najbližších desaťročiach už áno. A my ekonómovia navrhujeme naše obľúbené riešenie – uhlíkovú daň. Každý ekonóm povie Carbon tax a hotovo, vyriešené. Ide o výborné teoretické riešenie, keďže zdaňovaním negatívnych externalít vieme tieto externality obmedziť.

Problémom však je, že uhlíková daň sa nedá celkom dobre zaviesť globálne. A ak bude zavedená lokálne, jej účinnosť bude pomerne nízka. Uhlíková daň sa nedá zaviesť globálne, pretože neexistuje globálna inštitúcia, ktorá by bola schopná vymôcť to, aby každá krajina dodržiavala nejakú globálnu uhlíkovú daň. Sú krajiny, ktoré by určite nepristúpili na niečo také (nebudem menovať). Ak by sme si dali svoju vlastnú uhlíkovú daň v Európskej únii, tak továrne, ktoré sú veľmi náročné na energie, sa jednoducho presťahujú mimo Európskej únie, kde budú pokračovať vo vytváraní emisií. A atmosfére je jedno, či tieto emisie pochádzajú zo Slovenska alebo z nejakej inej krajiny.

Konzentrácia CO₂ a vývoj priemernej globálnej teploty

Zdroj: National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA), Met Office Hadley Centre (HadCRUT5), Our World in Data

* chýbajúce dátové body boli imputované ako priemer susediacich hodnôt.

Graf 3: Konzentrácia CO₂ a vývoj priemernej globálnej teploty

Existujú aj iné riešenia, ktoré ľudia navrhujú. Veľmi populárne riešenie je znižovanie svojej uhlíkovej stopy. Ľudia s obľubou sa bicyklujú do práce a plachtia cez oceán a podobne. To sú chvályhodné iniciatívy, ale tadiaľ cesta nevedie, čo sa týka posunutia tohto grafu. Ak by aj všetci Európania začali veľmi húževnato znižovať svoju uhlíkovú stopu, tak to nijako nepohne s týmto grafom, na ktorý sa pozeráme, pretože Európska únia tvorí menej ako 10 % všetkých emisií CO₂. A toto percento sa bude ešte ďalej znižovať, kvôli populačným a ekonomickým trendom vo svete. A ak pridáme Spojené štáty, ktoré sa stávajú čím ďalej, tým viac zelenšími, uvidíme, že Európska únia a Spojené štáty tvoria dokopy menej ako 1/4 všetkých emisií. Čína samotná už dnes vytvára viac emisií ako Spojené štáty a Európska únia dokopy a nehovorím o ďalších krajinách juhovýchodnej Ázie. Tam bude ďalší populačný rast v budúcnosti, nie na Slovensku, nie v Európskej únii, populácia bude rásť v rozvojových krajinách a viac-menej všetok nový dopyt po energii príde z iných krajín. To znamená, že riešenie ktoré zvolíme pri probléme klimatických zmien, musí byť predovšetkým riešením, ktoré budú dobrovoľne akceptovať rozvojové krajiny. To je veľmi dôležité. My môžeme jazdiť na bicykli, ale to nič nezmení. Čo je dôležité? Aby Indonézia, Nigéria, India a vôbec krajiny tohto typu dobrovoľne prešli, v ich záujme, na obnoviteľné energie.

Preto za najlepšie dlhodobé riešenie považujem podporovať technológie, ktoré urýchlia náš prechod na obnoviteľné zdroje, a to vietor, slnko. Konkrétne treba vyriešiť predovšetkým problém uskladnenia energie, pretože vietor a slnko produkujú energiu prerušovane, čo je ten technologický problém, do ktorého musíme najviac investovať. Ale pokiaľ sa tento problém vyrieši, čo je podľa môjho názoru otázka času, cena obnoviteľnej energie klesne tak nízko, že už nikto nebude chcieť využívať ropu, uhlie a zemný plyn, pretože to bude zbytočne drahé. A vtedy Indonézia, Nigéria prejdú na obnoviteľnú energiu a takto sa tento problém

vyrieši.

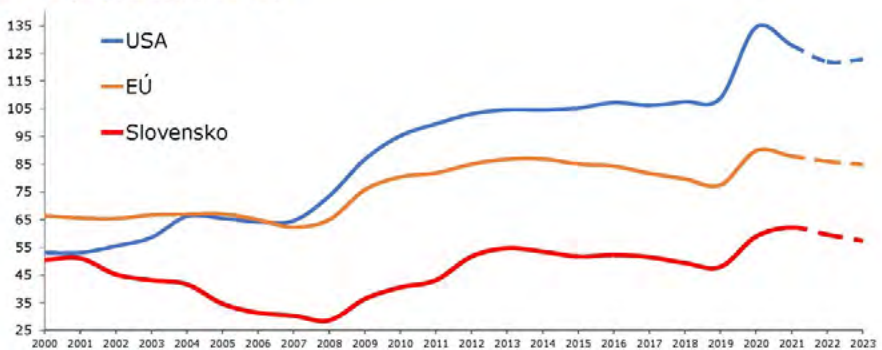
Namiesto toho, aby sme sa nejako prudko obmedzovali vo svojej ekonomickej aktivite, viacej môžeme pomôcť životnému prostrediu a klíme, keď budeme investovať do výskumu, ktorý nám tieto nové technológie dodá.

4. Vysoké zadĺženie

Prejdem ku štvrtej téme a tou je téma vysokého zadĺženia. Keď sa pozrieme na verejný dlh troch regiónov / krajín zobrazený na grafe č. 4, tak je možné pozorovať jeden skok po finančnej kríze v roku 2008, keď bolo treba robiť bailouts finančných sektorov, a ďalší skok teraz, počas covidovej krízy, keď bolo potrebné bojovať s Covidom. A to medziobdobie sme, žiaľ, nevyužili na to, aby sme šetrili a aby sme znížili našu zadĺženosť. Takže sme už na pomerne vysokej úrovni zadĺženia.

Vysoký dlh sám osebe nie je problémom, pokiaľ sú úrokové miery nízke a pokiaľ hospodársky rast je dostatočne vysoký. V takom prípade môžeme postupne vyrásť zo svojich dlhov. Avšak čas nízkych úrokových mier je už viac-menej za nami. A keď postupne štáty začnú refinancovať svoje dlhy, tak položka úrokových nákladov začne byť v rozpočtoch krajín čoraz významnejšou, čo môže vyústiť do určitých problémov.

Dlh verejnej správy (% HDP)

Zdroj: IMF, Eurostat, projekcia EK - AMECO

Graf 4: Dlh verejnej správy (% HDP)

Je tu hrozba, že by sa teoreticky niekedy mohla vrátiť kríza, ktorú sme tu mali pred desiatimi rokmi. Vtedy sme tu mali krízu, keď si finančné trhy povedali, už neveríme tomu, že, povedzme, Grécko bude schopné naďalej platiť svoje dlhy.

A mohla by sa takáto kríza vrátiť? Mohla. Keď sa zamyslíme nad tým, čo sme urobili za posledných 10 rokov, čo eurozóna urobila preto, aby sa takáto kríza nevrátila, tak je to pomerne skromný zoznam opatrení. Nevyriešili sme základný problém eurozóny, a to ten,

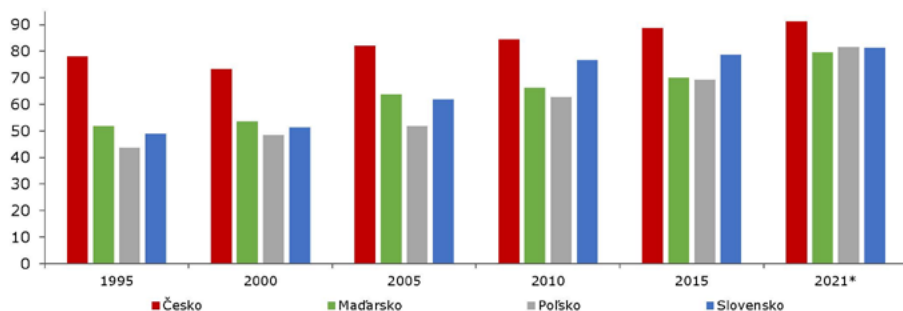
že tu máme menovú úniu bez fiškálnej únie. Kapitálová únia sa začala riešiť, ale po odchode Británie z Európskej únie sa veľa pokroku neurobilo. Pri bankovej únii sme trochu pokročili, ale ani tá nie je zďaleka kompletná – napríklad nemáme žiadne spoločné poistenie vkladov, talianske banky stále vlastnia príliš veľa talianskych vládnych cenných papierov, a vôbec, tie isté problémy, čo sme mali pred desiatimi rokmi, sú stále tu, len možno trochu v menšej miere.

Čiže ak sa niečo stane, ak znova spanikária finančné trhy, akú máme možnosť sa s tým vyrovnat? Fiškálneho priestoru veľa nemáme (to vidíme aj na grafe č. 4) a máme tu nekonvenčnú menovú politiku. Máme tu národné banky, ktoré znova môžu začať skupovať cenné papiere, ale taká politika bola ľahšie obhájiteľná v čase nízkej inflácie, než by bola obhájiteľná v čase súčasnej inflácie. V čase nízkej inflácie, keď skupujete cenné papiere a hasíte tým krízu, súčasne môžete povedať, že inflácia je 1 %, čo nie je problém. Ale ak máme infláciu dvojcifernú a skupujeme cenné papiere, tak to už môže byť reálne ťažšie obhájiteľné. Takže trochu sa obávam, že niekedy by mohol nastať problém aj tu.

5. Spomalená konvergencia

Posledná téma, ktorej by som sa len veľmi stručne chcel venovať, je spomalená konvergencia slovenskej ekonomiky. Uvedenej problematike je venovaná tretia kapitola tejto publikácie, napriek tomu by som si dovoľil uviesť niekoľko poznámok a postrehov.

Vývoj HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (EÚ 27 = 100)

Zdroj: Eurostat, prepočty NBS

* odhad NBS na základe parity kúpnych síl z roku 2015 a vývoja HDP na obyvateľa v stálych cenách.

Graf 5: Vývoj HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (EÚ 27 = 100)

Graf. č. 5 zobrazuje vývoj HDP na obyvateľa na Slovensku v pomere ku priemeru Európskej únie. Slovensko dosiahlo takmer 80 % európskeho priemeru, čo nie je na prvý pohľad také zlé, ale to doháňanie ako keby sa takmer skončilo pred desiatimi rokmi. Od roku 2010 nezaznamenávame takmer žiadny posun smerom hore, zatiaľ čo keď vývoj na Slovensku

porovnáme so susednými krajinami Českom, Maďarskom, Poľskom, tak vidno, že v ich prípade došlo k podstatne väčšiemu nárastu. Tieto krajiny ako keby dobiehali EÚ oveľa rýchlejšie ako Slovensko. A toto je fakt, s ktorým si, myslím, môžeme niečo robiť. Toto sa rieši ľahšie ako klimatické zmeny. A nepoviem nič nové, keď zdôrazním, že sa musíme naďalej snažiť zvyšovať inovačný potenciál slovenskej ekonomiky, investovať do vedy, výskumu, vzdelania, zlepšiť podnikateľské prostredie, vymáhateľnosť práva, štandardné riešenia, o ktorých sa vie. Je dobré, že sa o nich hovorí, len teraz ich treba naozaj aj implementovať.

I.2. Názory Imricha Karvaša na cyklický vývoj ekonomiky a ich aktuálnosť

Ján Lisý

Súčasná ekonomická teória charakterizuje ekonomický cyklus ako striedanie vzostupných a zostupných fáz vývoja ekonomiky okolo dlhodobého vývojového trendu ekonomiky, ktorým je vývoj potenciálneho produktu. Prof. Karvaš skúma a charakterizuje danú problematiku v druhom zväzku svojej knihy *Základy hospodárskej vedy*, v XX. kapitole.¹

Podľa Karvaša hospodárstvo sa dynamicky vyvíja okolo rovnovážneho bodu. V hospodárstve však pôsobia sily, ktoré značne narušujú rovnováhu. Toto narušenie rovnováhy, to sú poruchy rovnovážneho stavu, skúma z dvoch hľadísk: z teoretického a z hľadiska kauzálnohistorického. Teoretický prístup vysvetľuje vzťahy medzi ekonomickými veličinami abstraktne. Kauzálnohistorický prístup zahrnuje konkrétne zmeny vo vývoji ekonomických veličín, hľadanie príčin ich vzniku a ich intenzitu. Porucha, teda kríza, môže vzniknúť vtedy, keď sa menia relácie rovnovážnych síl na trhu statkov, na trhu práce, na trhu kapitálu a na devízovom trhu. Teória vysvetľuje vznik krízy ako vychýlenie ekonomických relácií z ich rovnovážneho stavu. Príčina tejto zmeny môže byť na ktoromkoľvek zo spomínaných štyroch trhov. Kauzálnohistorická analýza ukazuje, že vývoj ekonomiky prebieha cyklicky s určitou pravidelnosťou. A vtedy hovoríme o hospodárskom cykle. Pôvodne sa v literatúre uvádzalo, tak ako to predpokladá aj Karvaš, že cyklický vývoj má pravidelne opakujúci a predvídateľný priebeh. Skúsenosti z histórie ekonomických cyklov však ukázali, že výkyvy a poruchy nemajú žiadnu pravidelnú periodicitu a je takmer nemožné ich včas a presne predvídať.

Podľa Karvaša vývoj ekonomiky prebieha cyklicky s určitou pravidelnosťou a zmeny vo vývoji jednotlivých fáz vysvetľuje hospodárskymi príčinami vyplývajúcimi z predchádzajúcej fázy. Jednorazová porucha má svoje príčiny obyčajne v mimoekonomicknej oblasti a len zriedkavo vo vnútornom systéme ekonomiky. Takéto poruchy vyvolávajú nerovnováhu hospodárskych síl a nastáva zlom vývojovej línie – vzniká kríza. Za hlavné príčiny jednorazových kríz považuje Karvaš vojny, náhle zmeny vo výrobe a odbyte spôsobené štrukturálnymi poruchami, surovinovými, energetickými a potravinovými krízami, jednorazové alebo opakujúce sa výkyvy v poľnohospodárstve, prírodné katastrofy veľkého rozsahu, sociálne nepokoje a otrasy.²

Tradične sa dnes v ekonomickej literatúre uvádza, že kríza, resp. recesia, vzniká vtedy, keď nastal pokles reálneho HDP počas dvoch po sebe nasledujúcich štvrtrokov. Mnoho ekonómov a inštitúcií nesúhlasí dnes s takýmto názorom. A tvrdia, že kríza vzniká vtedy, keď tempo rastu reálneho HDP je zreteľne nižšie, ako je normálne tempo rastu ekonomiky zodpovedajúce normálnym potrebám a možnostiam ekonomiky. V poslednom období

---

1 KARVAŠ, Imrich. *Základy hospodárskej vedy*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 1999, s. 451 – 475.

2 KARVAŠ, *Základy hospodárskej vedy*, s. 455 – 456.

viaceré medzinárodné inštitúcie uvádzajú, že kríza vzniká v dôsledku významného poklesu ekonomickej aktivity v krajine, ktorá pretrváva viac mesiacov, a možno ju zaznamenať v takých ukazovateľoch, ako je pokles reálneho HDP, priemyselnej výroby, reálnych príjmov zamestnancov, maloobchodného a veľkoobchodného predaja, nerovnováhy finančného sektora, surovínovej a energetickej krízy.³

Už od začiatku skúmania výkyvov ekonomiky sa ekonómovia snažili vysvetliť príčiny a mechanizmy cyklického vývoja. Aj keď neexistuje jednotný názor, tak ekonomická teória dnes vychádzajúc z modelu AD a AS vysvetľuje cyklický vývoj ako dôsledok šokov na strane agregátneho dopytu, resp. šokov na strane agregátnej ponuky. Pozitívne šoky posilňujú expanziu a negatívne šoky prispievajú ku kríze, resp. recesii.

Aj keď Karvaš vo svojom diele explicitne neuvádza konkrétne zdroje dopytových a ponukových šokov, implicitne ich možno charakterizovať tak, ako ich poníma súčasná ekonomická teória.

K základným dopytovým šokom patria zmeny v dopyte spotrebiteľov ako dôsledok zmien úrokovej miery, zmien v preferenciách spotrebiteľov a zmeny v očakávaniach, zmeny dopytu po investíciách, zmeny vo vládných výdavkoch, zmeny peňažnej zásoby.

K ponukovým šokom patria zmeny cien surovín, materiálov, energetických zdrojov a inovácie, čo môže viesť k zvýšeniu, resp. zníženiu výrobných nákladov.

Karvaš charakterizuje a analyzuje v danom období najznámejšie schémy a fázy cyklu, napr. Juglarove fázy, fázy cyklu podľa Harvardskej univerzity, Spiethoffovu schému, Wagnerovu schému z nemeckého Ústavu pre výskum konjunktúry. Na základe analýzy uvedených schém cyklického vývoja robí záver, že ani v jednom prípade sa nesleduje len jeden znak, ale vyhodnocujú sa viaceré typické ekonomické ukazovatele. Čím viac a významných ukazovateľov a javov sa sleduje a analyzuje, tým presnejšie je možné identifikovať príčiny krízy, jej prejavov a dôsledkov.⁴

Zaujímavé je, že Karvaš nepristupuje k skúmaniu hospodárskeho života skostnatene a neuspokojuje sa len s poznávaním súčasného stavu, ale upozorňuje na potrebu ekonomickej prognózy. Potvrdzujú to aj pokusy ďalších autorov o vytváranie schém cyklického vývoja až po súčasnosť. Na základe teoretických a praktických poznatkov a skúseností je dnes všeobecne akceptovaný model, ktorý tvoria:

- dve základné fázy - recesia a expanzia,

---

3 MANKIW, Gregory N. Zásady ekonomie. Praha: Grada Publishing, 1999; SCHILLER, Bradley R. Makroekonomie dnes. Brno: Computer Press, 2004; FRANK, Robert H. - BERNANKE, Ben S. Ekonomie. Praha: Grada Publishing, 2002; SAMUELSON, Paul Anthony - NORDHAUS, William D. Ekonomía. Bratislava: ELITA, 2000; LISÝ, Ján a kol. Ekonomický rast a ekonomický cyklus. Bratislava: Iura Edition, 2011.

4 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 456 - 463.

- dve ohraničujúce fázy - dno a vrchol.⁵

Karvaš uvádza, že problematika cyklického vývoja je dlhodobou predmetom záujmu ekonomickej teórie. Podľa toho, kde vzniká príčina cyklického vývoja, rozlišuje exogénne a endogénne teórie.

Exogénne teórie vidia príčiny cyklického vývoja mimo ekonomického systému. Karvaš spomína napr. známu Jevonsovú teóriu, ktorá považuje cyklické zmeny ako dôsledok pravidelne sa opakujúcich slnečných škvrn, ktoré majú určitú periodicitu (7 - 10 rokov), čo ovplyvňuje zmeny v poľnohospodárstve, a tým aj v celom ekonomickom systéme.⁶ Mnohí autori nepovažujú tieto argumenty za postačujúce na vysvetlenie cyklického vývoja. Súčasná teória považuje za hlavné exogénne faktory vojny, politické a spoločenské zmeny, voľby, zmeny cien surovín a energií, vedecké a technické objavy, technologické inovácie a pripúšťa tiež vplyv počasia a klimatické zmeny.⁷

Endogénne teórie vidia príčiny cyklických výkyvov vo vnútornej protirečivosti trhového systému. Karvaš uvádza tri skupiny endogénnych teórií. Prvá skupina hľadá príčinu v dynamickosti hospodárstva, keď môžu vzniknúť poruchy v rovnováhe, čím dochádza k zmenám vo všetkých sektoroch hospodárstva. Druhá skupina teórií vidí príčiny priamo v ekonomickej štruktúre, ktorá podlieha zmenám vo výrobných faktoroch a ich vzájomných pomeroch. Tretiu skupinu tvoria psychologické teórie, ktoré vidia príčinu cyklického vývoja v subjektívnych rozhodnutiach podnikateľov a preferenciách spotrebiteľov. Endogénne teórie vychádzajú z predpokladu, že príčinou cyklického vývoja každej ekonomiky sú endogénne vnútorné faktory, v dôsledku čoho v niektorých obdobiach zlyhávajú trhové sily, a preto ekonomika nevyužíva úplne a efektívne existujúce výrobné kapacity, a tým vzniká makroekonomická nerovnováha.⁸

Myšlienky a závery, ku ktorým sa dopracoval Karvaš, v ďalšom období využili viacerí ekonómovia na objasnenie a upresnenie príčin vzniku cyklických výkyvov a podstatu, obsah a dôsledky kríz.

Veľkou prednosťou Karvaša bolo, že mal možnosť oboznámiť sa s modernými západnými ekonomickými teóriami a naštudovať si ich počas štúdií v Paríži a Štrasburgu. Neskôr sa zúčastnil prednáškových pobytov vo Francúzsku, Nemecku, Anglicku a USA. Prednosťou Karvaša boli tiež bohaté praktické skúsenosti, hlavne z bankovníctva a hospodárskej politiky. Na základe praktických skúseností spozoroval, že priebeh ekonomického cyklu ovplyvňujú

---

5 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 457 - 464. Pozri tiež: MANKIW, Zásady ekonomie, 1999; SCHILLER, Bradley R. Makroekonomie dnes, 2004; FRANK, Robert H. - BERNANKE, Ben S. Ekonomie, 2002; ČAPLÁNOVÁ, Anetta a kol. Ekonómia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022.

6 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 463 - 469.

7 SCHUMPETER, Joseph A. Teória hospodárskeho vývoja: analýza podnikateľského zisku, kapitálu, úveru, úroku a kapitalistického cyklu. Bratislava: Pravda, 1987; CZESANÝ, Slavoj. Hospodársky cyklus. Praha: LINDE, 2006; LISÝ a kol., Ekonomický rast a ekonomický cyklus, 2011.

8 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 463 - 465.

zmeny množstva peňazí v obehu a poskytovanie úverov. Výsledkom zovšeobecnenia bola aj teória J. M. Keynesa. Keynes vo svojom najdôležitejšom diele Všeobecná teória zamestnanosti, úroku a peňazí sa nezaoberal explicitne výkladom ekonomického cyklu. Trhové hospodárstvo, ktoré Karvaš nazýva individualistické hospodárstvo, je vnútorne nestabilný systém, keď môže zlyhať pôsobenie trhových síl, čo vyvolá nerovnováhu. Podľa Keynesa hlavným zdrojom výkyvov ekonomiky sú zmeny agregátneho dopytu. Výkyvy agregátneho dopytu vyvolávajú ďalej zmeny výroby, zamestnanosti a HDP. Pokles agregátneho dopytu nastáva napríklad v dôsledku pesimistických očakávaní podnikateľov, čo znižuje dopyt po investíciách, alebo v dôsledku pesimistických očakávaní spotrebiteľov, čo spôsobuje pokles dopytu po spotrebných tovaroch a službách. Kľúčovú úlohu v Keynesovej teórii majú investície ako súčasť agregátneho dopytu. Zníženie súkromných investícií by mali nahradiť vládne výdavky a investície.⁹ Karvaš poukazuje na snahy smerujúce k zmierneniu dôsledkov krízy, čo patrí do sféry hospodárskej politiky. Pomocou nástrojov fiškálnej, resp. monetárnej politiky možno cyklické výkyvy zmierniť. Karvaš uvádza, že zástancovia liberalistických názorov nepripúšťajú intenzívnejšie zasahovanie štátu do hospodárstva a uznávajú len prechodnú, príležitostnú protikrizovú politiku. V krízach vidia prirodzený očisťovací proces, v ktorom sa všetko, čo je neschopné, nezdravé a slabé, z hospodárstva stratí. Zabraňovať sa týmto účinkom podľa zástancov liberalistického názoru nemá, lebo tak sa umelo udržujú nezdravé podniky a hatí prirodzený vývoj hospodárstva.¹⁰

Podľa Karvaša moderná hospodárska politika musí byť zameraná tak, aby sa ovplyvňovaním už v období prosperity zaistili najmenšie hospodárske škody. Podľa Karvaša moderný štát predvída cyklus a ráta s ním. Takto vzniká dôležitý poznatok ako výsledok teoretického poznania, že ekonomický cyklus je pre individualistický systém inherentný jav.¹¹

Karvaš sa popri keynesovskom skúmaní výkyvov v ekonomike venoval aj tzv. úverovým teóriám. Tieto teórie vysvetľujú, že hospodárstvo a výkyvy jeho fungovania môžu ovplyvňovať aj úverové podmienky, úroková politika, a teda množstvo peňazí v obehu. Týmto teóriám venuje len okrajovú pozornosť.¹²

Renesancia tzv. úverových teórií nastala v druhej polovici 20. storočia v podobe monetárnych teórií cyklu. K najznámejším predstaviteľom týchto teórií patria M. Friedman, hlavný predstaviteľ monetarizmu, a F. A. Hayek, predstaviteľ novej rakúskej školy.

Podľa Friedmana pri neočakávanom zvýšení ponuky peňazí dochádza k zvýšeniu cien a rastu nominálnych miezd. Zamestnanci si okamžite neuvedomujú, že zvýšenie nominálnych miezd ešte nemusí znamenať aj rast reálnych miezd. Vzniká peňažná ilúzia, a preto ponúkajú viac

---

9 KEYNES, John Maynard. *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.

10 KARVAŠ, *Základy hospodárskej vedy*, s. 473.

11 KARVAŠ, *Základy hospodárskej vedy*, s. 474.

12 KARVAŠ, *Základy hospodárskej vedy*, s. 466 – 467.

práce. Podnikatelia si uvedomujú, že toto je pre nich výhodná situácia, ktorá im umožňuje zvyšovať zisk, a preto rozširujú svoje podnikateľské aktivity. Nastupuje fáza expanzie, ktorá trvá dovtedy, kým zamestnanci nepochopia, že v skutočnosti sa ich reálne mzdy nezvyšili, a preto požadujú zvýšenie nominálnych miezd alebo znižujú ponuku práce. Ak sa zníži ponuka peňazí, pracovníci a podnikatelia reagujú opačne a začína sa fáza recesie. Podľa Friedmana najdôležitejším faktorom ovplyvňujúcim ekonomický cyklus je ponuka peňazí.¹³

Karvaš vôbec nespomína Friedmana vo svojej knihe na rozdiel od F. A. Hayeka, ktorý bol autorom peňažnej teórie ekonomického cyklu. Za hlavnú príčinu cyklických výkyvov považuje Hayek zmeny množstva peňazí v obehu.

Najdôležitejším záverom Hayeka je, že zmena množstva peňazí v obehu a zmeny v objeme ponúkaných úverov vyvolávajú celú sériu situácií, ktoré nasmerujú finančné prostriedky do takých odvetví, do ktorých by za normálnych podmienok nesmerovali. Podľa Hayeka príčina cyklického vývoja vzniká vo fáze expanzie, pretože vtedy sa zvyšujú zlé úvery a investície. Fáza recesie predstavuje začiatok procesu ozdravovania ekonomiky zánikom neefektívnych investícií a firiem.¹⁴

V 80. rokoch 20. storočia vznikli teórie reálneho ekonomického cyklu, podľa ktorých existujú veľké a náhodné výkyvy v technologickom pokroku, čo spôsobuje šoky na strane ponuky, ktoré vedú k výkyvom HDP a zamestnanosti. Za hlavný zdroj nestability a cyklického vývoja považujú reálne faktory, najmä šoky pri zavádzaní moderných technológií.¹⁵

Problematika cyklického vývoja ekonomiky je stále predmetom záujmu a diskusií medzi ekonómami, a tak aj vzhľadom na nové podmienky a udalosti vznikajú rôzne teoretické zdôvodnenia výkyvov ekonomiky.

Na záver možno konštatovať, že aj problematika cyklického vývoja a kríz vysvetlená Karvašom môže byť inšpiráciou pre každého, kto sa zaoberá touto problematikou.

---

13 FRIEDMAN, Milton. Za vším hledej peníze. Praha: Grada Publishing, 1997; FRIEDMAN, Milton. Kapitalismus a svoboda. Praha: Liberální institut, 1993.

14 HAYEK, Friedrich A. Monetary Theory and Trade Cycle. London: Augustus M Kelley Pubs, 1996. ISBN 9780678001769. Pozri tiež IŠA, Ján – LISÝ, Ján. Peniaze v ekonomickej teórii. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2004, s. 93 – 96.

15 Problematikou reálneho ekonomického cyklu sa zaoberali John B. Long, Edward C. Prescott, F. Kytland – nositelia Nobelovej ceny za ekonómiu. Pozri: CZESANÝ, Hospodársky cyklus, 2006; LISÝ a kol., Ekonomický rast a ekonomický cyklus, 2011; DUJAVA, Daniel. Ekonomické krízy a ekonomická veda. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016.

I.3. Odkaz Imricha Karvaša pre krízy v ére samostatnosti Slovenskej republiky

Pavol Ochoťnický

Úvod

Životné dielo zaradilo prof. Imricha Karvaša medzi skupinu svetových ekonómov, ktorí disponovali *obrovskými aktuálnymi vedomosťami zo svetovej ekonomickej teórie a zároveň preukázali svoje odborné znalosti aj pri výkone významných hospodársko-politických funkcií*. Jeho dielo zároveň preukazuje schopnosť presadzovať svoje ekonomické názory voči vrcholným politikom v časoch obrovského vojnového konfliktu. Tým prof. Karvaš preukázal danosť odborne spolu s diplomaciou a odvahou presadzovať rozhodnutia, ktoré viedli na Slovensku podľa vybraných ucelených historických prác¹ k úspešnému prekonaniu predvojnového zaostávania a k pozdvihnutiu životnej úrovne obyvateľstva aj v období globálneho konfliktu a s využitím impulzov vojnovkej konjunktúry. Z hľadiska ekonomickej teórie, či výkonu a princípov úspešnej hospodárskej politiky, sa tak odkaz prof. Karvaša stal aktuálny aj pre krízy a možnosti ich prekonania počas kríz, ktorými SR prešla, prechádza v súčasnosti, pričom nevyhne sa im takmer s istotou ani do budúcnosti.

O odkazoch diela prof. Karvaša pre jeho nasledovníkov, či už pre rozvoj ekonomickej vedy, hospodárskej politiky, ale aj konkurencieschopnosti dnes možno diskutovať podobne, ako v prípade diel iných ekonomických veľikánov. Ako z množstva podobných úvah, napr. na margo diela J. M. Keynesa cituje Robert Skidelsky svojho kolegu Samuela Brittana a „*Jedným z odvetví s veľkým rastom v anglicky hovoriacom svete je výklad spisov Johna Maynarda Keynesa. Čo presne povedal Keynes? Kedy to povedal? Kto boli jeho predchodcovia? Čo tým vlastne myslel? Čo mal mať na mysli? Čo by povedal, keby dnes žil?*“²

I keď sa dielu prof. Karvaša na Slovensku doteraz nedostalo tak rozsiahlej akceptácie v ekonomickej vede, je nesporné, že jeho odkaz na prekonávanie kríz v SR je neopakovateľný pri pragmatickom využívaní a interpretácii aktuálnych poznatkov ekonomickej vedy bez prehnaných zložitostí. Jeho odkaz je pozoruhodný aj v nezávislosti prof. Karvaša v presadzovaní náročných rozhodnutí, schopnosti získať si prirodzený odborný rešpekt, presadzovať princípy a pravidlá, ktoré sú v ekonómii a hospodárskej politike dodnes aktuálne.

Týmto smerom je inšpirovaná aj predložená vedecká stať. Hlavným cieľom je definovať princípy úspešnej protikrízovej hospodárskej politiky v súlade s hlavnou úvahou či hypotézou: „*Čo by prof. Karvaš odporúčal pre riešenie kríz v období samostatnosti SR po r. 1992, keby*

---

1 SOKOLOVIČ, Peter a kol. Život v Slovenskej republike. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IX. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010.

2 SKIDELSKY, Robert. Keynes's Philosophy of Practice and Economic Policy. [online]. In O'Donnell, R. M. (ed.). Keynes as Philosopher-Economist. Keynes Seminars. London: Palgrave Macmillan, 1991, p. 104, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-10325-6_7

dnes žil?" S týmto cieľom v prvej časti naša vedecká stať prezentuje poznatkovú bázu z diel prof. Karvaša o krízach a o jeho prístupe k prekonávaniu kríz hospodárskou politikou, pričom sú preddiskutované aj niektoré porovnania s novšími názormi vybraných svetových autorov. Následne prezentuje len hlavné empirické fakty a príčiny ekonomických kríz, ktorými SR prešla a prechádza od r. 1993. V druhej časti stať pohľadom autora a na pozadí porovnania s odkazmi vybraných diel svetových autorov diskutuje o alternatívnych spôsoboch prekonania kríz, ktorými bola ekonomika SR vystavená v ére svojej samostatnosti. V záverečnej časti stať na báze zhrnutia výsledkov predchádzajúcich častí koncentrovane definuje spoločné princípy pre prekonávanie kríz, ak by bol architektom hospodárskej a menovej politiky prof. Karvaš až po súčasnosť.

Hospodárske krízy a ich príčiny

Moderná ekonomická teoretická literatúra vníma krízy ako permanentne sa opakujúci imanentný prvok kapitalistickej ekonomiky a ponúka *viacero spoločných základov pre objasnenie príčin hospodárskych kríz*. Finn Kydland a Edward Prescott vo svojom revolučnom diele z roku 1982 predstavili myšlienky ako krízy vznikajú, ako je možné zovšeobecniť a objasniť hospodárske fluktuácie pomocou modelov všeobecnej dynamickej rovnováhy. Tieto modely konštruovali ako model atomistických agentov, ktorí pôsobia na konkurenčných trhoch a tvoria racionálne očakávania do budúcnosti.³ Modely, ktoré nasledovali práce Kydlanda a Prescottta, boli označované ako *modely reálneho hospodárskeho cyklu (RBC)*, keďže zdôrazňujú najmä úlohu skutočných technologických šokov v podnikaní, ale stali sa východiskovým bodom aj pre mnohé teórie, v ktorých technologické otrasy už nehrajú ústrednú úlohu. Počas troch desaťročí článok Kylanda a Prescottta inicioval boom v rozvoji teórie všeobecnej rovnováhy a hospodárskeho cyklu v ekonomickej literatúre. Práce sa zameriavali napr. na rôzne formy heterogenity medzi spotrebiteľmi, na faktory, ktoré ovplyvňujú rozhodnutia pracovať a šetriť v rôznych fázach životného cyklu, na *výskum príčin a odchýlok od dokonalej konkurencie, ale aj príčin porúch na jednotlivých trhoch v dôsledku rozhodnutí ekonomických agentov*. Významné miesto mali aj práce objasňujúce vplyvy predátorského správania sa monopolov alebo obdobného správania sa vplyvných inštitúcií.

Alan Kirman označuje za spoločný koncept kríz v jeho „seminal paper“ z roku 2010 *akékoľvek poruchy v ekonomikách, v dôsledku ktorých sa ekonomika odkloní od stavu všeobecnej rovnováhy*.⁴ Poruchy môžu mať a v reálnych krízach vznikali z rôznych dôvodov na mikro úrovni, alebo v prenose medzi ekonomickými agentmi (firmami, inštitúciami,

---

3 KYDLAND, E. Finn - PRESCOTT, C. Edward. Time to Build and Aggregate Fluctuations. [online]. In: *Econometrica*, roč. 50, 1982, č. 6, s. 1345 - 1370, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/1913386>

4 KIRMAN, Alan. The Economic Crisis is a Crisis for Economic Theory. In: *CESifo Economic Studie*, roč. 56, 2010, č. 4, s. 498 - 535.

krajiny, zoskupeniami krajín) či už v národnom alebo medzinárodnom kontexte, tak, že spôsobili obrovské poruchy na agregovanej úrovni. A. Kirman pri skúmaní kríz upozorňuje najmä na potrebu skutočne sa zaujímať o prechod od mikroekonomického správania k makroekonomickému a na pochopenie, akým spôsobom sa rozhodujú jednotlivci, inštitúcie alebo krajiny a ako ich akcie sú ovplyvnené sieťami spojení.⁵

Aj ďalšie teórie, ktoré budú spomenuté neskôr, prispeli k skúmaniu príčin špecifických kríz, ako sú *finančné, bankové, energetické, dlhové a pod.* Tieto skúmali príčiny kríz v kontexte jednotlivých trhov, pričom považujú za hlavnú príčinu vzniku kríz poruchy, ktoré vznikajú v dôsledku významných šokov v ponuke na strane množstiev alebo cien, v dôsledku cenových bublín alebo neočakávaného prasknutia takýchto bublín na partiálnych segmentoch trhu. Pritom svorne predpokladajú, že subjekty sa oneskorene adaptujú na tieto udalosti a dochádza k fluktuáciám aj na ďalších trhoch z dôvodu takýchto šokov alebo rigidít.

Krízy a odkaz prof. Karvaša v kontexte súčasnej teórie

Imrich Karvaš chápal krízu ako „*stlmenie hospodárskej aktivity*“, a to v situácii „*porušenia rovnovážneho poriadku vnútri hospodárstva*“.⁶ Pod pojmom „*medzihospodársky*“ myslel poruchy, ktoré vyústia do krízy v dôsledku zmeny medzi reláciami trhu statkov, trhu práce, trhu kapitálu alebo trhu devíz.

Na rozdiel od opakujúcich sa cyklických výkyvov ekonomiky „*vlnení, konjunkturálnych a štrukturálnych kríz*“ za tzv. „*jednorazové krízy*“ v daných historických skúsenostiach považoval tie krízy, ktoré vznikajú v dôsledku: (a) *vojny s poruchami vo výrobe, spotrebe a distribúcii*, (b) *sociálnych otrasov a nepokojov*, (c) *výkyvov v úrode s vplyvom na rast cien a s vplyvmi na nadväzujúce reťazce*, (d) *náhlych zmien ovplyvňujúcich výrobu alebo odbyt (vrátane zmien výrobnej techniky)*, (e) *prírodných katastrof typu zemetrasenia, povodne atď.*⁷

Ide teda o širší prístup k uchopeniu krízy nad rámec len ekonomickej dimenzie, ktorá v súčasnosti zapadá skôr do definície Charlesa F. Hermanna, keď: „*Kríza je situácia, ktorá ohrozuje vysoko prioritné ciele rozhodovacej jednotky, obmedzuje množstvo času, ktorý je k dispozícii na odpoveď, ktorá sa transformuje na rozhodnutie a prekvapuje členov rozhodovacej jednotky svojím výskytom.*“⁸ Tento prístup aplikovali a rozvinuli Uriel Rosenthal a Alexandre Kouzmin na prípady rôznych katastrof a do obecného konceptu prekonávania

---

5 KIRMAN, The Economic Crisis, s. 498 – 535.

6 KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1999, s. 451.

7 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 455 – 456.

8 HERMANN, Charles F. (ed.) . International Crises: Insights from Behavioral Research. [online]. New York: Free Press, 1972, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <http://www.voxprof.com/cfh/hermann-pubs/Hermann-1969-crisis-as-situational-variable.pdf>

kríz krízovým manažmentom.⁹

Za krízy ekonomického typu Karvaš považoval tie *krízy, ktoré síce vznikajú na špecifickom trhu*, ale prenesú sa aj na ostatné trhy a prudko zasiahnu agregovanú úroveň produkcie. V dnešnej literatúre nachádza oporu takýto typ kríz napr. v teórii finančných bublín v práci Charlesa P. Kindelbergera.¹⁰ Spoločným myšlienkovým konceptom pre vznik bankových, hypotekárnych kríz, krachu búr a pod. *sú teória vzniku cenovej bubliny určitého finančného aktíva*, následné neočakávané prasknutie cenovej bubliny a prudký pokles cien takéhoto aktíva. Ten sa následne prenáša na ďalšie trhy rôznymi kanálmi.

Dnešné teórie na báze ponukovo dopytových šokov na trhu statkov predpokladajú, že cenové šoky na strane ponuky a / alebo zložiek agregátneho dopytu pôsobia tak, že vytlačia ekonomiku dočasne preč z rovnovážneho stavu. Pomalé prispôsobovanie sa v dôsledku rigidít či chybných očakávaní môžu spôsobiť, že skutočný výstup sa môže výrazne odchýliť od potenciálneho produktu a dochádza k neúplnému využitiu zdrojov.¹¹ Šoky tak môžu vyvolať krízy, stavy recesie a následné reakcie prispôsobovania sa domácností, firiem a vlád na krízu.

Ponukové šoky boli v povojnovej histórii spájané spravidla s prudkými cenovými výkyvmi na trhoch vstupov, ako sú ropa, iné druhy energií, materiály najmä z dovozov atď. Napr. James Hamilton preukazuje, že v období rokov 1948 – 1972 ropné šoky prispievali k recesiám v USA do roku 1972.¹² Alan Blinder a Jeremy Rudd zase zovšeobecňujúco predpokladajú, že ponukovo-cenové šoky ovplyvňujú na mikroúvni zmeny v schopnosti firiem produkovať pridanú hodnotu, a to tým, že priamo ovplyvňujú buď ceny alebo množstvá faktorov vstupov alebo majú vplyv na zmeny technológie výroby vo firmách.¹³ Basu a Fernald potvrdzujú, že v prácach a v empirickej literatúre sa ponukové šoky týkajú spravidla pozorovaných udalostí v ekonomikách, keď množstvá a ceny na trhu tovarov sa prispôsobujú opačným smerom.¹⁴

---

9 ROSENTHAL, Uriel – Kouzmin, Alexandre. Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Government Decision Making. [online]. In Journal of Public Administration Research and Theory, roč. 7, 1997, č. 2 (Apr. 1997), s. 277 – 304, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Crises-and-Crisis-Management%3A-Toward-Comprehensive-Rosenthal-Kouzmin/b05635380d6f1cb57274141a6bb5ad8d75076ed5>

10 KINDELBERGER, Charles P. Manias, Panics, and Rationality. [online]. In Eastern Economic Journal, roč. 4, 1978, č. 2, s. 103 – 112, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: http://web.holycross.edu/RePEc/eej/Archive/Volume4/V4N2P103_112.pdf

11 FELDERER, Bernhard – HOMBURG, Stefan. Macroeconomics and New Macroeconomics. 8. vyd. Berlin: Springer, 2003.

12 HAMILTON, D. James. Historical Oil Shocks. [online]. San Diego: Department of Economics University of California, 2010, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: https://econweb.ucsd.edu/~jhamilto/oil_history.pdf

13 BLINDER, S. Alan – RUDD, B. Jeremy. The Supply-Shock Explanation of the Great Stagflation Revisited [online]. In The Great Inflation: The Rebirth of Modern Central Banking. Chicago: Univerzity of Chicago Press, 2010, s. 119 – 175, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c9160/revisions/c9160.rev2.pdf>

14 BASU, Susanto, FERNALD, John G. What do we know and not know about potential output? [online].

Podľa Guida Lorenzoniho dopytový šok mení očakávania spotrebiteľov a investorov, čím majú kauzálny vplyv na cyklické výkyvy produkcie.¹⁵ Tradičný keynesiánsko-neokeynesiánsky model porúch v očakávaniach subjektov môže byť vysvetlený tiež ako negatívny „dopytový šok,“ ktorý je dôsledkom exogénnej poruchy a môže byť interpretovaný modelom IS-LM.¹⁶ Uvedení autori prehľadne priniesli vysvetlenie, ako v jednotlivých typologizovaných scenároch negatívny odklon skutočnej produkcie od potenciálneho outputu (v stave podprodukcie) vzniká, a to v závislosti od vzniku štylizovaných scenárov podprodukcie a ich príčin: (1) *scenár investičnej pasce, keď z dôvodu pesimistických očakávaní investície nereagujú na úrokovú sadzbu a sú nízke*, (2) *scenár pasce likvidity*, (3) *scenár vysokých miezd*.¹⁷

Blinder a Rudd dochádzajú k názoru, že „šoky dopytu sú udalosti¹⁸, ktoré pri dopade hýbu cenovou hladinou a výstupom rovnakým smerom (napr. expanzívny dopytový šok tlačí nahor aj ceny a aj produkciu)“.¹⁹ Podľa Veronici Guerrieriovej, Guida Lorenzoniho, Ludwiga Strauba a Ivána Werninga krízy vyúsťujúce do šokov na trhu statkov sú výsledkom javu, keď ponukové a dopytové šoky nie sú spravidla izolované navzájom²⁰, pričom teoretické základy takéhoto syntetického vplyvu dopytových a ponukových šokov na produkciu vysvetľuje prehľadne modelovou formou Olivier Blanchard v jeho komentári²¹ na článok Dalena Cohena a Glenna Folletta.²²

Známy algebrický model Blancharda, ktorý využil pre vysvetlenie vplyvu syntetického ponukovo dopytového šoku na produkciu, je založený na nasledujúcich rovniciach:

In Working Paper Series, 2009, č. 05, Federal Reserve Bank of San Francisco, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.frbsf.org/economic-research/publications/working-papers/2009/05/>

15 LORENZONI, Guido. A Theory of Demand Shocks. Working Paper 12 477. [online]. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2006, [cit. 2023-04-13]. Dostupné na: <http://www.nber.org/papers/w12477>

16 FELDERER – HOMBURG, Macroeconomics and New Macroeconomics, 2003.

17 FELDERER – HOMBURG, Macroeconomics and New Macroeconomics, 2003,

18 Na tento účel definovali „keynesovské vlastnosti“ ako prítomnosť nominálnych tuhostí plus určitá zotrvačnosť v stanovovaní miezd a cien (či už z očakávaní alebo z iného).

19 BLINDER – RUDD, The Supply-Shock Explanation..., 2010.

20 GUERRIERI, Veronica et al. Macroeconomic Implications of COVID-19: Can Negative Supply Shocks Cause Demand Shortages? In American Economic Review. American Economic Association, roč. 112, 2022, č. 5, s. 1437 – 1474.

21 BLANCHARD, Olivier. Commentary. [online]. In FRBNY Economic Policy Review, 2000, April, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/00v06n1/0004blan.pdf>

22 COHEN, Dalen – FOLLETTE, Glenn. The automatic fiscal stabilizers: quietly doing their thing. [online]. In Economic Policy Review, 2000, (Apr), 35 – 67, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/00v06n1/0004cohe.pdf>

$$AD: y = c (-p + e_d) \quad (1)$$

$$AS: p = y + e_s^{23} \quad (2)$$

Všetky premenné sú vyjadrené v logaritmickom tvare, y , resp. p predstavujú produkciu, resp. cenovú hladinu, e_d , resp. e_s sú dopytové, resp. ponukové šoky. Vyššia cenová hladina znižuje dopyt po produktoch. Vyššia produkcia vedie k vyššej cenovej hladine. Vplyv sily automatických stabilizátorov možno vidieť prostredníctvom zníženia koeficientu c vo vyjadrení AD. Potom je produkcia zasiahnutá oboma šokmi daná výrazom:

$$y = \frac{1}{1 + c} (e_d - e_s) \quad (3)$$

Úloha štátu a protikrizová politika

„Politika, ktorej účelom je zabraňovať dôsledkom kríz konjunkturálnych, je súčasťou pravidelnej hospodárskej politiky.“²⁴ Z dôvodu zabránenia deštruktívnym ekonomickým a sociálnym otrasom predpokladal, že moderný štát vie takéto krízy účinne predvídať, lebo má poznatky o fungovaní svojho ekonomického systému, a preto už „v období prosperity zaisťuje najmenšie národohospodárske škody pre obdobie depresie“. O skutočnej protikrizovej politike podľa prof. Karvaša možno hovoriť skôr v prípade kríz, ktoré sa nedajú vopred predvídať – kríz vyššie označených ako (a) – (e). V tomto prípade podľa Imricha Karvaša „štát alebo iná verejná ruka aktívnym zásahom do hospodárstva zabraňuje dôsledkom krízy, resp. zmiernuje jej intenzitu“.²⁵

Z uvedeného a ďalších diel prof. Karvaša vyplýva, že prof. Karvaš sa tak v teórii ani v reálnej politike a priori nestaval proti aktívnym zásahom štátu do fungovania ekonomiky a špeciálne v čase kríz.

Čo sa týka štátnych zásahov do výroby, tak tieto delil do týchto troch skupín:

- štátna intervencia do výrobných techník štátnymi predpismi, normami, administratívnou intervenciou,
- stimulovanie podnikania rôznymi priamymi a nepriamymi nástrojmi, ako sú štátne záruky za investičné úvery, garantovanie zisku, oslobodenie od daní a poplatkov, zvýhodnené železničné a colné tarify, osobitné zvýhodnené dotovanie podniku surovinami alebo medziproduktmi atď., - samostatné podnikanie štátu: (i) o ktoré súkromný kapitál nemá záujem alebo na ktoré kapitálovo nestačil (budovanie hydrocentrál, úpravy riek, kanálov a pod.), (ii) v odvetviach, kde štát môže zlepšovať konkurenčné prostredie aj podnikaním,

²³ Po úprave výrazu pre agregátnu ponuku.

²⁴ KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 473.

²⁵ KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 473.

v odvetviach, ako sú napr. drevárstvo, železiarne, bane.²⁶

Jeho názory na úlohy menovej, fiškálnej politiky a ďalších politik v krízových epizódach sa v ďalšom pokúsim interpretovať aj vo svetle novších teoretických prác.

Úloha menovej politiky a inštitúcií peňažného trhu v krízach

„Základom zdravej menovej politiky je zásada udržania stability. Udržať stabilitu znamená zabrániť inflácii aj deflácií.“²⁷ Ďalej prof. Karvaš uvádza: „Požiadavka stability je predpokladom pre tvorbu kapitálu, ďalej predpokladom nerušeného chodu výroby.“²⁸ I keď v čase jeho pôsobenia ešte ekonomická teória a výskum nerozvinuli v takom rozsahu prístupy k uplatňovaniu pravidiel v menovej politike ako v povojnovej ére, sú v názoroch prof. Karvaša ciele menovej politiky blízke záverom a pravidlu stabilného menového rastu Milтона Friedmana: „Stabilný menový rast by však poskytol monetárne prostredie priaznivé pre efektívne fungovanie tých základných síl podnikania, vynaliezavosti, invencie, tvrdej práce a šetrnosti, ktoré sú tým pravým prameňom ekonomického rastu.“²⁹

Čo sa týka iných stabilizačných opatrení pri cenách formou regulovania vývoja cien prof. Karvaš odporúčal ich voľbu a uplatnenie po dôslednej analýze príčin, pri výraznom narušení rovnovážnych trhových síl, teda v stave hospodárskej krízy, vojny alebo núdze, keď *„už ekonomike vlastné čiže endogénne sily nestačia čeliť vzniku ďalších porúch alebo vyvolať proces, ktorý by viedol k ozdraveniu hospodárstva“*. Vtedy zohrávajú *klúčovú úlohu nositeľ hospodárskej politiky a jeho regulačné zásahy, ktorý zavádza poriadok a dáva impulz na hospodárske ozdravenie.*³⁰ Predpokladal, že trhové sily ponuky a dopytu by mali smerovať k objektívne určeným výrobným nákladom, čo však v prípade výrazných porúch neplatí. A vtedy odporúča regulačné cenové zásahy štátu. Túto politiku v praxi uplatnil napr. v epizóde výrazného rastu inflácie pri pôsobení prof. Karvaša vo funkcii guvernéra národnej banky, keď okamžite kontaktoval predsedu vlády, a to s cieľom spoločne hľadať riešenia zabrániť škodám z nestability, ktoré ekonomickým subjektom spôsobí nekontrolovaný vývoj inflácie v začiatkoch samostatného štátu.

Z kontextu uvedeného vyplýva, že prof. Karvaš si uvedomoval, že *menová politika je len jednou z politik, ktoré môžu ovplyvňovať stabilitu cien a tlmenie ich rastu*. Napr. ak rast cien nastáva v prípade ponukových šokov, môže byť menová politika len sčasti účinná a vyžaduje zapojenie iných politik a hospodársko-politických zásahov na strane cien vstupov.

---

26 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 210.

27 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 347.

28 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 338.

29 FRIEDMAN, Milton. The Role of Monetary Policy. In American Economic Review. American Economic Association, roč. 58, 1968, č. 1, s. 1 – 17.

30 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 285.

Názory na potrebu konkurencie a na kvalitu peňažného trhu vyjadril prof. Karvaš v diele „Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku“. To je aj akýmsi návodom na konvergenciu ekonomiky Slovenska ku českej v rámci Prvej Československej republiky, a to hlavne cestou zjednocovania výrobných podmienok.³¹ Od konkurencie medzi širokou škálou peňažných ústavov na peňažnom trhu ďalej očakával formovanie „rozumných“ hraníc medzi kreditným a debetným úrokom. Cestu k znižovaniu vysokých úrokov na Slovensku ako prejav nízkej ponuky kapitálu a vysokého dopytu videl v „pozdvihnutí hospodárskej aktivity krajiny“, čo malo viesť k rastu tvorby domáceho kapitálu. Súčasne varoval pred dosahmi najmä na najslabšie skupiny vkladateľov v prípade možných krachov peňažných ústavov a z textu kapitoly o úverových pomeroch vyplýva, že sa nebránil aj pomoci štátu v prípade vzniku škôd bankám alebo vkladateľom v prípade dosahukríz na bankový sektor.³²

Okrem udržiavania stabilnej cenovej hladiny sa prof. Karvaš nevyhýbal ani plošným aktívnym zásahom menovej politiky do fungovania ekonomiky. Názorným príkladom bolo udržiavanie proexportne pôsobiaceho podhodnoteného kurzu meny počas jeho pôsobenia v pozícii guvernéra národnej banky. To vytváralo stabilné podmienky pre medzinárodný obchod a očakávaní podnikateľov.

Fiškálna politika a účel zvyšovania verejného dlhu v krízach

Napriek tomu, že v myšlienkach o krízach nečerpá prof. Karvaš ešte z diela Keynesa, možno v jeho myšlienkach nájsť základné črty „stop-go“ fiškálnej politiky. Jeho názory na fiškálnu politiku možno dnes interpretovať aj cez formy zadlžovania a pomocou neo-keynesovských scenárov podprodukcie alebo cez teóriu či model šokov.³³

Smerom k zadlžovaniu sa štátu mal prof. Karvaš odlišný postoj na účel zadlžovania sa: „Cedulová banka pokladničný schodok preklenuje krátkodobým úverom, alebo rozpočtový schodok dlhodobým financovaním...Cedulová banka poskytuje úver štátu buď len na krytie verejných investícií, ale, aj na krytie bežných štátnych výdavkov, t. j. platov zamestnancov. Druhý prípad je čistá inflácia, zvyšuje dôchodky bez ekvivalentu v statkoch na strane výroby.“³⁴

Z uvedeného je zrejmé, že prof. Karvaš anticipoval odlišné vplyvy pôsobenia vládnych výdavkov podľa účelu ich smerovania na formovanie makroekonomickej rovnováhy, ktoré neskôr podrobne vysvetlila neo-keynesovská literatúra v rôznych scenároch plného a neúplného využitia zdrojov. Zároveň bol zástancom všeobecne uplatňovaného pravidla

---

31 KARVAŠ, Imrich. Sjednocení výrobních podmínek v zemích Českých a na Slovensku. Praha, Orbis, 1933.

32 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek, 1933.

33 BLANCHARD, Commentary, 2000.

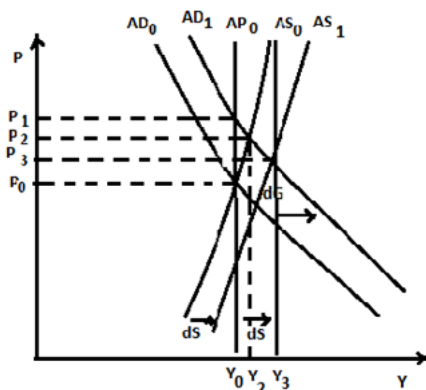
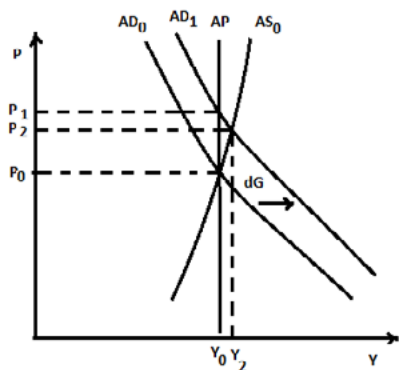
34 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 403.

v súčasnej teórii a fiškálnej politike, známeho ako *zlaté fiškálne pravidlo vládných výdavkov*. Teda pravidlá, kedy by si vláda mala požičiavať len na investovanie, ktoré prinesie dlhodobé rastové efekty do budúcnosti a bežné výdavky, by mali byť financované z daňových príjmov.

Aj keď pri odlišnom spôsobe zadlžovania sa štátu (investície, bežné výdavky) vo svetle dnešnej teórie nedefinoval, či ide o situáciu krízového šoku, alebo plného využitia zdrojov, nasledujúci obrázok sa snaží o grafickú interpretáciu odkazu prof. Karvaša o odlišných vplyvoch politik zadlžovania sa na cenovú hladinu, resp. output v scenári expanzie vládných výdavkov na spotrebu, resp. investície.

V prípade protikrízového opatrenia na *elimináciu kríz vládnymi výdavkami* dG na spotrebu z úrovne AD_0 do AD_1 sa vplyv vládných výdavkov prejaví tlakom na rast cien z P_0 do P_1 , resp. P_2 , a to v závislosti od toho, či ekonomika je na hranici potenciálneho outputu AP , resp. agregátnej ponuky AS_0 je elastická pre ceny.

V scenári, keď vládné výdavky dG sú smerované na podporu investícií, vyvolajú tieto rast agregátneho dopytu, ako aj ponuky o dS . Nový rovnovážny stav na trhu statkov tak nastane v novom rovnovážnom bode pri úrovni produkcie Y_3 a cenovej hladiny P_3 , teda pri raste produkcie a pri nižšom tlaku na rast cien.

1.a Scenár vládných výdavkov na spotrebu

1.b Scenár vládných výdavkov na investície

Graf 1: Štylistické scenáre financovania vládných výdavkov na investície vs. spotreba
Prameň: Vlastné spracovanie.

Ďalšie protikrízové politiky

Odporúčania prof. Karvaša o úlohách ďalších politik pri prekonávaní kríz možno oprieť o jeho dielo,³⁵ ale aj konkrétne rozvojové politiky a impulzy, ktoré boli uplatňované nezávislým

35 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek v zemích, 1933. KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, 1999.

ekonómom Imrichom Karvašom a Petrom Zaťkom. Pritom prostredníctvom rôznych opatrení hospodárskej politiky a štátnych zásahov sa darilo pozdvihnúť hospodárstvo a minimalizovať škody zapríčinené nemeckým tútorstvom³⁶.

Okrem už uvedených štátnych zásahov protikrízová politika sa mala opierať o politiku plošného rozvoja dopravnej infraštruktúry, aby umožňovala podnikom a firmám rovnaké podmienky pre podnikanie a zamestnanosť. Takisto za významné považoval udržiavať podobnú dotačnú politiku zo strany štátu v odvetviach, ktoré si konkurujú v medzinárodnom a regionálnom kontexte.³⁷

Úloha dobrej komunikácie hlavných ekonomických aktérov v krízach

Z predloženej analýzy diela Imricha Karvaša³⁸ vyplýva, že prof. Karvaš bol zástancom úzkej komunikácie a spolupráce medzi hlavnými ekonomickými aktérmi, ako sú predstavitelia centrálnej banky, predseda vlády, ministri (najmä zodpovední za priemysel, poľnohospodárstvo, dopravu), podnikatelia, resp. kriticky sa vyjadroval k nízkej ochote kooperácie, napr. vlády a podnikateľov, na ktorú upozorňoval v medzivojnovom období.³⁹

2. Systémové krízy v Slovenskej republike po roku 1993 v kontexte ekonomickej teórie

Vývoj ekonomiky Slovenskej republiky od roku 1993, ktorá je ústavne definovaná ako model sociálne orientovanej trhovej ekonomiky, prešiel po súčasnosť 4 fázami ekonomickej recesie, ktoré boli spôsobené odlišnými typmi kríz či šokov, ako sú: *dozvuky transformačnej recesie (TR) národného rozmeru, posttransformačná finančná kríza (PTFK) národného rozmeru, globálna finančná kríza (GFK) svetového rozmeru, globálna pandemická kríza (GPK) svetového rozmeru*. V roku 2022 zasiahla ekonomiku SR aj *globálna energetická kríza (GEK)*. Hlavné fakty a indikátory návratu ekonomiky SR k predkrízovému stavu počas kríz uvádza nasledujúca tabuľka.

---

36 <http://www.muzeumsnp.sk/historia/slovensko-v-rokoch-1938-1945/>

37 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek, 1933.

38 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek, 1933.

39 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek, 1933.

Tabuľka 1: Zotavenie sa ekonomiky SR z kríz od r. 1993

KRÍZY V SR A ZOTAVOVANIE SA Z KRÍZ Z POHĽADU VYBRANÝCH INDIKÁTOROV
<i>Dozvyky transformačnej recesie so začiatkom v roku 1990⁴⁰</i>
<ul style="list-style-type: none"> - návrat k ekonomickému rastu po 4 rokoch transformačnej recesie a v druhom roku samostatnosti SR, - dozvyky inflačného transformačného šoku s poklesom miery inflácie pod 5 percent po troch rokoch samostatnosti SR, - dozvyky transformačného šoku na nezamestnanosť, - nedosiahnutie predkrízovej úrovne verejného dlhu v pomere k HDP až po súčasnosť.
<i>Posttransformačná finančná kríza so začiatkom v roku 1999</i>
<ul style="list-style-type: none"> - návrat k predkrízovej výkonnosti, teda úrovni celkovej produkcie 99,1 mld. eur v roku 1998 po 2 rokoch*, - návrat k predkrízovej úrovni zamestnanosti po 7 rokoch **, - návrat k predkrízovej úrovni 33,9 % verejného dlhu v pomere k HDP z roku 1998 až po 8 rokoch a z vrcholu 51,1 % zadlženia z roku 2001.**
<i>Globálna finančná kríza so začiatkom na Slovensku v roku 2009</i>
<ul style="list-style-type: none"> - návrat k predkrízovej výkonnosti na úrovni celkovej produkcie 177,7 mld. eur z roku 2008 po 3 rokoch*, - návrat k predkrízovej úrovni zamestnanosti 2,391 mil. osôb po 7 rokoch*, - po náraste z predkrízovej úrovne 28,6 % verejného dlhu v pomere k HDP z roku 2008 na vrchol zadlženia 54,9 % v roku 2013, dochádzalo postupne k poklesu verejného dlhu k HDP na úroveň 48,1 % v roku 2019***, teda po 6 rokoch.
<i>Globálna pandemická kríza so začiatkom na Slovensku v roku 2020</i>
<ul style="list-style-type: none"> - očakávaný návrat k predkrízovej výkonnosti 202 mld. eur (celkovej produkcie) z roku 2019 po 3 rokoch v roku 2022, - po nepomerne miernejšom prepade zamestnanosti oproti PTFK a GFK návrat k predkrízovej zamestnanosti 2 588 tis. osôb z roku 2019 už koncom roka 2022, teda po 3 rokoch, - postupný pokles úrovne verejného dlhu k HDP a odpútanie sa od kritickej hranice 60 % je zo strany MF SR plánovaný v rokoch 2023 a 2024.

Poznámka: Úroveň celkovej produkcie je vyjadrená v stálych cenách 2015.

Zdroje: * SŠÚ, **tradingeconomics.com, *** Eurostat, podľa autorov Ochotnický, Hofreiter (2022).

40 Podľa autora MORVAY, Karol. Ekonomické recesie na Slovensku: dramatické momenty aj blikajúce kontrolky nových príležitostí. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2022.

Hlavné systémové príčiny kríz ekonomiky samostatnej republiky SR od roku 1993

Za príčinu **dozvukov transformačnej recesie (TR)** v roku 1993 možno považovať aplikáciu tzv. Washingtonského konsenzu⁴¹ na transformáciu ekonomiky ČSFR, rozdelenie ČSFR, ale aj neriadenú konverziu zbrojárskeho priemyslu.⁴² Termín „Washingtonský konsenzus“ (WCO) sa pôvodne používal na opis reforiem, o ktorých napr. Williamson tvrdil, že sa vo Washingtone od roku 1989 prakticky všeobecne zhodli na tom, že sú žiaduce vo väčšine krajín Latinskej Ameriky.⁴³

Pri WCO existovala široká miera zhody, že desať politických opatrení je žiaducich takmer vo všetkých krajinách Latinskej Ameriky.⁴⁴ V ČFSR uvedený koncept našiel ohlas v scenári radikálnej ekonomickej reformy. Podľa B. Schmögnerovej cieľom scenára radikálnej ekonomickej reformy, ktorý bol schválený parlamentom ČSFR v roku 1990, „*bolo zaviesť trh bez prívlastkov (žiadne sociálno-trhové hospodárstvo) v čo v najkratšom čase (šoková terapia) a obmedziť úlohu štátu (minimálny štát)*“. *Piliermi transformačnej reformy boli úsporná rozpočtová politika, liberalizácia cien a zahraničného obchodu, zavedenie tzv. vnútornej konvertibility (vymeniteľnosť Kčs za zahraničnú menu pre domáce subjekty)*.⁴⁵ Ako sa javí dnes, jedným z nesporne problémových bodov transformácie, ktorý prispel k rozdeleniu ČSFR a vzniku samostatnej SR v r. 1993, ale aj k dodatočnému náporu na kapitálový trh, sa stala rýchla privatizácia štátneho majetku, s pôvodnými formami tzv. malej a veľkej privatizácie (čiastočne spojenej s reštitúciami majetku znárodneného počnúc rokom 1948), ale aj rýchla, v porovnaní so skúsenosťami vyspelých krajín, nepripravená konverzia zbrojárskeho priemyslu⁴⁶), ktorá zasiahla ekonomiku SR poklesom výroby.⁴⁷

---

41 WILLIAMSON, John. The Strange History of the Washington Consensus. [online]. In Journal of Post Keynesian Economics, roč. 27, 2004, č. 2 (Winter, 2004 – 2005), s. 195 – 206, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/4538920>

42 HUBER, Peter - OCHOTNICKÝ, Pavol. Problems of the local market dominated by one large enterprise: an overview of central and eastern Europe and a case study of a Slovakian region. In The regional dimension of unemployment in transition countries: a challenge for labour market and social policies. Paris: OECD, 1995, s. 347 – 368, SCHMÖGNEROVÁ, Brigita. Rok 1989 – štartér Veľkej transformácie Slovenska. [online]. In Pravda, 25. november 2019, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/esej/clanok/533891-rok-1989-starter-velkej-transformacie-slovenska/>

43 WILLIAMSON, John (ed.). Latin American Adjustment: How Much Has Happened? Washington: Institute for International Economics, 1990, p. 445.

44 WILLIAMSON, The Strange History..., s. 195 – 206.

45 SCHMÖGNEROVÁ, Rok 1989 – štartér Veľkej transformácie..., 2019.

46 HUBER – OCHOTNICKÝ, Problems of the local market..., 1995.

47 SCHMÖGNEROVÁ, Rok 1989 – štartér Veľkej transformácie..., 2019. „V priebehu poldruha roka bolo v SR odbúranych až 90 % zbrojného priemyslu. Pokusy o realizáciu konverzných projektov finančne pokrývali cca 30 % investícií a bez prístupu na nové trhy. Výsledkom bol hlboký prepád nielen v strojárskom odvetví SR, ale aj v odvetviach ako boli elektrotechnický priemysel, chemický priemysel, ako subdodávatelia železiarsky priemysel a pod. Konverzia generovala odhadom 100-tisíc nezamestnaných osôb a najviac bol postihnutý „monokultúrne“ orientovaný priemysel v stredoslovenskom regióne.“

Radikálna ekonomická reforma mala pre ekonomiku SR dôsledky, ktoré sa v súlade s korigovanými názormi Johna Williamsona na WCO⁴⁸ a kritikou v dielach Dani Rodricka a Josepha Stiglitz⁴⁹ zamerali na kritiku samotného liberálneho prístupu takejto transformácie. Dani Rodrick tvrdil, že akýkoľvek zoznam reforiem politiky musí sklamať, pretože ponúka program, ktorý nie je citlivý na miestny kontext a potreby a WCo sa začalo považovať za „desať prikázaní“, s implicitným prísľubom, že krajina, ktorá robí týchto desať vecí, porastie.⁵⁰ *Kritika WCo sa niesla aj z dôvodu mechanického spôsobu aplikácie na krajiny s individuálnymi podmienkami a fázou rozvoja a bez konzistentnej nadväznosti jednotlivých krokov, najmä transformácie inštitúcií vrátane finančných inštitúcií a bánk a tiež z dôvodu zúženia tradičných stabilizačných úloh štátu na úzku škálu makroekonomických stabilizačných opatrení v menovej, rozpočtovej a hospodárskej politike a pri vzdaní sa anticyklickej fiškálnej politiky a podpory firiem počas transformácie, i napriek dobrej východiskovej úrovne zadĺženia verejného sektora.*

Makroekonomické dôsledky transformácie v SR sú dostatočne pertraktované a ilustrované v grafoch 1 až 3 uvedených v prílohe (hlboká recesia, vysoká inflácia, dvojciferná miera nezamestnanosti). V prvých rokoch samostatnosti už dochádzalo k náznakom prechodu do rastovej fázy, k devalvácii samostatnej meny, k posilneniu devízových rezerv pôžičkou Svetovej banky EFSAL⁵¹ a predajom tabakovej spoločnosti SIT zahraničnému investorovi. Mikroekonomickými efektmi boli vznik a zánik množstva firiem. V roku 1993 už v SR pôsobili 291 675 malých a stredných firiem, 1 695 veľkých podnikov, pričom malé a stredné firmy vznikali postupne odčlenením sa od štátnych podnikov, privatizáciou malých prevádzok, ale aj fúziami so zahraničnými partnermi. Mnohé privatizované firmy prechádzali neskôr fázou defaultu aj z dôvodu neschopnosti splácať privatizačné úvery a rastúce úroky,⁵² tiež z dôvodu otvorenia sa svetovej konkurencii.

Posttransformačná finančná kríza (PTFK) z roku 1998 bola napriek fáze ekonomického rastu a relatívne nízkeho zadĺženia ekonomiky spojená a vyvolaná extrémne vysokými úrokmi (na dvojciferej úrovni) na kapitálovom trhu. Tento stav a vývoj boli výsledkom rozporu dopytu po kapitáli zo strany firiem, štátu a dopytu po kapitáli v dôsledku „experimentálnych metód privatizácie“, najmä z cudzích zdrojov, a to pri obmedzenej ponuke domáceho kapitálu –

---

48 WILLIAMSON, The Strange History..., s. 195 – 206.

49 STIGLITZ, Joseph. More Instruments and Broader Goals: Moving Toward the Post-Washington Consensus. [online]. Helsinki, The 1998 WIDER Annual Lecture, [cit. 2023-04-10]. Dostupné online: <https://archive.globalpolicy.org/soecon/bwi-wto/stig.htm>

50 RODRICK, Dani. Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform. In Journal of Economic Literature, roč. 44, 2006, s. 973 – 987.

51 Enterprise and Financial Sector Adjustment Loan.

52 WILSON, Nick – OCHOTNICKÝ, Pavol - KÁČER, Marek. Creation and destruction in transition economies: The SME sector in Slovakia [online]. In International Small Business Journal, ročník 34, 2016, číslo 5, s. 579 – 600, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0266242614558892>

objemu domácich úspor. Z dôvodu rastu dopytu po kapitáli v podmienkach nedokonalnej inštitucionálnej pripravenosti bánk, nedokonalého systému riadenia rizík bánk a politického tlaku na „rýchlu privatizáciu“ firiem najmä formou privatizačných úverov pre „malú“ a „veľkú“ vlnu privatizácie vyústil vývoj ekonomiky v rokoch 1993 až 1998 do *makroekonomického scenára tzv. „privatizačnej pasce“*.⁵³

Jedným z prejavov tohto scenára boli nielen dvojciferný cenový šok pri cenách úverov, ale aj neštandardný makroekonomický scenár privatizačnej pasce, ktorý sa napr. od známeho neokeynsiánskeho scenára investičnej pasce líšil v tom, že dopyt po kapitáli (investičný dopyt) nielenže pozitívne nereagoval na nízky úrok, ale *rástol napriek rastu úroku. Na mikroekonomickej úrovni* sa táto situácia prejavovala tým, že firmy zaťažené privatizačnými úvermi si nedokázali plniť svoje privatizačné dlhové záväzky voči bankám a cez pákový efekt⁵⁴ mali vysokú pravdepodobnosť alebo boli priam predurčené defaultu. To sa aj empiricky a ekonometricky potvrdilo v príspevku autorov Nicka Wilsona, Pavla Ochotnického a Mareka Káčera.⁵⁵

Kríza na Slovensku **v dôsledku globálnej finančnej krízy (GFK)** z rokov 2007/2008 bola klasickým príkladom dopytového a následne aj ponukového šoku v dôsledku finančnej krízy v USA a jej prenosu cez koncept Krugmanovho medzinárodného finančného multiplikátora do národných ekonomík. Ekonomika SR nebola následne zasiahnutá prenosom nákazy zle krytých úverových rizík bánk USA najmä v prípade CDS a CDO⁵⁶ produktov do portfólia a zdravia bánk, ktoré v tom čase už väčšinou ako dcérske spoločnosti európskych materských bánk pôsobili v SR. Prenos do ekonomiky SR nastal skôr z dôvodu prenosu finančnej nákazy na firmy v súlade s hypotézou finančnej nestability⁵⁷ do defaultu firiem z dôvodu porúch ich financovania vo svete a následne cez pokles globálneho dopytu a dopytu po výrobkoch producentov SR. To spôsobilo aj dlhodobejšiu fázu zotavovania sa a pomalšieho rastu ekonomiky SR, spojenej s nárastom verejného dlhu v dôsledku anticyklických fiškálnych stimulov.

---

53 OCHOTNICKÝ, Pavol. Modelová analýza efektov vládnych výdavkov. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2001.

54 OCHOTNICKÝ, Pavol – SIVÁK, Rudolf. Systémové účinky tzv. privatizačnej pasce na transformáciu slovenskej ekonomiky. In Ekonomický časopis, roč. 49, 2001, č. 4, s. 753 – 768.

55 WILSON – OCHOTNICKÝ – KÁČER, Creation and destruction..., s. 579 – 600.

56 American International Group (AIG) bol hlavným momentom nedávnej finančnej krízy. AIG, globálna spoločnosť s aktívami okolo 1 bilióna USD pred krízou, v roku 2008 stratila 99,2 miliardy USD. 16. septembra toho istého roku vstúpila Federálna rezervná banka v New Yorku s pôžičkou vo výške 85 miliárd USD, aby zabránila krachujúcej spoločnosti ísť ďalej. Podobne napríklad AIG podpísala swapy úverového zlyhania na aktíva v hodnote v obrovskom objeme. Ale swapy na úverové zlyhanie a multisektorové kolateralizované dlhové obligácie – cenný papier zabezpečený dlhovými splátkami z hypoték na bývanie a podnikanie, úverov na bývanie a ďalších – sa ukázali ako najproblematickejšie.

57 MINSKY, P. Hyman. The Potential for Financial Crises. [online]. Bard Digital Commons: Hyman P. Minsky Archive. Paper 351, 1982, [cit. 2023-04-13]. Dostupné na: <https://digitalcommons.bard.edu/hmarchive/351>

Globálna pandemická kríza (GPK) z rokov 2020 až 2021, resp. **nadväzujúca globálna energetická kríza (GEK)** majú svoje príčiny v ponukovom a dopytovom šoku, resp. v ponukovom energetickom šoku.⁵⁸ GPK zasiahla ponuku práce, keď primárnym kanálom prenosu dôsledkov globálnej pandemickej krízy do ekonomiky SR bol pokles ponuky práce v dôsledku chorobnosti, úmrtnosti obyvateľstva a prevencie proti šíreniu pandémie. Pritom SR bola najviac zaťažená krajinou nákazou COVID-19 v EÚ. Globálna ekonomika aj SR zažili pri GPK oživenie v tvare „V“.

Anticyklická fiškálna politika sa v celom svete stala počas GPK a GEK kľúčovým nástrojom obnovy rastu, čo sa globálne ukazuje ako bezprecedentné plošné narušenie liberálnych koncepcií nástroja obnovy rovnováhy zo strany politických reprezentácií. Ako ukazujú aktuálne štúdie⁵⁹, fiškálne opatrenia Slovenskej republiky na prekonanie globálnej pandemickej krízy išli smerom viac k domácnostiam než na podporu nefinančných korporácií (firiem), keď priame výdavkové fiškálne stimuly (bez záruk) pre firmy boli na Slovensku jedny z najnižších.

Prudký rast cien energetických komodít vo svete ako štandardný ponukový šok viedol počas GEK zase väčšinu členských štátov k zavedeniu rôznej škály príjmových a výdavkových fiškálnych opatrení na zmiernenie sociálnych dosahov na domácnosti, ale najmä na podporu konkurencieschopnosti firiem. Je možné predpokladať, že počas GEK profitovali firmy v krajinách, kde nižšie daňové a odvodové zaťaženie energii dávali výrobcovi konkurenčnú cenovú výhodu oproti ich rivalom na svetových trhoch.

3. Výsledky, diskusia a záverečné stanovisko

Naša vedecká stať by mohla subjektívnym spôsobom a možno aj vcelku v súlade s prof. Karvašom reagovať na jeho odkazy pre riešenie kríz od roku 1993, napr. formou hypotéz (a ako by pristupoval prof. Karvaš, ak by bol nositeľom hospodárskej politiky k eliminácii dôsledkov kríz): (a) TK cestou WCO alebo konverzie zbrojárkeho priemyslu kontrolovanou alebo nekontrolovanou cestou? (b) privatizačnou cestou cudzieho kapitálu (po tom / predtým) alebo rozvojom peňažného trhu SR a jeho reguláciou v podmienkach FK? (c) GPK cestou zadlžovania sa štátu na investičné výdavky alebo na kompenzácie miezd? (d) GEK cestou zadlžovania sa štátu na zložité schémy kompenzácie cien energii? Alebo by presadzoval plošné daňové nástroje vedúce k nízkym cenám energetických vstupov?

Namiesto toho v rámci výsledkov príspevok sa pokúsi o definovanie spoločných Karvašových desatero odkazov, ktoré by mohli univerzálne platiť, aby ekonomiky z kríz vychádzali vo svetovej konkurencii ako víťazné, a nie ako porazené krajiny, ako sú:

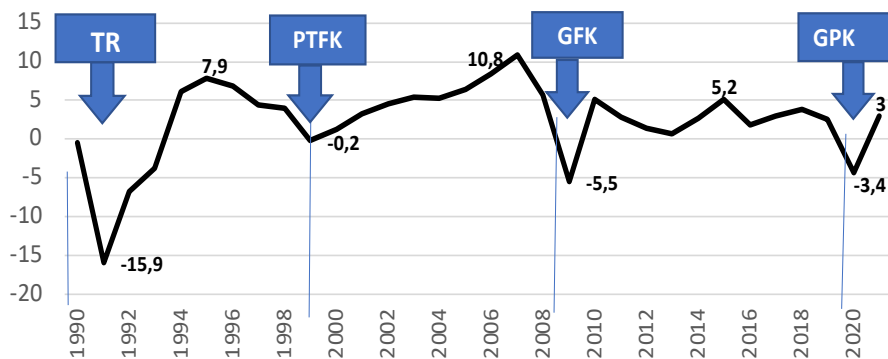
58 HAMILTON, Historical Oil Shocks, 2010, BLINDER – RUDD, The Supply-Shock Explanation..., 2010.

59 OCHOTNICKÝ, Pavol – BELKOVICOVÁ, Dáša – IHNATIŠOVÁ, Denisa. Fiškálne reakcie vybraných krajín EÚ na pandemickú krízu. [online]. In DF WORKING PAPER, č. 1/2022, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/kfin/2023/wpochobelihna.pdf

1. *udržovať stabilné ceny ako monetárne prostredie priaznivé pre efektívne fungovanie tých základných síl podnikania, vynaliezavosti, invencie, tvrdej práce a šetrnosti, ktoré sú tým pravým prameňom ekonomického rastu,*
2. *v prípade ponukových šokov a bezprecedentných kríz využívať všetky dostupné nástroje cenovej politiky a regulácie vstupov energií a materiálov,*
3. *v prípade kríz úzko kooperovať a hľadať spoločné východiská konsenzom čo najširšieho spektra ekonomických domácich hráčov (vláda, guvernér NBS, podnikatelia a ich združenia, zástupcovia zamestnávateľov, profesijné mimovládne združenia a pod., a to aj spolu s nositeľmi nadnárodných politík a stratégií),*
4. *nástroje fiškálnej politiky v krízach orientovať na investičné prorastové výdavky, a nie na krátkodobú, skôr proinflačnú spotrebu,*
5. *v záujme zachovania konkurencieschopnosti firiem vytvárať rovnaké podmienky a poskytovať analogickú finančnú podporu domácim firmám, akú v krízach poskytujú iné štáty,*
6. *venovať v čase kríz vysokú pozornosť a investovať do infraštruktúry, ktorá podporí mobilitu výrobných faktorov, vrátane medzinárodnej,*
7. *štátne intervencie do výrobnjej techniky realizovať štátnymi predpismi, normami, administratívnou intervenciou,*
8. *stimulovať podnikania rôznymi priamymi a nepriamymi nástrojmi, ako sú štátne záruky za investičné úvery, garantovanie zisku, oslobodenie od daní a poplatkov, zvýhodnené železničné a colné tarify, osobitné zvýhodnené dotovanie podniku surovinami alebo medziproduktmi atď,*
9. *samostatné podnikanie zamerať okrem cestnej infraštruktúry aj na budovanie hydrocentrál, úprav riek, kanálov a pod.,*
10. *angažovať sa aj v odvetviach, kde štát môže zlepšovať konkurenčné prostredie aj podnikaním v odvetviach, kde dominuje súkromný kapitál.*

Napriek nepochybne odlišným podmienkach, v ktorých pôsobil ako vedec ekonóm, alebo ako nositeľ významných hospodársko-politických rozhodnutí, prof. Karvaš je možné na záver konštatovať, že jeho názory, odkazy či princípy eliminácie dôsledkov kríz v hospodárskej politike majú jedného spoločného menovateľa: udržať prosperitu, ekonomickú stabilitu a maximálne možnú spoluprácu hlavných ekonomických hráčov v krajine, a to i napriek možným odlišným politicko-ekonomickým a hodnotovým názorom.

Príloha

Graf 1: Ekonomický rast a krízy v Slovenskej republike

Prameň: Upravené podľa autora MORVAY, Ekonomické recesie na Slovensku, 2022.

Graf 2: Ročná miera inflácie v Slovenskej republike

Graf 3: Miera nezamestnanosti v Slovenskej republike

II. Inflácia a politika centrálnych bánk

II.1. Odkaz habilitačnej práce Imricha Karvaša v oblasti inflácie pre súčasnosť

Emília Zimková

Úvod

Vo februári 2013 sme si medzinárodnou vedeckou konferenciou „Odkaz prof. Karvaša pre súčasnú hospodársku vedu a prax“ pripomenuli na pôde Národnej banky Slovenska 120. výročie narodenia univerzitného profesora Imricha Karvaša, najvýznamnejšej osobnosti ekonomickej vedy a národohospodárskej politiky Slovenska v období 30. a 40. rokov minulého storočia. Niet pochyb o tom, že univerzitný profesor Imrich Karvaš, národohospodár, právnik, vysokoškolský pedagóg, guvernér prvej Slovenskej národnej banky, autor výnimočných monografií a nadčasových myšlienok, by si dnes zaslúžil omnoho väčšiu pozornosť, ako sa mu zo strany odbornej i laickej verejnosti dostáva. Slovenská skromná historiografia neponúka dlhý zoznam výrazných osobností, ktoré vzbudzujú rešpekt doma i v zahraničí. Medzi také však určite patrí Imrich Karvaš, ktorého prvá polovica života bola požehnaná ľudským šťastím i odborným úspechom a tá druhá bola nesmierne tragická. Našťastie aj v tých najkrutejších časoch prežitých v koncentračných táboroch a po návrate domov vo väzenských celách mu boli oporou jeho manželka Helena a deti Milan, Oľga a Ivan.

Objektom skúmania tejto state je habilitačná práca Imricha Antona Karvaša nazvaná „Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú politiku“, ktorá bola dokončená v marci 1928 v Bratislave a odovzdaná na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.¹ Napriek nízkemu veku autora habilitačná práca je dielom výnimočnej kvality.

Cieľom tejto state je predstaviť jednotlivé časti Karvašovej habilitačnej práce a na základe jej pozorného preštudovania reflektovať o poslanstve pre súčasnosť. Za najväčší prínos tejto state považujem porovnanie habilitačnej práce prof. Imricha Antona Karvaša s aktuálne využívaným finančným programovaním (programovým rozpočtovaním), ktoré využívajú centrálné banky v súčasnosti na tvorbu a predikciu plánov v oblasti inflácie, hrubého domáceho produktu, verejného rozpočtu, verejného zadlženia a platobnej bilancie. Ďalším prínosom je zvýraznenie prof. Imricha Karvaša ako osobnosti európskeho významu. V čase písania habilitačnej práce mal za sebou nielen štúdium na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ale tiež výskumný pobyt zameraný na národné hospodárstvo vo Francúzsku, ktorý mu umožnil konzultovať otázky hospodárskych vied a študovať originálne diela tej doby. Pri štúdiu podkladov a na konzultáciách využíva najmä francúzsky, nemecký a anglický jazyk, čo mu umožňuje spoznávať najaktuálnejšie práce v oblasti hospodárskej politiky. Ďalším prínosom tejto state je poukázanie na skutočnosť, že pri štúdiu pôvodných zdrojov a pravdepodobne aj pri písaní dizertačnej práce mu neoceniteľnú pomoc poskytovala

---

1 KARVAŠ, Imrich Anton. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1928, 180 s.

žena jeho života, JUDr. Helena Růžičková. Ako vyplýva z publikácie Milana Karvaša (2001)², Helena Růžičková prišla s rodičmi do Bratislavy v roku 1920, kde študovala na právnickej fakulte a bola jednou z jej prvých absolventiek. Po promócii v roku 1926 odišla ako štipendistka do Paríža, kde na Sorbonne a na École des Hautes Études študovala národné hospodárstvo. S Imrichom Karvašom sa zoznámila na fakulte počas štúdia. V roku 1927 obaja pôsobili v Paríži, vzali sa v roku 1928, kedy tiež vznikla habilitačná práca I. Karvaša. V nasledujúcich rokoch mu pomáhala aj pri odbornej práci, ale najmä sa sústredila na starostlivosť o deti.³

1. Štruktúra a obsah habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša

Habilitačná práca prof. Imricha A. Karvaša nazvaná "Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú politiku" pozostáva okrem predslovu, úvodu, záveru a resumé, z piatich častí: I. Vývoj štátnych financií a menovej otázky od roku 1914; II. Obdobie poválečné (1920 – 1926); III. Menová reforma francúzska; IV. Nové poznatky pre menovú teóriu.

V predslove habilitačnej práce autor vyjadruje vďaku osobnostiam a inštitúciám na Slovensku a vo Francúzsku, ktoré mu umožnili študovať oblasť francúzskej inflácie priamo vo Francúzsku. Vďaka Ministerstvu školstva a národnej osvety získal študijné štipendium francúzskej vlády na základe odporúčania jeho učiteľov na Právnickej fakulte Univerzity Komenského, predovšetkým Jeho Magnificencii prof. Dr. Otakarovi Sommerovi a vďaka súkromnému docentovi Dr. Antonovi Baschovi, ktorý okrem vyučovania na Právnickej fakulte Univerzity Komenského pôsobil aj v pozícii prednostu študijného oddelenia Národnej banky. Najväčšou prekážkou pri písaní práce bola neprístupnosť dôležitých prameňov a ich fragmentácia. V priebehu študijného pobytu Imrich Karvaš získal podporu a priazeň mnohých významných osobností tej doby. V predslove habilitačnej práce preto ďakuje profesorovi Ch. Ristovi, viceguvernérovi Francúzskej banky, profesorovi F. Simiandovi, pôsobiacemu na Conservatoire des Arts et Métiers, profesorovi A. Aftalionovi, pôsobiacemu na právnickej fakulte v Paríži a napokon pánovi F. Quesnaymu, prednostovi študijného oddelenia Francúzskej banky. Ich odporúčania mu umožnili študovať pôvodné spisy a pramene na ministerstve financií, v Štátnom štatistickom úrade a v rôznych iných inštitúciách. Vďaka profesorovi Laufenburgerovi absolvoval tiež študijný pobyt v Štrasburgu.

V úvode habilitačnej práce sa autor venuje hospodárskym otarasom, vyvolaným prvou svetovou vojnou, ktoré zasiahli všetky zúčastnené štáty a vyvolali hospodárske krízy. Ich intenzita bola pritom určovaná rôznymi skutočnosťami tej-ktorej krajiny. V úvode habilitačnej práce autor uvádza ambíciu neobmedziť sa iba na vykreslenie historického vývoja, tiež formuluje snahu podrobne analyzovať všetky zložky hospodárskeho života vo Francúzsku v povojnovej ére, pokúsiť sa analyzovať a zahrnúť poznatky vyplývajúce z tohto historického

---

2 KARVAŠ, Milan. Můj otec Imrich Karvaš: Život a dílo národohospodára, který dosíhal na vrchol i celkom na dno. Budmerice: Rak, 2001.

3 KARVAŠ, Můj otec Imrich Karvaš..., s. 27.

štúdia pre menovú teóriu. Jeho habilitačná práca má multidisciplinárne prvky, pretože autor uvádza, že niekedy nie je možné hospodárske javy (nie len individuálne, ale aj hromadné) vysvetliť ináč ako pôsobením socio-psychologických momentov. Preto svoje poznatky rozširuje o skúmanie psychologických a socio-psychologických príčin, ktoré pôsobili na hospodárske a menové javy.

1. 1. Prvá časť habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša

Prvá časť nazvaná „Vývoj štátnych financií a menovej otázky od roku 1914 do konca roku 1919“ je štrukturovaná do 4 podčastí: 1. Štátny rozpočet v rokoch 1914 – 1919, 2. Dlhy zahraničné, 3. Dlhy vnútrozemské, 4. Hospodárska bilancia a postavenie francúzskeho franku. V prvej podčasti autor v úvode definuje štátny rozpočet ako plán štátneho hospodárstva a uvádza, že hlavnou požiadavkou zdravej štátnej politiky je, že rozpočet je v rovnováhe, teda výdavky nepresiahnu príjem. Postupne analyzuje príjmy a výdavky štátneho rozpočtu vo Francúzsku pred prvou svetovou vojnou dokumentujúc prebytok štátneho rozpočtu, ktorý sa postupne znižoval. Naopak, zadlženie Francúzska pred prvou svetovou vojnou bolo v porovnaní s ostatnými krajinami najväčšie. V roku 1913 dlh Francúzska predstavoval 32 594 mil. zlatých francúzskych frankov (ďalej len frs), anglický dlh predstavoval 17 803 mil. zl. frs, taliansky 17 705 mil. zl. frs, americký 15 087 mil. zl. frs.⁴ Základy štátnych financií Francúzska pred prvou svetovou vojnou trpeli nielen vysokou dlhovou službou, ale tiež zastaraným daňovým systémom.

Stále klesajúci prebytok štátneho rozpočtu sa začatím vojny zmenil na schodok, ktorý v priebehu vojny dramaticky narastal. Najdôležitejšou príčinou poklesu daňových príjmov bola skutočnosť, že od začiatku vojny sa boje viedli na severovýchodnom území Francúzska, kde sa nachádzala najrozvinutejšia časť francúzskeho priemyslu. Mobilizácia a spustošenie najrozvinutejšej časti krajiny znamenali daňový výpadok jednotlivých podnikov i domácností.

Keďže v priebehu rokov 1914 – 1919 riadne príjmy štátneho rozpočtu stačili iba na vykrytie 16 % všetkých výdavkov, zvyšná časť bola krytá pôžičkami. Pôžičky, podľa Imricha Karvaša, najdôležitejšia príčina inflácie, boli zahraničné a domáce (vnútrozemské). Ako uvádza Karvaš, zahraničné pôžičky nepodporujú infláciu priamo, ale len nepriamo tým, že zväčšujú rozpočtový schodok a spôsobujú úverové rozpätie na finančnom trhu. Vlastnou príčinou inflácie sú pôžičky vnútrozemské, ktoré autor rozdeľuje na dlh založený a dlh nezaložený. A práve dlh nezaložený považuje z menového hľadiska za najnebezpečnejší druh dlhu.

Rýchle stúpanie výdavkov, najmä na armádu, prinútilo vládu zaviesť nové dane. Imrich Karvaš uvádza, že vojnové roky znamenali pre štátny rozpočet úplnú dezorganizáciu. Nastalo obdobie provizórnych rozpočtov, ktoré sa povoľovali vždy na tri mesiace. Zákonodarné zhromaždenie povoľovalo stále celú sumu bez predchádzajúcej špecifikácie, čím bola vláde

---

4 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 4.

ponechaná možnosť financovať všetky oblasti štátu. Výsledky štátneho hospodárenia boli úradne preskúmané a zverejnené až v roku 1924.

Vzhľadom na vplyv nezaloženého dlhu na infláciu budeme sa mu v texte venovať pozornejšie. Medzi nezaložené dlhy patria dlh štátnej pokladnice v Národnej banke Francúzska a Bons de la Défense Nationale. Patria tam tiež Bons du Trésor so splatnosťou menej než 1 rok. Bons du Trésor boli počas vojny nahradené Bons de la Défense Nationale, ktoré sa z hľadiska funkcií od predchádzajúcich cenných papierov nelíšia.⁵ Postupne charakterizujeme všetky formy nezabezpečeného dlhu, aby sme tak lepšie porozumeli inflačnému mechanizmu vo Francúzsku v medzivojnovom období.

Pri charakterizovaní dlhu v cedulovej banke autor vidí potrebu vymedziť, čo je účelom bankovky a čo je cieľom centrálnej banky. Ako uvádza: Lowenstein hovorí, že bankovky slúžia na to, „aby se hodnoty nelikvidní staly dle potřeby likvidními“⁶. Tým je podľa Karvaša povedané, že bankovka nám prestavuje protihodnotu časti výroby. Nová bankovka môže byť vydaná len vtedy, keď hospodárske pomery to vyžadujú. Ak bankovky obiehajú nad túto „potrebu hospodársku“, hovoríme o inflácii.⁷ „Kúpna sila bankovky nám predstavuje zmenu hodnotu peňažnej jednotky a ako taká je veličinou priemernou, ktorá vyjadruje pomer medzi celkovou spotrebou a dôchodkom určeným na nákup spotrebných statkov.“⁸ „Kúpna sila peňažnej jednotky nie je veličinou stálou, ale menlivou, reagujúcou na každú zmenu na strane statkov spotrebných alebo dôchodov. Aby kúpna sila predstavovaná bankovkou vykazovala určitú stálosť pre hospodársky život potrebnú, viaže sa na určitý statok (zlato). Jakmile fixovanie peňažnej jednotky bolo prevedené, kúpna sila peňažnej jednotky je závislá na smennej relácii tohto statku k statkom ostatným. Cedulová banka z uvedeného dôvodu má disponovať väčšou zásobou zlata, pomocou ktorého pečuje o zachovanie stálosti kúpnej sily.“⁹

Centrálna banka okrem emisie bankoviek poskytuje štátnej pokladnici na základe zákona pôžičku spôsobom, že do výšky získaných pokladničných poukážok zvýši obeh bankoviek, ktoré nie sú žiadnym spôsobom kryté. Toto nie je jediným spôsobom podpory štátu. Cedulová banka si môže v zahraničí vypožičať a túto sumu môže dať k dispozícii štátnej pokladnici, ďalej sa môže zaručovať svojim zlatým pokladom za pôžičky žiadané štátom. Pri vnútrozemských pôžičkách môže byť technickým spolupracovníkom, môže tiež podporovať úspech pôžičky tým, že eskontuje štátne dlhopisy.¹⁰

---

5 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 16.

6 LOEWENSTEIN, Ján. Cedulové bankovníctví ve Spojených Státech Severoamerických a jeho najnovější úprava. Praha: Bursík & Kohout, 1915, s. 162.

7 LOWENSTEIN, Cedulové bankovníctví ve Spojených Státech..., s. 165.

8 ENGLIŠ, Karel. Peníze. Brno, 1918, s. 30.

9 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 17.

10 RAMSTEIN, Ad. Das Verhältniss der Notenbanken zur Kriegsfinanzierung. Bern, 1923, s. 25.

Francúzska banka sa zúčastnila úverových operácií štátnej pokladnice poskytovaním záruk za pôžičky poskytnuté Francúzskej štátnej pokladnici v Anglicku a USA. Taktiež vo všetkých jej podriadených bankách mohli byť upisované štátne pôžičky a súčasne súhlasila s eskontom dlhopisov Bons a Obligations de la Défense Nationale. Najintenzívnejšou podporou však boli priame pôžičky, ktoré Francúzska národná banka poskytla štátnej pokladnici. Medzi štátom a Francúskou národnou bankou bola 11. 11. 1911 uzatvorená dohoda (konvencia), v ktorej sa centrálna banka zaväzuje v prípade mobilizácie dať štátnej pokladnici k dispozícii ihneď 2 900 mil. frs. Ďalšie konvencie boli podpísané už počas prvej svetovej vojny a sumy sa postupne zvyšovali, takže do konca roku 1919 predstavovali 25 500 mil. frs., to znamená 14 % celého vnútrozemského dlhu.¹¹ „Tieto pôžičky majú v zápätí vplyv, že obeh bankoviek sa zvyšuje. Množstvo platidiel sa rozmnožuje bez hospodárskej potreby.“¹² Nielenže obeh bankoviek vzrastá súbežne s pôžičkami štátnej pokladni, vzrast bankoviek je vyšší, ako by to zodpovedalo poskytnutým pôžičkám štátu.

Príčinu hľadá Karvaš aj inde ako v štátnej finančnej politike. Poukazuje na zintenzívnený hospodársky život v odvetviach, na ktoré je viazaná vojna. Nerozmnožovali sa iba bankovky, ale aj úverové operácie bánk, financujúcich tieto odvetvia.

Zvýšenie množstva bankoviek sa čiastočne vysvetľuje tým, že sa spomaľuje obeh peňazí. Široké vrstvy obyvateľstva neukladajú voľné zdroje do peňažných ústavov, ale tezaurujú svoje zdroje na dlhší alebo kratší čas. Príčinou je hospodárska neistota, ktorá núti obyvateľstvo, aby malo k dispozícii v hotovosti určitú sumu peňazí. Toto spomalenie nastáva vždy v tých prípadoch, keď v hospodárskom živote nastanú veľké otrasy.

Ďalšou príčinou zvýšenia množstva bankoviek, ktoré vyústilo do zvýšenia inflácie, je skutočnosť, že nedostatok domácich tovarov bol nahradený dovozom zo zámoria. V dôsledku väčšieho nebezpečia sa prevozná zdražilo a prejavilo sa vo zvýšených cenách ešte skôr, ako by to spôsobil výdaj bankoviek vyvolaný vojnovou politikou štátnej pokladnice. Postupne je pozorovaný známy kolobeh: zvýšené ceny vyžadujú väčšie množstvo bankoviek a toto zase ešte väčšmi zvyšuje cenovú hladinu.¹³

„O inflácii hovoríme, jestliže sa rozmnoží dôchod bez príslušného equivalentu na strane statkov.“¹⁴ Vo francúzskom hospodárskom živote obiehali Bons de la Défense Nationale podobne ako bankovky, nahrádzali ich pri platbách a pod. Mali formu krátkodobých pokladničných poukážok so splatnosťou 1, 3, 6 a 12 mesiacov, zneli na sumu viac ako 100 frs a boli cenným papierom znejúcim na doručiteľa. Pre tieto pozitívne vlastnosti sa čoskoro

---

11 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 18.

12 TRUCHY, H. Les finances de guerre de la France. Paris: Yale University Press, 1926, s. 47.

13 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 20.

14 MILDSCHUH, Vilibald. Kupní síla peněz, výše důchodů a úroková míra: jich souvislost a příčiny určující jich změny (se zvláštním zřetelem k vývoji nejnovějších peněžních poměrů. Brno: Nakladatele Barvič & Novotný, 1920, s. 169.

stali platobným prostriedkom medzi ľuďom. „Dôvera, ktorú obyvateľstvo preukazovalo nie len k týmto bonom, ale vôbec štátnym papierom uľahčila ich obeh, takže boli pri platoch vyše 100 frs prijímané ako bankovky.“¹⁵ „K tomu, že bony boli považované za platidlo, napomáhala ešte tá okolnosť, že štátna pokladňa dávala často ako protihodnotu za dodaný tovar pokladničné poukázky štátnym dodávateľom.“¹⁶ Autor dr. Imrich Karvaš argumentuje, že Bons de la Défense Nationale nie len „zaťažujú rozpočet, ale sú priamymi príčinami inflácie, pretože obiehajú ako platidlá, ďalej sú podkladom výdaju nových bankoviek a konečne pôsobia infláciu úverovú“.¹⁷

Autor Imrich Karvaš v prvej časti habilitačnej práce nielenže poukazuje na rozvrat štátnych financií počas vojny, ktorý bol sanovaný pôžičkami štátu, pričom tieto spôsobovali nárast inflácie. V ďalšej analýze vojnového stavu poukazuje tiež na celkovú hospodársku situáciu na konci vojny a v súvislosti s tým poukazuje na postavenie meny vo vnútrozemí a v zahraničí. „Keďže veľká časť priemyselných podnikov nachádzajúcich sa na severovýchode bola zničená a ďalej, všeobecnou mobilizáciou bolo hospodárskemu životu odňaté veľa produktívnej pracovnej sily, tieto dve príčiny nutne musely mať v zápäti zmenšenie produktivity zeme.“¹⁸ Pokles produktivity následne hodnotí v najdôležitejšom odvetví tej doby, v poľnohospodárstve, kde produkty ako pšenica, raž, ovos, zemiaky, cukor, zaznamenali často až 50%-ný prepád. Nie ináč to bolo s produktivitou v priemysle, avšak čísla nie sú presné, pretože štatistické výkazy nezachytávajú pretvorenie podnikov z mierovej výroby na vojnovú výrobu. Ohromná spotreba vyvolaná vojnovými potrebami spôsobila hospodársky rast, ktorý sa prejavoval v raste zisku podnikateľov, ale tiež v raste miezd zamestnancov. Z hľadiska kvality hospodárstva zdravý rezervný investičný kapitál sa premiestnil do prevádzkového kapitálu. Domáca spotreba nebola krytá domácim tovarom, ale dovozom nielen surovín, ale aj hotových výrobkov. Pod týmto vplyvom dochádza k rozštiepeniu vnútornej (vnútrozemskej) a vonkajšej (zahraničnej) kúpnej sily franku. V habilitačnej práci autor uvádza, že kúpna sila franku klesá od začiatku vojny až do roku 1919, keď nastáva malé zlepšenie, ktoré však trvá ani nie 5 mesiacov. Zahraničná kúpna sila oproti tomu od začiatku vojny až do konca roku 1914 stojí nad paritou z mierových čias, potom však klesá a do konca roku 1918 tento pokles sa pohybuje medzi 5 - 13 %.

---

15 JEZE, Gaston. Les variations du franc. In Manchester guardian commercial, 1922. č. 1, s. 25.

16 PRION, W. Inflation und Geldentwertung. Berlin, 1919, s. 9.

17 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 23.

18 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 23.

Tabuľka 1: Kurz franku na zahraničných trhoch

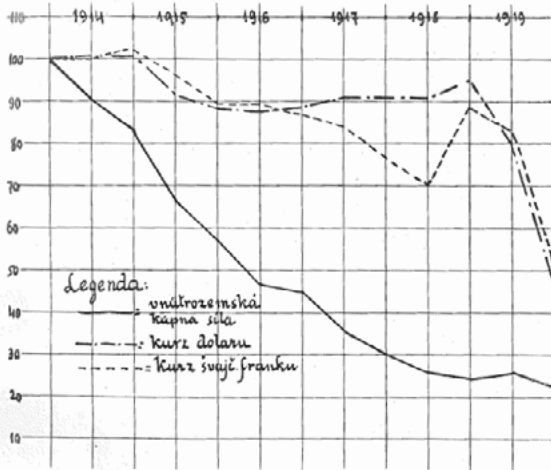
	Kurz franku na zahraničných trhoch: ¹		
	New York	London	Zürich
Mierová parita	5·18	25·22	100—
16. VII./1914	5·16	25·17	100·03
Koncom XII./1914	5·16	25·06	98—
Koncom VI./1915	5·65	26·85	103—
Koncom XII./1915	5·85	27·76	111·50
Koncom VI./1916	5·90	28·13	111·50
Koncom XII./1916	5·83	27·79	115—
Koncom VI./1917	5·70	27·15	118·50
Koncom XII./1917	5·70	27·15	130·75
Koncom VI./1918	5·70	27·15	142·50
Koncom XII./1918	5·45	25·97	113—
Koncom VI./1919	6·48	29·84	120·75
Koncom XII./1919	10·99	41·48	192·50

Prameň: KARVAŠ, Imrich Anton. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1928, s. 23.

Tabuľka 2: Zahraničná a vnútrozemská kúpna sila franku

Zahraničná a vnútrozemská kúpna sila franku				
R o k	\$	£	Šv. frs	Kúpna sila vnútrozemská fr. frs
1913	100—	100—	100—	100—
1914 16./VII.	100·4	100·2	99·9	90·9 ^a
1914 koncom decembra . .	100·4	100·6	102—	83·2
1915 koncom júna	91·7	93·9	97·1	66·6
1915 koncom decembra . .	88·5	90·8	89·6	57·7
1916 koncom júna	87·8	89·7	89·6	46·9
1916 koncom decembra . .	88·8	90·7	86·9	45—
1917 koncom júna	90·9	92·9	84·4	36—
1917 koncom decembra . .	90·9	92·9	76·3	30·9
1918 koncom júna	90·9	92·9	70·2	26·5
1918 koncom decembra . .	95—	97·1	88·5	24·5
1919 koncom júna	79·9	84·5	82·6	25·8
1919 koncom decembra . .	47·1	60·8	51·9	22·9

Prameň: KARVAŠ, Imrich Anton. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1928, s. 28.

Graf 1: Zahraničná a vnútrozemská kúpna síla franku

Prameň: KARVAŠ, Imrich Anton. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1928, s. 29.

Zahraničná kúpna síla meny je najviac determinovaná platobnou bilanciou krajiny. Napriek vysokému schodku zahraničného obchodu platobná bilancia Francúzska v rokoch 1914 – 1919 pasívna nebola, resp. ak bola, pasívum bolo nízke. Schodok zahraničného obchodu bol vyvážený prílivom cudzieho kapitálu vo forme zahraničných pôžičiek, ktoré v tomto období dosiahli výšku 33,6 mld. frankov a nie menej dôležito aktívnu položku tvorili výdavky cudzích vojakov, cudzích vlád na vojsko a iné výdavky realizované cudzincami, resp. cudzími organizáciami.¹⁹ Medzinárodné postavenie franku bolo z týchto dôvodov veľmi dobré.

Pokles vnútrozemskej sily franku, t. j. vzostup cenovej hladiny, neostal bez vplyvu na sociálne pomery. Vzostup cien poskytoval väčší zisk podnikateľom, na druhej strane robotníci požadovali vyššie mzdy. Podnikatelia nekládli proti týmto mzdovým požiadavkám veľký odpor, čo sa prejavovalo v poklese stávk. Príčinou je aj fakt, že po pracovných silách bol pri ich nedostatku veľký dopyt. Mzdy sa veľmi skoro prispôbili zmenám v cenách, aj keď ich dynamika zaostávala za cenovou hladinou. Autor venuje veľkú pozornosť analýze vývoja miezd v jednotlivých sektoroch, v poľnohospodárstve, v baniach, u zamestnancov železníc a porovnáva ich s maloobchodným indexom v Paríži a na vidieku. V roku 1919 mzdy stúpajú rapídne a majú tendenciu vyrovnávať sa cenovej hladine. Z tohto javu usudzuje, že existovala vysoká rentabilita podnikania v tom čase, pretože prosperita a rentabilita podnikov podmieňujú stúpanie miezd.

¹⁹ KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 30.

Tabuľka 3: Pohyb priemernej mzdy a maloobchodného indexu

R o k	Pohyb priemernej mzdy ¹⁾		Zamestnanca u železníc	Maloobchodný index	
	u zemedel. robotníka	u robotníka v doloch		Paríž	vonkov
1914	100	100	100	110	100
1915	115	97	110	122	116
1916	135	109	114	135	138
1917	170	140	119	161	170
1918	190	205	152	189	228
1919	200	293	248	247	280

Prameň: KARVAŠ, Imrich Anton. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1928, s. 31.

Priaznivé hospodárske postavenie, ktoré umožňovalo zvyšovanie miezd a zlepšenie sociálnych pomerov, pôsobilo aj v iných odvetviach hospodárskeho života. Vznikajú nové obchodné podniky, peňažné ústavy, družstvá atď. Rozmach v rôznych zložkách hospodárskeho života autor nekvalifikuje ako jav nezdravý, inflačný. V tomto období, ako píše, je ťažké rozpoznať, čo je následkom inflácie a čo pripadá na rekonštruktívne snahy v hospodárskom živote. Konštatuje, že analyzované obdobie vykazuje zvýšenie cenovej hladiny.

Inflácia nevystupuje zjavne, nemôžeme určiť, aké bude mať následky; jej intenzite, ktorá v mnohých prípadoch zostáva ukrytou, latentnou, súdime len zo zvýšenej hladiny cenovej a zo zvýšeného indexu zamestnanosti. Na neposlednom mieste na poznanie následkov inflačného hospodárstva je nám k dispozícii postavenie franku na zahraničných trhoch.²⁰

1. 2. Druhá časť habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša

Druhá časť habilitačnej práce Obdobie poválečné (1920 – 1926) je obsahovo členená na tri podčasti: 1. Štátne financie, 2. Vývoj štátnych dlhov, 3. Postavenie národného hospodárstva v rokoch poválečných (1919 – 1926).

Ako bolo uvedené v predchádzajúcej časti habilitačnej práce, do konca roka 1918 sa frank, v porovnaní s inými plnohodnotnými menami tej doby, znehodnocuje len veľmi málo. Príčina tohto mierneho poklesu mala politický kontext a spočíva v podpore spojencov vo finančnej oblasti. V marci 1919, keď vláda zrušila všetky kontrolné opatrenia, ktoré boli účinné pre ochranu meny, ponechala voľné pole pôsobeniu hospodárskych činiteľov.²¹ Zahraničná

²⁰ KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 33.

²¹ MONTARNAL, H. Les salaires, l'inflation et les changes. Paris, 1925, s. 33.

kúpna sila rapidne klesala a približovala sa k vnútrozemskej kúpnej sile (graf 1).

Všetky príznaky ukazujú, že základy národného hospodárstva boli počas vojny a pôsobením vojny oslabené. Disparita medzi vnútrozemskou a zahraničnou kúpnu silou franku spôsobovala dovoz cudzieho tovaru, pretože bolo výhodnejšie kupovať v cudzine, kde bola kúpna sila meny väčšia. Táto výhoda nastala tam, kde sa za tovar platilo vo frankoch. Väčšina obchodných transakcií počas vojny bola uzatváraná v cudzích menách na úver. Táto politika má inflačný charakter, pretože pri splácaní dlhu sa musia kupovať cudzie devízy, ktoré boli drahšie než v období, keď bol obchod uzatváraný. Tento proces pokračoval aj v povojnových rokoch.

Hospodársky rozmach v priemysle a obchode nevygeneroval však dostatočné daňové príjmy napriek tomu, že sa daňové príjmy od roku 1917 zvyšovali (najmä dôchodková daň). Súčasne sa postupne zvyšoval výnos z nepriamej dane, vyplývajúcej najmä zo spotreby.

Povojnová úverová politika vlády vo Francúzsku bola až do roku 1922 úspešná. Od roku 1919 až do roku 1923 bola štátna pokladnica nútená splácať Bons de la Défense Nationale a Bons du Trésor. Výnos novo upisovaných cenných papierov presahoval objem splácaných Bons de la Défense Nationale a Bons du Trésor až do roku 1923. V lete 1923 začína pokles francúzskeho franku na zahraničných trhoch, čo vytvára inflačné tlaky. Koncom októbra sa tento pokles stáva ešte rapidnejším. Príčinou sú psychologické faktory, špekulácie vedené Amsterdamom.²² Francúzska banka požiadaná vládou o intervenciu v snahe čo najrýchlejšie čeliť špekulácii uzavrela pôžičku s Morganovou bankou vo výške 100 mil. dolárov a tiež v Londýne vo výške 4 mil. libier splatných po troch mesiacoch a obnoviteľných. Súčasne vláda, aby vrátila dôveru, sľúbila, že štátne financie budú čo najrýchlejšie sanované a dvojaký rozpočet – riadny a špeciálny – bude unifikovaný. Súčasne sa vláda zaviazala, že rozpočtové výdavky budú kryté riadnymi príjmami. Výsledok intervencie Francúzskej banky bol veľmi priaznivý, takže v septembri, keď nastala splatnosť anglického a amerického úveru, úver bol splatený a zásoba devíz bola úplne obnovená.

Postavenie národného hospodárstva v povojnových rokoch od roku 1919 do roku 1926 môžeme nazvať obdobím rekonštrukčným. Najdôležitejším problémom hospodárskeho života bolo vytvoriť nový priemysel, prispôbiť pôdu na obrábanie tam, kde vojna všetko zničila.²³ Autor postupne kvantifikuje straty v poľnohospodárstve, v priemyselných podnikoch, baniach a následnú rekonštrukciu francúzskeho hospodárstva.

Autor uvádza názor Keynesa, že hospodárska kríza, ktorá prepukla po vojne hlavne v rokoch 1920 a 1921, nie je zapríčinená len vojnou.²⁴ Vojna iba urýchlila vývoj krízy. Základnú príčinu vidí v konkurencii priemyslu starého a nového sveta. Ako Karvaš konštatuje, je nesporné, že Keynesov názor je do určitej miery správny. „*Priemysel, ktorý pomocou účel'nej racionalizácie*

22 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 51.

23 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 54.

24 KEYNES, John Maynard. The Economic Consequences of the Peace. London, 1920, s. 20.

zaplavuje trh seriovými výrobkami je nebezpečným konkurentom priemyslu, ktorý so svojimi starými výrobnými metodami nemôže dosiahnuť sníženie výrobných nákladov v takej miere, aby cena produktov na trhu sa mohla prispôbiť k cenám konkurenčného tovaru. ... Colné trusty ovládajú výrobu a diktujú vnútrozemskému trhu a čiastočne aj zahraničnému nákupné aj predajné podmienky... Rozvoj amerického hospodárstva bol uľahčený veľkou zamestnanosťou, ktorá je spôsobená konzumpčnou schopnosťou amerického vnútrozemského trhu, ktorá sa vyrovná celému evrópskemu trhu. Výhoda amerického trhu proti evrópskemu je ovšem neporovnateľne veľká; bezcolná jednotka s veľkou konzumpčnou kapacitou, naproti colnými hranicami rozkúskovanej Evidencie, ktorej konzumpčná schopnosť je ďaleko pod úrovňou americkou.²⁵

Hlavnú príčinu krízy vidí Karvaš na strane produkcie. Je označovaná ako kríza odbytová a vysvetľuje sa zníženou konzumpčnou kapacitou širokých vrstiev. Hospodárska kríza má podľa Karvaša aj ďalšie príčiny, ako sú: upotrebenie výrobného kapitálu počas vojny, znížená výkonnosť pracovných síl, preskupenie dôchodkov, sociálne boje a iné momenty vyvolané vojnou. Za jednu z najdôležitejších príčin považuje presun dôchodkov. Širokým masám, ktoré spotrebúvajú štandardné tovary, sa dôchodky zmenšili a ich konzumpčná schopnosť zaostávala ďaleko za predvojnovou. Naproti tomu dôchodky niekoľkých málo jedincov sa nesmierne zvýšili, najmä pomocou vojnových dodávok alebo špekulatívnymi obchodmi po vojne. Konzumpcia tejto spoločenskej triedy sa zvýšila, najmä čo sa týka spotreby luxusného tovaru. Z hľadiska celospoločenského sa „*standard of life*“ znížil. Preskupovanie dôchodkov sa neodohráva iba v jednej krajine, týmto preskupením dôchodkov sa mení tiež celková výroba.²⁶

Po vojne bol vo Francúzsku veľký nedostatok pracovných síl vzhľadom na stratu počas vojny (asi 1,5 milióna ľudí) a výšku vojnou poškodených ľudí. Tento nedostatok sa odstraňoval podporovaním prisťahovalectva.

Hospodárska kríza ovplyvňovala negatívne obchodné rokovania. Objem úverov poskytovaných bankami sa zmenšoval. Deflácia v tomto období (1920 – 1922) spomaľovala priebeh hospodárskych procesov.

Celkovú povojnovú hospodársku situáciu vo Francúzsku Karvaš charakterizuje nasledujúcim spôsobom: „*Národné hospodárstvo vykazuje z roka na rok očividné zlepšenie, ktoré je vyvolané obnovením riadneho hospodárskeho života a podporované stále postupujúcou infláciou. Inflácia je následkom nerovnováhy štátneho rozpočtu. Dôchody obyvateľstva stúpajú, toto stúpanie sa javí u všetkých vrstiev obyvateľstva. Stúpanie dôchodov ale nie je rovnomerné, dôchody producentov a obyvateľov s voľným zamestnaním stúpajú rýchlejšie, než dôchody robotníkov a týchto zase rýchlejšie, než dôchody zamestnancov s pevným platom. Hospodárska prosperita trvá až do polovice roku 1926. Revalorizácia franku,*

---

25 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 58.

26 HAUSER, Henri. La nouvelle orientation économique. Paris, 1924.

obnovenie poriadku v štátnom hospodárstve a konečne faktická štabilizácia zastavuje ďalší vzostup dôchodkov a po kratkotrvajúcej hospodárskej kríze národné hospodárstvo sa prispôsobuje normálnym pomerom. Zjavná inflácia prestáva, avšak jej nebezpečie sa zväčšovaním prechodného dlhu stále udržuje.“²⁷

1. 3. Tretia časť habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša

Tretia časť habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša nazvaná „Menová reforma francúzska“ obsahuje tyri podčasti: 1. Zpráva komisie expertov o otázke menovej, 2. Reforma štátneho rozpočtu, 3. Úprava štátneho dlhu, 4. Následky francúzskych opatrení v otázke nápravy meny.

Nestálosť francúzskeho franku a jeho hospodárske následky prinútili vládu urobiť energické kroky. Dekrét z 31. mája 1926 ustanovil komisiu znalcov, ktorí po jednomesačnej intenzívnej práci podali správu, ktorá bola systematickým plánom menovej reformy. Správa zdôrazňuje, že povojnové obdobie je charakterizované nestálosťou menovej jednotky, ktorá bola zapríčinená obrovskými vojnovými výdavkami a rekonštrukciou vojnou spustošeného územia. Prosperita vyvolaná poklesom franku ochudobňuje národné hospodárstvo. Je potrebné infláciu zastaviť a pristúpiť k štabilizácii franku.

Revalorizácia franku až na zlatú paritu nebola na základe hospodárskych podmienok možná, pretože tak by sa predpokladala systematická deflácia, ktorej následky hospodárska štruktúra nie je v stave uniesť. Podmienky štabilizácie boli dvojakého druhu: morálne a technické. Morálne podmienky spočívali v obnove dôvery vo frank, pričom išlo predovšetkým o dôveru domáceho obyvateľstva i cudzincov k tezaurovaniu meny. Technické podmienky štabilizácie boli nasledujúce: 1. rovnováha platobnej bilancie, 2. rovnováha štátneho rozpočtu, 3. platobná rovnováha štátnej pokladnice, 4. definitívna úprava zahraničných záväzkov, 6. dostatočné krytie v zlate a v cudzích devízach, ďalej v obchodných efektoch na krytie obiehajúcich bankoviek.

Odlev kapitálu, o ktorom hovorí správa, nadobúda nebezpečné rozmery len v roku 1926. Časť tohto kapitálu bola kompenzovaná obrovským vzrastom cudzineckého ruchu, ktorý sa oproti roku 1925 viac než zdvojnásobil. Experti zdôrazňovali, že nutným predpokladom každej menovej reformy je reforma štátnych financií.²⁸

Správa expertov vo svojom celku bola dômyselným plánom menovej reformy, ktorá otázku štabilizácie rozoberá zo všetkých praktických hľadísk. Experti zdôraznili, že tvorí nedeliteľný celok, pretože riešenie čo i len jednej otázky by mohlo ohroziť úspech štabilizácie.

Keďže inflácia so všetkými dôsledkami bola vyvolaná chronickým schodkom štátneho rozpočtu, jeho odstránenie bol prvý predpoklad štabilizácie. Nasledovali úpravy daní

---

27 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s.75.

28 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 76.

(hlavným zdrojom rozpočtových príjmov sa stali nepriame dane), ktorými sa v konečnom dôsledku docielilo, že už rozpočet na rok 1926 vykazoval prebytok. Aby rovnováha rozpočtu bola trvalá, okrem reforiem, ktoré mali za cieľ zvýšiť riadny rozpočtový príjem, bolo potrebné upraviť aj otázku štátneho dlhu.

Úprava francúzskeho štátneho dlhu bola veľmi dôležitou podmienkou zabezpečenia rozpočtovej rovnováhy, pričom išlo o zahraničný a domáci dlh. V oblasti zahraničného dlhu bolo najdôležitejšie rozložiť ho na čo najdlhšie obdobie tak, aby jeho ročné umorovanie čo najmenej zaťažovalo štátny rozpočet. Otázka vnútorného dlhu súvisela so znovovybudovaním dôvery obyvateľstva a so správnym vedením dlhu a riadnou výplatom úrokov.

Dôvera obyvateľstva bola úplne obnovená, pretože pri práci novovzniknutej amortizačnej pokladnice sa nevyskytli žiadne ťažkosti. Celkové výsledky menovej reformy dokázali správnosť inflačnej teórie. Hlavnou príčinou francúzskej inflácie bol schodok štátneho rozpočtu, ktorý od prvého vojnového roku nútil vládu predvydávať bankovky. Tento predvýdavok zvýšil dôchodky obyvateľstva, čím sa zvýšila kúpna sila, pri čom množstvo statkov vychádzajúcich z továrni počas vojny sa zmenšilo a po vojne tiež nebolo úmerné obehu bankoviek. Tento nepomer obeživa a statkov vyústil do zvýšenej cenovej hladiny. Prispeli k nej aj psychologické vplyvy, ktoré pôsobili najmä na postavenie franku na zahraničných trhoch, čo malo tiež dosah na cenovú hladinu. Správa expertov správne vystihla hlavnú príčinu, a preto na prvé miesto kládla požiadavku nastolenia rozpočtovej rovnováhy. Pri jej obnovení boli nevyhnutné intervencie Francúzskej banky, ktorá intervenciami spôsobila zosilnenie kurzu v druhej polovici roku 1926. Zosilnenie franku bolo nutné, pretože rozdiel medzi zahraničnou a vnútornou kúpnu silou, ktorý vznikol pri rapidnom poklese kurzu, sa ukázal ako prekážka stabilizácie, a preto musel byť odstránený. Po odstránení tohto rozdielu v decembri 1926 Francúzska banka aktívne vystupovala na trhu a udržiavala frank na úrovni 124 oproti libe. Reforma štátnych financií bola realizovaná úspešne. Schodok štátneho rozpočtu bol odstránený zvýšením štátnych príjmov, daní. Rozpočtová stabilizácia bola zaručená úpravou štátneho vnútrozemského a zahraničného dlhu.

Tretia kapitola sumarizuje dôležité poznatky, ku ktorým autor dospel. Výsledky obsahujú vlastné postoje a riešenia skúmaného problému. Komentované skutočnosti sú logicky usporiadané a podľa možnosti konfrontované s poznatkami iných autorov.

1. 4. Štvrtá časť habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša

Štvrtá, teoreticky najvýznamnejšia časť habilitačnej práce prof. Imricha A. Karvaša nazvaná „Nové poznatky pre menovú teóriu“ je štruktúrovaná do šiestich podčastí: 1. Rovnováha hospodárskych síl, 2. Inflácia a jej mechanizmus v hospodárskom živote, 3. Kontrakcia, 4. Stabilizácia, 5. Zlatá mena a zlatá mena devízová, 6. Kooperácia cedulových bánk v otázkach menových.

Vo štvrtnej časti habilitačnej práce autor zovšeobecňuje svoje poznanie a podáva nové poznatky pre menové teórie.

V časti o rovnováhe hospodárskych síl Karvaš uvádza, že národné hospodárstvo sa skladá z hospodárstiev jednotlivcov. Hospodárske (ekonomické) konanie jednotlivcov tvorí základ každého hospodárskeho života. Každé hospodárske správanie vedie priamo alebo nepriamo k uspokojeniu potrieb buď jednotlivcov, alebo spoločnosti. Karvaš cituje teóriu Bascha na vymedzenie účelu národného hospodárstva: „*Podstatným a základným úkolem hospodárskym jest uspokojiti přítomné a zajistiti potřeby budoucí*“.²⁹ Zdravý hospodársky rozvoj je možný len za stabilizovaných hospodárskych pomerov. Hospodárska rovnováha predpokladá nielen stálosť hospodárskych pomerov v rámci národného hospodárstva, ale tiež stálosť pomerov medzi jednotlivými národnými hospodárstvami, stabilitu na zahraničnom trhu. Výška zahraničnej kúpnej sily, ktorá má vplyv na vnútorné hospodárstvo, nie je určená iba stavom platobnej bilancie v danom čase. Niektoré interné javy pôsobia na medzinárodný trh a vzbudzujú nedôveru k menovej jednotke. Tieto psychologické momenty pôsobia často katastrofálne, pretože majú za následok hromadný útek od menovej jednotky, čo sa prejaví vo veľkej ponuke devíz.³⁰

V časti o inflácii a jej mechanizme v hospodárskom živote Karvaš zvyrazňuje: „*Jadro menového problému sa nachádza hlavne v probléme štátnych financií. Ak sa rozpočtový deficit stane chronickým a nebezpečným pre likviditu štátnej pokladnice, je hlavnou príčinou krízy. Vplyv rozpočtového deficitu sa môže rozdeliť na dve formy: priame rozmnoženie bankoviek a na pokles zahraničnej kúpnej sily menovej jednotky. Následkom tohto pôsobenia rozpočtového deficitu sa zvyšuje cenová hladina.*“³¹

Opakom inflácie je deflácia, alebo kontrakcia, ktorá znamená zmenšenie dôchodkov, určených na nákup spotrebných statkov pri nezmenenom množstve spotrebných statkov. Kontrakcia sa môže uskutočniť dvojakým spôsobom, a to priamym zásahom v snahe zmenšiť množstvo platobných prostriedkov alebo zosilnením zahraničnej kúpnej sily meny. Je samozrejmé, že kontrakcia by bola úspešná za predpokladu, že štátny rozpočet je v rovnováhe. V prvom prípade, keď sa znižuje obeh dôchodkov zmenšením platobných prostriedkov, hovoríme o kontraktii v užšom slova zmysle. Centrálna banka zvyšuje svoju úrokovú mieru (kúpna sila sa reštringuje prispôbením úrokomeru), výsledkom je pokles cenovej hladiny. V druhom prípade ide o intervencie na devízovom trhu, na ktoré centrálna banka potrebuje zlato, devízy alebo zahraničné pôžičky.³² Sprievodným javom kontraktie je zvyčajne revalorizácia, teda pomalé, ale postupné zhodnocovanie kurzu. Francúzska revalorizácia prináša poznanie,

---

29 BASCH, Antonín. *Teorie inflace*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1922, 118 s.

30 WIESER, Friedrich von. *Theorie des Geldes*. Handwörterbuch des Staatswissenschaften. 4. vydanie. Zväzok IV, str. 713.

31 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 124.

32 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 125.

že riešenie menového problému nie je len čisto otázka menovo technická, tiež veľkú úlohu zohrávajú vedomosti socio-psychologické a ich využitie v menovej politike. Obnovením dôvery držiteľov krátkodobých cenných papierov Poincaré vedel zabrániť krízam štátnej pokladnice, a tým začal riešiť problém na pravom mieste. Likvidita štátnej pokladnice so súčasnou intervenciou Francúzskej banky zaistili dôveru vo výmenný kurz franku.³³

Štvrtou oblasťou teoretického skúmania Karvaša je hospodárska stabilizácia (štabilizácia). Na jej dosiahnutie sú potrebné rôzne opatrenia, ktoré sa dajú uskutočniť individuálne, ale konečná stabilizácia je uskutočnená len vtedy, ak všetky tieto podmienky sú splnené. Vnútri krajiny je potrebné, aby množstvo peňazí v obehu zodpovedalo hospodárskym požiadavkám, kurz je potrebné udržiavať na bode, ktorý zodpovedá vnútornému hospodárstvu.³⁴ Optimálne množstvo peňazí v obehu sa v tom čase realizovalo prostredníctvom diskontnej politiky centrálnej banky, rovnovážny výmenný kurz bol udržiavaný prostredníctvom zásob zlata a devíz. V prípade, že niektorá mena bola viazaná výlučne na zlato, bola označovaná ako zlatá mena. Menový systém, ktorý uznával devízy a zlato za rovnocenné, sa nazýval menou devízovou.

Záverčnou oblasťou v teoretických prínosoch Karvaša je apel na nutnú spoluprácu centrálnych bánk. Karvaš uvádza, že už Janovská konferencia v roku 1922 vyslovila zásadu o spolupráci cedulových bánk, najmä pokiaľ ide o nákup zlata, t. j. regulovanie trhu so zlatom. *„Myšlienka kooperácie cedulových bánk vychádza z poznania, že otázka štabilizácie meny je nie len záležitosťou jedného dotyčného štátu, ale že každý štát má priamy záujem hospodársky na tom, aby v susedných zemiach s ktorými stojí v čulom obchodnom styku, bola štabilná mena... V menovej politike, práve tak, ako aj v iných odvetviach hospodárskeho života nadobúda prevahy tendencia združovacia, kooperatívna a nie izoláčna.“*³⁵ Okruhy spolupráce autor rekapituluje nasledne. Sú to: 1. distribúcia zlatého kovu, 2. intervenčná politika cedulových bánk, 3. spoločný postup cedulových bánk v úrokovej politike.

Záver habilitačnej práce zhrnuje poznatky pre menovú teóriu, ktoré boli v práci preštudované a zovšeobecnené, pričom ich autor rozdeľuje na menovo-teoretické a menovo-technické.

K menovo-teoretickým patrí prínos v oblasti kvantitatívnej teórie peňazí, ktorú autor kritizuje, že nie je schopná vysvetliť všetky javy. Preto konštatuje, že vnútrozemská kúpna sila menovej jednotky nie je vždy určovaná množstvom peňazí v obehu, ich rýchlosťou a množstvom statkov, ale naopak, často práve kúpna sila určuje množstvo a veľkosť spomínaných faktorov. V normálnych časoch a stabilizovanom národnom hospodárstve sa nedá tento jav pozorovať, pretože pohyb všetkých hospodárskych javov sa deje pomaly. V období silnejších hospodárskych otrasov, keď rozpätie medzi faktormi sa zväčšuje, nachádza mnoho dôkazov pre tento poznatok. Ďalším poznatkom je, že kurz menovej jednotky nie

---

33 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 129.

34 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 131.

35 KARVAŠ, Francúzska inflácia..., s. 156.

je výsledkom stavu platobnej bilancie v určitom období, ale že na dopyt a ponuku devíz v danom okamihu pôsobia aj momenty, ktoré sa len očakávajú. Medzi týmito momentmi sa nachádzajú aj také, ktoré nemajú svoj pôvod priamo v medzinárodnom obchode. Hlavne je to opäť stav štátnych financií, ktorý dáva podnet na zvýšený alebo zmenšený dopyt po devízach. Hodnota peňažnej jednotky je výsledok relácie medzi dôchodkom venovaným na nákup spotrebných statkov a množstvom spotrebných statkov. Ďalším dôležitým poznáním autora je fakt, že národné hospodárstvo nepotrebuje peňažnú jednotku určitej hodnoty, ale že dôležité je, aby hodnota bola stála a aby rozpätie medzi hodnotou vnútrozemskou a zahraničnou bolo minimálne.

Medzi menovo-technické poznatky patrí fakt, že predpokladom stability menovej jednotky je stabilita rovnováhy rozpočtu. Ďalšie poznatky sa vzťahujú na cedulovú banku. Jej úlohou je bdieť nad stálosťou meny a túto úlohu plní na domácom i zahraničnom trhu. Na zahraničnom trhu zabraňuje výkyvom kurzu intervenčnou politikou, na domácom trhu reguluje obeh obeživa a iných platidiel, bdie nad úverovým trhom, analyzuje vývoj národného hospodárstva, aby zabránila ekonomickým otrasom a aby zmiernila škodlivé následky cyklických pohybov hospodárskeho života. V závere Imrich Anton Karvaš apeluje na potrebu úzkej kooperácie cedulových bánk. Okruhy na riešenie, ktoré sa pri štúdiu spolupráce centrálnych bánk objavili, boli: i rozdelenie zlata a s tým súvisiaca kontrola trhu zlata, ii kontrola devízového trhu a správa devízových zásob, iii kontrola medzinárodného peňažného trhu a s tým súvisiaca spolupráca na poli diskontnej politiky.

2. Odkaz prof. Imricha A. Karvaša pre súčasné finančné programovanie

Metodológia spracovania habilitačnej práce Imricha Karvaša má črty v súčasnosti aplikovaného finančného programovania. Ide predovšetkým o dôraz na kvalitné spracovanie čo najpodrobnejších dát, ich vizualizáciu, kvantitatívne i kvalitatívne analýzy, po ktorých nasledujú zovšeobecnené poznanie a napokon predikcia budúceho vývoja.

2. 1. Finančné programovanie

Finančné programovanie predstavuje zostavovanie makroekonomických plánov na základe poznania vzájomných vzťahov makroekonomických ukazovateľov. Ide o plánovanie oblasti reálnej ekonomiky, oblasti verejných financií, zahraničných vzťahov a menovej oblasti. Reálna ekonomika je najčastejšie charakterizovaná vývojom hrubého domáceho produktu, verejné financie zahŕňujú príjmovú i výdavkovú stranu verejných financií, zahraničná oblasť je zastúpená platobnou bilanciou a menová oblasť je zastúpená menovým prehľadom.

Finančný plán každej krajiny je z národohospodárskeho hľadiska rovnako dôležitý ako finančný plán pre akýkoľvek iný ekonomický subjekt vrátane domácnosti. Je základom dlhodobého efektívneho a udržateľného rastu každej ekonomiky. Podrobnejšie sa jednotlivými etapami

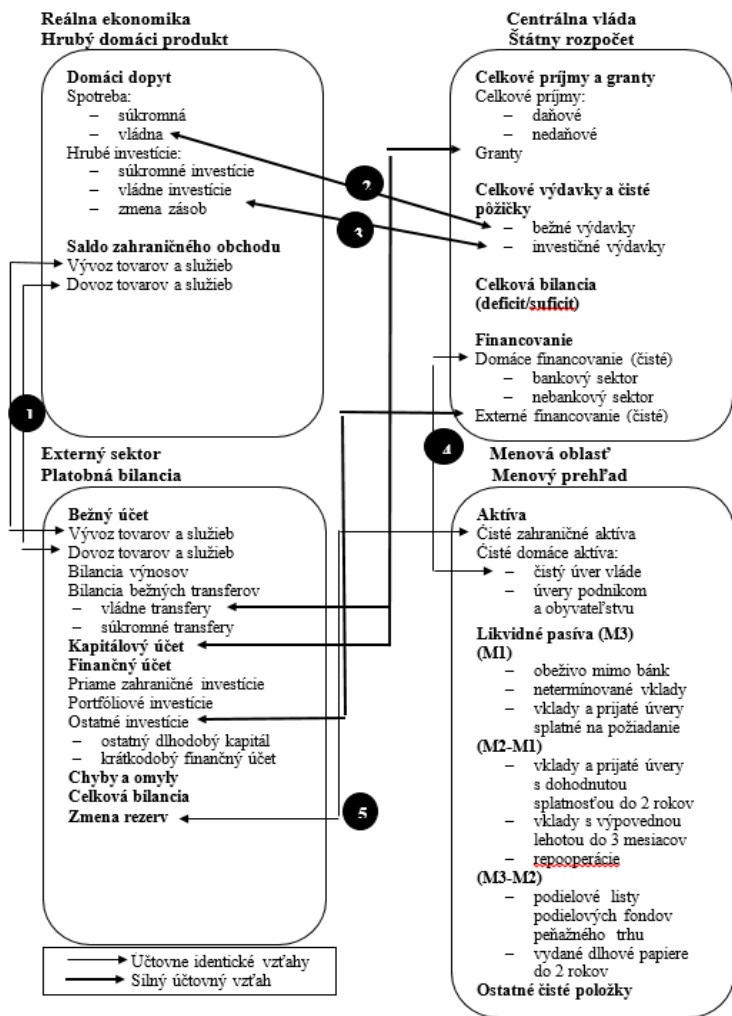
a položkami finančného programovania venujú Sobek a Zimková.³⁶

Ako vyplýva z obrázka 1, medzi jednotlivými makroekonomickými oblasťami existujú účtovne identické položky, ako aj položky, ktoré sú výrazne závislé. Pri analýze a prognózovaní ktorejkoľvek z hlavných makroekonomických oblastí (reálna ekonomika, verejné financie, zahraničná oblasť, menová oblasť) je preto nevyhnutná analýza všetkých zložiek.

Medzi základné makroekonomické vzťahy patria: vzťah medzi hrubým domácim produktom a platobnou bilanciou, t. j., saldo zahraničného obchodu pri výpočte hrubého domáceho produktu v bežných cenách sa rovná bilancii zahraničného obchodu (tovaru a služieb) v platobnej bilancii; vzťah medzi hrubým domácim produktom a štátnym rozpočtom, t. j., vládna spotreba a vládne investície v hrubom domácom produkte sa takmer rovnajú bežným a investičným výdavkom v štátnom rozpočte; vzťah medzi štátnym rozpočtom a menovou oblasťou, t. j., domáce financovanie v štátnom rozpočte je identické s čistým úverom vlády v menovom prehľade; vzťah medzi platobnou bilanciou a menovou oblasťou, t. j., zmena devízových rezerv v platobnej bilancii sa rovná zmene čistých zahraničných aktív v menovom prehľade.

---

36 SOBEK, Otto – ZIMKOVÁ, Emília. Menová teória a politika. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011.

Obrázok 1: Základné makroekonomické vzťahy
Prameň: Vlastné spracovanie.

Pri vypracovaní budúcich plánov rozlišujeme tri druhy scenárov. Prvý zohľadňuje iba trend v časových údajoch, ktoré analyzujeme a chceme prognózovať. Tento scenár môžeme označiť ako základný (Baseline Scenario). Takéto prognózovanie naznačuje, kam by ekonomika v jednotlivých položkách vo svojom vývoji pokračovala, ak by sa v praxi nerealizovali žiadne ekonomické rozhodnutia (politiky). Prognózovanie premenných by bolo iba funkciou času a zohľadnilo by iba trend z uplynulých rokov.

Podstatou finančného programovania je však napláňovať želaný chod ekonomiky,

a preto je súčasťou finančného programovania návrh takých makroekonomických opatrení, ktoré ovplyvnia ekonomické ukazovatele priaznivým smerom. Takúto makroekonomickú prognózu nazývame optimistickým scenárom (Optimal Scenario). Pri každom finančnom programovaní je nevyhnutné vymedziť podmienky, ktoré sa považujú za stabilné (napríklad ceny pohonných látok, vývoj výmenného kurzu a podobne). Finančný program často obsahuje aj pesimistický scenár (Pesimistic Scenario), ktorý vyjadruje, akým smerom sa celá spoločnosť bude vyvíjať v prípade naplnenia negatívnych predpokladov.

Záver

Dnešné časy sa mnohým z nás zdajú bezútešné z národohospodárskeho hľadiska i z hľadiska etiky a morálky. Práve preto je dôležité pripomínať si pozitívne vzory z minulosti i prítomnosti a hľadať východiská zo zložitých situácií.³⁷

Táto vedecká stať podáva hlavné myšlienky habilitačnej práce Imricha A. Karvaša nazvanej "Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú politiku". Napriek tomu, že toto dielo vzniklo v roku 1928, jeho hlavné myšlienky sú nesmierne aktuálne pre súčasnosť. Autor píše o povojnových hospodárskych problémoch Francúzska a iných krajín, ktoré sa odrazili vo vysokej miere inflácie a nutnej potrebe jej konsolidácie. Jeho odborné posolstvo je prekvapujúco aktuálne aj pre súčasnú menovú politiku krajín sužovaných finančnou, covidovou a vojnovou krízou. Imrich A. Karvaš na základe podrobnej analýzy makroekonomických údajov skúmaných krajín (vládne výdavky, zadlženie, vývoj hospodárstva, inflácia, vývoj kurzov...) a na základe poznania ich vnútorných štrukturálnych vzťahov, zdôrazňuje holistické riešenia pre inflačnú konsolidáciu, založené na fiškálnej konsolidácii. Jeho odkaz tak môže byť liekom aj pre súčasné krajiny.

Z hľadiska štýlu a hĺbky odbornej argumentácie dbá Imrich Karvaš na čistotu písomného prejavu. Svoje argumenty dokladá početnými štatistickými údajmi z oblasti verejných financií, výmenných kurzov, národného hospodárstva (vrátane detailných údajov o vývoji jednotlivých zložiek hrubého domáceho produktu), analýzy vývoja miezd, zahraničného obchodu i celej platobnej bilancie. Pri porovnávaní jednotlivých údajov korektné prepočítava premenné na jednotnú bázu, pri tvorbe grafov majstrovsky tvorí popisky premenných technickým písmom, umne strieda časové osi podľa vypovedacej schopnosti analyzovaných údajov. Dbá na jednoznačné vysvetlenie súvislostí a štruktúry ekonomiky.

Profesor Karvaš by v súčasnosti bol zrejme potešený naším ukotvením v európskom hospodárskom i politickom priestore, našimi hodnotami, ktoré väčšina z nás vyznáva. Avšak z národohospodárskeho hľadiska sa výrazne odkláňame od jeho základných pravidiel, založených na udržateľnom vývoji národného hospodárstva a dlhodobej rovnováhe verejných financií. Odkazom prof. Karvaša v oblasti národohospodárskej praxe by bol apel

---

37 ZIMKOVÁ, Emília. Univerzitný profesor Imrich Karvaš. In Biatec, ročník 21, 2013, č. 3, s. 30.

na praktickú realizáciu politik, ktoré nám zabezpečia dlhodobú rovnováhu verejných financií, a to pri zohľadnení všetkých výziev, ktoré pred nami stoja. Odkazom prof. Karvaša pre oblasť vedy a výskumu a pre študentov by boli apel na internacionalizáciu vedy a študijných programov, apel na využívanie dôslednej analýzy pri zovšeobecňovaní poznatkov, dôraz na štúdium pôvodných zdrojov v pôvodnom jazyku, dôraz na kritické myslenie, ale najmä dôraz na našu etiku a integritu. V nich je ukrytá aj naša hospodárska prosperita.

Dovoľte mi riadky o habilitačnej práci profesora Imricha Karvaša ukončiť slovami jeho syna, docenta Milana Karvaša, ktoré napísal v predhovore svojej knihy: Môj otec Imrich Karvaš: *„Ozdravenie spoločnosti prinesie mladá vzdelaná generácia, ktorej krédom nebude len hmotné bohatstvo, ktorá bude mať ambície priblížiť Slovensko na úroveň vyspělých štátov Európy, bude mať uznávané morálne vlastnosti a oprie sa o skúsenosti a tradíciu tých, ktorí neboli ochotní spolupracovať s diktátorskými režimami, pretože bude vedieť, aké praktiky a dôsledky takéto režimy prinášajú.“*³⁸

V budúcnosti odporúčam, aby bolo kompletne dielo profesora Imricha Antona Karvaša (po dohode s rodinou) digitalizované a sprístupnené širokej odbornej i laickej verejnosti.*

---

*) Tento príspevok je podporený grantovou schémou VEGA 1/0382/23 Dynamické modelovanie nelineárnych makroekonomických procesov.

II.2. Menová politika Slovenskej národnej banky (1939 – 1944) – teoretické východiská guvernéra Imricha Karvaša a ich praktická realizácia

František Chudják

Úvod

Cieľom uvedenej štúdie je poukázať na teoretické východiská a názory Imricha Karvaša na menovú politiku a infláciu, ako aj ich praktickú realizáciu z pozície guvernéra Slovenskej národnej banky (ďalej aj SNB). Profesor Karvaš bol vynikajúcim teoretikom, domnieval sa však, že vlastným cieľom teoretickej práce aj v ekonomike je predovšetkým riešenie problémov praxe. Pri realizácii menovej politiky vychádzal zo svojich teoretických prác, pričom zohľadňoval ekonomickú realitu vojnového viazaného hospodárstva. Vďaka jeho uvážlivému prístupu boli menová a úverová politika Slovenskej národnej banky zdržanlivé a reštriktívne, keďže Imrich Karvaš nechcel neúmerne zvyšovať obeh bankoviek, čím by sa vytvorili umelá kúpna sila a následná inflácia. Štúdiu nemá za cieľ podať dejiny Slovenskej národnej banky, keďže som sa nimi podrobnejšie zaoberal v publikácii *Dejiny centrálného bankovníctva na Slovensku*.¹ Mojou ambíciou bolo poukázať na niektoré nejasné miesta, rozporuplné interpretácie týkajúce sa tohto hektického obdobia, ktoré vyplynuli z môjho najnovšieho výskumu. Najväčšiu pozornosť som venoval obdobiu rokov 1939 – 1944, keď Imrich Karvaš stál na čele Slovenskej národnej banky, pričom menový vývoj na Slovensku po jeho zatknutí spomeniem iba okrajovo s odkazom na svoje predchádzajúce štúdie.² Predložená práca je založená na archívnych dokumentoch primárnej povahy uložených v Archíve Národnej banky Slovenska, ale chce nadviazať aj na dlhoročný výskum môjho zosnulého priateľa Miloša Mazúra.³

---

1 CHUDJÁK, František. Slovenská národná banka (1939 – 1945). In CVETKOVÁ, Tatiana – CHUDJÁK, František – KAČKOVIČOVÁ, Mária et al. *Dejiny centrálného bankovníctva na Slovensku / The History of Central Banking in Slovakia*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2013, s. 115 – 135.

2 CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. Slovenská národná banka v rokoch 1939 – 1945. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. *Centrálné bankovníctvo v stredoeurópskom priestore / Central Banking in Central Europe*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 135 – 152; CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. *Origins of Slovak economic statistics: establishment and operation of the Economic Cycle Research Department of the Slovak National Bank*. In CLEMENT, Piet – HOFMANN, Carmen – KUNERT, Jakub (eds.). *Inflation, Money, Output. Economic and financial data underpinning analysis and policy making*. Frankfurt am Main: EABH, 2018, p. 6 – 14.

3 MAZÚR, Miloš. Činnosť SNB v rokoch 1939 – 1945. In *Podiel slovenských národohospodárov na príprave SNP*. Banská Bystrica: Adade, 1999, s. 31 – 47; MAZÚR, Miloš. Činnosť Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1945. In *Slovenská republika (1939 – 1945)*. Bratislava: Matica slovenská, 2000, s. 126 – 141; MAZÚR, Miloš. *Tlač slovenských peňazí a razba mincí v rokoch 1939 – 1945*. In *Ľudia, peniaze, banky*. Bratislava: Národná banka Slovenska vo vydavateľstve Academic Electronic Press, 2003, s. 173 – 193.

1. Teoretické východiská guvernéra Imricha Karvaša pri realizácii menovej politiky SNB

V popredí pozornosti profesora Karvaša – národohospodára bola predovšetkým menová problematika. Príčiny inflácie v dvadsiatych rokoch pritom videl v povojnových rozpočtových schodkoch a v ich krytí krátkodobými pokladničnými poukážkami, ktorými sa vytvárala nová kúpna sila, a preto cestu k stabilizovanej mene videl predovšetkým v obnovovaní narušenej rozpočtovej rovnováhy. Pri analýze príčin inflácie upozorňoval aj na pôsobenie zmien zahraničnej kúpnej sily menovej jednotky ovplyvňujúcej cenovú hladinu a na skutočnosť, že k rozmnožovaniu dochádza krytím štátnych výdavkov pôžičkami a nárastom reťazca splátok úrokov z predchádzajúcich pôžičiek a ich splátok.⁴

Vo svojom prístupe k menovej problematike vychádzal profesor Karvaš z vtedy prevládajúcich názorov reprezentovaných L. Fischerom a M. Keynesom a prikláňal sa k teórii "kontrolovanej meny". Pritom dôvodil (vychádzajúc aj zo skúseností USA), že systém kontrolovateľnej meny by mal čeliť kolísaniu kúpnej sily meny spôsobenej kolísaním hodnoty zlata. V súvislosti s mechanizmom tvorby kúpnej sily menovej jednotky za rozhodujúce však považoval poznanie všetkých faktorov, ktoré spolupôsobia na vytváraní kúpnej sily. I keď poznal keynesovskú teóriu, ktorá pre menovú politiku vytyčuje ako hlavnú úlohu udržať stabilitu cenovej hladiny, za dôležité kritérium považoval stanovenie pomerného množstva obiehajúcich peňazí a výšky bankového úveru k rozsahu hospodárskych transakcií. Domnieval sa, že v týchto podmienkach eskontná politika cedulovej banky môže umožňovať stabilitu cien. Pripomínal však, že žiadna krajina, ktorá by prešla na systém kontrolovanej meny, by nebola schopná udržať stabilitu cien, ak by sa ostatné krajiny pridržovali zlatej meny. Pre takýto prípad Keynes pre udržanie stability odporúčal, aby cedulová banka mala k dispozícii zásobu zlata. Cena zlata by však nemala byť stanovená ako nezmeniteľná, určovala by sa tak, aby vnútorné ceny boli stabilné. Pripomína však, že poznatky o kúpnej sile peňažnej jednotky ukazujú, že kvantitatívna teória vo svojej klasickej forme neumožňuje vysvetliť všetky menové javy a môže reagovať len obmedzene a podmienene na vývoj menových faktorov. Zastával názor, že systém kontrolovanej meny si nevyhnutne vyžaduje koordináciu menovej politiky ostatných krajín.⁵

Ako najvýraznejšia národohospodárska osobnosť predmnichovského Slovenska sa stal prof. Imrich Karvaš prvým guvernérom Slovenskej národnej banky, kde pôsobil v rokoch 1939 – 1944. Za hlavnú úlohu v menovej oblasti si stanovil stabilitu meny, teda udržanie kúpnej sily menovej jednotky, čo vo vojnových časoch umožňovalo aj riešenie zásobovacích problémov. Vo svojich teoretických prácach, ale aj vo svojich prejavoch na valných zhromaždeniach SNB

---

4 KARVAŠ, Imrich. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1928, s. 102 – 114, 123 – 124; HLAVATÁ, Irena. Menová teória a politika v diele I. Karvaša. In Vývoj ekonomického myslenia na Slovensku. Bratislava: Ekonomická univerzita 1996, s. 169 – 176.

5 HLAVATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš – vedec, národohospodár, politik a pedagóg. In Ľudia, banky a peniaze. Bratislava: Národná banka Slovenska v Academic Electronic Press, 2003, s. 477.

zdôrazňoval, akým spôsobom môže Slovenská národná banka regulovať obeh platidiel, a tým aj vplývať na stabilitu meny, a to: nákup zlata a devíz, reeskont zmeniek a lombard cenných papierov, voľné operácie na trhu ukkladacích cenných papierov, poskytovanie priameho úveru štátu.⁶

2. Vznik Slovenskej národnej banky a štruktúra jej organizácie

Prvý krok k vytvoreniu Slovenskej národnej banky (SNB) urobil dňa 14. marca 1939 minister financií Mikuláš Pružinský poverením vládneho dôverníka Jozefa Fundárka dozorom nad bratislavskou filiálkou NBS-S. Tejto filiálke boli vládnym nariadením na prechodný čas zverené úlohy, ktoré zvyčajne vykonáva emisný ústav s výnimkou práva vydávať nové platidlá. Na prípravných rokovaníach konaných koncom marca a začiatkom apríla schválila delegácia zložená zo zástupcov ministerstva financií (Mikuláš Pružinský, Alexander Hrnčár, Ján Paulo), Jozefa Fundárka – splnomocnenca vlády vo veciach centrálnej banky, Imricha Karvaša a nemeckých poradcov, riaditeľov Ríšskej banky (Hermann Waldhecker, Emil Einsiedel) osnovu vládneho nariadenia o SNB a osnovu vládneho nariadenia o slovenskej mene.⁷ Nový emisný ústav bol uzákonený vládnym nariadením s mocou zákona č. 44 Sl. z. zo dňa 4. apríla 1939.

SNB bola účastinnou spoločnosťou so základným kapitálom 100 miliónov korún rozdelených na účastiny v nominálnej hodnote po 1 000 Ks. Slovenský štát vlastnil 60 % účastín a zvyšných 40 % mala Deutsche Golddiskontbank Berlin. V roku 1944 boli účastiny patriace nemeckej banke repatriované na Slovensko a guvernér dostal splnomocnenie odpredať ich z voľnej ruky. Nakoniec však kvôli umelo nadhodnotenému kurzu akcií 2 000 Ks, na ktorom trvala Deutsche Golddiskontbank, sa akcie nepodarilo umiestniť na trhu. Situácia sa zmenila na prelome rokov 1944 – 1945, keď minister financií svojim rozhodnutím zastavil ich predaj. Tieto účastiny zaplatil štát, čím sa stal stopercentným vlastníkom účastín Národnej banky. Koncom roku 1944 uhradila Národná banka sumu vyše 5 mil. RM ako protihodnotu za 40 000 kusov účastín nemeckej banke.⁸

---

6 KARVAŠ, Imrich. Slovenská národná banka vo svetle funkcie cedulového ústavu. Zvláštny odtlačok z časopisu Právny obzor, ročník 23, 1940, č. 1. Bratislava, 1940, s. 11.

7 Slovenský národný archív, fond Ministerstvo financií Slovenskej republiky 1939 – 1945, Menová odlučka a zriadenie cedulovej banky slovenskej, č. j. 2790/39-VI/17, škatuľa (ďalej len šk.) 99; Slovensko-nemecké vzťahy 1939 – 1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR / Slowakisch-deutsche Beziehungen 1938 – 1941 in Dokumenten I. Von München bis zum Krieg gegen die UdSSSR. Ed. E. Nižňanský et al. Prešov: Univerzum, 2009. Dokument č. 94, Záznam z rokovania zástupcov direktória Ríšskej banky a ekonomickej časti delegácie týkajúci sa otázky zriadenia Slovenskej národnej banky a konštituovania národnej meny v Berlíne 21. marca 1939, s. 300 – 302, Dokument č. 97, Dôverný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom, Berlín, 23. marca 1939, s. 306 – 309, Dokument č. 133, Správa direktória Ríšskej banky sumarizujúca okolnosti vzniku SNB, Berlín, 18. apríla 1939, s. 371 – 376.

8 Archív Národnej banky Slovenska (ďalej len ANBS), fond Slovenská národná banka, Bratislava 1939 – 1945 (ďalej len f. SNB), Zápisnica riaditeľstva SNB č. 10 z 8. 11. 1944, inventárne číslo (ďalej len inv. č.)

Medzi hlavné úlohy banky patrili starostlivosť o stálosť meny, úprava celkového platobného styku, poskytovanie úverov národnému hospodárstvu, ako aj výlučné právo vydávať v Slovenskom štáte bankovky. Vydávanie štátnych mincí bolo možné len po dohode s bankou. Zákon ďalej taxatívne vymedzil obchodnú činnosť, ktorú bola banka oprávnená vykonávať.

Najvyššími predstaviteľmi banky boli guvernér a v jeho zastúpení viceguvernér, menovaní hlavou štátu na obdobie šesť rokov. Vládne nariadenie určilo guvernérovi rozsiahle právomoci: zúčastňoval sa na zasadnutiach vlády, zvolával a viedol valné zhromaždenia banky, ako aj bankovú radu i riaditeľstvo a menoval predsedu revidujúceho výboru. V jeho kompetencii boli aj menovanie všetkých zamestnancov a určenie ich služobného zadelenia i povinností. Svoje právomoci vykonával prostredníctvom trojčlenného riaditeľstva.

Prvým guvernérom sa na návrh M. Pružinského stal profesor Imrich Karvaš, uznávaný národohospodár, finančník a pedagóg. Viceguvernérom vláda menovala Jozefa Fundárka, profesora na Univerzite Komenského a taktiež významného národohospodára. Spôčiatku v banke pravidelne úradoval len v čase neprítomnosti guvernéra. Od nástupu Imricha Karvaša na miesto predsedu Najvyššieho úradu pre zásobovanie ho na jeho požiadanie dočasne zastupoval vo funkcii guvernéra.

Zájmy účastníarov zastupovalo valné zhromaždenie. Muselo sa konať aspoň raz do roka a právo zvolávať ho a viesť prináležalo guvernérovi. Kontrolnú funkciu banky vykonával revidujúci výbor. Prvý výbor skladajúci sa z piatich členov volených na päť rokov menovala vláda. Po uplynutí ich funkčného obdobia malo už nový výbor voliť valné zhromaždenie banky. Bankovú radu ako poradný orgán guvernéra tvorilo osem členov menovaných vládou. Výsadné postavenie v nej mal riaditeľ Ríšskej banky vo Viedni Richard Buzzi, ktorého súhlas pri prerokúvaní závažných otázok potreboval aj guvernér.

Ako môžeme vidieť, Slovenská národná banka bola navonok konštituovaná ako akciová spoločnosť s istou dávkou autonómneho rozhodovania. Keďže autormi osnovy vládneho nariadenia o SNB boli nemeckí poradcovia a pôsobil v prostredí totalitného štátu, jej organizácia niesla pečať svojej doby. Guvernér Imrich Karvaš v roku 1940 uviedol: „*Organizácia Národnej banky je do určitej miery prevedená autoritatívnym spôsobom. Bankovú politiku vedie guvernér, resp. viceguvernér, obidvaja menovaní hlavou štátu a orgány, ktoré sú buď menované vládou, alebo volené valným zhromaždením, majú viac menej len úkol poradný, po prípade úkol účtovne-kontrolný, ale nezasahujú do vedenia banky.*“⁹

3. Menová odluka v roku 1939 a vznik slovenskej meny

Prvým vážnym menovým opatrením boli uskutočnenie menovej odluky a zavedenie

---

S0-000-095-367, šk. U-0000-2949.

9 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 11.

slovenskej meny vládnym nariadením č. 45 zo dňa 4. apríla 1939. Slovenská mena vznikla prevzatím starého peňažného obehu na slovenskom území v pomere 1 : 1. Menovou jednotkou na našom území sa stala slovenská koruna (Ks), ktorá sa delila na 100 halierov a jej hodnote teoreticky zodpovedalo 31,21 mg zlata. Podobne ako československá koruna ani slovenská koruna nebola povinne vymeniteľná za zlato. Od pomerov teoretických parít sa však určovali pevné klíringové kurzy voči menám krajín, s ktorými sa uzatvárali platobné dohody. Táto parita bola však nereálna najmä vo vzťahu k nemeckej marke, keď bola určená na 1 RM : 11,62 Ks, hoci ešte na rokovaníach slovenských hospodárskych predstaviteľov v Ríšskej banke v Berlíne 24. marca 1939 sa uvažovalo o kurze 1 : 10, podobne ako to bolo stanovené voči protektorátnej korune.¹⁰ Nemecká strana však 4. apríla „v záujme slovenského exportu“ ponechala starú československú zlatú paritu. Treba povedať, že vyšší fixný kurz marky a koruny iniciovali sami slovenskí národohospodári v obavách, že bude ohrozený vývoz do Nemecka. Jeho nevýhodnosť sa prejavila až v nasledujúcom období. Nadhodnotený klíringový kurz marky na jednej strane stimuloval slovenský export do Nemecka, ale na druhej strane umožňoval nemeckým firmám veľmi výhodne kupovať podniky a iný majetok na Slovensku. Riaditeľstvo devízového odboru SNB svojim listom z 22. mája 1939 požadovalo od Ministerstva zahraničných vecí SR, aby presadilo úpravu kurzu na 1 : 10, avšak bezúspešne.¹¹

Skutočnosť, že Slovenský štát v počiatkoch svojej existencie nedokázal zabezpečiť dôslednú pohraničnú devízovú kontrolu, nútila SNB v čo najkratšom čase previesť menovú odľuku aj z formálnej stránky. Na pražských rokovaníach konaných na prelome marca a apríla sa rozhodlo o pretlačení celého obeživa nutného pre potreby Slovenska. Ministerstvo financií v Bratislave ako objednávateľ tlačie prijalo ponuku Národnej banky pre Čechy a Moravu a výrobou dočasných slovenských platidiel poverilo Tlačiareň bankoviek NBČ-M v Prahe.¹² Prvé slovenské bankovky sa od pôvodných československých odlišovali len pretlačou „Slovenský štát“, neskôr však pristúpila k tlačii vlastných bankoviek.¹³

Úhrnná pohľadávka SNB voči NBČ-M v Prahe za stiahnuté obeživo predstavovala 907 mil.

---

10 Slovensko-nemecké vzťahy 1939 – 1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR / Slowakisch-deutsche Beziehungen 1938 – 1941 in Dokumenten I. Von München bis zum Krieg gegen die UdSSR. Ed. E. Nižňanský et al. Prešov: Univerzum, 2009. Dokument 94, Záznam z rokovania zástupcov direktória Ríšskej banky a ekonomickej časti delegácie týkajúci sa otázky zriadenia Slovenskej národnej banky a konštituovania národnej meny v Berlíne 21. marca 1939, s. 300 – 302, Dokument 97, Dôverný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom z 23. marca 1939, s. 306 – 309.

11 ANBS, f. SNB, Žiadosť riaditeľstva devízového odboru SNB Ministerstvu zahraničných vecí SR z 22. mája 1939 o úpravu kurzu ríšskej marky, slovenskej koruny a protektorátnej koruny, inv. č. S0-000-067-562, šk. U-0000-3519.

12 ANBS, Kópie dokumentov z Archívu Českej národnej banky (ďalej len AČNB), f. Národná banka Československá, Praha (ďalej len NBČS), Zápisnica bankovej rady z 4. 4. 1939 a z 24. 4. 1939, sign. NBČ – IV, šk. 9.

13 K zavedeniu slovenskej meny pozri bližšie: In MAZÚR, Tlač slovenských peňazí..., s. 173 – 193.

korún. Dňa 14. júla 1939 bola medzi Nemeckou ríšou a Slovenskom uzatvorená dohoda o vyúčtovaní bankovkového obeživa bývalej Národnej banky Česko-Slovenskej (ďalej aj NBČ-S) na Slovensku. Slovenská národná banka ako protihodnotu uvedenej sumy prevzala časť aktív bývalej NBČ-S vo výške 367,8 mil. korún (zmenky, cenné papiere, lombardné pohľadávky, štátovky a drobné peniaze nachádzajúce sa v pokladniciach slovenských filiálok). Slovenská strana okrem toho požadovala aj podiel na zlatých a devízových zásobách bývalej NBČ-S.¹⁴ Uvedenej dohode predchádzalo viacero rokovaní s českou a nemeckou stranou, na ktorých guvernér Karvaš požadoval uznanie podielu Slovenska na zlate a devízach bývalej NBČ-S. Na rokovaní v Prahe 9. mája 1939 položil otázku, „*či banka pre Čechy a Moravu popiera nárok Slovenska na zlato a devízy. Odpoveď nebola priamočiara, ale dalo sa súdiť, že je skutočne úmyslom, keďže vraj Slovensko bolo devízové pasívne. To znamená, že nemohlo prispieť na zhromaždení zásob zlata a devíz a ďalej, že táto zásoba vlastne nevznikla z aktivity exportu, ale z kontrahovania zahraničných pôžičiek*“.¹⁵ Nárok Slovenska na podiel na zlate neuznala prakticky ani nemecká strana na rokovaní v Berlíne 6. a 7. júla, ktorá ako protihodnotu ponúkla nemecké štátne dlhopisy. Ako píše Imrich Karvaš, „*odmietli aj návrh, že ak Londýn uvoľní blokované zlato a devízy, boly by nám splatené naraz všetky zbývajúce dlžné úpisy...., Nemecko svoje stanovisko odôvodňuje tým, že územné zmeny v strednej Európe sa udiali za pomoci nemeckej brannej moci, ktorej vyzbrojenie stálo devízy*“.¹⁶ Namiesto zlata však SNB dostala nemecké štátne dlhopisy v nominálnej hodnote 241,6 mil. korún. Národná banka pre Čechy a Moravu okrem toho musela SNB poskytnúť hodnotné devízy vo výške 100 mil. korún. Zvyšok pohľadávky bol vyrovnaný kúpnu cenou nehnuteľností a inventára bývalej NBČ-S na Slovensku, ktoré prevzala SNB.¹⁷

4. Podiel Imricha Karvaša na stabilizácii slovenského kapitálového trhu

Imrich Karvaš sa výraznou mierou podieľal na stabilizácii slovenského peňažného (a kapitálového trhu), ktorý bol po udalostiach na jeseň roku 1938 a začiatkom roku 1939 značne otrasený. Zavedenie colnej hranice s Protektorátom a strata južného Slovenska na istý čas prerušili tok financií a silne obmedzili činnosť filiálok českých peňažných ústavov, ktoré boli dôležitým finančným zdrojom pre slovenský priemysel i obchod. Neisté pomery na Slovensku spôsobili únik značného množstva českého aj židovského kapitálu. Následkom

---

14 ANBS, f. SNB, Slovensko-nemecký dohovor o úhrade za stiahnuté bankovky bývalej Národnej banky Česko-Slovenskej z 14. 7. 1939, inv. č. S0-000-068-448, šk. U-0000-3799.

15 ANBS, f. SNB, Záznam o rokovaní v Národnej banke pre Čechy a Moravu o delení aktív a pasív NBČ-S z 8. - 9. mája 1939, inv. č. S0-000-066-298, šk. U-0000-2969.

16 ANBS, f. SNB, Správa o rokovaní v Berlíne 30. 6. 1939 - 7. 7. 1939 o delení majetku NBČ-S, inv. č. S0-000-066-298, šk. U-0000-2969.

17 ANBS, Kópie dokumentov z AČNB, f. NBČS, Zápisnica bankovej rady z 24. 7. 1939, 24. 8. 1939, sign. NBČ - IV, šk. 9; ANBS, f. SNB, Slovensko-nemecký dohovor o úhrade za stiahnuté bankovky bývalej Národnej banky Česko-Slovenskej z 14. 7. 1939, inv. č. S0-000-068-459, šk. U-0000-3801.

týchto okolností došlo k hromadnému vyberaniu vkladov z peňažných ústavov, čím sa z hospodárskeho kolobehu strácal potrebný finančný kapitál. Vklady koncom januára 1939 poklesli oproti stavu zo začiatku roka 1938 o viac ako miliardu korún. V snahe zachovať likviditu a vyhovieť požiadavkám vkladateľov ponechávali si peňažné ústavy vysoké pokladničné hotovosti a vysoké stavy na žirových účtoch. Banky sa obávali akýchkoľvek investícií, zamietali žiadosti o úvery, čo spôsobovalo veľké problémy na peňažnom trhu. Aby sa predišlo vážnym poruchám v platobnom styku, bolo dňa 14. marca 1939 zavedené moratórium, ktoré znamenalo obmedzenie výplat vkladov. Hoci uvedené moratórium bolo 22. júla 1939 zrušené, po vyhlásení vojny Poľsku 1. septembra 1939 muselo byť opätovne zavedené. K jeho definitívnemu zrušeniu došlo až 8. mája 1942. Nemaľým problémom bola aj vysoká tezaúrcia, ktorá sa v tom čase odhadovala do výšky 1/5 až 1/4 celého obehu peňazí.¹⁸ Imrich Karvaš sa výraznou mierou podieľal na nemecko-slovenských rokovaníach o štátnom dlhu a štátnom majetku bývalej Česko-Slovenskej republiky,¹⁹ o ďalšom pôsobení filiállok českých bánk na Slovensku, čo postupne prispelo k upokojeniu situácie na finančnom a úverovom trhu. Podieľal sa na vzniku Slovenskej hypotečnej a komunálnej banky (ďalej aj SHKB), ktorá prevzala 1. júla 1939 úlohy dovtedy vykonávané filiálkami českých zemských bánk. Získala výhradné právo poskytovať na území Slovenského štátu dlhodobý úver emisný na základe vydávania záložných listov, komunálnych, melioračných, železničných a elektrifikačných dlhopisov.²⁰ Trh cenných papierov sa upevnil a stabilizoval až v roku 1941. Veľkú zásluhu na tom mal aj guvernér Imrich Karvaš, ktorý inicioval schôdzku peňažných ústavov o kapitálovom trhu, ktorá sa konala v zasadačej sieni SNB 2. apríla 1941. Guvernér Imrich Karvaš na nej navrhol zvýšiť povinnú držbu štátnych cenných papierov, vytvoriť konzorcium pre štátne úverové operácie na spôsob Reeskontného a lombardného ústavu. Zúčastnené strany s týmto návrhom súhlasili pod podmienkou, že ministerstvo financií zaistí, aby sa vytvorili predpoklady dôvery voči štátnym cenným papierom, tak že sa zaistia stabilita kurzu štátnych cenných papierov, právna istota výnosnosti a likvidity štátnych cenných papierov, dôjde ku konverzii bývalých československých štátnych cenných papierov, vytvoreniu konzorcia peňažných ústavov pre štátne úverové operácie, ktoré by bolo schopné v prípade potreby intervenčne zasiahnuť na burze.²¹ Aj vďaka tomu bola v roku 1942 veľká časť voľných prostriedkov bán odčerpaná po prijatí zákona č. 82/1942 Sl. z. o povinnej držbe štátnych cenných papierov. Priaznivý vývoj

---

18 ANBS, f. SNB, Zápisnica zo 7. schôdze bankovej rady SNB z 21. novembra 1939, inv. S0-000-066-241, šk. U-0000-2941.

19 ANBS, f. SNB, Dohoda medzi Slovenskou republikou a Nemeckou ríšou o štátnom dlhu a štátnom majetku bývalej Česko-Slovenskej republiky 1940, inv. č. S0-000-068-448, Činnosť filiállok českých (protektorátnych) bánk na Slovensku – slovensko-nemecké rokovania, inv. č. S0-000-066-360.

20 LEKOVÁ, Andrea. Slovenská hypotečná a komunálna banka. In Biatic, roč. 15, 2007, č. 3, s. 30. Zákonom č. 251/1941 Sl. z. bola pôsobnosť banky rozšírená o účasť na štátnych úverových operáciách a spoluúčinkovanie pri úprave trhu štátnych cenných papierov.

21 ANBS, f. SNB, Zápisnica z 20. schôdze bankovej rady SNB z 24. apríla 1941, inv. č. S0-000-094-568, šk. U-0000-2943.

treba pripísať aj intervenčnej činnosti Reeskontného a lombardného ústavu pričleneného k SHKB, ktorého úlohou bolo upevnenie „kurzu štátnych cenných papierov“. Konzorcium pre štátne úverové operácie sa usilovalo o čo najvhodnejšie umiestnenie štátnych cenných papierov, napríklad 4,5 % investičnej pôžičky z roku 1942, 3 % exportných pokladničných poukážok z roku 1942 na zníženie nemecko-slovenského líringu.²² V roku 1943 došlo k istému rozruchu na kapitálovom trhu, keď bol vydaný zákon č. 93/1943 o splnomocnení ministra financií prebrať pohľadávky z nemecko-slovenského platobného styku, čo sa prejavilo v úpise 4,5 % investičnej pôžičky z roku 1942. Banky sa angažovali v nádeji, že sa lehoty skrátia, stal sa však opak, banky ostali načas bez prostriedkov.²³ V lete roku 1943 bola s veľkými problémami umiestnená tretia 4,5 % štátna pôžička v nominálnej hodnote 500 mil. Ks, ktorá odčerpala veľké množstvo voľných prostriedkov, ale „pre pochopenie finančnej správy, nenastalo žiadne napätie“.²⁴ Problémom boli štátne pokladničné poukážky, o ktoré nebol na burze takmer žiadny záujem, ale ktoré tvorili základ financovania Interimskonta, pričom ich objem potrebný na jeden rok bol vypočítaný takmer na 1 mld. Ks.²⁵

Ako jeden zo spôsobov, akým sa dá regulovať obeh bankoviek a zabezpečiť stabilita meny, boli podľa Imricha Karvaša voľné operácie na trhu ukladacích cenných papierov, pričom centrálna banka vstupuje na trh cenných papierov ako aktívny činiteľ: „Keď potrebuje Národná banka vtlačať do hospodárskeho života peniaze, tak odkupuje cenné papiere a naopak, keď potrebuje absorbovať prebytočné platidlá, tak predáva cenné papiere, to znamená, že týmto aktívnym vystupovaním na trhu cenných papierov reguluje obeh platidiel.“²⁶ Napriek tomu, že možnosť vykonávať voľné operácie na voľnom trhu mala SNB zakotvenú v paragrafe 7 vládneho nariadenia č. 44/1939 o SNB, k ich realizácii nakoniec nedošlo. Uviedol Imrich Karvaš: „tento postup má jeden predpoklad, ktorý nie je na Slovensku splnený, teda, že úspory jednotlivcov musia byť ukladané do štátnych cenných papierov. U nás doteraz majiteľmi ukladáčiek sú určité verejné ústavy, ktoré držia cenné papiere v pevných rukách, to znamená, že ich nevrhajú na trh, respektíve ich nekupujú. V Anglicku, Francúzsku a severných krajinách sú tieto voľné operácie účinnou zbraňou, u nás nie sú dané ešte predpoklady.“²⁷ O operáciách na voľnom trhu uvažovala už aj Národná banka Československá, ale po diskusiách v Bankovej rade NBČS 1929 – 1933 bol tento „menový experiment“ odmietnutý.²⁸

---

22 ANBS, f. SNB, Zápisnica z valného zhromaždenia SNB (ďalej len VZ SNB) 27. 2. 1943, inv. č. S0-000-094-647, šk. U-0000-2936.

23 ANBS, f. SNB, Zápisnica 40. schôdze bankovej rady SNB z 21. septembra 1943, inv. č. S0-000-066-24, šk. U-0000-2946.

24 ANBS, f. SNB, Zápisnica VZ SNB z 26. 2. 1944, inv. č. S0-000-066-236, U-0000-2938.

25 ANBS, f., SNB, Zápisnica 42. schôdze bankovej rady SNB z 22. novembra 1943, inv. č. S0-000-094-652, šk. U-0000-2946.

26 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 11 – 12.

27 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 11 – 12.

28 KUNERT, Jakub. Měnová politika Národní banky Československé v období deflace (1929-1934). [online]. In Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen – Prague Economic and Social

Operácie na voľnom trhu sa stali integrálnou súčasťou menovej politiky na Slovensku až po roku 1992.

5. Úverová politika Slovenskej národnej banky a poskytovanie priameho úveru štátu

Imrich Karvaš výraznou mierou ovplyvňoval aj úverovú politiku Slovenskej národnej banky, ktorá bola od jej vzniku zdržanlivá a reštriktívna, keďže nechcela neúmerne zvyšovať obeh bankoviek, čím by sa inak vytvorila umelá kúpna sila a následná inflácia. SNB vyzývala banky žiadajúce o úver, aby si prostriedky potrebné na svoje obchody získavali podchytením tezaurovaných peňazí, ako aj využitím vlastných zdrojov, keďže sama presadzovala najkrajšiu zdržanlivosť a prísnu cenzúru pri poskytovaní cedulového úveru. Za tento nekompromisný postoj si vyslúžila ostrú kritiku zo strany peňažných ústavov.²⁹

Postupne zaznamenávame vzostup úverov v SNB v dôsledku oživenia investičnej činnosti. Banka poskytovala peňažným ústavom klasické eskontné a lombardné úvery, pričom koncom roka 1942 z celkového objemu povolených úverov 1,86 mld. Ks (z toho eskont 1,34 mld. Ks a lombard 0,52 mld. Ks) najväčšie sumy poskytla Tatra banke (277,3 mil. Ks), Slovenskej hypotečnej a komunálnej banke (160 mil. Ks) a Union banke v Bratislave (155,5 mil. Ks). Banka poskytovala aj priame lombardné úvery, napríklad Ružomerským textilným závozom, firme Apollo, rafinérii minerálnych olejov, Bratislava, Spolku pre chemickú a hutnú výrobu v Bratislave na nákup strategických surovín. Okrem toho poskytovala aj takzvané účelové a sezónne úvery, ako boli cukorný, dobytkársky, drevársky, liehový, mlynársky a obilný úver. V roku 1942 SNB, aby paralyzovala „*zhubné následky vyššieho obehu bankoviek*“, presunula poskytovanie obilných úverov v celkovom objeme 200 mil. Ks na Slovenskú hypotečnú a komunálnu banku.³⁰

Po vypuknutí vojny proti ZSSR požiadal o úver v SNB aj štát, banka si však vymohla splatenie tejto pôžičky argumentujúc hľadiskom menovým, ako aj obavou z úverovej inflácie. Týmito krokmi sa podarilo v prvých rokoch zamedziť infláciu, ktorá sa začala prejavovať až v roku 1942 zrýchleným obehom bankoviek vynúteným ani nie tak vnútornými pomermi, ale hlavne financovaním zahraničného obchodu. Úverová politika banky trpela v prvom rade vypomáhaním štátu pri financovaní slovensko-nemeckého klíringu, ktorý musel byť krytý vydaním nekrytých bankoviek. Tak napríklad k 30. októbru 1942 musela SNB prispieť na financovanie klíringu sumou 1,6 mld. Ks. Ako uviedol riaditeľ devízového odboru na zasadnutí revidujúceho výboru SNB 5. novembra 1942: „*Obeh je 2,4 mld. Ks, takže 2/3 obehu*

History Papers, roč. 27, 2018, č. 1, s. 64 – 65, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/104476?show=full>

29 ANBS, f. SNB, Porada peňažných ústavov o úverníctve, inv. č. S0-000-067-142, šk. U-0000-330, Tamž:, Zápisnica z 11. schôdze bankovej rady SNB z 22. apríla 1940, S0-000-094-561, šk. U-0000-2941.

30 ANBS, f. SNB, Ročná správa úverového odboru za rok 1942, inv. č. S0-000-067-125, šk. U-0000-3289; Zápisnica č. 9 revidujúceho výboru SNB z 26. januára 1943, inv. č. U-0000-2939, šk. U-0000-2939.

*máme v markách. Táto okolnosť nás najväčšmi bolí a pod zorným uhlom tohoto všetky naše bilančné položky a zisky sú len hrou s číslami.*³¹

Ako ohlas na nepriaznivý stav zaviedla banka po dohode s ministerstvom financií normatívnu kontrolu úverov všetkých peňažných ústavov. Toto opatrenie ich malo viesť k dôslednejšiemu skúmaniu bonity a účelnosti úverov. Neskôr banka prikočila aj k reštrikcii cedulových úverov.³²

Po potlačení Slovenského národného povstania koncom októbra 1944 a po uzavretí dohody o financovaní nemeckej brannej moci bolo v novembri 1944 novelizované vládne nariadenie č. 44 o SNB, podľa ktorého bola povinná poskytovať úvery štátu, čo umožnilo ich čerpanie bez obmedzenia a akejkolvek kontroly zo strany SNB. V roku 1944 úverovanie súkromného sektora takmer úplne prestalo, pričom drvivú väčšinu povolených úverov tvorili priamy eskont a lombard štátu. K 14. februáru 1945 to bolo až 6,306 mld. Ks.³³ Nadmerné výdavky štátu v posledných mesiacoch vojny tak silne poznačili menu i celé hospodárstvo krajiny.³⁴

6. Medzinárodný platobný styk a devízová politika banky

Imrich Karvaš veľký dôraz kládol na regulovanie devízového hospodárstva. Každá dispozícia s devízami bola preto sústredená v SNB, ktorá sa svojou devízovou politikou snažila usmerniť medzištátne hospodárske vzťahy tak, „aby v hospodárskom živote nenastaly poruchy“.³⁵ Napriek tomu, že nepovažoval systém viazaného devízového hospodárstva za najvhodnejší systém pre Slovensko, rešpektoval fakt, že vyše 85 % slovenského vývozu smerovalo do štátov s viazaným devízovým hospodárstvom cez klíringové účty.³⁶ Pomerne rýchlo sa podarilo vyriešiť absolútny nedostatok devízových prostriedkov rôznymi aj neštandardnými operáciami, ako boli emigrantské transfery a devízové sobáše, ale najmä exportom.³⁷

---

31 ANBS, f. SNB, Zápisnica č. 8 revidujúceho výboru SNB zo 4. a 5. novembra 1942, inv. č. S0-000-095-353, šk. U-0000-29394.

32 ANBS, f. SNB, Zápisnica z 45 schôdze bankovej rady SNB z 20. marca 1944, inv. č. S0-000-066-247, šk. U-0000-2947.

33 ANBS, f. SNB, Zápisnica č. 13 revidujúceho výboru SNB zo 14. februára 1945, inv. č. S0-000-095-358, šk. U-0000-2939.

34 K úverovej politike SNB počas rokov 1939 – 1945 pozri bližšie: In CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 142 – 144.

35 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 15.

36 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 15 – 16.

37 CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 144 – 145. Prvoradý problém, ktorý musel devízový odbor riešiť, bol absolútny nedostatok devízových prostriedkov. Ich zásoby boli uložené v Prahe a Slovensko malo k dispozícii len devízy od exportných firiem a devízy uložené na valutových kontách bánk. V tom čase sa výška pohľadávok slovenských firiem vo voľnej cudzine odhadovala do výšky asi 30 mil. korún, čo vlastne tvorilo devízovú rezervu Slovenského štátu, keďže stav devízovej pokladne SNB bol prakticky nulový.

Devízový odbor v prvých mesiacoch svojej činnosti nadviazal zahraničný platobný styk (tzv. klíring) s Nemeckom, Protektorátom Čechy a Morava, Poľskom a s inými štátmi. Banka súčasne uskutočňovala devízový styk vo voľných devízach predovšetkým so Švajčiarskom, USA, Švédskom a neskôr i s Tureckom. Podľa formy platobného styku delila SNB okruh štátov na tri skupiny: voľnú cudzinu, klíringové štáty a viazanú cudzinu, pričom klíringové štáty členila do dvoch oblastí. Prvú oblasť tvorili Nemecká ríša, Protektorát Čechy a Morava a Maďarsko, v druhej boli Taliansko, Juhoslávia, Grécko, Rumunsko, Turecko a Švajčiarsko. V snahe zaistiť devízové prostriedky sa banka pokúšala preorientovať export slovenských firiem do najbližších krajín s voľnými devízami, napr. Švajčiarska, Švédska, ale aj Turecka. Možno povedať, že slovenskému hospodárstvu sa podarilo vyriešiť otázku nedostatku devíz predovšetkým vlastným exportom. Celkovo najväčší podiel na vývoze i dovoze mali Nemecká ríša s Protektorátom Čechy a Morava, ktorý bol od 1. októbra 1940 začlenený do jednotného colného územia ríšsko-nemeckého, kam sa vyvážalo až 80 % produkcie a kde dovoz tvoril 70 % celkového obchodného obratu. Nemecko absorbovalo veľké množstvá tovarov zo Slovenska, na rozdiel od Slovenska, ktoré malo menšie možnosti importu z Nemecka, čím dochádzalo k tvorbe zamrznutých pohľadávok a narastaniu klíringovej špičky. Obchod s Nemeckou ríšou sa realizoval hlavne prostredníctvom jednotlivých klíringových účtov vedených SNB, pričom každý slúžil na platby vymedzených druhov tovarov alebo finančných výplat.³⁸ Druhým najväčším obchodným partnerom Slovenska bolo Taliansko, ale len do roku 1943, ďalej nasledovali Švajčiarsko, Švédsko, Maďarsko a Rumunsko.

Nároky na financovanie platobného styku s Nemeckom neustále vzrastali, až tak, že k 31. máju 1943 dosiahla celková pohľadávka Slovenska voči Nemecku 3,3 mld. Ks, z čoho predstavovali pohľadávka SNB 1,8 mld. Ks, pohľadávka ministerstva financií 1,6 mld. Ks a pohľadávka slovenských exportérov 800 mil. Ks. Preberanie pohľadávok v RM na nostroučet SNB malo za následok neprestajné zvyšovanie obehu platidiel až na 3 mld. Ks. Ďalšie financovanie stalo sa pre banku neúnosným, pričom riaditeľ devízového odboru Š. Virsik sa vyjadril, že „*ak má banka vo financovaní pokračovať, má iba jeden prostriedok: stroj na tlač bankoviek.*“³⁹ SNB žiadala, aby od 1. júla 1943 došlo k zmene vo financovaní nemecko-slovenského klíringu, teda aby financovanie klíringu zabezpečovali nielen SNB, ale aj štát, ktorý sa mal starať o získanie peňazí na financovanie klíringu. Tato zásadná príspevková úloha bola na rok 1943 vyčíslená sumou 750 miliónov Ks. Minister financií bol preto splnomocnený (napríklad zákonom č. 53/1943 Sl. z.), aby z platobného nemecko-slovenského styku odkupoval ríšske marky od SNB, pričom potrebné prostriedky sa mali získať vypísaním štátnej pôžičky.⁴⁰ Začiatkom roka 1944, v snahe obmedziť export do Nemecka a zabrániť tak zvyšovaniu

---

38 CHUDJÁK - LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 145 - 146.

39 ANBS, f. SNB, Zápisnica z 39 schôdze bankovej rady SNB z 21. júna 1943, inv. č. S0-000-094-585, šk. U-0000-2945.

40 ANBS, f. SNB, Zápisnica z 40 schôdze bankovej rady SNB z 21. septembra 1943, inv. č. S0-000-066-246, k. U-0000-2946.

pohľadávky na Warenkonte, bol zavedený denný kontingent vývozu do Nemecka vo výške 8 mil. Ks. Rokovania nemecko-slovenského vládneho výboru, ktoré prebiehali od apríla až do júna 1944, znamenali ďalšie zvýšenie nárokov na štátnu pokladnicu a SNB, len na mesiaci máj 1944 – september 1944 sa počítalo so schodkom pri financovaní slovensko-nemeckého klíringu vo výške 5 mld. Ks. Tento schodok bol na základe argumentov zo slovenskej strany znížený na 2,783 mld Ks. „Obet“, ktorou malo Nemecko prispieť na zníženie tohto schodku, bola stanovená na 669 mil. Ks, nemecká strana sa zaviazala zvýšiť vývoz tovaru na Slovensko, poskytnúť SNB menové zlato a pokračovať v repatriácii akcií slovenských podnikov. Naproti tomu „príspevok“ Slovenska sa stanovil vo výške 2,114 mld. Ks. Aj teraz sa rátalo s nekrytou sumou 800 mil. Ks, ktoré sa SNB zaviazala pokryť vydaním bankoviek. Podľa slov Imricha Karvaša sa síce „pri rokovaniach podarilo od Nemcov získať veľké koncesie, avšak všetko závisí od vývoja frontu“.⁴¹

Preto sa SNB hneď od začiatku snažila rôznymi cestami o reguláciu vývozu (hlavne do Nemecka). Udeľovaním vývozných povolení exportným firmám sa sledovali v prvom rade uspokojenie domácej tovarovej potreby a tiež devízovo-hospodárske hľadisko. Napriek rôznym opatreniam klíringová špička naďalej narastala a zatiaľ čo v roku 1940 tvorili klíringové pohľadávky Slovenska voči Nemecku a Protektorátu viac ako miliardu korún, koncom marca 1945 to už bolo 7,08 mld. korún. Pohľadávka SNB predstavovala 3,1 mld. korún, na zvyšnej sume participovali ministerstvo financií, ministerstvo dopravy a slovenskí exportéri tovaru.⁴²

7. Vytváranie zlatých depozitov

Imrich Karvaš sa sústredil aj na vytváranie zlatých depozitov. Slovenská národná banka získala devízovými transakciami s Ríšskou bankou v Berlíne a Švajčiarskou národnou bankou väčšie množstvo zlata, ktoré v roku 1944 doplnila zlatom ťaženým na Slovensku. Na príkaz Imricha Karvaša boli tieto zlaté rezervy deponované vo švajčiarskych bankách. Vo Švajčiarskej národnej banke v Berne bolo uložených 7 107,44 kg zlata a v Banke pre medzinárodné platby v Berne to bolo 200,57 kg.⁴³ Okrem toho bola počas Slovenského národného povstania časť menového zlata SNB (157,3 kg) spolu s priemyselným zlatom a ostatnými drahými kovmi evakuovaná z Banskej Bystrice do Moskvy a uložená do roku 1946 ako depozit v Štátnej banke (Gosudarstvennyj bank).⁴⁴ Koncom roka 1945 vlastnila

---

41 ANBS, f. SNB, Zápisnica z 40 schôdze bankovej rady SNB z 21. septembra 1943, inv. č. S0-000-066-246, k. U-0000-2946.

42 K devízovej politike SNB a medzinárodnému platobnému styku pozri: CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 144 – 148.

43 ANBS, f. SNB, Korešpondencia devízového odboru SNB so Švajčiarskou národnou bankou o nákupe a úschove menového zlata 1941 – 1944, inv. č. S0-000-067-775, šk. U-0000-3552, ANBS, f. NBČS, List devízového odboru Oblastného ústavu NBČS v Bratislave z 23. 11. 1946 o stave rýdzeho zlata SNB vo Švajčiarsku, inv. č. 1175, šk. U-0001-3529.

44 ANBS, f. NBČS, List administratívneho odboru Oblastného ústavu v Bratislave Obchodnej správe

banka 7 465,92 kg menového zlata, pričom do celkového stavu sa zarátalo aj nepatrné množstvo zlata uloženého v Bratislave a Kremnici.⁴⁵ Podľa vtedajších zvyklostí v pomere k obehu bankoviek malo mať Slovensko zlaté menové rezervy v objeme najmenej 20 ton. Imrich Karvaš však už nepokračoval v tradícii budovania veľkých zlatých rezerv. Ako uviedol, „zlato samotné nie je v stave zabrániť znehodnoteniu, poprípade zhodnoteniu peňažnej jednotky, čoho zjavným dôkazom je kríza po roku 1930“.⁴⁶ Slovenská národná banka na príkaz Imricha Karvaša zatajovala skutočné zásoby menového zlata. V týždenných výkazoch, ako aj v bilanciách banky bolo na strane aktív pod položkou „zlato, devízy a zahraničné cenné papiere zaistené v zlate“ vykazované iba zlato o celkovej hmotnosti 1,4 tony. Toto zlato vyťažené na Slovensku bolo 13. mája 1944 na príkaz guvernéra Imricha Karvaša odvezené do Viedne a malo byť ďalej odoslané do Švajčiarska. Keďže sa však kvôli bombardovaniu a dopravným ťažkostiam transport do Švajčiarska nemohol uskutočniť, bola dohodnutá výmena zlata s Ríšskou bankou. Ríšska banka ponechala zlato zo Slovenska v trezoroch vo Viedni, ako protihodnotu previedla zo svojich menových zásob vo Švajčiarskej národnej banke 1,4 tony zlata do depozitu SNB. Menové zlato o celkovej hmotnosti 5,7 tony, ktoré získala SNB v rokoch 1941 – 1944 devízovými transakciami s Ríšskou bankou v Berlíne a Švajčiarskou národnou bankou viedla zakamuflované na účte „rôzne aktíva“. Obávala sa zneužitia tohto zlata, ani nie tak zo strany Nemcov, ktorí o všetkých transakciách vedeli, ale zo strany domáceho režimu.⁴⁷

K vytvoreniu zlatého depozitu prispela aj zbierka na tzv. zlatý poklad. Vláda Slovenskej republiky schválila v júli 1939 zriadenie Fondu hospodárskej samostatnosti, do ktorého mohli občania prispievať drahými kovmi, cennými predmetmi i finančnými hotovosťami. Ministerstvám a im podriadeným orgánom bolo podľa tohto rozhodnutia nariadené odovzdať všetky zlaté predmety, šperky a iné cennosti, ktoré vlastnili, SNB ako správkyni fondu. Právo manipulovať so zhromaždenými prostriedkami mal minister financií. Vecné dary boli triedené a uložené v Hlavnom ústave v Bratislave, kde ich posudzovala zvláštna komisia odborníkov. Každý darca, ktorý zložil do fondu dar v minimálnej hodnote 100 korún, dostal ocelový prsteň s nápisom: „Slovenský štát ďakuje.“ Bol vyrábaný v Štátnej mincovni v Kremnici. Nezabudlo sa ani na propagáciu zbierky. V septembri roku 1939 navštívil SNB predseda vlády J. Tiso sprevádzaný členmi vlády, aby na účet fondu zložili dary a prezreli zariadenie banky. Táto udalosť bola nafilmovaná na propagačné účely. Zbierka sa uskutočnila v troch etapách: prvá sa končila 31. októbra 1940, druhá etapa trvala do 31. júla 1944 a posledná etapa bola vyhlásená dňa 1. augusta 1944. Jej výsledkom bolo vyše 3 kg čistého zlata, 60 kg čiastočne

---

NBČS v Prahe z 6. 1. 1947 o vrátení menového a priemyselného zlata z Moskvy, inv. č. 755, šk. U-0001-3335.

45 ANBS, f. SNB, Bilančné prílohy SNB, Výkaz účtu Nákup a predaj zlata za rok 1945, inv. č. S0-000-066-965, šk. U-0000-3130.

46 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 4.

47 ANBS, f. SNB, Korešpondencia administratívneho odboru SNB týkajúca sa menového zlata 1939 – 1945, inv. č. S0-000-066-592, šk. U-0000-2992.

zlatého kovu, 1 873 kg čistého striebra, 344 čiastočne strieborných predmetov, za 2,5 milióna korún cenných papierov a 10 miliónov korún v hotovosti. Do zbierky prispelo vyše 90 000 darcov. Prostriedky získané zbierkou boli sčasti použité na splatenie štátovkového dlhu a roztavené zlato bolo odkúpené Slovenskou národnou bankou alebo uložené ako rezerva štátu.⁴⁸ Treba však zdôrazniť dve veci. Zbierka z menového hľadiska, najmä čo sa týka vytvárania zlatých rezerv, nemala žiaden výraznejší prínos, podľa posledných výskumov SNB odkúpila z výnosu zbierky asi 60 kg v zliatkoch v celkovej hodnote 1 921 086,20 Ks a zlaté mince (bez udania hmotnosti) v celkovej hodnote 156 658,25 Ks.⁴⁹ Na druhej strane je možné povedať, že išlo o veľmi dobre pripravenú a organizovanú akciu, ktorá využila nadšenie veľkej časti obyvateľstva zo vzniku samostatného štátu, podporila vlastenecké cítenie a bola aj dobre propagandisticky využitá (zneužitá). Podrobné informácie o priebehu zbierky prinášali vládne denníky, najmä Slovák, a mená darcov zverejňoval Slovenský rozhlas.⁵⁰

Po vojne koncom roku 1946 bol na žiadosť NBČS zlúčený zlatý depozit SNB deponovaný v Švajčiarskej národnej banke so zlatým depozitom NBČS do jedného depozitu s názvom „Národní banka Československá - Depositum regulare“.⁵¹ Na rozdiel od československého menového zlata, ktorého sa zmocnilo Nemecko a ktoré bolo zadržované spojeneckými vojskami až do roku 1982, tak zlato bývalej Slovenskej národnej banky bolo voľne disponovateľné, pričom Národná banka československá časť z neho využila ako zálohu na nákup strategických tovarov a strojov, prípadne ho predala, hoci v niektorých prípadoch došlo k odmietnutiu zlata kupcom, keďže obsahovalo nemecké puncové značky. Otázka „slovenského menového zlata“ sa objavila pri delení aktív a pasív Štátnej banky československej v roku 1992. Bol dokonca pripravený návrh dohody medzi českou a slovenskou stranou, že delimitácia tohto zlata bude prebiehať v špeciálnom režime, pričom slovenská strana mala dostať 1/3 ako podiel na delimitácii a 2/3 si mohla odkúpiť za účtovnú cenu. Ako protihodnotu však česká strana požadovala uznanie pohľadávky Českej národnej banky 18,1 mld. korún z delenia aktív a pasív.⁵² Pri definitívnom usporiadaní delenia aktív a pasív ŠBČS v rokoch 1999 – 2000 sa však už z dôvodu presadzovaného nulového variantu táto transakcia nerealizovala.⁵³

---

48 Bližšie o Zbierke na zlatý poklad pozri: MAZÚR, Miloš. Fond hospodárskej samostatnosti. In Biatec, roč. 2000, č. 10, s. 22 – 25; MAZÚR, Miloš. Rub a líce slovenského zlatého pokladu. In História, roč. 2002, č. 4, s. 13 – 15.

49 ANBS, f. SNB, Korešpondencia so Štátnou mincovňou v Kremnici a ministerstvom financií z 24. a 27. apríla 1941 o odkúpení menového zlata z výnosu Zbierky na Fond hospodárskej samostatnosti, inv. č. SO-000-066-580, šk. U-0000-2989.

50 CHUDJÁK – LEKOVÁ, Slovenská národná banka..., s. 149.

51 ANBS, f. NBČS, List devízového odboru NBČS v Prahe Oblastnému ústavu v Bratislave zo 17. 12. 1946 o zlúčení zlatých depozitov SNB a NBČS vo Švajčiarskej národnej banke, inv. č. 1173, šk. U-0001-3529.

52 ANBS, f. Národná banka Slovenska, Bratislava (ďalej len NBS), Návrh dohody o predaji zlata z 9. apríla 1993, nesprac., šk. U-0002-7635.

53 ANBS, f. NBS, Zmluva medzi SR a ČR o spoločnom postupe pri delení majetku ČSFR z 24. 11. 1999,

8. Podiel Imricha Karvaša na stabilizácii cenovej a mzdovej hladiny na Slovensku v rokoch 1941 – 1944

Imrich Karvaš zdôrazňoval, že stálosť menovej jednotky sa môže udržať len prísnou cenovou politikou a udržaním rovnováhy medzi výrobou a spotrebou. Požadoval zavedenie účelnej a hospodárskym potrebám zodpovedajúcej mzdovej politiky, úspornej a produktívne orientovanej štátnej finančnej politiky. Nadčasový bol aj názor, že vo všetkých oblastiach hospodárskej politiky musia sa opatrenia harmonicky dopĺňovať a navzájom podporovať, pričom výrazný pohyb cenový alebo mzdový, ako aj neúspornosť v štátnych financiách mohli by sa stať príčinou všeobecného pohybu v hospodárskych číslach, čo by koniec koncov muselo vyústiť do silnej, hospodárske hodnoty ničiacej inflácii.⁵⁴ Zdôrazňoval, že: *„Stálosťou meny sa dá udržiavať rovnováha štátneho rozpočtu. Hodnotu peňažnej jednotky určuje cenová hladina. Cenovú hladinu je treba aktívne určovať alebo regulovať.“*⁵⁵ Stupňovanie vojnovnej produkcie a nedostatok surovín i potravín sa zákonite odrazili v napätí medzi peniazmi a tovarom, čo ohrozovalo aj pozíciu meny. Na eliminovanie takéhoto vývoja bol založený Najvyšší úrad pre zásobovanie, ktorého úlohou bolo v podstate usmerňovanie cenového vývoja vnútri štátu na podklade zásobovacej situácie. Nie je iste náhoda, že na jeho čelo bol postavený Imrich Karvaš.

Pre zachovanie kúpnej sily slovenskej koruny v zahraničných reláciách SNB zriadila celý rad vyrovnávacích fondov devízového odboru, ktorých úlohou bolo na jednej strane napomáhať dovoz tovarov zo štátov s vysokou cenovou hladinou, na zlacnenie dovážaného tovaru, a ktoré sa dotovali odštiepením časti zisku docieleného pri vývoze do týchto štátov. Išlo napríklad o chorvátsky, rumunský, maďarský a tzv. G fond. Okrem toho mala zriadené fondy s opačnou funkciou. V reláciách, v ktorých mal partnerský štát nižšiu cenovú hladinu ako Slovensko, fondy pomáhali zlacňovať vyvážený slovenský tovar a dotovali sa zo ziskov docielených pri dovoze. Išlo najmä o švajčiarsky a švédsky cenový fond.⁵⁶

9. Imrich Karvaš ako zakladateľ bankového výskumu na Slovensku

Aby bolo možné poznať a analyzovať ekonomické pohyby, cenové hladiny, Imrich Karvaš

Protokol medzi vládou SR a ČR o odovzdaní a prevzatí zostávajúcej časti zlata zo zásob po bývalej ŠBČS zo 17. 11. 2000, inv. č. S0-000-094-058, šk. U-0003-0944.

54 ANBS, f. SNB, Zápisnica z 1. valného zhromaždenia SNB z 27. 2. 1940, inv. č. S0-000-066-234, šk. U-0000-2936.

55 KARVAŠ, Slovenská národná banka..., s. 6.

56 Zápisnica z 37 schôdze bankovej rady SNB z 22. marca 1943, inv. č. S0-000-094-582, šk. U-0000-2945. Tamže: Bilancia SNB za rok 1944, inv. č. S0-000-066-963, šk. U-0000-3128. Koncom roka 1944 bol účet vyrovnávacieho fondu vo výške 142 980 964,20 Ks. Účet bol zlúčený z týchto podúčtov: A – pre voľné devízy, B – pre cestovný ruch, E – pre protektorátne transfery, F – pre švajčiarske transfery, G – pre cenové vyrovnávanie, H – osobitný maďarský vyrovnávací účet, I – pre švédske transfery, J – pre cenové vyrovnávanie s Rumunskom.

kládol veľký dôraz na rozvoj odborného výskumu v hospodárskej sfére. Z tohto dôvodu bolo už pri vzniku Slovenskej národnej banky zriadené študijné oddelenie. V septembri 1940 bolo študijné oddelenie premenované na národohospodárske oddelenie, ktoré podliehalo priamo guvernérovi. Študijné oddelenie ihneď po svojom vzniku začalo pre potreby Slovenskej národnej banky, ale aj ústredných štátnych orgánov, vydávať raz mesačne hospodárske správy a rôzne analýzy, ktoré sa týkali národného dôchodku, hospodárskej, devízovej a exportnej kapacity Slovenska a daňového zaťaženia obyvateľstva. Vypracovávanie požadovaných správ a analýz bolo spočiatku veľmi komplikované, keďže k dispozícii neboli štatistické údaje a so stratou úrodných oblastí južného Slovenska došlo tiež k výrazným zmenám v doprave, poľnohospodárstve a v priemysle. Študijné oddelenie sa pri jednotlivých výpočtoch a odhadoch muselo opierať o údaje v starších publikáciách rôznych autorov, napríklad Huga Meszárosa alebo o odhady Zemedelskej rady pre Slovensko a Ústredného združenia slovenského priemyslu.⁵⁷ Na rozdiel od niektorých členov slovenskej vlády považovalo oddelenie za najspoľahlivejšie údaje výpočty bývalého československého Štátneho úradu štatistického.⁵⁸

Hospodárske správy vydávané študijným oddelením Slovenskej národnej banky od augusta 1939 boli určené len pre členov Bankovej rady Slovenskej národnej banky, členov vlády, predstaviteľov ústredných hospodárskych úradov a pre nemecké hospodárske miesta. Imrich Karvaš uviedol: „*V záujme vojnového hospodárstva prijala vláda počas prvého roku vojny rozhodnutie, ktoré zakazovalo zverejňovanie štatistických prác o hospodárstve. Súčasne sa zaviedla hospodárska cenzúra, dozerajúca na dodržiavanie zákazu. Cenzúru vykonávalo ministerstvo hospodárstva. Išlo pritom o tajné opatrenie, ktoré zavádzali všetky krajiny vedúce vojnu.*“⁵⁹ Nakoniec boli uznesením vlády Slovenskej republiky zo dňa 17. augusta 1941 všetky hospodárske štatistiky vyhlásené za prísne dôverné a tajné.⁶⁰

Z iniciatívy Imricha Karvaša sa vedenie Slovenskej národnej banky rozhodlo vytvoriť ústav, ktorý by sledoval hospodárske pohyby, skúmal a spracovával ich s cieľom regulácie a optimálneho vývoja hospodárstva. Preto bol dňa 4. októbra 1940 na základe vládneho nariadenia č. 267/1940 Slovenského zákonníka v rámci Slovenskej národnej banky vytvorený odbor pre výskum konjunktúry.⁶¹ Imrich Karvaš sa otázkou založenia podobného ústavu

---

57 MESZÁROS, Hugo. Národný majetok Slovenska. Bratislava, 1936.

58 ANBS, f. SNB, Výpočet národného dôchodku Slovenska z 19. 12. 1939, inv. č. S0-000-069-016, 2125, šk. U-0000-3980.

59 SCHVARC, Michal – HALLON, Ľudovít. Kauza Karvaš. Štúdie a dokumenty k zatknutiu, zavlččeniu a internácii guvernéra Slovenskej národnej banky na území Nemeckej ríše. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014, s. 134.

60 ANBS, f. SNB, Korešpondencia guvernéra SNB Imricha Karvaša so Štátnym úradom štatistickým 16. 4. 1942, inv. č. S0-000-069-038, šk. U-0000-3993.

61 ANBS, f. SNB, Organizačný štatút odboru pre výskum konjunktúry z roku 1940, inv. č. S0-000-069-006, šk. U-0000-3980. Bližšie pozri: CHUDJÁK – LEKOVÁ, Origins of Slovak economic statistics..., p. 6 – 14; CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. Začiatky slovenskej hospodárskej štatistiky. In Biatic,

zaoberal už v medzivojnovom období a za jeho prvý pokus v tejto oblasti možno považovať založenie Národohospodárskeho ústavu Slovenska a Podkarpatskej Rusi v roku 1932. Pri svojich úvahách zriadiť ústav pre výskum konjunktúry sa inšpiroval najmä činnosťou Inštitútu pre výskum konjunktúry v Berlíne (Institut für Konjunkturforschung), ktorý v roku 1925 založil a viedol profesor Ernst Wagemann.⁶² Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1939 a po menovaní Imricha Karvaša za guvernéra Slovenskej národnej banky došlo k nadviazaniu užšej spolupráce medzi študijným oddelením Slovenskej národnej banky a Inštitútom pre výskum konjunktúry v Berlíne. Na jar roku 1940 dokonca profesor Ernst Wagemann navštívil Slovensko, aby tu osobne vykonával výskum v okolí Piešťan. Počas svojej cesty, na ktorej ho sprevádzal guvernér Imrich Karvaš, sa profesor Wagemann stretol s najvyššími predstaviteľmi Slovenského štátu a na pôde Slovenskej univerzity predniesol 9. mája 1940 prednášku pod názvom *Liberalizmus a riadené hospodárstvo v hospodárstve svetovom*.⁶³ Vzájomné rozhovory medzi Imrichom Karvašom a Ernstom Wagemannom boli podnetom pre realizáciu myšlienky, aby výskum konjunktúry na Slovensku vykonávala Slovenská národná banka na zákonnom podklade. Vtedajšie študijné oddelenie Slovenskej národnej banky nemalo totiž zákonné oprávnenie požadovať správy a údaje. Stávalo sa preto, že „u hospodársky činných osôb nebolo dostatočnej ochoty podávať dobrovoľné správy a dáta, ktoré od nich Slovenská národná banka požadovala“.⁶⁴

Odbor pre výskum konjunktúry sústreďoval dáta a správy ekonomického charakteru nielen zo Slovenska, ale i zo zahraničia, spracovával a sprístupňoval ich pre vedecké a praktické účely. Jeho úlohou bolo aj publikovať správy, poskytovať informácie a poradenskú činnosť hospodárskym, politickým a vedeckým kruhom. Na tento účel bola banka oprávnená požadovať od ekonomických subjektov podklady vzťahujúce sa na odbor ich hospodárskej činnosti. Samozrejme, ako už vyplýva zo samotného názvu, ďalšou činnosťou boli výskum a sledovanie konjunkturálneho vlnenia hospodárstva. Na čelo tohto úradu bol postavený Vojtech Krajčovič, ktorý sa stal jeho prednostom a 1. júla 1941 bol vo veku 27 rokov vymenovaný za riaditeľa spomínaného odboru. Pre tento post bol vybraný už vopred guvernérom Imrichom Karvašom pre jeho teoretické vedomosti v oblasti národného hospodárstva, ale i pre jazykové schopnosti (hovoril po anglicky, nemecky, francúzsky a po maďarsky).⁶⁵ Je zaujímavé, že takmer všetci zamestnanci odboru boli čerství absolventi pražskej alebo bratislavskej univerzity, ktorí absolvovali kratší či dlhší študijný pobyt v Berlíne, Paríži alebo v Londýne. Do svojich funkcií boli prijímaní len vďaka svojim odborným znalostiam, bez ohľadu na politické a náboženské presvedčenie, čo bolo zvláštnosťou v prostredí

---

roč. 23, 2015, č. 10, s. 24 – 27.

62 KULLA, Bernd. Die Anfänge der empirischen Konjunkturforschung in Deutschland 1925 – 1933. In Volkswirtschaftliche Schriften, Heft 464, Berlin: Duncker & Humblot, 1996.

63 Slovák, ročník 22, 1940, č. 109, 10. 5. 1940, s. 8.

64 Slovák, ročník 22, 1940, č. 258, 30. 10. 1940, s. 8.

65 MAZÚR, Miloš. Vojtech Krajčovič. In Biatec, roč. 11, 2003, č. 4, s. 25.

totalitného štátu. Viacerí zamestnanci odboru pre výskum konjunktúry boli výrazne ľavicovo orientovaní. Niektorí, ako napríklad Ján Púll, boli zapojení do komunistického odboja a po vojne sa stali významnými predstaviteľmi nastupujúceho komunistického režimu.⁶⁶

Pri odbore pre výskum konjunktúry bol zriadený aj poradný zbor odboru pre výskum konjunktúry zložený zo zástupcov ministerstva financií, ministerstva hospodárstva, Zemedelskej rady pre Slovensko, Ústredného združenia slovenského priemyslu a obchodných komôr na Slovensku.⁶⁷

Odbor pre výskum konjunktúry Slovenskej národnej banky vydával každý mesiac pre potreby Slovenskej národnej banky a ústredných štátnych orgánov hospodárske správy v slovenskom a nemeckom jazyku. Správy boli zložené z textovej a tabuľkovej časti. Textová časť zachytávala základné cenové pohyby, ťažbu kovov a uhlia, vývoj priemyslu a poľnohospodárstva, cestovného ruchu. V tabuľkovej časti pribudli informácie o čerpaní cedulového úveru, o žirových a šekových účtoch, o prehľade vkladov v rôznych skupinách peňažných ústavov, o štátnych finančných príjmoch a cenových indexoch.⁶⁸ Od roku 1941 začali vychádzať širšie koncipované (štvrtročné, polročné a ročné) *Správy odboru pre výskum konjunktúry Slovenskej národnej banky* zaoberajúce sa podrobnejšie vývojom štátnych financií, peňažného a kapitálového trhu, cien, miezd a platov, priemyselnej produkcie, poľnohospodárskej výroby, dopravy a zahraničného obchodu.⁶⁹

Odbor pre výskum konjunktúry Slovenskej národnej banky okrem periodických publikácií z času na čas vydával aj špeciálne zošity. Najmä *Zvláštny zošit pre výskum konjunktúry č. 1 - Ceny* predstavuje unikátny dokument spracovaný na vysokej odbornej úrovni. Obsahuje metodické podklady pre výpočet cenových indexov, a to hlavne pre index veľkoobchodných cien, index maloobchodných cien a index životných nákladov. Autori predložili podrobnú analýzu cenových pohybov, miezd a platov a spotreby obyvateľstva. V závere práce predstavili svoje argumenty o nevyhnutnosti stanovenia pevných a regulovaných cien. Tento dokument sa stal jedným z podkladov pre nastavenie stabilnej cenovej a mzdovej hladiny na Slovensku v rokoch 1941 - 1944.⁷⁰

Imrich Karvaš už v roku 1942 navrhol pretvoriť odbor pre výskum konjunktúry Slovenskej národnej banky na samostatný Ústav pre výskum konjunktúry, lebo podľa jeho názoru „len

---

66 ANBS, f. SNB, Osobné štatusy zamestnancov Slovenskej národnej banky 1942 - 1944, inv. č. SO-000-066-755, šk. U-0000-3015.

67 ANBS, f. SNB, Korešpondencia Poradného zboru odboru pre výskum konjunktúry 1940 - 1941, inv. č. SO-000-069-008, šk. U-0000-3980.

68 ANBS, f. SNB, Hospodárske správy SNB za rok 1942, inv. č. SO-000-069-030, šk. U-0000-3987.

69 ANBS, f. SNB, Správy odboru pre výskum konjunktúry za rok 1943, inv. č. SO-000-069-036, šk. U-0000-3992.

70 ANBS, f. SNB, Zvláštny zošit odboru pre výskum konjunktúry č. 1 - Ceny, inv. č. SO-000-069-037, šk. U-0000-3992.

takto bude zabezpečená nezávislosť tohto ústavu a možnosť jeho ďalšieho rozvoja.⁷¹ Po dlhých rokovaní sa v roku 1944 na základe zákona č. 81/1944 Slovenského zákonníka odbor pre výskum konjunktúry vyčlenil zo Slovenskej národnej banky a zmenil svoj názov na Ústav pre výskum hospodárstva.⁷² Na financovaní činnosti Ústavu pre výskum hospodárstva sa mali podieľať podľa vopred stanoveného kľúča Slovenská národná banka a ústredné štátne orgány zastúpené v Kuratóriu Ústavu pre výskum hospodárstva. Zamestnanci Slovenskej národnej banky, ktorí prešli do Ústavu pre výskum hospodárstva, zostali však naďalej zamestnancami Slovenskej národnej banky.⁷³ Ústav pre výskum hospodárstva pôsobil do roku 1947, keď splynul so Štátnym štatistickým a plánovacím úradom.

Poslednou významnou publikáciou, na ktorej sa podieľali pracovníci Ústavu pre výskum hospodárstva, bola *Štatistická príručka Slovenska*, ktorá vyšla v roku 1947. Táto príručka predstavuje základný pramenný materiál k poznaniu štruktúry slovenského hospodárstva v rokoch 1939 – 1944, ale najmä v prechodnom povojnovom období 1945 – 1947, pričom jej autori sa pokúsili zosumarizovať rozsah vojnových škôd. Do roku 1993 predstavuje jednu z mála komplexných a dôveryhodných štatistických prác vzniknutých na Slovensku.⁷⁴

Štatistické výkazy odboru pre výskum konjunktúry Slovenskej národnej banky, ktoré sa predkladali nemeckým partnerom, boli na príkaz guvernéra Imricha Karvaša úmyselne falšované, aby Nemecko nemalo presný prehľad o hospodárskej kapacite Slovenska. Guvernér Imrich Karvaš bol totiž zapojený do protifašistického odboja. Po vypuknutí Slovenského národného povstania ho 3. septembra 1944 zatkleo gestapo. A okrem iného ho obvinilo z falšovania štatistických výkazov. Imrich Karvaš však uvedené obvinenia pri vypočúvaní na gestape v Brne 20. septembra 1944 poprel: *„Je prirodzené, že spriateľená Nemecká ríša mala k dispozícii štatistické dáta a práce každý mesiac. Príslušné podklady dostávalo priamo nemecké vyslanectvo cez ministerstvo zahraničných vecí a zástupca ríše v rade národnej banky od riaditeľstva banky. Nemôže byť teda ani reči o tom, že Slovensko zatajovalo pred ríšou produktivitu svojho hospodárstva. Bolo to tak, že poradca pre hospodárstvo pri nemeckom vyslanectve mal kedykoľvek k dispozícii všetky štatistické prieskumy.“*⁷⁵ Falšovanie štatistických a hospodárskych údajov zasielaných do Nemecka vo svojich spomienkach uvádza aj Peter Zaťko, generálny tajomník Ústredného združenia

---

71 ANBS, f. SNB, Zápisnica z porady konanej dňa 18. októbra 1942 o organizácii Ústavu pre výskum konjunktúry, inv. č. S0-000-069-009, šk. U-0000-3980.

72 ANBS, f. SNB, Štatút Ústavu pre výskum hospodárstva z 12. decembra 1944, inv. č. S0-000-069-011, šk. U-0000-3980.

73 ANBS, f. SNB, Korešpondencia týkajúca sa financovania Ústavu pre výskum hospodárstva z 1944 – 1945, inv. č. S0-000-069-013, šk. U-0000-3980.

74 Štatistická príručka Slovenska 1947. Bratislava – Martin, 1947.

75 SCHVARC – HALLON, Kauza Karvaš..., Dokument č. 11, Zápisnica z výsluchu I. Karvaša na úradovni Štátnej tajnej polície (gestapo) v Brne 1 z 9. – 20. septembra 1944, s. 134.

slovenského priemyslu a najbližší spolupracovník Imricha Karvaša.⁷⁶ Napriek tomu, že sa gestapu nepodarilo dokázať Imrichovi Karvašovi väčšinu obvinení, vo februári 1945, bol odsúdený na trest smrti, pričom sa mu iba zázrakom podarilo prežiť.⁷⁷

Záver

Neobvyklé medzinárodno-politické a hospodárske prostredie, v ktorom sa banka pohybovala, do značnej miery zužovalo manévrovací priestor Imricha Karvaša pri realizácii menovej politiky. Ak sa nemeckí predstavitelia o niektorých slovenských vládných činiteľoch nevyjadrovali príliš lichotivo „zdôrazňujúc ich servilnosť“, Imricha Karvaša naproti tomu vnímali ako nekompromisného a erudovaného partnera, ktorý vzbudzoval rešpekt a úctu. Je naozaj pozoruhodné, že aj za týchto okolností nepoľavil zo svojho etického a humanistického postoja. Vždy presadzoval záujmy Slovenska, ako aj zachovávanie ľudských správ. Odmietol preto návrhy Hlinkovej strany na „prelomenie bankového tajomstva“ kvôli identifikácii židovských vkladov, ako člen Komitétu hospodárskych ministrov poukazoval na ekonomické straty spôsobené arizáciou, na hospodárske dôsledky deportácie židovského obyvateľstva. Upozorňoval na skleníkový charakter slovenskej ekonomiky vezúcej sa na vlne vojnovnej konjunktúry. Rezolútne sa postavil proti žiadosti Ferdinanda Ďurčanského a Štefana Polyaka, aby pre „budúci slovenský odboj“ uvoľnil z bankových zásob vo Švajčiarsku zlato a hodnotné devízy.⁷⁸ Imrich Karvaš tesne pred svojím zatknutím urobil prostredníctvom svojho priateľa, švajčiarskeho konzula v Bratislave Maxa Grässliho, príslušné opatrenie, aby sa menové zlato uložené vo švajčiarskych bankách nedostalo do rúk Nemcov, tak ako sa to stalo s československým zlatom po obsadení Prahy v marci 1939, keď Bank of England na nátlak Nemecka previedla 23,1 tony zlata na účet Ríšskej banky v Berlíne.⁷⁹

---

76 TEREŇ, Štefan (ed.). Národohospodár Peter Zatko spomína. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1994, s. 102.

77 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 151.

78 ANBS, Zbierka dokumentov o Imrichovi Karvašovi, Kópia listu Štefana Polyaka o uvoľnenie 5 miliónov korún pre potreby slovenských zastupiteľských úradov v cudzine z 28. augusta 1944, nesprac. Riaditeľstvo Slovenskej národnej banky túto žiadosť zamietlo na svojom zasadnutí 18. septembra 1944 pod vedením viceguvernéra Jozefa Fundárka, keďže Imrich Karvaš bol v tom čase už zatknutý. Navrhlo však vyplatiť mimoriadnu dotáciu vo výške šesťmesačnej bežnej potreby každého veľvyslanectva. ANBS, f. SNB, List devízového odboru SNB Ministerstvu zahraničných vecí z 19. 9. 1944, inv. č. S0-000-067-564, šk. U-0000-3521.

79 KARVAŠ, Moje pamäti..., s. 34, 37. K otázke osudu československého zlata pozri: MICHÁLEK, Slavomír. Československé menové zlato 1938 – 1982. Bratislava: VEDA, 2021, s. 22 – 23.

III. Nový model rastu

III.1. Prekonávanie prahu. Príbeh predčasne spomalenej reálnej konvergenencie

Karol Morvay

Úvod

V ekonomike SR už približne jednu dekádu chýba ďalší výraznejší progres v reálnej konvergencii. Pretrváva odolný prah medzi úrovňou, ktorú slovenská ekonomika už dosiahla, a úrovňou najvyspelejších ekonomík. To je ten prah, ktorý máme na mysli v názve tohto príspevku. Nie je to nový problém, dokonca ho už možno vnímať ako dlhodobý. V súčasnosti sa mu však dostáva viac spoločenskej pozornosti. Pozornosť k tomuto fenoménu mohli pritiahnúť časté súhrnné hodnotenia stavu ekonomiky, ktoré sa spájajú s tohoročným okrúhlym jubileom samostatnej republiky.

Slovenská ekonomika sa nachádza pod týmto prahom príliš dlho bez jeho zjavného prekonávania. Niekedy je tento jav prezentovaný ako spoločný problém ekonomík v strednej a východnej Európy. Je to len čiastočne pravda. V prípade SR sa uviaznutie pod týmto prahom zdá byť vypuklejším problémom.

V tomto príspevku sa venujeme príčinám tohto javu. Z nich časť súvisí s odvetvovými štruktúrnymi posunmi, ale časť je prierezová tiahne sa naprieč odvetvami. Cieľom je zhodnotiť rozsah problému zastavenia reálnej konvergenencie a vysvetliť jeho príčiny. A keďže ide o vedeckú stať na počesť Imricha Karvaša, venujeme sa aj pohľadu tohto významného národohospodára na reálnu konvergenciu v časoch jeho aktívneho pôsobenia. Napriek premosteniu na históriu tu však absentujúcu reálnu konvergenciu vnímame ako výzvu pre súčasnosť.

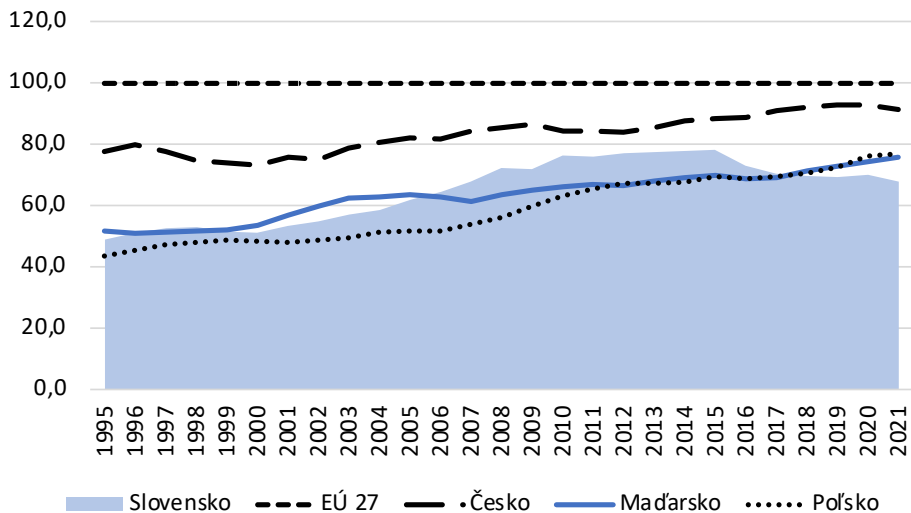
1. Obraz skúmaného javu

Už približne jednu dekádu pozorujeme absenciu trvalejšej reálnej konvergenencie (graf 1). Dokonca po opätovnom zvýraznení zaostávania v roku 2021 môžeme konštatovať rovnakú relatívnu pozíciu SR v reálnej konvergencii, aká už bola v roku 2007 (aj vtedy HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily dosahoval 68 % priemeru EÚ 27, rovnako ako v roku 2021). To je zlý výsledok stratégie dobiehania najvyspelejších – a jav silno pripomínajúci tzv. pascu stredného príjmu. Európska komisia tento jav označila za prejav vyprchania pôvodných ťahúňov rastu (prílev priamych zahraničných investícií, preberanie vyspelých technológií zvonka – a vďaka tomu skokovitý rast produktivity výrobných faktorov...) a nedostatočnej tvorby nových (založených na domácom inovačnom potenciáli).¹

---

1 EUROPEAN COMMISSION. Country Report Slovakia 2019. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the European Central Bank and the Eurogroup. [online]. Brusel, 2019, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/fileimport/2019-european-semester-country-report-slovakiaen0.pdf>

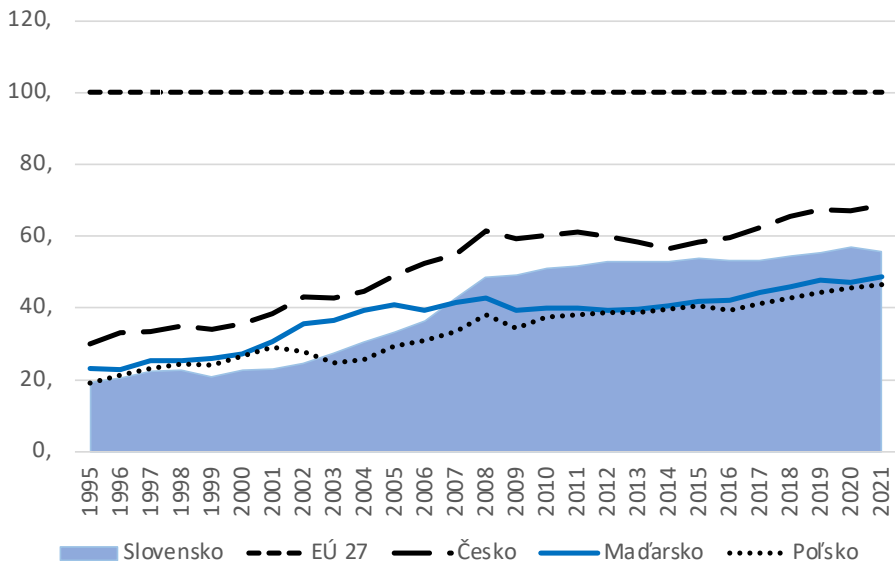
Domáce analytické pracoviská (NBS, IFP) poukazovali na metodické nekorektnosti vo vykazovaní štandardu kúpnej sily. Tie sú zodpovedné za pokles hodnôt HDP per capita v štandarde kúpnej sily². Bez toho, aby sme zachádzali do detailov, akceptujeme odporúčanie z uvedeného zdroja používať údaje v eurách a vyhnúť sa tak skresleniam spojeným s problematicky vykázaným štandardom kúpnej sily. Týmto sa však sledovaný problém neodstráni: pri vyjadrení pomerných úrovni ekonomiky pomocou HDP per capita v bežných eurách sa síce neprehlbuje zaostávanie ekonomiky SR v posledných rokoch, ale stále nemožno hovoriť o nejakých výraznejších úspechoch v dobiehaní úrovne vyspelých ekonomík (porovnaj grafy 1 a 2).

Graf 1: HDP per capita (v štandarde kúpnej sily), v pomere k úrovni EÚ 27 (EÚ 27 = 100)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

2 DUJAVÁ, Daniel – ŽÚDEL, Branislav. O parite. Komentár ku konvergencii slovenskej ekonomiky k EÚ. [online]. Ministerstvo financií SR: Inštitút finančnej politiky. Komentár 2023/6, 27. 3. 2023, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/44/ppp_final_web.pdf

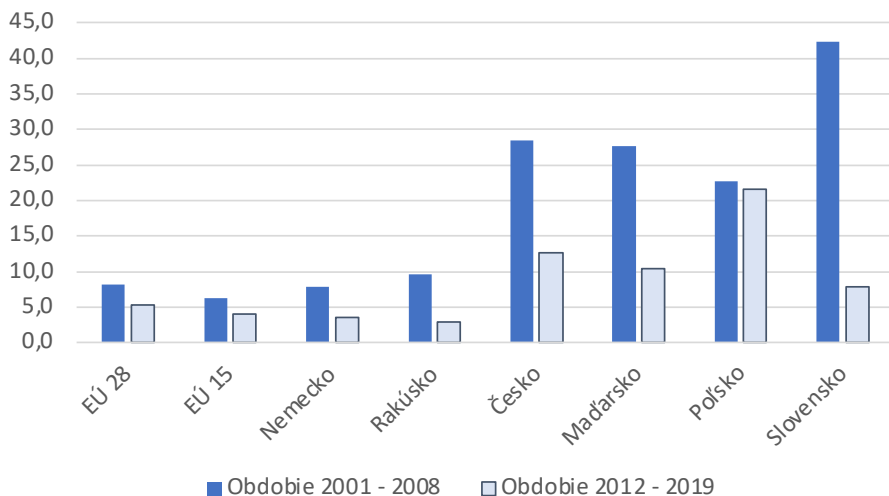

Graf 2: HDP per capita (v EUR), v pomere k úrovni EÚ 27 (EÚ 27 = 100)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

Iným vyjadrením problému (pri vyhnutí sa problémom s paritou) je pohľad cez zmeny reálnej produktivity práce (graf 3). V období pred globálnou finančnou krízou 2008/2009 bolo Slovensko lídrom V4 v raste produktivity práce. V období po roku 2012 toto postavenie stratilo. Spomalenie rastu produktivity v tomto období bolo spoločným znakom ekonomík V4. Ale miera tohto spomalenia je v ekonomike SR podstatne významnejšia. Práve útlm dynamiky produktivity je rozhodujúci pre pochopenie spomalenia procesu dobiehania úrovne vyspelých ekonomík.³

³ K tomu je napríklad ŽUK, Piotr et al. Real convergence in central, eastern and south-eastern Europe. [online]. In ECB Economic Bulletin, Issue 3/2018 – Article, s. 36 – 65, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.ebart201803_01.en.pdf

Graf 3: Zmena reálnej produktivity práce v dvoch vývojových fázach (v %, kumulatívne za obdobie)
 Poznámka: Produktivita práce počítaná ako pridaná hodnota na pracujúceho (z údajov v stálych cenách).
 Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

2. Príčiny: štruktúrne posuny aj prierezové javy

Pri skúmaní príčin spomalenia rastu produktivity sa stretávame s faktormi, ktoré súvisia s posunmi v odvetvovej štruktúre hospodárstva, ale aj s faktormi, ktoré sú prierezové (vyskytujú sa naprieč odvetvami).

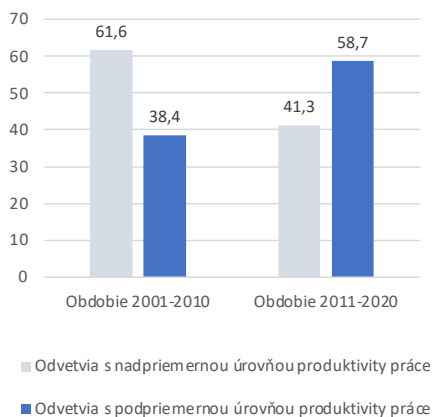
Pohyby v odvetvovej štruktúre pôsobili proti rastu produktivity

Odvetvia hospodárstva majú prirodzene výrazne odlišné úrovne produktivity. A môže sa stať, že význam (podiel) odvetví s pomerne nižšou produktivitou narastie. V dôsledku toho spomalí aj rast produktivity na makro-úrovni.

Štruktúra ekonomiky sa v ostatnom desaťročí posunula v prospech odvetví s nižšou produktivitou práce (predtým to bolo naopak, graf 4). V prípade štruktúry prírastku pridanej hodnoty (alebo HDP) vidno priam zrkadlový obraz: V období 2001–2010 vznikali takmer dve tretiny prírastku pridanej hodnoty v odvetviach s nadpriemernou produktivitou a približne jedna tretina v odvetviach s podpriemernou produktivitou. Ale v dekáde 2011–2020 to bolo naopak, väčšina prírastku pridanej hodnoty vznikala v odvetviach s podpriemernou produktivitou. Veľmi výrazne sa zmenili aj proporcie prírastku zamestnanosti: V dekáde do 2010 sa až 117,9 % prírastku zamestnanosti realizovalo v odvetviach s nadpriemernou produktivitou (inde teda dochádzalo k poklesu), po roku 2010 to bolo už len 46,3 %. V želanom scenári by

práve odvetvia s vysokou produktivitou mali byť tými, ktoré zvyšujú svoj podiel na tvorbe pridanej hodnoty a zamestnanosti. Takýto scenár v posledných rokoch nebol realitou. Martin Lábaj poukázal na to, že v SR je mimoriadne vysoký podiel pracovníkov „viazaných“ na pracovné miesta v podnikoch s nízkou produktivitou práce.⁴

a) prírastok pridanej hodnoty

b) prírastok zamestnanosti

Graf 4: Podiel odvetví s vyššou (a nižšou) produktivitou práce na prírastku aktivity celej ekonomiky (v %) Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

Posuny v odvetvovej štruktúre v skúmanom období tlmili rast produktivity. Ďalej sa zameriame na sériu faktorov, ktoré možno vnímať ako prierezové. Nesúvisia so zmenou štruktúry aktivít, vyskytujú sa ako plošný problém.

3. Miera investovania – priskoro na nízkych úrovniach

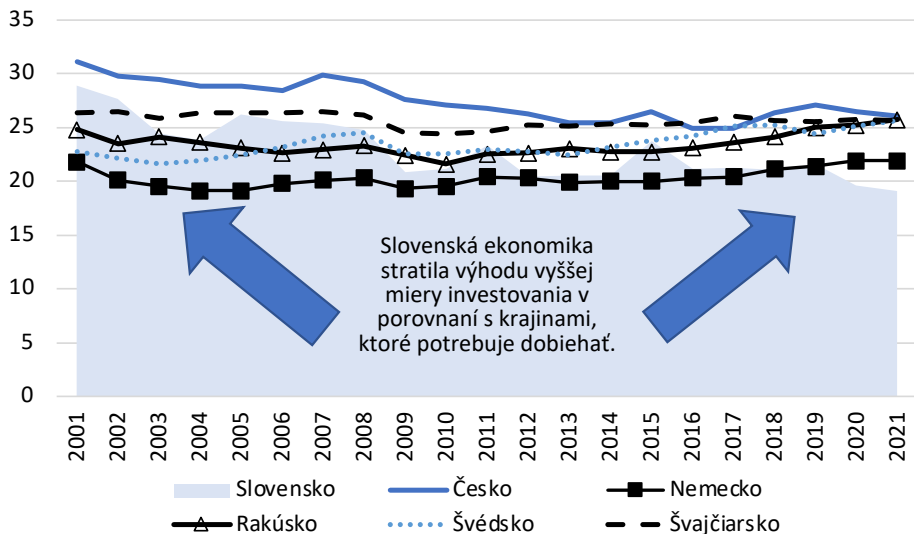
Možno predpokladať, že dynamika aj charakter činností v ekonomike sú pred-determinované množstvom a charakterom aktív (majetku), ktoré sa akumulujú investičnou činnosťou v podnikoch a ďalších organizáciách. Preto ak poznáme povahu tvoreného kapitálu (tvorených fixných aktív), môžeme predvídať povahu rozvíjajúcich sa ekonomických činností. Pre tieto účely je možné z celkovej tvorby fixných aktív separovať zložku, ktorá je najviac spätá s intelektuálnou činnosťou: ide o aktíva duševného vlastníctva (intellectual

4 LÁBAJ, Martin. (Ne)efektívne využívanie výrobných faktorov a rozdiely v produktivite práce v rámci spracovateľského priemyslu na Slovensku. [online]. In Monitor hospodárskej politiky, 2018, č. 2 / jún, s. 7 – 10, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/veda-a-vyskum/casopisy/monitor-hospodarskej-politiky/MHP_06_18_final.pdf

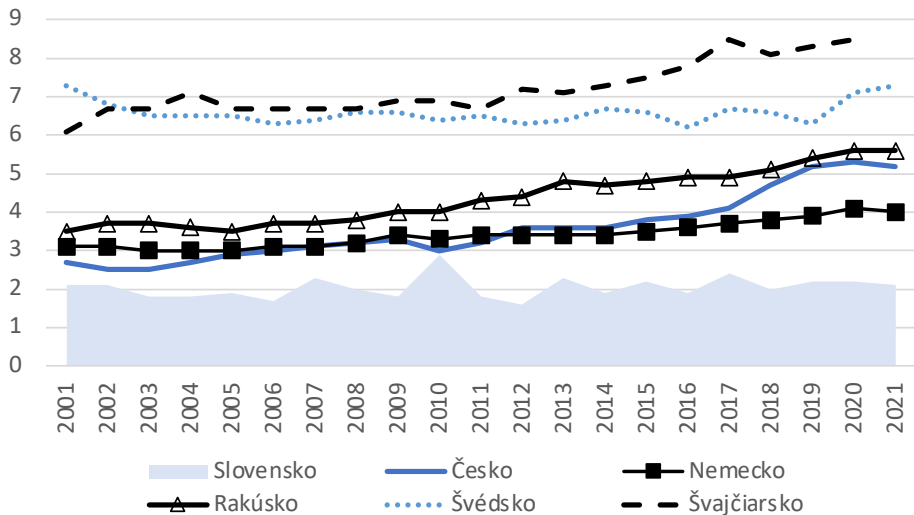
property assets), zjednodušene ich tu budeme nazývať ako „intelektuálne aktíva“. Obsahujú výsledky výskumu a vývoja, databázy, softvéry a podobné aktíva nevyhnutné pre duševnú činnosť. Preferovaný rozvoj ekonomiky tak potrebuje dobrú dynamiku celkovej tvorby aktív a v rámci nej nárast roly tých intelektuálnych. V takomto prípade môžeme predpokladať jednak modernizáciu ekonomiky a dobiehanie ekonomickej úrovne vyspelejších ekonomík (keď je celková intenzita investovania do fixných aktív v SR vyššia ako v „dobiehaných“ ekonomikách) a aj rastúci priestor pre intelektuálne náročné činnosti (ak je dostatočná dynamika intelektuálnych aktív).

Vývoj však nie je uspokojivý ani v prípade celkovej tvorby fixných aktív, už vôbec nie v prípade tých intelektuálnych. Vyjadříme to cez tzv. mieru investovania: Celková miera investovania, pomer tvorby hrubého kapitálu k HDP v SR dlhodobo klesá (graf 5). Ekonomická teória predpokladá, že ak chce výkonnostne slabšia ekonomika zmierniť svoje zaostávanie oproti vyspelejším ekonomikám, mala by mať mieru investovania dlhodobo vyššiu ako vyspelejšie ekonomiky. V grafe 5 vidno, že ekonomika SR tento predpoklad prestala spĺňať, dokonca v závere sledovaného obdobia má mieru investovania nižšiu ako tie krajiny, ktoré by SR mala dobiehať. Tvorba hrubého fixného kapitálu v SR klesla cez viaceré prudké výkyvy z úrovni okolo 27 % – 28 % HDP pred dvomi desaťročiami na 18 % – 19 % HDP v období 2020 – 2021. Takáto úroveň už nie je dostatočná.

Ešte menej priaznivý obraz dostávame, ak sa zameriame na mieru investovania do intelektuálnych aktív. Tam slovenská ekonomika nedosahuje hodnoty porovnateľné s vyspelejšími ekonomikami už dlhodobo. Tvorba takýchto aktív v SR kolísala v ostatných dvoch desaťročiach okolo 2 % HDP, bez tendencie k zlepšeniu. V skupine vybraných vyspelejších ekonomík dosiahli napr. v roku 2021 hodnoty v intervale 4 % až 9 % v pomere k HDP. Hodnoty v SR sú nielen nižšie ako v porovnávaných ekonomikách, tiež zaostávanie sa ešte v čase prehľbuje (graf 6). To indikuje, že intelektuálne náročné činnosti sa v ekonomike SR rozvíjajú podstatne menej ako v ostatných porovnávaných ekonomikách.

Graf 5: Miera investovania (tvorba hrubého fixného kapitálu / HDP) v %
 Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

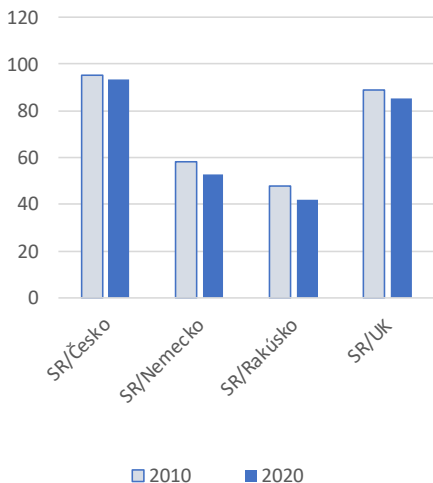
Graf 6: Miera investovania do aktív duševného vlastníctva (tvorba aktív duševného vlastníctva v % GDP)
 Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

Kapitálová vybavenosť pracovníkov: aj tu sa dobiehanie zastavilo.

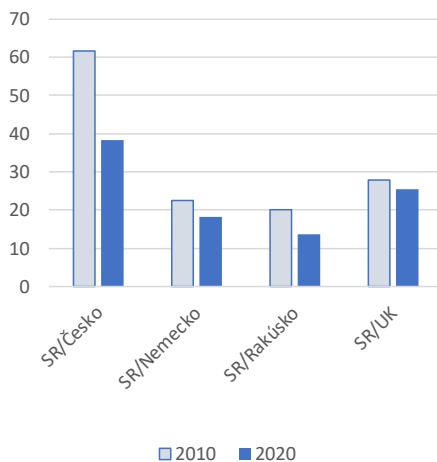
Uvedené tendencie v dynamike tvorby kapitálu viedli k tomu, že ekonomika SR v poslednej dekáde prestala dobiehať ďalšie ekonomiky v úrovni vybavenia pracovníka kapitálom. A vybavenosť pracovníka kapitálom určuje produktivitu práce aj charakter práce. Od začiatku ekonomickej transformácie približne do roku 2010/2011 slovenská ekonomika dobiehala úroveň vyspelejších ekonomík v kapitálovej vybavenosti pracovníkov (počítanej ako stav fixných aktív prepočítaný na jedného pracovníka). Odvtedy k ďalšiemu zlepšovaniu nedochádzalo. A rozdiely sú veľké práve vo vybavení pracovníkov intelektuálnym kapitálom:

1. Vo vybavení pracovníkov celkovými fixnými aktívami dosahuje Slovensko napr. približne 90 % českej úrovne alebo 40 % rakúskej úrovne, bez priaznivej tendencie k „doťahovaniu sa“ (graf 7a).
2. Vo vybavení pracovníkov intelektuálnymi aktívami je zaostávanie SR podstatne výraznejšie, úroveň v SR dosahuje iba približne 40 % českej úrovne a 14 % rakúskej – tiež bez znaku „doťahovania sa“ k úrovniam vo vyspelejších ekonomikách (graf 7b). To je zjavné obmedzenie pre rozvoj intelektuálne náročných činností.

a) celkové fixné aktíva / pracujúci

b) aktíva duševného vlastníctva / pracujúci

Graf 7: Pomer kapitálu k práci (úroveň v SR / úroveň vo vybraných krajinách %)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu.

Možno konštatovať výrazné zaostávanie v kapitálovej vybavenosti (bez priaznivej tendencie už jedno desaťrocie), ešte menej priaznivo pôsobí porovnanie špecifickej zložky kapitálu – intelektuálneho kapitálu. Je to významná prekážka posunu na vyššiu produktivitu, ktorá sa

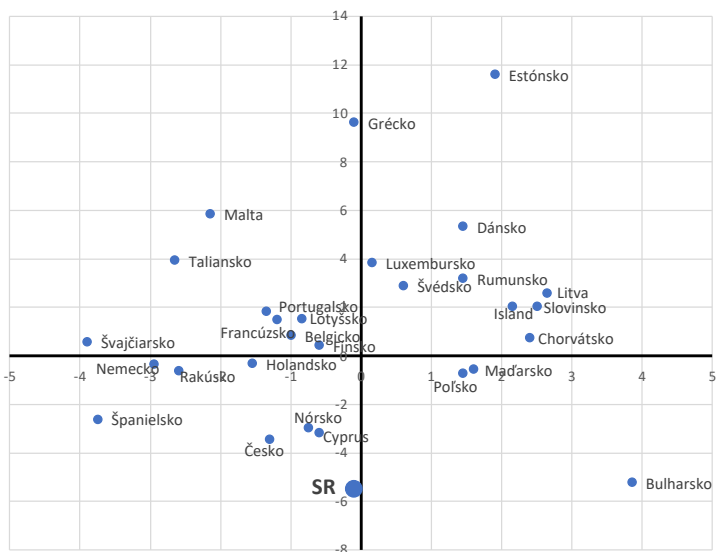

opiera o intelektuálne náročnejšie aktivity.

3. V krízových chvíľach: ochránenie spotreby pri obetovaní investícií

Problém slabnúcej dynamiky investovania a akumulácie kapitálu bol ešte zvýraznený v čase pandémie: tvorba kapitálu v SR sa vyvíjala nepriaznivejšie ako v ostatných európskych ekonomikách.

Pandemický útlm ekonomiky rôzne ovplyvnil spotrebu domácností a investície (dve najväčšie zložky domáceho dopytu). Slovensko patrí medzi ekonomiky, ktoré udržali úroveň spotreby domácností na takmer nezmenenej úrovni, zato však pri výraznom poklese investícií. Za obdobie 2020 – 2021 bol pokles tvorby hrubého fixného kapitálu v SR na pomery európskych ekonomík mimoriadne výrazný (graf 8). Z kombinácie vývoja spotreby a investícií vyplývajú nasledujúce závery. V SR sa takmer uchovali úroveň spotreby, a tým momentálna úroveň materiálnej životnej úrovne. Dramatický však bol pokles investícií (najvýraznejší v skúmanom súbore európskych ekonomík). Ten môže obmedziť možnosti oživovania a adaptácie v dlhodobjšom horizonte, zvlášť, keď už aj pred recesiou 2020 bola investičná činnosť relatívne slabá.

Graf 8: Kombinácie zmien spotreby domácností (horizontálna os) a tvorby hrubého fixného kapitálu (zvislá os) v období poznačenom pandemiou, 2020 – 2021 (zmeny %).

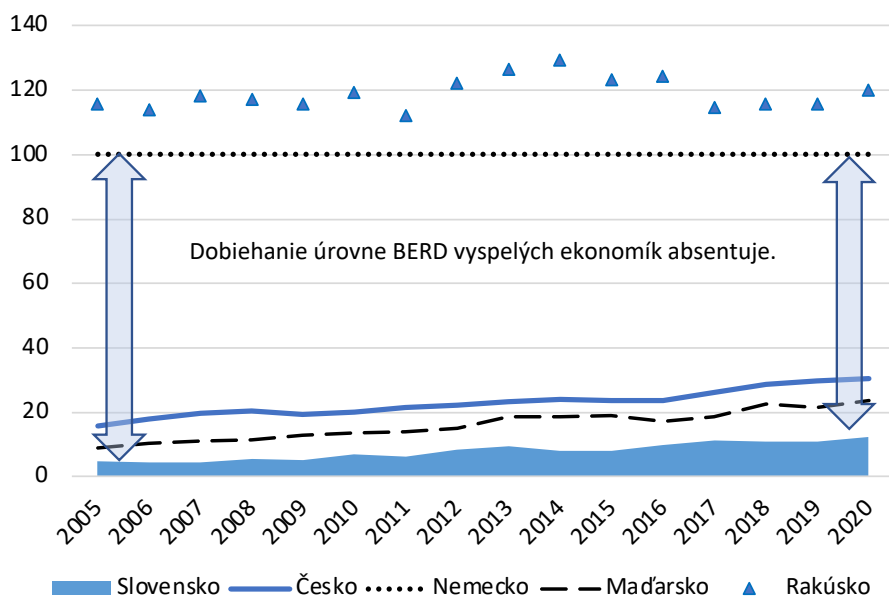
Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Pandemická kríza ďalej utlmila investičnú aktivitu, hospodárska politika podstatne úspešnejšie bránila úroveň spotreby ako úroveň investícií. Investičný útlm v čase pandémie

ešte výraznejšie prehĺbil problém slabej akumulácie kapitálu v SR. Už aj pred ním boli parametre investičnej aktivity pomerne nízke a vyvolávali otázky o možnostiach rastu produktivity a pokračovania reálnej konvergenie. Tvorcovia praktickej hospodárskej politiky majú pri riešení tohto problému sklon spoliehať sa na Plán obnovy ako na univerzálne riešenie. Pritom domáce zdroje investícií absentujú dlhší čas.

4. Znie to už ako fráza. Podnikový výskum a vývoj bez známok oživenia

Zaslabou akumuláciou aktív intelektuálneho vlastníctva stoja aj (hoci nie výlučne) mimoriadne slabé podnikové výdavky na výskum a vývoj. Tie sú bázou pre podnikovú inovačnú činnosť. Významnou slabinou sú nielen ich nízka úroveň, ale aj absencia zlepšovania v čase. Pre medzinárodnú porovnatelnosť sú vyjadrené v grafe 9 v prepočte na pracovníka.

Graf 9: Podnikové výdavky na výskum a vývoj (BERD) prepočítané na pracovníka (v pomere k úrovni v Nemecku, v %)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Úroveň podnikových výdavkov na výskum a vývoj v prepočte na pracujúceho v SR výrazne zaostáva nielen za úrovňou vyspelejších ekonomík, ale aj za Českom a Maďarskom (teda za krajinami V4, za ktoré boli k dispozícii vhodné údaje). Úroveň týchto výdavkov v SR dosahuje iba približne 12 % ich úrovne v Nemecku (2020).

Záver

Ako už bolo konštatované, tu prezentovaný problém nie je nový. Ale jeho intenzita v čase narastá, z pôvodne vnímaného krátkodobého prerušenia reálnej konvergenie sa stal už dlhodobý problém. Nové sú niektoré prejavy jeho neriešenia.

Napriec odvetviami sú prítomné limitujúce faktory pre rast produktivity a pre pokračovanie reálnej konvergenie na makro-úrovni. Viaceré z týchto limitujúcich faktorov sú už dlhší čas známe. Táto analýza však ukazuje, že sa nedarí ich eliminovať. Pretrváva pokles miery investovania, prehľbuje sa zaostávanie SR vo vybavení pracovníkov intelektuálnymi aktívami, naďalej na veľmi nízkej úrovni zostávajú podnikový výskum a vývoj... Faktory, ktoré môžu prispieť k novým hybným silám produktivity a vyššej úrovni rozvoja, veľmi výrazne zaostávajú za ich úrovňami nielen vo vyspelých ekonomikách, ale aj v ostatných krajinách V4. Navyše, štruktúrne zmeny v dekáde po 2010 viedli k posilneniu tých odvetví, ktoré nedosahujú ani priemernú úroveň produktivity. Takýto štruktúrny posun obmedzuje aj rast produktivity na úrovni hospodárstva ako celku. Ekonomovia už dlhší čas poukazujú na potrebu podpory nového rastového modelu, v praktickej hospodárskej politike a v reálnej ekonomike však tieto zmeny nie sú prítomné.*

*) Tento príspevok je podporený grantovou schémou VEGA 2/0042/23.

Rámček 1: Dodatok (...alebo už aj Imrich Karvaš považoval reálnu konvergenciu za výzvu pre Slovensko, ale v zásadne iných podmienkach)

Problémy predstavené v tejto stati boli formulované ako výzvy pre súčasnosť. Boli však formulované na podujatí venovanom národohospodárovi Imrichovi Karvašovi. Tak sa prirodzene ponúka otázka, ako sa na problém dobiehania ekonomickej úrovne vyspelejších ekonomík pozeral I. Karvaš a aká bola realita v reálnej konvergencii tých čias (teda predovšetkým v 20. a 30. rokoch 20. storočia):

- V časoch aktívneho pôsobenia I. Karvaša bolo veľkou výzvou priblížiť sa výkonnosti českej ekonomiky (Karvaš hovoril o „zjednotení výrobných podmienok“).
- Ekonomika Slovenska sa v časoch Prvej ČSR ťažko a zdĺhavo dostávala späť na úroveň pred prvej svetovej vojny.
- Práve problém hospodárskeho zaostávania Slovenska priviedol I. Karvaša k štúdiu národohospodárskej vedy.
- Karvaš presadzoval aktívnejšiu zámernú hospodársku politiku, ktorá by brala na zreteľ špecifické problémy SR.
- Presadzoval tiež koncipovanie rozvojového plánu alebo programu pre Slovensko, upustenie od živelnnej hospodárskej politiky.
- Značný dôraz kládol na dopravnú infraštruktúru, možnosti dopravy západovýchodným smerom, tarifnú reformu, dopravnú dostupnosť. Tieto faktory mali prispieť k hospodárskemu vzostupu a k vyrovnávaniu podmienok s ekonomicky vyspelejším Českom.

I. Karvaš o týchto javoch uvažoval v úplne iných podmienkach: dnes je možnosť tvorby zámernej hospodárskej politiky, šitej na mieru Slovensku, už samozrejmosťou. Ale napr. nedostatočnú dopravnú infraštruktúru vnímame ako limitujúci faktor dodnes.

Spracované podľa autorov: KARVAŠ, Imrich. Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku. Praha, 1933; SCHVARC, Michal – HALLON, Ľudovít. Kauza Karvaš. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014.

III.2. Od regionalizmu k regionálnej politike: odbornosť a odvaha

Anton Marcinčin

Úvod

Na internetových stránkach sa dá veľmi ľahko zistiť, že Imrich Karvaš bol vynikajúcim a odvážnym odborníkom. Bol ekonóm a právnik, podporoval protinacistický odboj a Slovenské národné povstanie a bol väznený nacistami aj komunistami. Spomína sa aj to, že bol regionalistom, ktorý sa prikláňal k decentralizácii Československa, nebol však za politický autonomizmus. Po preštudovaní jeho analýzy *Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku* z roku 1933 treba zdôrazniť, že bol regionalistom, ktorý je výbornou inšpiráciou pre tvorcov a tvorbu regionálnej politiky aj dnes, o deväťdesiat rokov neskôr.

Táto stať je organizovaná nasledujúcim spôsobom: v prvej časti poukazujeme na vybrané argumenty a odporúčania Karvaša¹ a v druhej časti ich využívame na stručnú analýzu súčasného stavu regionálneho rozvoja a tvorby regionálnej politiky. V závere tvrdíme, že je potrebné zmeniť rozvojový model Slovenska z centrálne riadeného na decentralizovaný, aby sme naštartovali hospodársky rast a zvýšili kvalitu života na Slovensku. Na to sú však potrebné odbornosť a odvaha, presne v súlade so závermi Karvašovej štúdie a s jeho odkazom.

1. Regionalizmus a územne ciele intervencie

Štát, ktorý nevyužíva hospodársky potenciál svojich regiónov, nevyužíva svoj hospodársky potenciál. V porovnaní s inými štátmi potom musí začať zaostávať. Minimum, ktoré má centrálna vláda urobiť, je monitorovať a vyhodnocovať vývoj v jednotlivých regiónoch a využívať ex-ante a ex-post analýzu regulačných vplyvov (Regulatory Impact Assessment, RIA). Slovami Karvaša povedané: „*Státní hospodářská politika musí úzkostlivě pečovatí o to, aby nějaké opatření nestalo se na úkor některého kraje; tím spíše, kdyby praktické jeho důsledky poškozovaly pouze tento kraj.*“²

Ak by Slovensko bolo vtedy samostatným štátom, na konvergenciu by využívalo colnú ochranu (ktorá bola po prvej svetovej vojne populárna a v konečnom dôsledku mala ničivé účinky). Ako súčasť jedného celku s bohatším Českom do úvahy prichádzali územne ciele legislatíva a praktická priemyselná politika.

„Včleněním Slovenska do nové národohospodářské jednotky změnil se výrobní předpoklady pro mnohá výrobní odvětví a v určitých případech některá výrobní odvětví úplně ztratila tyto

---

1 KARVAŠ, Imrich. *Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku*. Praha: Knihovna Sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi při Slovanském ústavě v Praze, č. 7, 1933.

2 KARVAŠ, *Sjednocení výrobních podmínek...*, s. 82.

*předpoklady. To jest prostě důsledek politického osamostatnění Slovenska.*³

Karvaš argumentuje, že Slovensko a České zeme mali odlišné východiskové podmienky, a preto aj hospodárska politika – dnešnými slovami – využívajúca ich endogénny potenciál, by k nim mala pristupovať rôznym spôsobom.

Slovensko v porovnaní s Českom trpelo nasledujúcim nastavením svojho hospodárstva: horšou infraštruktúrou, dominanciou menej produktívneho poľnohospodárstva a pomalou industrializáciou.

1.1. Horšia infraštruktúra Slovenska

Podľa Karvaša bola hustota železničnej siete pred 1. svetovou vojnou na Slovensku a Podkarpatskej Rusi 0,062 km/km², kým to bolo v Čechách 0,130 km/km², na Morava 0,098 km/km² a v Sliezske 0,136 km/km².⁴ To je zrejme aj z mapy železničnej siete z roku 1920 (mapa 1). Navyše, dopravná infraštruktúra bola historicky budovaná smerom na hlavné mesto Budapešť, teda zo severu na juh, kým nová situácia si vyžadovala viac prepravy z východu na západ.⁵

Mapa 1: Riedka železničná sieť na Slovensku v roku 1920

Prameň: <https://www.oldmapsonline.org/map/cuni/1171311> online

3 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 21.

4 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 21.

5 LUBYOVÁ, Martina – MARCINČIN, Anton. Nezamestnanosť na Slovensku. In: MARCINČIN, Anton – LUBYOVÁ, Martina (eds.). Monitoring integrácie Slovenskej republiky do Európskej únie 2002. Bratislava: SFPA; Friedrich Ebert Stiftung, 2022, s. 88.

Náklady na dopravu boli na Slovensku výrazne vyššie ako v Česku, čo tak významne – až o 50 percent – predražovalo slovenský tovar a znižovalo jeho konkurencieschopnosť.⁶ Karvaš odhadol náklady na železničnú dopravu podľa príjmov železníc na tonokilometer v roku 1923 (tabuľka 1). Pri väčšine prepravovaných položiek boli príjmy – a tým aj prepravné ceny – na Slovensku násobne vyššie ako v Česku.

Tabuľka 1: Drahá železničná doprava na Slovensku – príjmy železníc za rok 1923 (halier / tkm)

	Státní železnice		Soukromé železnice	
	Zamoravské země	Slovensko a Podkarpatská Rus	Zamoravské země	Slovensko a Podkarpatská Rus
u rychlozboží	232,48	396,13	331,19	408,38
u nákladního zboží kusového	106,82	537,15	90,78	56,01
u vagonových zásilek	48,80	84,69	66,84	106,03
u živých zvířat	87,59	54,50	54,60	64,06
dohromady	53,54	112,18	70,95	107,99

Prameň: KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 83.

1.2. Dominancia menej produktívneho poľnohospodárstva

V roku 1910 v poľnohospodárstve pracovali na Slovensku takmer dve tretiny (64 percent) ekonomicky aktívnej populácie, kým v Čechách to bolo 37 percent, na Morave 46 percent a v Sliezsku len 35 percent.⁷ Slovenské poľnohospodárstvo zároveň dosahovalo nízke výnosy z obrábania pôdy, až o 40 percent nižšie, ako v Česku. Pritom Čechy neboli sebestačné, takže predstavovali pre Slovensko možný odbytový trh. Na tento dopyt však Slovensko podľa Karvaša nereagovalo. Situáciu mohla zlepšiť cielená priemyselná – v tomto prípade agrárna – politika, ktorá by podporovala účelné organizovanie chovu a obchodu.⁸ Z údajov Historickej štatistickej ročenky ČSSR rovnako vyplýva, že Slovensko sa ešte v roku 1936 podieľalo na poľnohospodárskej produkcii ČSR len 22 percentami.⁹ Naopak, v ťažbe dreva dosahovalo Slovensko 40 percent produkcie ČSR a v prepočte na obyvateľa až dvakrát viac ako Česko.

6 LUBYOVÁ – MARCINČIN, Nezamestnanosť na Slovensku, s. 88.

7 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 12, 17.

8 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 23, 24, 29, 32 a 35.

9 Historická štatistická ročenka ČSSR. Praha: SNTL, 1985, s. 870.

1.3. Pomalá industrializácia

Stupeň industrializácie Karvaš odhadoval podľa veľkosti výdavkov na prípravu pracovnej sily v priemysle. Na priemyselné vzdelávanie v období 1868 – 1900 sa v Rakúsku venovalo 3 155 rakúsko-uhorských korún (ďalej len K) ročne, kým v Uhorsku len 739 K ročne. Kým na Slovensku sa šľachta chopila industrializácie až v prvej polovici 19. stor., v Česku už bol vybudovaný medzinárodne konkurencieschopný veľkopriemysel.¹⁰ V priemysle tak v roku 1910 na Slovensku pracovalo len 18 percent ekonomicky aktívnej populácie, kým v Čechách 37 percent, na Morave 30 percent a v Sliezske 41 percent.¹¹

Výrazné rozdiely existovali aj v rámci Slovenska. Počet robotníkov zamestnaných v továrňach v rokoch 1900 a 1926 indikuje dokonca ústup industrializácie na východnom Slovensku a stagnáciu na juhu a severe stredného Slovenska (tabuľka 2).

Tabuľka 2: Ústup industrializácie na východnom Slovensku: počet robotníkov

	1900	1910	1926
Západné Slovensko, juh	9 661	19 354	25 052
Západné Slovensko, sever	4 803	9 471	13 569
Stredné Slovensko, juh	14 444	18 102	15 334
Stredné Slovensko, sever	13 457	18 798	17 866
Východné Slovensko	10 880	11 349	8 258

Prameň: KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 46 – 48

„Slovenský průmysl vykazuje od r. 1919 známky chronické hospodářské deprese, přičemž možno sledovati jisté konjunkturální výkyvy, projevující se v našem národním hospodářství.“¹² Slovenská ekonomika trpela jednak rovnakými vplyvmi ako Česko, hlavne dôsledkami vojnového hospodárstva, menovej reformy v roku 1919 a vybudovania colných hraníc a zavedenia ochranných opatrení na odbytových trhoch. Okrem toho sa však musela vyrovnat so štruktúrnymi nedostatkami – slabým priemyslom závislým od dotácií – a hospodársko-politickými dôvodmi. Tie zahŕňali „vpád maďarských bolševiků“, železničnú politiku vysokých taríf, odpadnutie štátneho intervencionalizmu, vrátane nízkeho podielu štátnych objednávok, nedostatočnú exportnú politiku a nakoniec aj nedostatočné monitorovanie ekonomického potenciálu: *„Dodnes nebyly přezkoumány výrobní možnosti na Slovensku, že postavení Československa a tím i Slovenska samotného k evropskému,*

10 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 14 – 15, 18.

11 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 12, 17.

12 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 36.

resp. stredoevropskému hospodárstvu je veľmi nejasné...¹³

Dôvodom nedostatočnej integrácie slovenskej ekonomiky v rámci spoločného československého trhu je podľa Karvaša – dnešnými slovami – chýbajúca aktívna priemyselná politika štátu ako súčasť jej regionálnej politiky. „Včleňovací proces Slovenska do národného hospodárstva československého vyvolal určitý úpadek priemyselnej výroby; podľa nášho názoru jsou příčiny tohoto úpadku s hlediska včleňování tyto:

- a) *příliš rychlé tempo včleňování, následkem čehož nemohly být uvolněné pracovní síly absorbovány ve zdravých výrobních odvětvích;*
- b) *bezplánovitost, která byla příčinou neusměrněného vývoje podniků, ať již těch, jež měly být zrušeny, ať podniků nově vznikajících;*
- c) *poválečnými hospodářsko-politickými příčinami zostřená krize, která včleňovací proces zkresluje.¹⁴*

1.4. Rozdielna životná úroveň

Chýbajúce územne ciele politiky sa nevyhnutne prejavovali v rozdielnej životnej úrovni, v tomto prípade meranej jednak spotrebou mäsa a jednak výškou deklarovaného príjmu. Spotreba mäsa v roku 1928 (tabuľka 3) bola na Slovensku výrazne nižšia než v Česku: spotreba hovädzieho na osobu nedosahovala ani 40 percent priemeru Čechov, spotreba baranieho 57 percent a spotreba teľacieho len 24 percent (v poslednom prípade bola spotreba v Čechách oveľa vyššia aj oproti Morave a Sliezske). Podiel daňovníkov zdanených zrážkovou daňou bol na Slovensku nižší než v Čechách (tabuľka 4). Kým na Slovensku 41 percent daňovníkov deklarovalo príjem do 12 tisíc korún ročne, v Čechách aj na Morave a Sliezske ich bolo približne rovnako, 33 až 34 percent. Na opačnej strane príjmového rozloženia s príjmami vyše 18 tisíc korún bolo na Slovensku 37 percent, v Čechách a na Morave a v Sliezske to bolo 44 až 45 percent.

---

13 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 39 – 41.

14 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 56.

Tabuľka 3: Spotreba mäsa v roku 1928 (kg / osoba)

	Hovädzie	Baranie	Ťel'acie	Ostatné
Čechy	16,52	14,81	8,09	0,99
Morava a Sliezsko	14,38	13,82	2,87	0,83
Slovensko	6,52	8,41	1,93	0,82
Podkarpatská Rus	3,40	2,91	1,45	0,39
Československo	13,11	12,56	2,69	0,89

Prameň: KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek ..., s. 72.

Tabuľka 4: Počet daňovníkov podľa výšky ich dôchodku v pomere k celkovému počtu daňovníkov

	Zrážková daň	Do 12 tisíc ročne	Od 12 tisíc do 18 tisíc ročne	Od 18 tisíc do 50 tisíc ročne	Nad 50 tisíc ročne
Čechy	9,1	34,1	21,3	37,1	6,7
Morava a Sliezsko	10,6	33,4	21,5	39,6	5,5
Slovensko	7,0	40,6	22,7	31,8	4,8
Podkarpatská Rus	6,0	44,8	21,0	31,8	2,4
Československo	9,1	35,4	21,6	37,0	6,0

Prameň: KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek ..., s. 74.

1.5 Regionalizmus a regionálna politika: závery

Nepochopenie previazania regionálneho a národného hospodárstva existovalo už za čias Československa. „Spravedlivé požadavky jednotlivých krajů jsou uplatňovány jako požadavky regionální při čemž im schází dostatečná přesvědčivost zájmu celostátního. I když náhodou dojde k splnění některého požadavku, pak se tak stává jen pod tlakem politickým, obyčejně jen příležitostně, bez systému.“¹⁵

Vtedajšia priemyselná politika zdôrazňovala agrárny charakter Slovenska – bez hlbšej analýzy a bez hľadania možností lepšieho využitia poľnohospodárstva a zároveň možností rýchlejšej industrializácie: „Účelem hospodářské politiky na Slovensku je zlepšiti způsob výroby existujících zemědělských podniků a vytvořiti pro populační přírůstek výrobní možnosti také mimo zemědělskou výrobu... tak, že se vybudují předpoklady zdravého vývoje průmyslové

¹⁵ KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 116 – 118.

výroby“. S tým potom súvisí „nedostatek plánovitosti naší hospodářské politiky“.¹⁶

Karvaš navrhoval viacero opatrení na zlepšenie pozície Slovenska na vnútornom a medzinárodnom trhu, ktoré tvorili ucelený hospodársky plán pre Slovensko, v jeho ponímaní ako spôsoby zjednotenia výrobných podmienok.

Navrhoval urýchlené zlepšenie infraštruktúry formou intervencií – tarifnou reformou; dočasnými dopravnými výhodami pre určité kraje a odvetvia formou väčšieho odstupňovania sadziieb na veľké vzdialenosti, pričom väčšia podpora mala byť poskytnutá spracovaným tovarom než surovinám (napr. výrobkom z dreva, a nie drevnej surovine).¹⁷

Z verejných dodávok mali profitovať všetky územia Československa. Verejné dodávky mali byť pomerne rozdelené medzi jednotlivé kraje, ale nie podľa veľkosti krajov (podielu na výbere daní alebo na počte obyvateľov), ale na potrebách – potenciáli území – s cieľom podporiť ich kohéziu, „zjistiti potřebu jednotlivých krajů na podkladě přesného statistického šetření a sestaviti plán, jehož účelem bude co nejrychlejší vyrovnání existujících rozdílů, pokud to zájmy celostátní vyžadují“.¹⁸

Firmám mal byť zabezpečený lepší prístup k financovaniu: „Dobrá organisace levného průmyslového úvěru provozovacího, jak dlouhodobého, tak i krátkodobého, jest důležitou výrobní podmínkou.“¹⁹ Pre nezamestnaných mali byť organizované investičné verejnoprospešné práce, keďže chýbali „sprostredkovateľne práce“. Karvaš bol za unifikáciu legislatívy a daní (na Slovensku platili vyššie, uhorské sadzby napr. úrokovej dane), ale napr. pri výbušninách vnímal rozdielny vplyv dane na jednotlivé územia podľa ich podielu bankského priemyslu. Upozorňoval preto na rôzne vplyvy jednej daňovej sadzby v závislosti od štruktúry priemyslu. Venoval sa aj škodlivému zdaňovaniu filiálok v sídle centrály, čo znižovalo význam regiónov a zvyšovalo význam centra.²⁰

Osud Československej republiky potvrdzuje previazanosť prosperity a súdržnosti štátu a jeho regiónov. Z mnohých podnetných návrhov politik, ktoré sa dnes v Európe bežne využívajú či už na národnej alebo európskej úrovni, považujeme za dôležité vyzdvihnúť pre súčasnú slovenskú regionálnu politiku tieto:

- Regionálna politika je potrebná. Presadí sa vtedy, keď bude jasný dosah úpadku či úspechu regiónov na výsledky národného hospodárstva.
- Priemyselná politika by mala vychádzať z analýzy jednotlivých regiónov, ich stavu a možností, ale aj dosahov národných politik na regióny (ex-ante a ex-post RIA). Inými slovami, priemyselná politika musí rešpektovať a využívať endogénny potenciál území, počnúc od zvýšenia pridanej hodnoty poľnohospodárstva na juhu a východe Sloven-

---

16 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 116 – 118.

17 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 120 – 121.

18 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 123 – 125.

19 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 127.

20 KARVAŠ, Sjednocení výrobních podmínek..., s. 128 – 130.

ska až po potrebný rozvoj priemyslu na celom území štátu. Priemyselná politika by mala byť aktívna a jej súčasťou musia byť monitorovanie, plánovanie a vyhodnocovanie.

- Zjednotenie podmienok pre podnikanie súvisí s podporou endogénneho rastu. Znamená aj zabezpečenie prístupu ku kvalitnej verejnej infraštruktúre vrátane dopravy.

2. Regionálna politika

Európska komisia považuje regionálnu politiku EÚ za investičnú politiku, ktorou „podporuje tvorbu pracovných miest, konkurencieschopnosť, hospodársky rast, zlepšenie kvality života a trvalo udržateľný rozvoj“.²¹ V takomto zmysle regionálna politika na Slovensku prakticky neexistuje – v legislatíve sa síce spomína povinnosť samospráv venovať sa aj hospodárskemu rozvoju svojich území, v realite však hospodársky rast a investície ostávajú v agende centrálnej vlády.²²

2.1. Potrebujeme regionálnu politiku

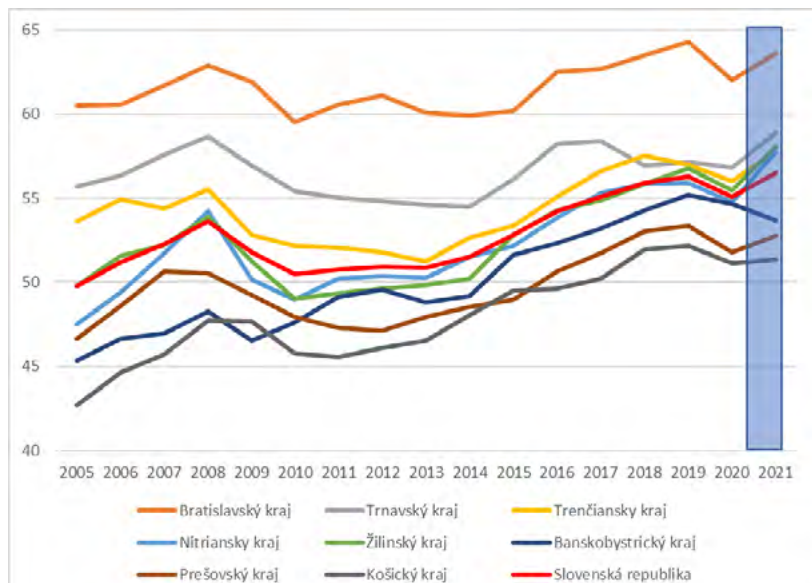
Úpadok slovenských regiónov je známy a analyzovaný už dlhšie.²³ Z mnohých indikátorov tu uvádzame mieru zamestnanosti: k najslabšiemu Košickému a Prešovskému kraju sa pridáva Banskobystrický kraj (graf 1). Kým miera zamestnanosti Košického a Banskobystrického kraja v súlade s očakávaniami rastie najrýchlejšie, rast v Prešovskom kraji je len priemerný (graf 2) a konvergencia preto len veľmi pomalá.

---

21 EUROPEAN COMMISSION. Regional Policy. [online], [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/homeen

22 MARCINČIN, Anton. Európske fondy ako nástroj centralizmu. In MARCINČIN, Anton – CSABAY, Jakub (eds.). Ročenka regionálneho rozvoja 2021. Bratislava: SPEKTRUM STU, 2021, s. 63 – 72.

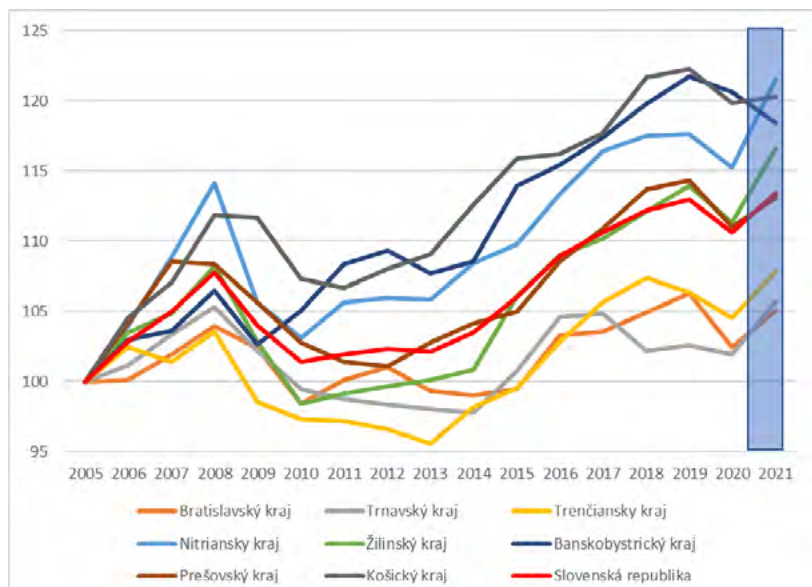
23 MARCINČIN, Anton. Regionálny rozvoj: boj proti ostrovom chudoby a cesta k udržateľnému a inkluzívnemu rastu. In SCHMÖGNEROVÁ, B. (ed.). Ako reštartovať Slovensko? Sociálno-demokratická obnova spoločnosti a ekonomiky po pandémii a konzervatívno-liberálnej vláde. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2022, s. 88 – 102; Košč, Ján – RUMAN, Ján (eds.). K problematike chudoby a sociálnej neistoty na Slovensku v 21. storočí. Bratislava: Pracujúca chudoba, 2021.

Graf 1: Miera zamestnanosti deliaca kraje na tri skupiny: percento populácie 15 + (2021: 15 – 89)

Poznámka: Metodická zmena v roku 2021, zmena veľkosti populácie BSK v roku 2021.

Prameň: ŠÚ SR VZPS a autorove výpočty.

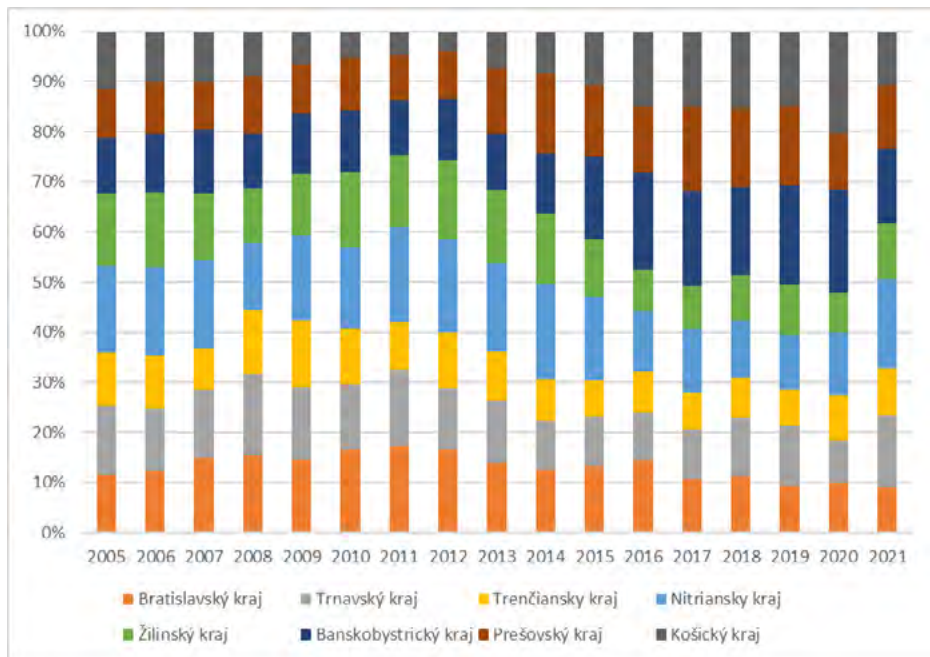

Graf 2: Miera zamestnanosti v Prešovskom kraji stúpajúca len priemerným tempom: miera zamestnanosti (2005 = 100 %)

Poznámka: Metodická zmena v roku 2021, zmena veľkosti populácie BSK v roku 2021.

Prameň: ŠÚ SR VZPS a autorove výpočty.

Rovnako už dlho je známy problém koncentrácie a konzervovania chudoby a nízkeho rastu na perifériách Košického, Prešovského a Banskobystrického kraja.²⁴ Veľmi pekne sa to dá demonštrovať na koncentrácii pracujúcich so základným vzdelaním a bez vzdelania od roku 2011 do roku 2020 (graf 3). Až polovica pracujúcich s nízkym vzdelaním bola práve v týchto troch krajoch.

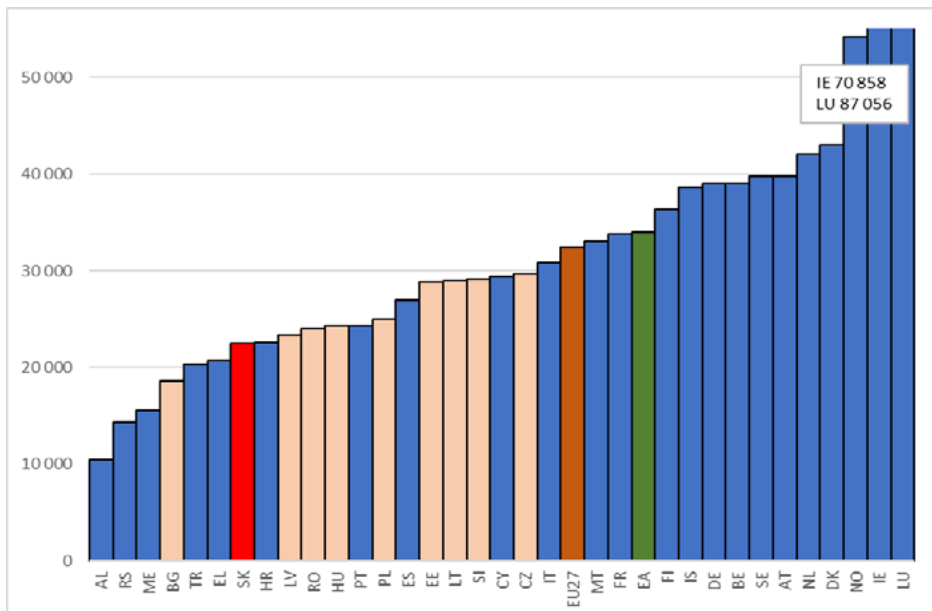

Graf 3: Koncentrácia pracujúcich so základným vzdelaním a bez základného vzdelania do troch krajov: (SR = 100 %)

Poznámka: Metodická zmena v roku 2021, zmena veľkosti populácie BSK v roku 2021.

Prameň: ŠÚ SR VZPS a autorove výpočty.

24 MARCINČIN, Anton – KOCANOVÁ, Eva – KOVÁCS, Ľuboš. Analýza podpory 12 najmenej rozvinutých okresov za roky 2015 – 2020. Bratislava: MIRRI SR, 2021.

Graf 4: Konvergencia Slovenska v porovnaní s inými novými členskými štátmi zaostávajúca: hrubý domáci produkt, PPS na osobu, 2021.

Prameň: Eurostat.

Podľa Karvaša sa regionálna politika presadí vtedy, keď bude jasný dosah jej úpadku / úspechu na výsledky národného hospodárstva. Takto situácia už nastala, keď úpadok regiónov sa začal prejavovať na národnej úrovni pomalšou konvergenciou Slovenska (graf 4). Zatiaľ ju však málokto spája s potrebou povzbudiť hospodársky rast regiónov decentralizáciou rozhodovania o verejných investíciách. Berie sa ako dané, že slovenské hospodárstvo nevyužíva potenciál všetkých svojich regiónov pre rast a generovanie bohatstva a skôr sa začal spochybňovať význam porovnania HDP v parite kúpnej sily (MF SR, 2023). Takýto postoj však nemôže pomôcť naštartovať hospodársky rast Slovenska, čo môže mať (a už aj má) negatívne spoločenské a politické dôsledky.

2.2. Priemyselná politika

Ak je pre správu modernej spoločnosti nevyhnutná decentralizácia rozhodovania, potom rovnako dôležitá je aj existencia priemyselnej politiky ako návodu pre využívanie obmedzených vzácnych zdrojov spoločnosti. Slovensko sa s potrebou vytvorenia priemyselnej politiky využívajúcej miestne hospodársko-spoločenské vzťahy stretlo minimálne počas prípravy

plánu inteligentnej špecializácie RIS3 v roku 2013.²⁵ Význam modernej priemyselnej politiky zvlášť pre malú otvorenú konvergujúcu ekonomiku potvrdila aj štúdia IMF.²⁶

Pritom stúpa význam širokej participácie a partnerstva. Komunity už nechcú byť regulovanými subjektmi, chcú sa podieľať na regulácii, ktorá sa ich dennodenne dotýka. *„Rastie záujem o širšiu spoločenskú aj občiansku dimenziu regulačnej politiky, ktorá presahuje rámec podnikateľskej komunity. Prehľadky ukazujú napr. rast občianskych programov, prepojenie s cieľmi spoločenského blahobytu a nové hodnotenia vplyvu na udržateľnosť. Zvyšuje sa uznanie dôležitosti miestnych alebo nižších úrovní vlády pre efektívne riadenie regulácie, keďže sú často primárnym rozhraním pre MSP a občanov v otázkach regulácie.“*²⁷

*„Kľúčovým prvkom na zvýšenie súdržnosti pre trvalo udržateľný rozvoj je informované rozhodovanie. To si vyžaduje tri komplementárne akcie: (i) zavedenie monitorovacích systémov na zhromažďovanie dôkazov o rôznych účinkoch politik; (ii) rozvoj analytickej kapacity na pochopenie zozbieraných údajov a (iii) vytvorenie mechanizmov na reportovanie parlamentu a verejnosti.“*²⁸

Žiaľ, tieto tri prvky chýbajú – aj keď existuje aspoň formálna snaha o analýzu dosahov regulácií (RIA) ministerstvom hospodárstva, a v súčasnosti neexistujú praktická stratégia ani výkon priemyselnej politiky ani na národnej, ani na regionálnej úrovni. To sa odzrkadľuje na nízkom a neefektívnom využívaní eurofondov určených na kohézne investície (viď závery piatich okrúhlych regionálnych stolov spracovaných v štúdií A. Marcincina²⁹) a na agregátnej úrovni v nízkej participácii samospráv na riadení verejných investícií.

Kým na Slovensku sa predstavitelia regiónov dozvedajú o investíciách centrálnej vlády na svojom území z médií, priemerný podiel samospráv v unitárnych štátoch OECD bol v roku 2016 na verejných investíciách 51 percent a na HDP 1,7 percenta (graf 5). Slovensko bolo medzi štátmi s najnižšou zainteresovanosťou samospráv s 20-percentným podielom na verejných investíciách a 0,7 percentným podielom na HDP.³⁰ Je to do veľkej miery práve kvôli spôsobu využívania eurofondov, lebo tie financujú viac ako polovicu verejných investícií na

---

25 EUROPEAN COMMISSION. Smart Specialisation Platform. [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/homeonline>

26 INTERNATIONAL MONETARY FUND. The Return of the Policy That Shall Not Be Named: Principles of Industrial Policy. [online]. In Working Paper 19/74 2019, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2019/074/001.2019.issue-074-en.xml>

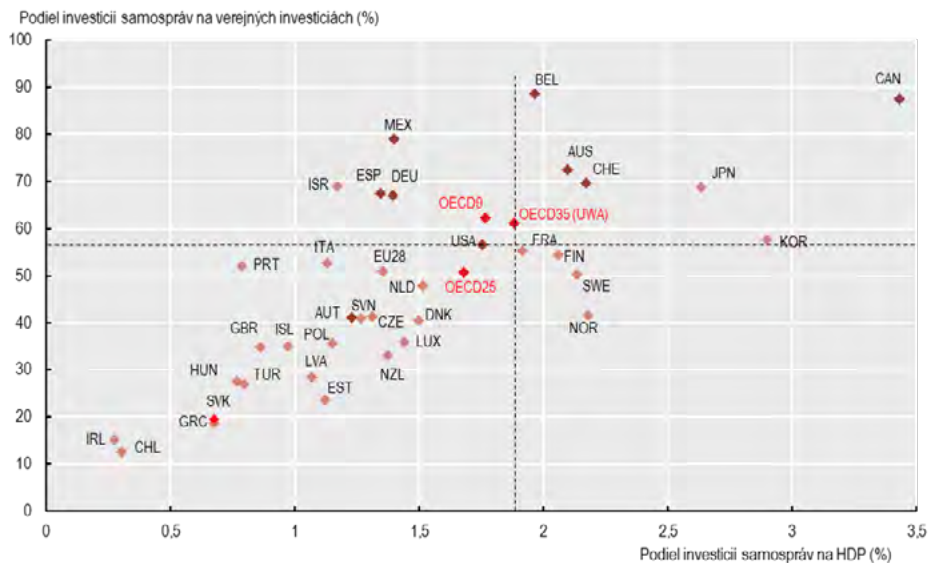
27 OECD. Better Regulation in Europe – Progress and Trends, Key insights from the EU 15 reviews. [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/betterregulationineurope-progressandtrends.htmonline>.

28 OECD. Subnational government investment. In OECD Regions and Cities at a Glance 2018. [online]. Paris: OECD Publishing, 2018, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/reg_cit_glance-2018-45-en/index.html?itemId=/content/component/reg_cit_glance-2018-45-enonline

29 MARCINČIN, Anton. Decentralizácia eurofondov – dôležitý krok pre podporu demokracie na Slovensku. Bratislava: RRT, 2022.

30 OECD, Subnational government investment..., 2018.

Graf 5: Málo štátov OECD s tak centralizovanými verejnými investíciami ako Slovensko: podiel samospráv na verejných investíciách a na HDP

Prameň: OECD (2018).

2.3. Zjednotenie podmienok

Regionálne rozdiely sa na Slovensku merajú na „objektívnych“, tvrdých údajoch zberaných hlavne Štatistickým úradom na rôznych úrovniach, od oblastí NUTS2, krajov a okresov až po obce. Mäkké údaje sú skôr vzácnosťou. Tvrdé údaje o nižšej tvorbe HDP, pridanej hodnote, trhu práce, príjmového rozdelenia a ekonomickej emigrácii však merajú skôr dôsledky nerovného prístupu k verejným službám.

Hodnotenia kvality vládnutia agregované na národnú úroveň meria Svetová banka už od roku 1996. Efektívnosť vlády meria vnímanie kvality verejných služieb, kvality štátnej služby a stupňa jej nezávislosti od politických tlakov a kvality formulovania a implementácie politiky a dôveryhodnosti záväzku vlády k takýmto politikám. Slovensko sa oproti roku 2000 mierne zhoršilo (graf 6) a radilo sa síce pred Rumunsko, Bulharsko, Poľsko, ale aj Taliansko, Grécko a Chorvátsko, ale za všetky ostatné štáty Únie, pričom oproti Česku, Slovinsku, Estónsku a Rakúsku veľmi významne.

Kvalita regulácií zachytáva vnímanie schopnosti vlády formulovať a implementovať správne politiky a nariadenia, ktoré umožňujú a podporujú rozvoj súkromného sektora. Slovensko síce od roku 2000 sa mierne zlepšilo a predbehlo aj susedné Maďarsko (graf 7), zaostáva

31 MARCINČIN, Decentralizácia eurofondov..., 2022.

však napr. za Poľskom, Slovinskom, pobaltskými štátmi, Českom a Rakúskom – väčšinou členských štátov Únie.

Ani efektívnosť vlády, ani kvalita prijímaných regulácií tak nepredstavujú konkurenčnú výhodu Slovenska, potrebnú pre zabezpečenie konvergencie k vyspelým ekonomikám. Súčasťou týchto politik je aj prístup firiem ku kvalitnej infraštruktúre vo všetkých regiónoch.

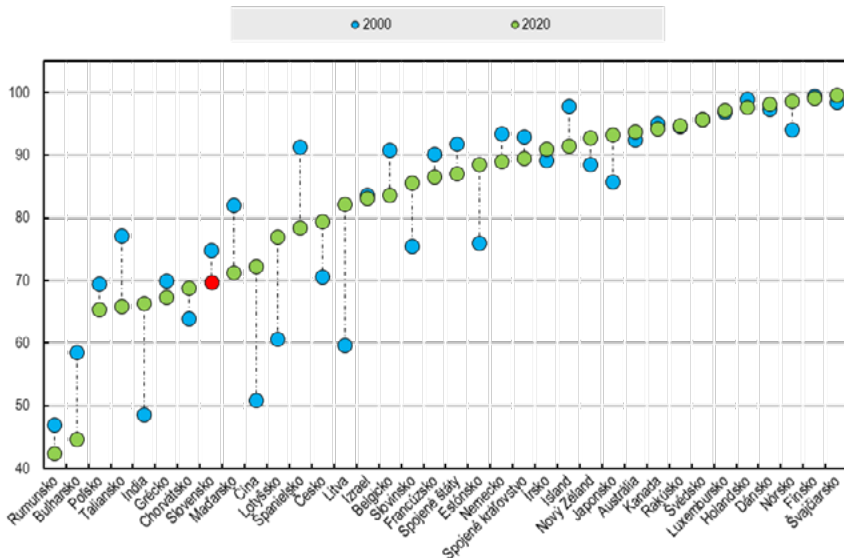
Ak pred sto rokmi Slovensko bolo znevýhodnené chýbajúcou dopravnou infraštruktúrou z východu na západ, dnes je situácia podobná pre viacero regiónov Slovenska. Podľa štúdie IFP: *„Dostupnosť diaľnice alebo rýchlostnej cesty z dlhodobého hľadiska súvisí so znížením miery nezamestnanosti v okrese od 0,9 do 1,6 p. b.“*, lebo *„pre priemysel, obchod a logistiku je kvalitná infraštruktúra dôležitá pre nižšie náklady a dostupnosť na trh. Navyše, s postupným rozvojom just-in-time systému dodávok v priemysle sa zvyšuje význam rýchlej a spoľahlivej dopravy. Vidíme to na príkladoch veľkých investorov v automobilovom alebo elektrotechnickom priemysle (VW, PCA, Kia, Samsung), ktorých dodávatelia sa situujú v ich bezprostrednej blízkosti aj napriek problémom s nedostatkom pracovných síl.“*³² Podľa ďalšej publikácie ministerstva financií: *„Dobudovanie cestnej infraštruktúry je potrebné pre ďalší ekonomický rozvoj slovenskej ekonomiky... Priority výstavby ciest a diaľnic na Slovensku sú premenlivé a konkrétny zoznam nie je verejný.“*³³ V súčasnosti sa diskutuje o prepojení aspoň Košíc a Bratislavy do rokov 2026 – 2030.³⁴

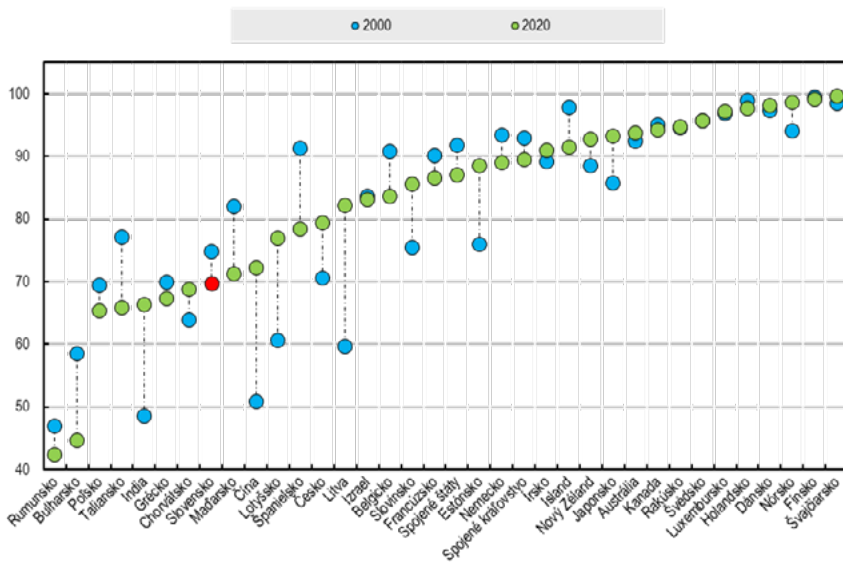
32 HABRMAN, Michal – ŽÚDEL, Branislav. Od Tatier k Dunaju, diaľnice stavajú. [online]. In Komentár 2017/10. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Inštitút finančnej politiky, 2017, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/4947/40/2017_10_Dialnice.pdf

33 MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry. [online]. Bratislava: Ministerstvo financií SR, Útvar hodnoty za peniaze, 2020, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/80/prioritizacia_vlada_20200916.pdf

34 Diaľnica z Bratislavy do Košíc? Nemusi byť hotová ani v roku 2030. [online]. In Pravda, 11. január 2023, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://auto.pravda.sk/doprava/clanok/653002-dialnica-z-bratislavy-do-kosic-nemusi-byt-hotova-ani-v-roku-2030>

Graf 6: Efektívnosť vlády vo väčšine štátov vnímaná lepšie ako na Slovensku: poradie vybraných štátov
 Prameň: Svetová banka, WGI a autor.

Graf 7: Kvalita regulácií na Slovensku napriek zlepšeniu vnímaná zle a nepredstavujúca konkurenčnú výhodu: poradie vybraných štátov
 Prameň: Svetová banka, WGI a autor.

S dostupnosťou infraštruktúry potom súvisia hospodársky rozvoj regiónov a ich príspevok k rastu. Západné Slovensko malo najvyšší, 30 percentný podiel na tvorbe hrubej pridanej hodnoty a bolo nasledované Bratislavským krajom (graf 8). Význam poľnohospodárstva klesol na celom území Slovenska, ale najvýznamnejším, až 38 percentným producentom bolo západné Slovensko nasledované stredným Slovenskom. Rovnako západné Slovensko sa podieľalo najväčším dielom na hrubej pridanej hodnote priemyslu a stavebníctva. V priemysle malo obrovský náskok pred východným aj stredným Slovenskom, v stavebníctve sa mu takmer vyrovnalo stredné Slovensko.

Pritom podiel obyvateľov v aktívnom veku v roku 2021 bol 34 percent na západe, 29 percent na východe, 24 percent na strednom Slovensku a 13 percent v Bratislavskom kraji (ŠÚ SR). Za minulých dvadsať rokov sa zároveň takmer vôbec nezmenil podiel východného Slovenska.

Graf 8: Západné Slovensko s najvyšším podielom na hrubej pridanej hodnote, stagnujúci východ: percentuálne zloženie regionálnej hrubej pridanej hodnoty, vybrané odvetvia
Prameň: Eurostat, výpočty autora.

Záver

Je veľmi málo medzinárodných štatistík, v ktorých by sa Slovensko umiestňovalo aspoň na priemerných pozíciách. Slovensko nevyvíka vo vzdelanosti, investíciách, inováciách atď., vo výsledku neprosperuje tak, ako by si to jeho obyvatelia priali.

B. Schmögnerová (2020) poukázala na určité zakonzervovanie stavu spôsobené dopytom akceptovaného rozvojového modelu: „Výsledky, ktoré SR dosahuje vo vzdelaní, vede, výskume a vývoji, nie sú úplne izolované od existujúceho rozvojového modelu. Hoci

zahraničné spoločnosti majú vyšší dopyt po pracovnej sile s vyššou kvalifikáciou, neplatí to – ako ukázali Drahokoupil a Fabo (2020) vo všeobecnosti: „Zahraničné spoločnosti žiadajú stredne kvalifikovanú pracovnú silu iba v prípade kvalifikovaných remesiel a operátorov. Sú to domáce firmy, ktoré hľadajú zamestnancov s digitálnymi kompetenciami“, uzavierajú.“³⁵

Súčasný rastový model sa zakladá na príleve zahraničných investícií, centralizovanej správe štátu a udržiavaní status quo. Tento model zlyhal a je potrebné ho nahradiť novým modelom, odvodeným od hospodárskeho potenciálu regiónov a ich rozhodovacej a finančnej autonómie. V súlade so závermi Karvašovej publikácie z roku 1933, na to sú však potrebné odbornosť a odvaha.

Nový model by sa mal sústrediť na tieto priority:

- Decentralizovaná správa spoločnosti. To znamená na jednej strane posilnenie kapacít regiónov a na druhej reštrukturalizáciu kompetencií centrálnej vlády smerom k zásadným národným prioritám. Regionálne kapacity sa zlepšia len vtedy, ak finančná decentralizácia po nich vytvorí dopyt. Decentralizácia s jej dôrazom na praktické riadenie vytvorí tlak na zlepšovanie kvality potrebných trhových inštitúcií.
- Priemyselná politika. *„Potreba diverzifikácie ekonomiky si vyžaduje podporiť domáce podniky s inovatívnym profilom, ktoré budú prechádzať zelenou transformáciou a transformáciou na Priemysel 4.0.“³⁶* Slovensko si musí nájsť svoje miesto v globálnej ekonomike vhodnou alokáciou svojich zdrojov.
- Miestne ekonomiky. Na Slovensku vládne absolútna nedôvera vo viacúrovňové riadenie kľúčových aktivít vo vede, výskume, vzdelávaní a zahraničnom obchode. Pritom podľa OECD sú práve mestá (vo všeobecnosti regióny) motormi hospodárskeho rastu. Napriek existujúcemu právnemu základu a kvôli chýbajúcim financiam regióny nemaximalizujú svoje výhodné postavenie v miestnych ekonomikách na generovanie rastu a zamestnanosti.

---

35 SCHMÖGNEROVÁ, Solidárne, ekologické a moderné Slovensko..., s. 3; DRAHOKOUPIL, Jan – FABO, Brian. The limits of foreign-led growth: Demands for skills by foreign and domestic firms. [online]. In Review of International Political Economy, roč. 29, 2020, č. 1, s. 152 – 174, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2020.1802323>

36 INTERNATIONAL MONETARY FUND, The Return of the Policy..., 2019.

IV. Prínos Imricha Karvaša k rozvoju ekonomickej a právnej teórie

IV.1. Prínos Imricha Karvaša k teoreticko-metodologickým základom formovania hospodárskej politiky

Monika Šestáková

Úvod

Cieľom vedeckej state je charakterizovať niektoré základné a dostatočne všeobecné teoreticko-metodologické prístupy, ktoré možno nájsť v dielach prof. Karvaša a pokladáme ich za relevantné aj pre proces formovania hospodárskej politiky v súčasnosti.

Nebudeme sa podrobnejšie zaoberať Karvašovým prínosom k jednotlivým problémovým oblastiam ekonomickej teórie a hospodárskej politiky (ako napr. problematika menového vývoja, teória ekonomických cyklov a pod.), na čo už upozornili iné práce¹, prípadne iné vedecké state v tejto editovanej vedeckej knihe. Pôjde nám o princípy, ktoré majú dostatočne všeobecnú platnosť nielen pre Slovensko, ale aj pre mnohé iné krajiny. Budeme pri tom vychádzať najmä z hlavného Karvašovho diela², no využijeme aj menej známe Karvašove práce, v ktorých podrobnejšie rozvíja niektoré myšlienky, prípadne ich aplikuje v iných historických podmienkach.

1. Význam etiky v hospodárskej vede a praxi

Každá ľudská spoločnosť je organizovaná a riadi sa určitými morálnymi zásadami. Obsahová náplň týchto zásad závisí od doby a vyspelosti spoločnosti³. Cieľom spoločnosti je také usporiadanie, ktoré umožňuje určitý spôsob života jednotlivcov. Podľa názoru prof. Karvaša, záujem celku vždy predchádza záujmom jednotlivca. Každá zmena, ktorú jednotlivec vyvolá, sa odzrkadľuje v spoločnosti a vplýva na spoločnosť. *“Štát určuje voľný akčný priestor pre jednotlivca pod zorným uhlom záujmu celku.”*⁴ Čím vyššia je kultúrna vyspelosť spoločnosti, tým viac možno predpokladať, že jednotlivci sami budú prispôsobovať svoje konanie záujmom celej spoločnosti. Určité donucovacie opatrenia štátu však asi budú vždy nevyhnutné.

---

1 MAKÚCH, Jozef. Dielo profesora Karvaša vo vzťahu k súčasnej ekonomickej situácii. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela a kol. (eds.). Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013 (10. – 11. október 2013). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 10 – 15, BAŽANTOVÁ, Ilona. Dílo Imricha Karvaše „Vliv kartelov na konjunktúru“ a jeho odkaz pro současnost. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela a kol. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013 (10. – 11. október 2013). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 33 – 36.

2 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV, 1999; pôvodne vyšlo v r. 1947.

3 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy..., s. 13 n.

4 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy..., s. 13 n.

Etické kritériá platia plne aj pre štát a jeho hospodársku politiku, v ktorej má presadzovať objektívne, celospoločenské ciele. Štátni zamestnanci, ktorí prakticky realizujú hospodársku politiku, musia mať dostatočné mravné a odborné kvality a mali by byť hospodársky nezávislí. Nemali by napr. mať nijaké iné úväzky, nijaký osobný vzťah k podnikom alebo k iným hospodárskym útvarom.

S etickými nárokmi Karvaš organicky spája aj *sociálnu funkciu štátu*. Moderný štát má zabezpečiť nielen politickú slobodu a rovnosť, ale aj hospodársku a sociálnu slobodu a rovnosť. Musí zabezpečiť, aby nedochádzalo k zneužívaniu hospodársky slabších, prípadne ich vylučovaniu z možností sociálneho a hospodárskeho rozvoja.

Podstatu Karvašovho etického prístupu azda najvhodnejšie vyjadruje často citovaná myšlienka: *“Hodnota jednotlivca z hľadiska spoločnosti je určená mierou, v akej prispieva nie k vlastnému, ale k všeobecnému blahobytu celku.”*⁵ Výchovou treba pôsobiť na to, aby členovia spoločnosti hlbšie chápali túto zásadu.

Skôr než prejedem v podstate politickej otázke, kto má definovať celospoločenské, objektívne ciele, zmieňme sa ešte stručne o jednom kritériu hodnotenia hospodárskej politiky štátu. Aj štát v Karvašovom ponímaní je hospodáriacim subjektom a mal by hospodáriť racionálne. To znamená, že by mal určiť priority hospodársko-politických cieľov a snažiť sa ich dosiahnuť pri minimalizácii nákladov. Táto zásada sa síce vo vyspelých krajinách teoreticky uznáva, no jej praktická realizácia naráža na mnohé bariéry tak z hľadiska dostupnosti potrebných informácií, ako aj (a možno ešte viac) z hľadiska politických a parciálnych záujmov.

2. Kto má definovať celospoločenské ciele

Obsah a forma definovania celospoločenských cieľov závisia od času, v ktorom sa formulujú, a od typu ekonomického systému.

V čase, keď Karvaš písal svoje práce, existovali paralelne rozličné typy ekonomických systémov. V určitom zmysle Karvaš vlastne predstihol teoretikov tzv. komparatívnej analýzy ekonomických systémov, ktorí sa stali veľmi populárnymi najmä v 60-tych – 70-tych rokoch minulého storočia. Koexistujúce ekonomické systémy neboli pre Karvaša hypotetickými konštrukciami, ale realitou, ktorú poznal z vlastnej skúsenosti.

V spektre možných ekonomických systémov boli extrémny kolektivismus s centrálnym plánovaním a absenciou súkromno-podnikateľskej iniciatívy na jednej hranici a čistý individualizmus, založený na súkromnom vlastníctve a voľnej konkurencii, na druhej strane spektra.

Karvaš sám sa explicitne nevyjadruje, ktorý typ ekonomického systému je optimálny z hľadiska blahobytu celku. Upozorňuje na mnohé nedostatky centrálne plánovanej

---

⁵ KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. 18.

ekonomiky (kolektivismus),⁶ ale aj na nereálnosť snáh dosiahnuť v súčasných podmienkach individualistický systém s úplne voľnou konkurenciou a minimálnou funkciou štátu.

Z celkového Karvašovho diela však možno súdiť, že za prirodzený ekonomický systém pokladal individualistický systém založený na súkromnom vlastníctve a mechanizme konkurencie. No táto konkurencia už nie je klasickou voľnou konkurenciou. Vývoj ekonomiky prirodzene viedol ku koncentrácii v podnikovej sfére a k uplatneniu tendencií k monopolnej moci⁷. Pre moderný individualistický systém je charakteristický vysoký stupeň štátneho intervencionizmu, ktorý však podľa Karvaša nemožno pokladať za postupný prechod ku kolektivistickému systému.

Štát v individualistickom systéme má predovšetkým zabezpečovať plnenie tých celospoločenských cieľov, ktoré nedokážu alebo nemajú záujem plniť súkromné subjekty. Nároky na takéto ciele sa zvyšujú s rozvojom ekonomiky i zmenami v prírodnom prostredí. Plnenie týchto cieľov si niekedy vyžaduje aj zakladanie štátom vlastnených podnikov.⁸

Štát môže zasahovať do trhového mechanizmu aj regulovaním cien. Karvašovo chápanie štátom regulovanej ceny⁹ môže byť v mnohom aktuálne aj pre súčasnosť. V trhovom hospodárstve by štátne regulovanie cien malo byť využívané výnimočne, v mimoriadnych situáciách. Štátom určená cena sa môže priblížiť k objektívne určiteľným výrobným nákladom, no nemusí to tak byť. Odchýlky vyplývajú jednak z toho, že tovar nie je ľubovoľne reprodukovateľný (strana ponuky), a jednak z rozdielnych dôchodkových pomerov na strane dopytu.

Ak sa štátna regulácia cien uskutočňuje v stave núdze, iba pre niektoré tovary a služby a má zabrániť ďalším poruchám v hospodárstve, pričom v ostatných oblastiach sa ponecháva regulačné pôsobenie ponuky a dopytu, regulovaná cena vykonáva vo vzťahu k ponuke a dopytu, k výrobe a spotrebe, tú istú funkciu ako voľná cena. Pri určovaní regulovanej ceny je však nevyhnutné prihliadať na tieto funkčné závislosti.

Potreba štátnych zásahov do značnej miery súvisí s plnením sociálnej funkcie štátu a zmiernením príliš citel'ných sociálnych rozdielov. Sociálne orientovaný štát sa napr. môže riadiť zásadou, že najprv musia byť uspokojené nevyhnutné životné potreby všetkých občanov a až potom sa má myslieť na uspokojenie luxusných potrieb.¹⁰ V tomto smere pôsobí

---

6 BAČIŠIN, Vladimír – LENNEROVÁ, Ivana. I. Karvaš porovnal kolektivismus a individualizmus. [online]. In Finančné noviny, 23. 1. 2023, s. 1 – 2, [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: <https://financnenoviny.com/i-karvas-porovnal-kolektivismus-a-individualizmus>

7 Týmito otázkami sa Karvaš zaoberal najmä vo svojich prácach o karteloch. Pozri najmä: KARVAŠ, Imrich. Vliv kartelov na konjunktúru. Bratislava: Knižovňa Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1932.

8 Karvaš, Imrich. Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku. In Hospodárske rozhľady, roč. 5, 1930, č. 4, s. 148 – 168.

9 KARVAŠ, Zákklady hospodárskej vedy, s. 284 n.

10 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia..., s. 148 – 168.

napr. zdanenie luxusných predmetov a služieb. No názory rozličných sociálnych skupín na túto otázku môžu byť rozdielne.

V politickej rovine individualistickému hospodárskemu systému zodpovedá demokratický systém. V parlamentnej demokracii sa orgány, ktoré majú definovať celospoločenské ciele a zabezpečiť ich plnenie, vytvárajú na základe volieb. Môže sa stať, že politická garnitúra, ktorá je v danej chvíli pri moci, presadzuje ciele iba časti občanov a ostatní občania s tým nesúhlasia. Túto možnosť Karvaš pripúšťa ako problém, ktorý by sa mal vyriešiť demokratickým systémom tak, aby nedošlo k vyostreniu sociálnych konfliktov. No podľa jeho názoru celková vízia dlhodobých cieľov je rovnaká pre celú spoločnosť a rozdielne názory sa prejavujú v tom, akými metódami sa majú tieto ciele dosiahnuť.

Striedanie politických strán, ktoré sa po voľbách dostávajú k moci, však môže vyvolať *neželanú diskontinuitu v hospodárskej politike*. Nastáva to vtedy, ak sa zmení obsadenie miest štátnych zamestnancov, ktorí fakticky vykonávali hospodársku politiku a majú v tejto oblasti značné skúsenosti, a dosadia sa tam ľudia bez potrebných skúseností. Aj na túto možnosť Karvaš upozorňoval.

Problémom tiež je, ak sa zruší izolovane niektoré opatrenie predchádzajúcej hospodárskej politiky a nepremyslia sa dostatočne jeho systémové väzby na celú ekonomiku. O týchto otázkach sa podrobnejšie zmienime v súvislosti s Karvašovým chápaním úlohy času v hospodárskej vede.

3. Úloha priestoru a času v hospodárskej vede

Dôležitú úlohu v Karvašových prácach zohráva myšlienka, že všetky hospodárske procesy sa uskutočňujú v priestore a čase. Na prvý pohľad sa to zdá samozrejmé. Pokiaľ ide o priestor, je však Karvašovo chápanie trochu odlišné od bežných názorov regionalistov, ku ktorým býva často zaraďovaný. Karvašovi nejde iba o zohľadnenie lokálnych špecifik určitého regiónu pri formovaní centralizovanej hospodárskej politiky. Priestor chápe v kontexte s celkovým historickým vývojom – na jednej strane ako výsledok minulých rozhodnutí, ktoré boli navzájom systémovo prepojené (možno aj z hľadiska iných objektívnych cieľov), a na druhej strane tak, že ak sa zmeny v danom priestore uskutočnia, majú dlhodobé väzby a vyžadujú si často aj systémové opatrenia v širšom priestore. Ako praktický príklad možno uviesť regionálnu ekonomickú politiku vo vyspelých štátoch. Ak sa aj zvolí systém opatrení na lepšie využitie lokálneho potenciálu určitého regiónu a zvýšenie životnej úrovne jeho občanov, nebude to účinné, ak to nie je v súlade s celkovým systémom hospodárskej politiky celej krajiny a víziou jej rozvoja.

Karvaš chápe *priestor v organickej súvislosti s časom* a práve otázkam času v ekonomickej teórii venuje veľa pozornosti. V tejto súvislosti zohráva významnú úlohu jeho menej známa

kniha „Problematika času v hospodárskej teórii“¹¹ z roku 1937. Táto práca svojím obsahom prekračuje problematiku formovania hospodárskej politiky a dotýka sa viacerých kľúčových oblastí ekonomickej teórie, ako je napr. problematika statiky a dynamiky, ekonomickej rovnováhy, existencie zákonov v ekonomickej vede a pod. V zásade tu Karvaš diskutuje s kľúčovými postavami vo svetovej ekonomickej vede a vyjadruje svoj názor na tieto otázky.¹²

Pokiaľ ide o chápanie času v kontexte formovania hospodárskej politiky, v Karvašovom diele je kľúčový *systémový pohľad na hospodársku politiku*. Ak chceme zmeniť určitý jav v ekonomike, ktorý pokladáme za negatívny, musíme skúmať, prečo vznikol, aké bolo jeho prepojenie na predchádzajúci vývoj (ekonomický, inštitucionálny, politický a pod.) a aké systémové prepojenia by si teraz i v budúcnosti vyžadovalo opatrenie, ktorým chceme zmeniť tento jav. Treba pritom prihliadať na budúce účinky tohto opatrenia, jeho systémové prepojenia a, samozrejme, aj na to, ako budeme financovať tento komplex zmien. Ak zmeníme len jednu stránku alebo proces izolovane, bez prihliadania na systémové súvislosti, nastáva chaos. Táto zásada je aktuálna pre všetky krajiny a obdobia, pričom čím zložitejší je ekonomický systém, tým významnejšie je prihliadať na systémové súvislosti hospodárskej politiky.

4. Bol I. Karvaš stúpencom J. M. Keynesa?

V súvislosti s makroekonomickou politikou sa niekedy vyskytuje názor, že Karvaš bol stúpencom Keynesovho prístupu v zmysle zdôrazňovania významu aktívnej politiky štátu pri ovplyvňovaní makroekonomickej rovnováhy. Samozrejme, obaja zdôrazňovali úlohu štátu v ekonomike a chceli prispieť aj k riešeniu sociálnych problémov a mnohých iných problémov ekonomík, ktoré vystupovali do popredia ešte pred 2. svetovou vojnou.

Je taktiež fakt, že Karvaš písal svoje kľúčové teoretické práce v čase, keď už bola publikovaná Keynesova známa práca *The General Theory of Employment, Interest and Money*.¹³ Už v knihe o problematike času v hospodárskej vede Karvaš túto Keynesovu prácu cituje.¹⁴ Prof. Karvaš aj vo svojej najdôležitejšej knihe na mnohých miestach cituje J. M. Keynesa, no väčšinou ide o teóriu peňazí, chápanie kúpnej sily peňažnej jednotky, Keynesov návrh na Medzinárodnú klíringovú úniu a pod. Vo vzťahu ku Keynesovej Všeobecnej teórii a hospodársko-politickým návrhom z nej vyplývajúcim však nevymedzuje explicitne svoj postoj. Základný rozdiel medzi oboma prístupmi je zrejme v tom, že Keynesova teória je statická a Karvašova teória

---

11 KARVAŠ, Imrich. Problematika času v hospodárskej teórii. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova, 1937.

12 Zaujímavý pohľad na uvedenú Karvašovu prácu prináša MARKUŠ, Jozef. Úvahy o významných ekonómoch. [online]. In Finančné noviny, 18. 2. 2021, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://financnenoviny.com/jjozef-markus-uvahy-o-vyznamnyxh-ekonomoch>

13 KEYNES, John Maynard. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Palgrave Macmillan, 1936.

14 KARVAŠ, Problematika času v hospodárskej teórii..., s. 65.

je výslovné dynamická. Tu sa však treba podrobnejšie zmeniť o tom, ako prof. Karvaš chápe statiku a dynamiku.

Karvaš nesúhlasí s rozšíreným názorom, že tzv. prirodzený alebo rovnovážny stav v ekonomike je iba fikciou, myšlienkovou konštrukciou, ktorá sa v praxi nikdy nedosiahne. Podľa jeho názoru je to skutočný stav, ktorý sa pri veľkej dynamike hospodárskeho života vyskytuje len zriedkavo a trvá iba veľmi krátko.¹⁵ Každé porušenie rovnováhy má za následok ďalšie zmeny (v dôsledku prepojení medzi rozličnými stránkami hospodárskeho systému) a prostredníctvom týchto zmien sa obnovuje tendencia k rovnováhe. Keynes – podobne ako mnohí iní teoretici pred ním a aj po ňom – vychádzal z predpokladu *ceteris paribus* o ostatných stránkach ekonomického systému.

Pre Karvaša je takýto prístup pri rozhodovaní v hospodárskej politike neprijateľný. Nevyhnutnou požiadavkou je brať do úvahy dynamiku zmien.

Kľúčovou úlohou štátu v keynesovskom poňatí je ovplyvňovať agregátny dopyt a takýmto spôsobom znižovať nezamestnanosť. V Karvašovej teórii nemožno hovoriť o oddelení regulovania dopytu od regulovania ponuky, opatrenia štátu v oboch smeroch navzájom súviseli a v dynamike hospodárskych procesov mali prispieť k obnoveniu rovnováhy.

Napriek rozdielnemu pohľadu na spôsob formovania makroekonomickej rovnováhy názory oboch autorov v oblasti teórie peňazí, menových kurzov a medzinárodného finančného systému si boli viac blízke. Keynes zrejme podceňoval inflačné účinky štátnych opatrení na zvýšenie agregátneho dopytu, Karvaš v aktívnej politike proti takýmto opatreniam intenzívne vystupoval.

5. V niektorých oblastiach ekonomickej vedy prof. Karvaš predstihol svoju dobu

Z celého Karvašovho teoretického diela je zrejmé, že držal krok so svetovým vývojom ekonomickej vedy, citoval kľúčových autorov a v diskusii s nimi pridával vlastné hodnotenia a pohľady. Navyše, Karvaš dokázal efektívne aplikovať teoretické poznatky v praktickej hospodárskej politike a účinnosť v tom čase navrhovaných a v praxi preverených opatrení sa potvrdzuje aj v ďalšom hospodárskom vývoji. Na mnohé takéto trvale aktuálne návrhy, najmä v menovej politike, upozorňujú J. Makúch a E. Zimková.¹⁶ Až po súčasnosť je platné Karvašovo vtedajšie tvrdenie týkajúce sa požiadavky účelnej a hospodárskym potrebám zodpovedajúcej mzdovej politiky, úspornej a produktívne orientovanej štátnej finančnej politiky.

Karvašovo dielo nám, samozrejme, nemôže poskytnúť konkrétny návrh, ako riešiť súčasnú energetickú krízu a ako najúčinnnejšie bojovať so súčasnou infláciou. Bolo by zaujímavé

---

¹⁵ KARVAŠ, Problematika času v hospodárskej teórii..., s. 61 n.

¹⁶ MAKÚCH, Dielo profesora Karvaša..., s. 10 – 15; ZIMKOVÁ, Emília. Univerzitný profesor Imrich Karvaš. In Biatec, ročník 21, 2013, č. 3, s. 30 – 31.

sledovať, ako by reagoval na tieto problémy, keby dnes žil. Vojna na Ukrajine je neočakávaným šokom a nevieme ešte predvídať jej ďalekosiahle dôsledky, no Karvašova charakteristika „vojnovéj ekonomiky“ zatiaľ našťastie nie je relevantná pre krajiny, ktoré nie sú priamo zapojené do vojnového konfliktu. Požiadavka na niektoré nové regulačné opatrenia štátu, spojené s touto vojnou, môže viesť k prehĺbeniu deficitov štátneho rozpočtu, zvýšeniu inflácie a pod. A opäť sa môže potvrdiť aktuálnosť niektorých Karvašových myšlienok.

To, že Karvaš v niektorých otázkach predstihol svoju dobu, súvisí s jeho schopnosťou „*vidieť veci v ich mozgnej alebo očakávanej dynamike a perspektíve, v ich zákonitej logike a pohybe*“.¹⁷ To zrejme platí aj o Karvašovom predvídaní medzinárodnej ekonomickej integrácie.

Karvaš uvádza: „*Vývoj v 20. storočí vykazuje určité znaky, z ktorých možno usudzovať, že treba počítať so vznikom nadnárodných štátnych útvarov. Tieto útvary nemajú za základ národnú bytnosť sociálnej skupiny, ale zoskupovanie, vyznačujúce sa snahou po väčších hospodárskych celkoch.*“¹⁸ Zdôrazňuje však, že tieto útvary majú vznikať z iniciatívy národných celkov, a nie mocenských záujmov veľkých štátov.

Úvahy o formovaní nadnárodných celkov však prinášajú do problematiky formovania hospodárskej politiky ďalšie otázky. Kto má definovať objektívne ciele celého zoskupenia? Vývoj inštitúcií ekonomickej únie zrejme prináša množstvo nástrojov, pravidiel a aj inštitúcií, ktoré umožňujú demokratickým systémom zladať národnoštátne záujmy s víziou objektívnych cieľov celého spoločenstva. Prof. Karvaš by pravdepodobne aj v tomto kontexte aplikoval svoju teóriu priestoru a času v hospodárskom vývoji. Niet pochýb o tom, že európska integrácia sa vyvíjala v priestore i v čase (v kvalitatívnom i v kvantitatívnom zmysle) a mnohé problémy sa priebežne riešili. No nové externé šoky, ktoré sú spoločné pre celé zoskupenie, opäť nastoľujú otázku dať do súladu národno-štátne záujmy, ktoré sú podmienené špecifickými podmienkami v príslušných štátoch, a dať ich do súladu s objektívnymi cieľmi celého zoskupenia a Európy vôbec. V tejto súvislosti nám opäť príde na um otázka, ktorou sa Karvaš zaoberal ešte vo svojich starších prácach o prekonávaní hospodárskeho zaostávania Slovenska.¹⁹ Ide o to, či víziu rozvoja určitého regiónu, ale aj národno-štátneho celku možno formovať iba na základe porovnania s vyspelejšími krajinami a napodobniť ich prístup.

Prof. Karvaš sa staval proti mechanickému kopirovaniu postupov uplatnených v iných štátoch. Každý štát má svoje špecifiká, svoju odvetvovú štruktúru, rozdielny stupeň závislosti od dovážaných zdrojov a v neposlednom rade aj kultúrne tradície a to všetko môže spôsobiť, že opatrenia, ktoré sa osvedčili v iných štátoch, nemusia byť účinné v iných podmienkach. A opäť tu nestačí prihliadať iba na niektoré vybrané špecifiká, taktiež musí sa brať do úvahy aj systémové prepojenie týchto špecifických javov v rámci jednotlivých ekonomík a dnes už

---

17 MAKÚCH, Dielo profesora Karvaša..., s. 14.

18 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy, s. XIV.

19 KARVAŠ, Imrich. Sjednocení výrobních podmínek..., 1933.

pravdepodobne – v rámci globalizácie – aj v medzinárodných súvislostiach. Karvašov dôraz na význam priestoru a času je trvale aktuálny a vystupuje často v nových súvislostiach.

6. Karvašov prístup k využívaniu štatistických dát v hospodárskej vede a praxi

Všetky rozhodnutia v hospodárskej politike štátu, ale aj regionálnych útvarov, firiem a pod. sa musia opierať o objektívne štatistické údaje. Karvaš si to veľmi dobre uvedomoval. S dynamickým rozvojom ekonomík a aj celej ľudskej spoločnosti sa nároky na rozsah, hĺbku a zameranie štatistiky zvyšujú. Rozvoj digitalizácie a prechod k Industry 4.0 poskytujú nebyvalé možnosti zrýchlenia a zefektívnenia práce s obrovskými množstvami dát – v rozsahu, ktorý si v Karvašovom čase ľudia nevedeli ani predstaviť. No napriek tomu možno v Karvašovej práci so štatistickými údajmi nájsť poučenie aj pre súčasnosť.

Ako seriózny vedec a aj ekonóm, ktorý chcel prispievať (a aj prispel) k riešeniu hospodárskopolitických problémov, opieral svoje závery o množstvo štatistických údajov. Často upozorňoval na nedostupnosť potrebných štatistických údajov a až prekvapujúco dokázal „vydolovať“ štatistické údaje tam, kde by to nikto nečakal. Štatistické údaje, s ktorými pracoval, nebral automaticky ako objektívny fakt, ale zamýšľal sa nad ich poznávacou hodnotou, čo sa skrýva za pozadím publikovaných čísel a prečo sú také, aké sú. Ukážkovým príkladom Karvašovho chápania práce so štatistickými údajmi je jeho kniha „Hospodárska štatistika Slovenska“ ešte z roku 1928.²⁰

V súčasných podmienkach obrovského zvýšenia možností získavania a spracúvania štatistických dát sa môže zdať, že nemá zmysel hovoriť o problémoch nedostupnosti štatistických údajov, s ktorými sa Karvaš často stretával. No aj v podmienkach informačnej revolúcie a big data systémov zohráva ľudský faktor významnú úlohu pri zadávaní informácií do systému, výbere relevantných informácií pre konkrétne rozhodnutie a ich praktickom využití. Možnosť subjektívnej manipulácie s dátami nie je vôbec vylúčená a možno sa objavujú nové oblasti, kde k nej môže dôjsť. Aktivita človeka v tejto oblasti je ovplyvnená nielen jeho znalosťami, schopnosťami a dostupnou technikou, ale aj jeho motiváciou, sledovaním vlastných a niekedy skupinových záujmov. Tu sa opäť dostávame k problematike etického prístupu, ktorý Karvaš tak zdôrazňoval. Niekedy sa to prejavuje aj v nechote poskytnúť určité informácie alebo v zastieraní niektorých väzieb na poskytnuté informácie.

V Karvašovom profesionálnom vývoji, najmä počas jeho funkcie ako guvernéra SNB, vznikali osobitné problémy pri zabezpečení objektívnosti štatistických údajov v menovej oblasti a medzinárodnom obchode. Niekedy bolo nutné používať štatistiky vyjadrené aj v nemeckých markách, aj v slovenských korunách, niekedy došlo aj k zámernému manipulovaniu so štatistickými údajmi v národnom záujme. To bolo v situácii vojny, keď bolo nevyhnutné čeliť mocenským záujmom Nemecka aj v oblasti poskytovania štatistických údajov. No

---

20 KARVAŠ, Imrich. Hospodárska štatistika Slovenska. Bratislava: Obchodná a priemyselná komora, 1928.

manipulácia so štatistickými údajmi v medzinárodných ekonomických vzťahoch – na medzištátnej i firemnej úrovni²¹ – je možná aj v súčasných, politicky odlišných podmienkach.

Aj keď je možné, že umelá inteligencia človeka postupne nahradí v získavaní a určovaní relevantnosti štatistických údajov, stále bude čo zdokonaľovať (a kontrolovať) pri získavaní informácií nielen od decentralizovaných subjektov, ale aj od orgánov štátnej správy.

Záver

Karvašovo dielo je nesmierne myšlienkovito bohaté a inšpiratívne tak z hľadiska rozvoja ekonomickej teórie, ako aj z hľadiska potrieb hospodárskej praxe. To všetko ešte zdôrazňuje jeho humanistický obsah. Jeho práce síce vznikali v konkrétnych historických podmienkach, no mnohé závery a prístupy sú aktuálne aj dnes.

Z hľadiska aktuálnosti teoreticko-metodologického odkazu Karvašovho diela je azda najdôležitejší jeho dôraz na etický princíp v hospodárskej praxi. Vo vývoji našej spoločnosti a ekonomiky za posledné desaťročia možno nájsť veľa príkladov toho, ako práve porušovanie etických princípov viedlo k mnohým problémom.

Z hľadiska témy našej vedeckej state jedným zo základných poučení, ktoré je súčasťou Karvašovho odkazu, je chápanie vzťahu ekonomickej vedy a hospodárskej politiky. Jeho vedecké závery sú do značnej miery motivované praktickými problémami.²² To sa azda najviac prejavilo v teórii peňazí a menovej politiky. Prof. Karvaš si zároveň uvedomoval, že účinnosť politiky regulovanej meny v jednom štáte si vyžaduje aj koordináciu s menovou politikou iných štátov.

Kľúčovú úlohu v Karvašovej teórii zohráva jeho chápanie priestoru a času. Všetky hospodárske procesy sa odohrávajú v priestore a čase. Priestor znamená nielen rešpektovanie a efektívne využitie lokálnych podmienok v určitom regióne, krajine a pod., ale aj pochopenie historickej podmienenosti javov a ich väzieb nielen na predchádzajúci systém ale zároveň aj prihliadanie na možnosti začlenenia príslušnej lokality do širšieho priestoru (celku) a jeho očakávanej dynamiky.

Priestor a čas vlastne logicky súvisia. Hospodárskopolitické opatrenia v určitej krajine musia

---

21 Často si vôbec neuvedomujeme, že metódy manipulovania s cenami, účtovnými údajmi a poistenie sa proti riziku zmien menových kurzov, ktoré bežne používajú súčasné nadnárodné korporácie (najmä v súvislosti s prevodom zisku do krajín s najvýhodnejšou daňovou legislatívou), sú v mnohom podobné praktikám, ktoré počas vojny využívali nemecké koncerny vo vzťahu k ekonomikám závislých štátov. Samozrejme, ide o veľmi odlišné politické podmienky a na druhej strane o oveľa sofistikovanejšie formy niektorých pôvodných praktík.

O týchto praktikách nemeckých koncernov veľa vedel prof. Karvaš. V slovenskej literatúre sa týmito otázkami zaoberala A. Hornová. Pozri: HORNOVÁ, Adela. Príspevok k charakteristike ekonomiky tzv. Slovenského štátu. In *Ekonomický časopis*, ročník 2, 1954, č. 2, s. 377 – 384.

22 Pozri napr.: HLAVATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš – ekonóm, vedec, politik a pedagóg. In *Biatec*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 13 – 16.

nielen prihliadať na konkrétne podmienky a ich historickú podmienenosť, tiež musia brať do úvahy aj systémové prepojenia na ostatné stránky ekonomiky a ich predpokladanú dynamiku. Dôležité je brať do úvahy čas, obdobie, počas ktorého bude toto opatrenie pôsobiť, odhadnúť, aké zmeny v budúcnosti asi nastanú v ostatných podmienkach v ekonomike, a, samozrejme, zabezpečiť aj financovanie príslušných opatrení.

Práve *dôraz na systémové väzby hospodárskopolitických opatrení* je podľa nášho názoru hlavným poučením z Karvašovho diela, pokiaľ ide o formovanie hospodárskej politiky. Ak sa prijmu len čiastkové, izolované opatrenia, bez prihliadania na systémové súvislosti, vyvoláva to chaos a problémy sa často prehlbujú.

V poslednej časti príspevku sme sa zamerali na prácu prof. Karvaša so štatistickými údajmi. Aj v tejto oblasti možno nájsť určité poučenie tak pre ekonomickú teóriu, ako aj pre hospodársku politiku. Aj v tejto stránke jeho odkazu možno nájsť nielen dôkaz vedeckej serióznosti autora, ale aj poučenie, že štatistické údaje nemožno len mechanicky preberať ako objektívny fakt, že sa treba zamyslieť aj nad tým, čo sa skrýva za údajmi, od čoho sa pri ich zadávaní abstrahovalo, aká je ich skutočná vypovedacia hodnota a napokon či nedošlo k ich zámernému skresleniu. Aj v podmienkach informačnej revolúcie a obrovskom pokroku v technike získavania a spracúvania dát zohrávajú významnú úlohu ľudský faktor, nielen jeho znalosti a schopnosti, ale aj motivácia, ktorá môže viesť aj k zámernej manipulácii so štatistickými údajmi.

IV.2. Karvašův přínos do diskuse o trhu a kartelizaci na začátku 30. let 20. století

Ilona Bažantová

Úvod

O životě a díle národohospodáře, politika a právníka prof. JUDr. Imricha Karvaše se po změně režimu po roce 1989 publikovaly různé články či studie, např. v centrálně-bankovním časopise *Biatic* a *Historickém časopise*,¹ v konferenčních sbornících a encyklopediích², tiskem vyšly i Karvašovy Paměti a životopisné vzpomínky jeho syna Milana Karvaše.³ Cílem této kapitoly je analyzovat názory Imricha Karvaše na trh a jeho proměny v kontextu první třetiny 20. století. Studie zaměřená na Karvašův pohled na trh a kartely, kromě dvou příspěvků autorky⁴, rozebírány nebyly. Kromě analýzy Karvašových názorů na danou problematiku je cílem upozornit na odlišný právní a národohospodářský přístup k hospodářské soutěži a ke kartelům, který je dominantní pro celou kontinentální Evropu od konce 19. století až do 50. let 20. století. Kartely a soukromé monopoly, stejně jako celý sektor státních monopolů, byly totiž legální strukturou národního hospodářství, ve 30. letech 20. století ve střední Evropě dokonce politiky preferovanou tržní strukturou. Při naší historicko-ekonomické analýze musíme vzít v úvahu, že Imrich Karvaš byl při výkladu tržní struktury pozitivně metodologicky ovlivněný prof. JUDr. Karlem Englišem (1880 – 1961). Používal stejně jako on teleologickou metodu, kdy při popisu národního hospodářství nejprve rozčlenil hospodářský systém na individualistický a kolektivistický systém a při analýze chování subjektů bylo jeho základem

---

1 Např.: TKÁČ, Marián. Imrich Karvaš. In *Biatic*, roč. 13, 2005, č. 4, s. 24 – 28. Dále: ZIMKOVÁ Emília. Univerzitný profesor Imrich Karvaš. In *Biatic*, ročník 21, 2013, č. 3, s. 30 – 31. Taktéž: VAŠŠ, Martin. Národohospodári Imrich Karvaš – Peter Zaťko a slovenská otázka v tridsiatych rokoch 20. storočia. In *Historický časopis*, ročník 60, 2012, č. 1, s. 99 – 114.

2 Např.: TOMKOVÁ, Zuzana. Prof. Imrich Karvaš – jedna z najvýznamnejších osobností slovenských národohospodárskych dejín. [online]. In ANDRAŠKO, Jozef – HAMULÁK, Juraj – KAHOUNOVÁ, Michaela (eds.). *Bratislavské právnické fórum 2018. Vznik Československa v roku 1918 a osobnosti právnej vedy. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018, s. 35 – 54, [cit. 2023-04-05]. Dostupné na https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcia_3.pdf. Taktéž: BAŽANTOVÁ, Ilona. Imrich Karvaš. In SKŘEJPKOVÁ, Petra (ed). *Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918 – 1938)*. Praha: Linde, 2009, s. 605 – 607. Dále viz: HORVÁTH, Julius. *A History of Slovak Economic Thought*. London: Routledge, 2021.*

3 KARVAŠ, Milan. *Můj otec Imrich Karvaš. Život a dílo národohospodára, který dosiahol na vrchol i celkom na dno*. Budmerice: vydavateľstvo Rak, 2001.

4 BAŽANTOVÁ, Ilona. *Dílo Imricha Karvaše „Vliv kartelov na konjunktúru“ a jeho odkaz pro současnost*. [online]. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela a kol. (eds.). *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013 (10. – 11. október 2013)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 33 – 36, [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcia_3.pdf. Dále: BAŽANTOVÁ, Ilona a kol. *Teoretická východiska ochrany hospodářské soutěže v českých zemích. Právně-historický a ekonomický pohled*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 49 – 51.

hledisko účelnosti. Za základní trhy považoval (stejně jako Karel Engliš) trh statků, trh práce, trh kapitálu a devizový trh a subjekty, které se na daných trzích účelově rozhodují.

Bližší budeme analyzovat Karvašovu studii *Všeobecně o vzniku kartelů* z roku 1931, studii *Prvky kolektivistického hospodářství v individualistickém hospodářském poriadku* z roku 1930, studii *Kartely a veřejný zájem a dílo Vliv kartelů na konjunkturu* z roku 1932. Karvašovy teoretické názory souhrnně vyšly roce 1947 v obsáhlé, skoro 700-stránkové dvoudílné knize *Základy hospodářské vědy*, která měla sloužit jako vysokoškolská učebnice. Zde se taktéž věnuje tržním strukturám včetně kartelů. Ty jsou stručně uvedeny v subkapitole Formy podniků a podnikatelské sdružení.

2. Dobový pohled na vznik kartelů a Karvašův výklad

Ještě než se začneme blíže věnovat Karvašovým názorům na trh a jeho strukturu, musíme se stručně soustředit na středoevropský historicko-právní kontext existence kartelů,⁵ protože bez toho by náš pohled na existenci kartelů a jejich začlenění do tržních struktur byl ovlivněn naším současným důrazem na nelegálnost a absolutní neplatnost kartelových úmluv a Karvašovy meziválečné úvahy o kartelech bychom mohli chybně považovat za exces.

Rakousko-Uhersko bylo ve druhé polovině 19. století jedinou zemí v Evropě, kde kartelové dohody byly upraveny a fakticky povoleny zákonem. Jednalo se o tzv. koaliční zákon č. 43/1870 ř. z.,⁶ který umožnil uzavírání koalic jak zaměstnavatelům i dělníkům, tak živnostníkům (podnikatelům). Uzavřené smlouvy (úmluvy) na pracovním trhu, tak úmluvy mezi živnostníky (kartelové smlouvy) podle zákona neměly požívat právní ochrany a měly být trestány jako přestupek pouze, pokud by byly na újmu veřejnosti. Ve skutečnosti byly kartelové úmluvy tolerovány jako soukromé smlouvy mezi podnikateli, tedy jako oficiální, písemné dohody přímých konkurentů na stejné úrovni trhu. Nejen v Rakousku-Uhersku, ale v celé kontinentální Evropě se kartely a státní monopoly postupně staly běžnou součástí hospodářské struktury. V 90. letech 19. století začaly kartely ovládat klíčová rakousko-uherská průmyslová odvětví,⁷ což se projevilo i v teoretické rovině. První středoevropská vědecká studie o kartelech, která rozsáhle zdůvodnila jejich prospěšnost pro národní hospodářství, byla kniha pražského rodáka, rakousko-uherského právníka a národohospodáře Friedricha Kleinwächtera (1838 – 1927) pod názvem *Die Kartelle. Ein Beitrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft* z roku 1883. Kleinwächter dokazoval, že kartely mohou odstraňovat

---

5 V podrobnostech viz BAŽANTOVÁ, Teoretická východiska ochrany..., 2021.

6 Celým názvem: „Zákon, daný dne 7. dubna 1870, jímžto se zrušují §§ 479, 480 a 481 obecného zákona trestního, a vydávají se nařízení zvláštní v příčině úmluv do práce najímajících nebo pracujících, aby vynutili nějaké podmínky z strany práce, a v příčině úmluv živnostníků, aby zvýšili cenu zboží obecnostvu na újmu.“

7 Na začátku 20. století bylo v Rakousku-Uhersku 57 kartelů, v roce 1912 už více než 200, viz ŠVANDA, Martin – VRÁNA, Filip. Historie soutěžního práva od počátků ke dnešku. In Kol. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Historie, fakta, svědectví. Brno: ÚOHS, 2008, s. 41.

anarchii v národním hospodářství způsobenou volnou soutěží a mohou působit v duchu zlepšení sociálních problémů a také zvyšovat efektivnost tržního hospodářství, kterému přinášejí řád a stabilitu.⁸ Na dílo Friedricha Kleinwächtera navazovali další autoři, většinou se hlásící k Německé historické škole v čele s Gustavem Schmollerem. V ekonomické a právní teorii byly kartely chápány výlučně jako dobrovolné, oficiální písemné dohody přímých konkurentů na stejné úrovni trhu, s cílem zabránit nadprodukcí a plýtvání a ochránit tak podnikatele. Naopak soukromé monopoly byly teorií zásadně odmítány. Zvýšený impuls ke kartelovým dohodám dala světová hospodářská krize, která vypukla v květnu 1873 krachem Vídeňské burzy. Od této doby ve středoevropském prostoru byly kartelové smlouvy běžně uzavírány jako ochrana podnikatelů.⁹ Stejně tak se od roku 1897 datují snahy vídeňské vlády o přijetí právní úpravy, která by činnost kartelů nikoli zakazovala, ale dostala je pod státní kontrolu a evidenci.

Ekonomická situace za první světové války vedla již v listopadu 1914 ke stanovení maximálních cen potravin, a postupně k přidělovému systému válečného hospodářství, které na území nově vzniklého Československa jakožto jednoho z nástupnických států se částečně udrželo i po skončení první světové války. Regulované hospodářství ještě několik let přetrvávalo v zemědělství a v oblasti zásobování palivy a surovinami a v devizové oblasti. Princip legální existence kartelů platil i v meziválečném období v Československu a monopolní struktura národního hospodářství, utvrzená zbytky řízeného hospodářství a existencí státních monopolů¹⁰, se již v tomto období udržela a nerozpadla se. Jedním z důvodů bylo, že evropské národní ekonomiky po první světové válce byly uzavřené a jejich trhy včetně státních monopolů byly protekcionisticky chráněné před zahraniční konkurencí. Hlavním důvodem ale bylo, že ve všech evropských zemích byly kartely při splnění určitých podmínek vesměs pokládány za legitimní.

Diskuse právníků a národohospodářů o kartelech a jejich konkrétní právní úpravě, do které se také zapojili slovenští ekonomové Ervín P. Hexner¹¹ a Imrich Karvaš, gradovala ke konci 20. let 20. století jak nastupující světovou hospodářskou krizí, tak přípravou zákona upravujícího postavení kartelů.¹² Zákon č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých

---

8 KLEINWÄCHTER, Friedrich. Die Kartelle—Ein Betrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft. Innsbruck: Wagner'schen Univeritaets-Buchhandlung, 1883, s. 176, 179, 193.

9 Viz např. GERBER, J. David. The Origins of the European Competition Law Tradition in Fin-de-Siècle Austria. In *The American Journal of Legal History*, roč. XXXVI (1992), s. 405 – 440.

10 Viz BAŽANTOVÁ, Teoretická východiska ochrany..., s. 42 – 45.

11 Právník a zástupce československé vlády v Mezinárodním ocelářském kartelu Ervín Pavol Hexner (1893–1968) ve své monografii *Základy kartelového práva v roce 1929* podal ucelený přehled kartelového práva v Československu a v dalších evropských státech.

12 Podle E. Hexnera na začátku 30. let 20. století tvořily „dobrovolné“ kartely až 70 % československého průmyslu, viz HEXNER, Ervín *Československé kartely*. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1933, s. 5. Je nutné rozlišovat mezi „dobrovolnými“ kartelovými dohodami a nucenými hospodářskými dohodami, protože v roce 1933 až 1935 proběhla státem, resp. právními předpisy vynucená syndikalizace

monopolech, byl přijat 12. července 1933, nabyl účinnosti 1. září 1933 a byl platný pro celé území Československa bez ohledu na duální právní systém. Kartelové dohody byly platné, pokud byly písemné a byly vloženy do zřízeného kartelového rejstříku u Státního úřadu statistického. Fakt, že existuje zápis kartelové úmluvy v rejstříku, byl veřejně přístupný, avšak vlastní obsah kartelové dohody byl už pro širokou veřejnost nedostupný. Zákonodárce tedy akceptoval národohospodářskou koncepci, že kartely jsou v hospodářství akceptovatelné, jsou-li zveřejněné, pod kontrolou státu a přinášejí-li společnosti více prospěchu než škody.¹³ V roce 1933 až 1934 československý stát začal prosazovat nucenou syndikalizaci v odvětvích s málo koncentrovanou tržní strukturou a v zemědělském sektoru založil státní monopoly pro různé plodiny a suroviny, z nichž nejnámější byl tzv. obilní monopol.

Karvaš se na začátku 30. let 20. století stejně jako někteří další národohospodáři zajímal o historické podmíněnosti a proces vzniku kartelů ve střední Evropě. Napsal studii *Všeobecně o vzniku kartelov*¹⁴, která vyšla jako zvláštní vydání časopisu *Hospodářské rozhľady*. Při vysvětlení procesu vzniku kartelů, kdy volná soutěž v sobě skrývá tendenci k upevnění postavení silných podniků tím, že slabší eliminuje z trhu, se odvolával na Gustava Schollera, Wernera Sombarta a další tehdejší autory Německé historické školy, především na Siegfrieda Tschierschkyho a jeho dílo *Kartell-Organisation* (Berlin, 1923), na Oswalda Lehnicha a jeho dílo *Kartelle und Staat*, (Berlin, 1928), na Roberta Liefmanna a jeho dílo *Kartelle, Konzerne und Trust* (Stuttgart, 1930) a další.

S odvoláním se i na výše uvedené autory tendence k monopolizaci a ke kartelizaci vysvětloval i tím, že riziko podnikatelské ztráty vede podnikatele ke snaze o zabezpečení podnikatelského zisku, tedy k dohodám mezi podnikateli.¹⁵ Definoval monopoly na úplné a částečné, které musí počítat s případnou konkurencí.¹⁶ Definoval pojem kartel a rozlišil kartely vzniklé z dobrovolné dohody podnikatelů a kartely státem přikázané.¹⁷ Podle Karvaše posledních 50 let ukazuje, že účel kartelu byl chápán mylně a definice byla zatížena přílišným teoretizováním. Padesátiletá zkušenost podle něj potvrzuje úplně názor, že kartely jsou dohody za vyloučením nebo omezením soutěže mezi výrobci za účelem, aby se zajistila pokud možno trvalá rentabilita podniků; kartel podle Karvaše ještě sám o sobě neznamená monopolistické vykořisťování trhu.¹⁸ V souladu s ekonomickou doktrínou Karvaš dále členil

---

málo koncentrovaných průmyslových odvětví jako ochrana před krizí a drahotou.

13 Na území Československa v roce 1933 působilo 538 kartelů, v roce 1937 jich bylo už 820, z toho 133 mezinárodních, viz: MALÝ, Karel a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vydání. Praha: Linde, 2003, s. 438.

14 KARVAŠ, Imrich. Všeobecně o vzniku kartelov. Zvláštní otláč z Hospodářských rozhľadov, roč. VI., č. 7 – 8, Bratislava, 1931.

15 KARVAŠ, Imrich. Všeobecně o vzniku kartelov..., s. 6 – 7.

16 KARVAŠ, Imrich. Všeobecně o vzniku kartelov..., s. 10 – 12.

17 KARVAŠ, Imrich. Všeobecně o vzniku kartelov..., s. 12 – 13.

18 KARVAŠ, Imrich. Všeobecně o vzniku kartelov..., s. 15 – 16.

kartely na podmínkové, odbytové a cenové.¹⁹ Nikterak se při svém celkovém výkladu vzniku, podstaty a členění kartelů neodkláněl od dobové národohospodářské teorie.

3. Změna tržní struktury a stát

Právnická a národohospodář Imrich Karvaš vystudoval v roce 1925 Právnickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, zde pak působil jako asistent na katedře (tzv. semináři) národního hospodářství a finanční vědy. Již jako student psal články do nadstranického časopisu *Prúdy*, z pohledu našeho tématu v roce 1926 uveřejnil článek *Paneurópa a problém kartelov*.²⁰ Roku 1930 se na Právnické fakultě habilitoval na docenta národního hospodářství a finanční vědy. Jeho habilitační přednáška byla o problematice tržních struktur a vyšla jako 23 stránková studie *Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku*.²¹ Ve vědecké, pedagogické a publicistické činnosti uplatňoval také zkušenosti ze své praktické hospodářské činnosti a členství v profesních uskupeních: za první Československé republiky byl těsně po skončení svých vysokoškolských studií zaměstnán v Obchodnej a priemyselnej komore v Bratislavě (1926 – 1930), zastával v letech 1930 – 1933 post tajemníka Svazu slovenských bank, v letech 1932 – 1938 post generálního tajemníka Národohospodářského ústavu Slovenska a Podkarpatské Rusi a viceprezidenta Exportního ústavu v Praze.

Silný teoreticko-metodologický charakter má Karvašova částečně doplněná habilitační přednáška vydaná jako studie *Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku* v roce 1930. Cílem studie bylo zkoumání, nakolik je individualistický systém narušován cizími prvky. Imrich Karvaš již na začátku 30. let 20. století upozorňoval na změněný pohled na trh a úlohu státu v ekonomice, kdy do kartelizované ekonomiky vstupuje ještě do popředí stát jako i aktivní ekonomický, nikoli pouze politický subjekt. Nejprve Karvaš podal základní definici ekonomicko-společenského systému (dobově „hospodářského pořádku“), a to podle W. Sombarta a německé historické školy. Hospodářský pořádek určuje, kdo je hospodářským subjektem, zda může tento subjekt nabýt vlastnické právo a v jaké formě, jaké je postavení hospodářského subjektu k ostatním osobám a zda jsou hospodařící osoby vzájemně smluvně nebo jiným způsobem svázané. Dále v jaké formě se dávají k dispozici výrobní faktory, podle čeho se rozdělují společenský důchod, v jaké formě se uskutečňují směnné obchody. To jsou základní body, určené právním řádem, které se dotýkají i hospodářských zájmů jednotlivce.²²

Základní otázkou je, jak stát zasahuje do hospodářství? Záleží, jakého účelu chce stát

---

19 KARVAŠ, Imrich. Všeobecně o vzniku kartelov..., s. 16 – 17.

20 KARVAŠ, Imrich. Paneurópa a problém kartelov. In *Prúdy*, 1926, roč. 10, č. 8, s. 510 – 513.

21 KARVAŠ, Imrich. *Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku*. Zvláštna otláč z *Hospodárskych rozhľadov*, roč. V, č. 4. Bratislava: Obchodná a priemyselná komora v Bratislave, 1930.

22 KARVAŠ, Imrich. *Prvky kolektivistického hospodárenia ...*, s. 3 – 4.

dosáhnout, jaký je objektivní účel, tedy, jaký je společenský ideál. Ten se neshoduje s cílem hospodářického subjektu, což je zisk. Stát zajišťuje svobodu jednání jednotlivce, pokud je to v souladu se státní hospodářskou politikou. V 19. a 20. století dva velké filozofické směry spolu zápasí o uskutečnění svého ideálu v hospodářském životě. Je to univerzalizmus (kolektivismus) a individualismus. V univerzalizmu jsou jednotlivci údy a orgány, které mají jediný úkol: pracovat ve prospěch celku. Jako příklad uvádí nauku Othmara Spanna, se kterou ale nesouhlasí. V individualismu, i když zohlednil různé větve a vývojové školy, viděl Karvaš tyto základní body: svoboda jednotlivce a egoismus jednotlivce je hnací síla hospodářského života a existuje zásada volnosti (svobody) při uzavírání smluv. Stát dbá na respekt ke smluvní volnosti a chrání nabytá práva. Soukromé vlastnictví je podkladem hospodářského života, je nedotknutelné a nezrušitelné. Individualistický pořádek se označuje také jako kapitalistický.²³ Na individualismus však míří výtky od tzv. kolektivistických nauk: individualismus sice zaručuje právní rovnost, ale přijímá a utvrzuje majetkové rozdělení a umožňuje hospodářsky silnějším, aby participovali více na národním důchodě na úkor hospodářsky slabých. Odstranit nedostatky individualismu si vzaly za úkol kolektivistické nauky: socialismus a komunismus, syndikalismus a státní socialismus. Kolektivisté tvrdí: Jedině společnost, tedy stát je schopen zajistit spravedlivé splnění zájmů všech jednotlivců, takže stát musí aktivně zasahovat do hospodářského života.

Karvaš se zamýšlí nad tím, jaké jsou kolektivistické prvky v individualistickém hospodářském pořádku a zda se těmito prvky mění či přímo ruší kapitalistický řád? I individualisté (kromě radikálních manchesteriánů) připouštějí zásahy státu. Otázkou je, jaké zásahy a v jaké intenzitě, protože veřejný zájem není vždy zájmem ve jménu a prospěch slabých.²⁴ Karvaš změnu charakteru kapitalismu vidí ve dvou okruzích: a) v odpersonifikaci kapitálu a b) v zásadách státu.

Odpersonifikace mění trh: zásada volné soutěže, která byla podkladem pro kapitalismus, se pomalu vylučuje a nahrazuje smluvně zajištěnou kooperací hospodářských jednotek. Nejvíce je tento změněný stav vidět na trhu. Ceny na trhu byly dříve tvořeny na základě nabídky a poptávky při uplatnění zásady volné soutěže. Nyní je velké množství cen vázané a vyloučené z působení konkurenčního boje.²⁵ Zásada neomezené volné soutěže se ukázala pro podnikatele nebezpečnou a neudržitelnou, protože volná soutěž znamená urputný a dlouhotrvající boj, plýtvání hospodářskými silami a osobní hospodářské škody. Proto vznikají kartely, syndikáty, trusty a zájmová společenství. Jsou stále kapitalistickými útvary, ale vylučují základní princip individualistického hospodářského pořádku – volnou soutěž.²⁶ Důležitým momentem měnícím charakteristiku kapitalismu je odpersonifikace kapitálu

---

23 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 5 – 6.

24 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 7 – 8.

25 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 9.

26 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 10.

vnikem velkých akciových společností. Rozděluje se riziko podnikání na více subjektů, podnik je řízený „úředníky“, majitelé akcií mají jen kontrolní funkci a nemají vliv na výrobu, podnik se majetkově stává samostatnou osobou. Karvaš upozorňuje, že tendence zvyšování počtu akcionářů a podílníků je velmi silná a uvádí příklady z Francie a USA, ale současně upozorňuje, že i když dělník je současně podílníkem (akcionářem), tento jev neznamená žádnou kolektivizační tendenci – je to jen přirozený důsledek akciové formy podnikání, i dělníkovi-akcionáři jde o zisk. Je to sice odpersonifikace kapitálu, ale podstatné snahy individualisticko-kapitalistického pořádku zůstávají nedotknutelné (snaha o zisk, vlastnictví). Je to změna druhu kapitalismu, ne změna řádu. Volná soutěž je odstraněna samotnými podnikateli proto, aby se dosáhla stálost zisku.

Existují i změny normativní povahy ze strany státu, ale každé zestátnění není „socializace“, usoudil Karvaš. Stát zasahuje rušivě do individualistického hospodaření, ale neruší jeho podstatu.²⁷

Zásahy státu rozděluje (podle K. Engliše) na negativní a pozitivní. Aby Karvaš mohl posoudit, zda kolektivistické prvky státních norem²⁸ porušují zásadní princip kapitalistického pořádku a ruší kapitalistický řád ve prospěch kolektivistického řádu, zkoumá kolektivistické prvky ve spotřebě, výrobě a rozdělování národního důchodu.

Ve spotřebě stát reguluje „bohaté“ pomocí daní na luxusní statky, regulací či zákazem určité činnosti (Karvaš uvádí zákaz kouření, zákaz podávání alkoholu, zákaz prodeje jedů). V oblasti výroby stát omezuje podnikatele pracovními a zdravotními předpisy.²⁹ Stát může část soukromé výroby nahradit veřejným podnikem, jako jsou železnice, dopravní podniky, pošta, elektrifikace, vodárny, plynárny atd., tedy tam, kde se nekryje zájem individuálního podnikatele se zájmy obce nebo většího územního celku, případně může vzhledem k racionálnímu využití surovin některé podniky zestátnit (lesy, doly), případně jen z finančního hlediska mít státní monopoly jako je tabákový monopol, solní monopol atd.³⁰ Při rozdělování národního důchodu stát uplatňuje daňovou progresi, povinné sociální pojištění, stanovení minimálních mezd atd.

Karvaš uzavírá, že vše výše uvedené, i když to státu vnucují kolektivistické nauky, není změnou hospodářského řádu, jen se mění individuální hospodářský systém (individuální kapitalismus) do systému státního kapitalismu, ale není to změna na nové kolektivistické hospodářské zřízení, na nový řád. Volná soutěž a soukromý majetek se omezují, ale i ve státním kapitalismu se stále uplatňuje kapitalistická zásada tvorby co největšího zisku. Nastává změna v osobě podnikatele: soukromý podnikatel je evolučně (pomocí práva)

---

27 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 13.

28 Karvaš ve svém díle nikde nepochybuje, že stát má vždy konat jen na základě demokraticky přijatých zákonů.

29 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 16.

30 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ..., s. 17 – 18.

nahrazený státem, který se ale také chová jako podnikatel: „současný hospodářský život není čistý kapitalismus, ale je to systematické budování národního hospodářství, plánovitě regulovaného při zachování kapitalistického principu hospodaření“.³¹

Ke vztahu státu a kartelů se Karvaš vyjádřil i v dalších pracech. Karvašova studie v rozsahu 27 stran *Kartely a veřejný zájem*³² z roku 1932 přímo reagovala na rozeslaný vládní návrh osnovy zákona o kartelech a soukromých monopolech. Nerozebíral dopodrobna vlastní návrh zákona, ale jeho cílem bylo osvětlit pojem kartel, kartelové smlouvy a jak se do zákonné úpravy může vtělit veřejný zájem na úpravu kartelových struktur. V návrhu československého zákona o kartelech a soukromých monopolech byl v ustanovení § 8 (v později přijatém zákonu jako § 7) definován veřejný zájem, s jehož formulací Karvaš nesouhlasil. Podle návrhu § 8, resp. v ustanovení § 7 odst. 1 zák. č. 141/1933 Sb. z. a n. je veřejný zájem definován takto: „Je-li důvodná obava, že by prováděním kartelové úmluvy byl ohrožen veřejný zájem nepřiměřeně vysokými cenami (nepřiměřeně vysokými sazbami podniků dopravních, úvěrních nebo pojišťovacích) nebo obchodními podmínkami, jež nepřiměřeně zvyšují ceny (sazby) ať velkoobchodní ať detailní, nebo neodůvodněnými závěrami (výlukami), zahájí příslušné ministerstvo buď samo, nebo na příkaz vlády šetření a uvědomí o tom organizaci provádějící kartelovou úmluvu nebo, není-li takové, zástupce smluvních stran.“

Karvaš s takto definovaným veřejným zájmem nesouhlasil, protože podle něj národohospodářský zájem není to samé jako zájem spotřebitelů, který se podle něj obvykle ztotožňuje se zájmem veřejným. Nemůže být zájem státu, aby spotřebitelé lacině nakupovali, ale současně následkem volné soutěže zanikaly podniky, propouštěli se zaměstnanci a národohospodářský život byl v neustálé nejistotě.³³ Karvaš se ve studii odkazuje na svojí předchozí práci o vzniku kartelů, opět uvádí odkazy na velké množství odborné literatury. Z hlediska veřejného zájmu, tedy možných zásahů státu do hospodářské soutěže a omezení oprávnění kartelů, rozebíral i obdobné kartelové zákony německé a maďarské.

4. Kartely a jejich národohospodářský smysl

Karvašova rozsáhlejší studie věnovaná kartelům v období hospodářského cyklu je *Vliv kartelov na konjunkturu*³⁴ z roku 1932, kde zkoumal, jak ovlivňují podnikatelská sdružení, a především kartely, průběh konjunktury a krize. Kniha se skládá ze 4 částí; z obecné první části, kde popisuje, jak vznikají podnikatelská sdružení a kartely, jaká je cenová politika kartelů a jaké zákonitosti má růst (konjunktura) a pokles výroby; v druhé části Karvaš rozebírá na

---

31 KARVAŠ, Prvky kolektivistického hospodárenia ...s. 22.

32 KARVAŠ, Imrich. Kartely a veřejný zájem. Praha: Zvláštní otisk ze Sborníku věd právních a státních, roč. XXII, č. 2, 1932.

33 KARVAŠ, Kartely a veřejný zájem, s. 26 – 27.

34 KARVAŠ, Imrich. Vliv kartelov na konjunkturu. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského, 1932.

datech, grafech a odkazech na německou literaturu cenovou politiku německých kartelů, třetí část se věnuje problému stabilizace cen a stabilizace výroby, čtvrtá část knihy rozebírá tzv. univerzální kartel a jeho význam pro konjunkturu.

Karvaš definoval kartelové dohody jako dohody, uzavřené mezi samostatnými podniky téhož odvětví za účelem zajištění stálého rentabilního provozu podniku pomocí vyloučení nebo omezení volné soutěže na trhu.³⁵ Podobná definice se později objevila i v § 1 kartelového zákona č. 141/1933 Sb. z. a n.

Vznik kartelové struktury popsal Karvaš již ve svých předchozích dílech. Podle Karvaše individualistický hospodářský řád spočívající na zásadách liberalismu se překlápí k regulovanému hospodářskému systému. Tento přechod je o to rychlejší, že se již uskutečnil v technickém vývoji (zavedení strojové velkovýroby a sériové výroby, zrychlení a zdokonalení přepravy zboží).³⁶ Nyní je na pořadu dne organizační změna výrobních procesů umocněná akciovou formou podnikání.³⁷ Podnikatelská sdružení a kartely vytvářejí příznivé podmínky, aby byl efektivně využíván kapitál a bylo dosahováno úspor z rozsahu. Kartelová organizační forma směřuje podle Karvaše k tomu, aby ovládnutím trhu zajistila stabilitu podnikatelského zisku. Podstatné jsou ale otázky, z jakých příčin a v jaké formě vznikají kartely, a hlavně, znamenají kartely jen stabilitu podnikatelského zisku anebo i stabilitu výroby?³⁸

Karvaš konkretizoval a popsal jednotlivé typy kartelů. Kartely rozdělil na prodávající a nákupčí. Kartely nižšího stupně jsou samostatné podniky, které se dohodnou na oblastech společného chování a mluvíme o podmínkových, oblastních (rayonových), výrobních a cenových kartelech. Kartely vyššího stupně mají ústřední společný orgán a většinou je nazýváme syndikátem. Ne všechny podniky mají uzavřené kartelové smlouvy, protože ty jsou dobrovolné. Podniky mimo kartelovou úmluvu nazýváme outsiderem.³⁹ Karvaš nejprve zkoumal pohyb cen a analyzoval tvorbu cen na základě nabídky a poptávky, na základě elasticity a poté, jak ovlivňují kartely konkurenci a cenotvorbu, a tím průběh konjunktury. Je podle něj nesporné, že kartely, hlavně vyššího stupně, fakticky ovládají a regulují volnou soutěž a určují ceny na straně nabídky. Účelem kartelů je trvalé zajištění rentability kartelizovaných podniků; zachováním určitých cen je umožněno, že podnikatelský zisk není vystavený náhlým změnám, a umožněním další racionalizace se zvyšuje zisk. Trh se stabilizuje a nabídka se přizpůsobuje vlivem kartelových dohod poptávce. Tam, kde nejsou kartely, zmenšení poptávky spotřebitelů nemá za následek úměrné snížení nabídky, ale většinou nastává pokles cen. Následkem neorganizované hospodářské činnosti vzniká celá řada rozporů a krizí a kartely tomuto mohou zabránit. V národním hospodářství tedy existuje

---

35 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 10 - 11.

36 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 5 - 6.

37 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 9.

38 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 10.

39 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 12 - 13.

dvojí struktura, kartelizované obory a trhy a nekartelizované obory a jejich trhy, přičemž stabilnější strukturu mají kartelizované obory, protože porušení rovnováhy a jeho následkům zabraňují kartely cenovými opatřeními a systematickým a plánovitým regulováním výroby.

Existence kartelů neznámá podle Karvaše zrušení konkurence, ale jen změnu konkurence na jinou formu. Stále bude existovat konkurenční boj o poptávku spotřebitelů, na trhu se mohou objevit nové substituty, které doplňují nebo narušují trh s původně substituovaným zbožím. Je i konkurenční boj o volné zdroje kapitálu, který se uvolnil racionalizací v rámci úspor z rozsahu díky strojové velkovýrobě. Navíc stále bude existovat konkurence na trhu tzv. outsiderů, tedy mezi těmi, kteří nejsou zapojeni do kartelů, stejně jako konkurence nově vzniklých podniků. Dokonce uvnitř kartelového sdružení je latentní konkurence, kdy každý člen sdružení musí brát v úvahu omezenou platnost kartelové dohody, nemluvě již o mezinárodní konkurenci.⁴⁰

Odpověď na otázku, zda kartely stabilizují výrobu, je z jeho zkoumání jasná: kartelové stabilizování ceny neznámá vždy automaticky stabilizaci nabídky a poptávky na trhu.⁴¹ Podle Karvaše je samozřejmé, že vlivem konjunktury [tj. ve výkyvech hospodářského cyklu, zde je myšlena krize] nastávají změny také ve výšce zisku podniku. Regulativní činnost kartelu je v tom, že na podkladě přesného sledování poměrů na trhu, vztahující se na odbyt kartelovaného zboží, jako také na všeobecnou situaci, reguluje množství, chod podniků a zabraňuje eventuálním ztrátám. K tomu účelu kartel může používat různé prostředky, z nichž jsou hlavní tyto: omezení výroby, stanovení určitých cen, zavření některých podniků, rozdělení zisku atd. V dnešní hospodářské situaci je význam kartelu v tom, že zmírňuje vliv hospodářského vlnění na podnik vzhledem na jeho rentabilní provoz. Tato okolnost, že se zajišťuje podnikatelský zisk před většími ztrátami, má svoje výhody také pro celé národní hospodářství. Poměr výhod a nevýhod existence kartelů však není v každém období stejný a je nutné individuální posouzení výhodnosti kartelů.⁴²

V Karvašově nejvýznamnějším díle, v jeho opus magnum, dvojsvazkové knize *Základy hospodárskej vedy* z roku 1947, jsou tržní struktury včetně kartelů taktéž uvedeny, a to v prvním díle v subkapitole *Formy podnikov a podnikateľská sdruženia*. Většinou se jedná o přehledné stručné shrnutí jeho předcházejících studií a článků s drobnými doplněními. Jeho definice kartelů je stejná jako v jeho studii *Vliv kartelov na konjunktúru*. U členění kartelů kromě kondičních kartelů, výrobních, odbytových a cenových kartelů uvedl ještě submisivní kartely, které svou dohodou vylučují volnou soutěž u veřejných soutěžích, kartely na rozdělení zisku (pooly) a jako nejdokonalejší formu kartelu uvedl syndikát.⁴³ Znovu se

---

40 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 18

41 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 72.

42 KARVAŠ, Vliv kartelov na konjunktúru, s. 75 – 76.

43 KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. Sväzok prvý. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1947, s. 220 – 221.

vyjádřil k výhodám a nevýhodám kartelů v obdobném duchu jako ve svých dílčích pracích: „Výhody kartelů nemají význam jen pro podnikatele samotné, ale i pro celé národní hospodářství. Kartely zabezpečují trvanlivost výroby a zmenšují, resp. odstraňují nežádoucí ztráty. Na druhé straně ale právě monopolní postavení kartelů může znamenat jednostranně orientovanou cenovou politiku, což znamená vykořisťování konzumentů. Tato nevýhoda se dá účelnou kontrolou veřejné ruky odstranit. Druhá nevýhoda, která se uvádí v souvislosti s kartely, je, že se jim vytýká, že stabilizováním ziskových poměrů brzdí technický pokrok, a tím i zdokonalování výroby. U této výtky se zapomíná, že právě naopak podnik může jen tím způsobem ovlivňovat svoji vlastní rentabilitu při společně vázané cenové politice nebo výrobní politice, že se vynasnaží racionalizováním výrobního procesu novými vynálezy zefektivnit svou výrobu. Tento moment naopak nutí podnik k modernizaci výroby a k využití technického pokroku.“⁴⁴

Nově se Karvaš vyjadřoval ke kartelům, které vznikly nařízením států, k tzv. nucené syndikalizaci. Vysvětlení chování státu vidí ve faktu, že stát nutí podniky některého výrobního odvětví, ve kterém je vleklá krize, k nucené spolupráci, a tím k postupnému uzdravování. Tento pozitivní postoj státu ke kartelům vyplývá podle Karvaše ze skutečnosti, že pro intervencionalistické zásahy státu se kartely a syndikáty ukazují jako velice účelným prostředkem státní hospodářské politiky a plánovitého řízení. Vznik takových nucených kartelů měl za následek, že z původní definice kartelů vypadl znak dobrovolného uzavírání úmluv.⁴⁵

Závěr

Kapitola kromě analýzy postojů a zdůvodnění proměny tržní struktury a kartelů z pera prof. JUDr. Imricha Karvaše ukázala také historickou dobovou podmíněnost v chápání hospodářské soutěže a vliv autorů Německé historické školy. Imrich Karvaš již na začátku 30. let 20. století upozorňoval na změněný pohled na trh a úlohu státu v ekonomice, kdy vystupuje do popředí aktivní stát jako ekonomický subjekt. Pod dojmem hospodářské krize 30. let 20. století navrhoval regulativní zásahy státu do regionální politiky Slovenska a podporu slovenského hospodářství. Karvaš nepopisoval jen vlastní ekonomické instituty, ale také historický a právní kontext a vždy čtenáře seznamoval s předešlými teoriemi a autory, kteří se danému problému věnovali. Na všech uvedených studiích a publikacích je vidět velký teoretický záběh Imricha Karvaše, i když v kartelové teorii čerpá převážně z názorů autorů Německé historické školy.

---

44 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy. Sväzok prvý..., s. 221.

45 KARVAŠ, Základy hospodárskej vedy. Sväzok prvý..., s. 222.

IV.3. Imrich Karvaš - racionálna stredná cesta medzi radikálmi

Július Horváth

Úvod

V tejto štúdii nadväzujem na rôzne štúdie a prednášky, ktoré som napísal a absolvoval počas posledných rokov.¹ V predloženej vedeckej stati by som sa snažil povedať pár slov o ceste profesora Imricha Karvaša (1903 – 1981) medzi radikálnymi prúdmi v slovenskom politickom živote v minulom storočí. Ešte predtým by som povedal, že hlboký význam Karvašovho diela a do podobnej miery aj diela Rudolfa Brišku (1908 – 1971) leží v tom, že povzniesli úroveň ekonomického myslenia v slovenskom jazyku na stredoeurópsku úroveň, čo v podstate značí vysokú úroveň v rámci Európy. Iné stredoeurópske národy už od druhej polovice devätnásteho storočia mali významných ekonómov akými boli Josef Kaizl (1854 – 1901), Albin Bráf (1851 – 1912), Leon von Bilinski (1846 – 1923), Fryderyk Skarbek (1792 – 1866); Kautz Gyula (1829 – 1909), Földes Béla (1848 – 1945), a iní. Ale keď sa pozeráme na medzivojnové obdobie, tu sa už k významným stredoeurópskym ekonómom, akými boli Karel Engliš (1880 – 1961), Navratil Ákos (1875 – 1952), Heller Farkas (1877 – 1955), Wladyslaw Zawadzki (1885 – 1939), Edward Lipinski (1888 – 1986) a iní, pridávajú aj Imrich Karvaš a Rudolf Briška. Priepasť medzi slovenským ekonomickým myslením a myslením iných krajín Strednej Európy sa opäť otvorila v období socializmu, keď slovenskému ekonomickému mysleniu chýbali analytické osobnosti ako Kornai János (1928 – 2021), Michal Kalecki (1899 – 1970), Josef Goldman (1912 – 1984), či Oskar Lange (1904 – 1965).²

---

1 V poslednom období som publikoval dve knihy, v ktorých som venoval obsahlu časť práci profesora Imricha Karvaša. V roku 2020 to bola kniha o stredoeurópskom ekonomickom myslení: HORVÁTH, Julius. Introduction to the History of Economic Thought in Central Europe, Palgrave MacMillan, 2020. Neskôr som vo vydavateľstve Routledge publikoval knihu: HORVÁTH, Julius. History of Slovak Economic Thought. London and New York, Routledge, 2022. Základom týchto prác boli však skoršie, kratšie práce, v ktorých som sa tiež zaoberal prácou Karvaša, ako napríklad štúdia: The Evolution of Central European Economic Thought publikovaná v časopise History of Economic Thought and Policy v roku 2019. Okrem toho som v rôznych prednáškach sa zaoberal prácou Imricha Karvaša, boli to prednášky napríklad na zasadnutí European Society for History of Economic Thought v Padove v roku 2022, na zasadnutí Italian Association for History of Economic Thought v roku 2017 v Ríme, na zasadnutí Slovenskej ekonomickej spoločnosti v roku 2017 a v 2014 v Bratislave, ale tiež na Université de Picardie v Amiens v roku 2016, na Technickej univerzite v Košiciach v roku 2012 a tiež na seminári v Národnej banke Slovenska v roku 2012. Špeciálne iba Imrichovi Karvašovi bola zasvätená moja prednáška v máji 2016 na zasadnutí European Society for the History of Economic Thought na Université Panthéon-Sorbonne. Tiež som sa zúčastnil konferencie zasvätenej Imrichovi Karvašovi, ktorá bola v októbri 2013 v Bratislave pri príležitosti jeho 110. výročia narodenia.

2 Publikácia z roku 1998, ktorú zostavil Hans-Jürgen Wagoner, poskytuje prehľad myslenia v strednej Európe, a menuje významných povojnových ekonómov zo všetkých krajín bývalého socialistického bloku. V jeho zozname nachádzame ekonómov z NDR, z bývalého východného Nemecka, Juhoslávie a Sovietskeho zväzu. Z hľadiska strednej Európy Wagoner menuje ako významných ekonómov Włodzimierza Brusa (1921 – 2007), Michala Kaleckého (1899 – 1970), Oskara Langeho (1904 – 1965) a Edwarda Lipinského (1888 – 1986) z Poľska; Josefa Goldmanna (1912 – 1984), Václava Klauza

1. Rôzne obdobia v práci a v živote Imrich Karvaša

V živote a vo vedeckej tvorbe Imricha Karvaša sa odráža vývoj európskej politiky a ekonomiky dvadsiateho storočia. V tomto príspevku sa zaoberáme udalosťami, rozhodnutiami a politickými vplyvmi, ktoré ovplyvnili profesora Karvaša či už v osobnom živote alebo v intelektuálnej tvorbe. Poukážeme na základné obdobia jeho intelektuálneho a osobného života. Náš prístup je subjektívny, tak vidíme dnes s odstupom času osud významného človeka. Uvedomujeme si, že vtedajšie obdobie bolo pre relatívne slobodného intelektuála z malej krajiny veľmi zložitá, lebo v stredoeurópskom priestore vládli silné a veľmi dobre zorganizované zahraničné hnutia s domácimi pomocníkmi.

Začiatky Karvašovej kariéry sú typické akademické začiatky. Jeho prvé monetárne orientované publikácie sú toho dôkazom. Talentovaný mladý študent, hovoriaci mnohými jazykmi, po skončení univerzity s podporou hlavne pražských ekonomických kruhov dostáva prestížne štipendia a pobyty na vedúcich univerzitách Európy. Využíva tieto pobyty na rýchly osobný vedecký rast, čo dokumentujú publikácie z konca dvadsiatych rokov nesúce výrazný rys jeho vedeckého charakteru, to jest porozumenie finančných a monetárnych tém na úrovni štátu. Karvašove publikácie v 1920-tych rokoch poukazujú na zástancu trhovej liberálnej ekonomiky, pevnej meny, kontroly cenovej hladiny. Je podporovateľom liberálnej československej politiky, prívržencem nového Československa, konzervatívny v menovej politike.³ Karvaš sa líši od prívržencov slovenského nacionálneho smeru myslenia, ktorí od začiatku pochybujú o správnosti československej cesty ako vhodnej pre Slovensko.

Neskôr pod vplyvom hospodárskej krízy a ním vnímanej nedostatočnej reakcie pražskej hospodárskej politiky na problémy Slovenska sa začína pozerat' na ekonomický svet cez trochu iné okuliare. Karvaš začína vidieť problémy nerozvinutosti ako niečo veľmi odlišné od monetárneho výskumu vyspelých krajín. Karvašov prístup začína byť komplexnejší, z monetárneho odborníka sa stáva študentom otázok rozvoja Slovenska, tiež vníma historickú podmienenosť týchto problémov. Toto dokumentuje hlavne jeho práca z roku

---

(nar. 1941), Otu Šika (1919 – 2004) a Miroslava Tomsa (1944 – 1988) ekonómov českej národnosti z bývalého Československa; Jánoša Kornaia (1928 – 2021), Györgya Pétera (1903 – 1969) a Istvána Vargu (1887 – 1962) z Maďarska. V jeho zozname nenachádzame žiadneho ekonóma, ktorý by pôsobil na území Slovenska. Bližšie pozri: WAGENER, Hans-Jürgen ed. *Economic Thought in Communist and Post-Communist Europe*. Routledge Studies in the History of Economics. London: Routledge, 1998. Českí historici ekonomického myslenia Havel, Klacek, Kosta a Šulc napriek tomu, že detailne popisujú rozvoj ekonomického myslenia v socialistickom Československu, nespomínajú v ňom práce žiadneho slovenského ekonóma, iba sa zmieňujú o osobných životoch dvoch slovenských ekonómov, a to Eugena Löbla (1907 – 1987) a Jozefa Kučeráka (nar. 1939). Bližšie pozri: HAVEL, Jiří – KLACEK, Ján – KOSTA, Jiří – ŠULC, Zdislav. *Economics and System Change in Czechoslovakia, 1945-92*. In WAGENER, Hans-Jürgen (ed.). *Economic Thought in Communist and Post-Communist Europe*. Routledge Studies in the History of Economics. London: Routledge, 1998, s. 213 – 263.

3 Toto dokumentujú jeho práce: KARVAŠ, Imrich. *Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu*. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1928. 180 s.; KARVAŠ, Imrich. *Medzinárodný menový problém so zvláštnym zretelom na francúzsku štabilizáciu*. Bratislava: Učená spoločnosť Šafarikova, Zvláštny otisk z časopisu Bratislava, roč. III., 1929, číslo 5.

1933 o ekonomických podmienkach v Čechách a na Slovensku.⁴ Karvaš stojí ešte na pozíciách čechoslovakizmu a dištancuje sa od separatistov, ale to čo ho spája s nimi, je nespokojnosť s pražskou ekonomickou politikou, ktorá chápe Československo ako jednotné územie a neakceptuje regionálne alebo teda národné špecifiká.⁵ V dôsledku toho sa Karvašov čechoslovakizmus oslabuje v tridsiatych rokoch. Karvaš kritizuje od polovice tridsiatych rokov pražskú neintervenčnú politiku, ktorá prenecháva vyrovnávanie ekonomickej úrovne Slovenska a Čiech trhovým silám. Samozrejme, pražská ekonomická politika mala na to bytostne dobré dôvody, aby robila pasívnu ekonomickú politiku v zmysle rozvoja špecifického územia, lebo sa riadila hlavne ekonomickou racionalitou a záujmami dôležitých priemyselných československých subjektov. A tak až neskôr za vládnutia Antonína Novotného, Viliama Širokého a ďalších komunistov nastáva presun zdrojov z Čiech na Slovensko a začína sa cesta vyrovnávania ekonomickej úrovne a spriemyselňovanie Slovenska.

Okrem udalostí v Československu na Karvaša vplývali aj medzinárodné ekonomické udalosti. Počas hospodárskej krízy dochádza k oslabeniu súťaže a k rastu vplyvu kartelových zoskupení, a to hlavne v Nemecku, ale aj v iných krajinách. Tieto zmeny v úrovni súťaže v európskej ekonomike hrali proti tradičnému názoru o užitočnosti súťaže a podporovali názory radikálnych politikov a ekonómov v mnohých krajinách. Karvašovu zmenu v názoroch v tomto ohľade dokumentuje jeho práca *Vliv kartelov na konjunktúru*.⁶ Pod Karvašovým pozitívnym vplyvom ďalší slovenský ekonóm Erwin Hexner (1893 – 1968) sa stal postupne, hlavne po jeho emigrácii do Spojených štátov, svetovým odborníkom na kartely, čo dokumentujú jeho štúdie.⁷

Karvašove myšlienky sa rozvíjali, ale jeho individuálny rozvoj bol pod tlakom dvoch silných mocenských hnutí, ktoré prichádzali z východu a zo západu. Postupne Karvaš prechádzal od liberálnych názorov k názorom etatistickým, teda berúcim do úvahy rozvojovú politiku, úlohu štátu, a postupne dospel k sociálne-demokratickej vízii. Boli mu však cudzie kolektivismus a ekonomická neracionalita komunizmu. Dnes nechápeme tlak, pod ktorým boli ľudia v mezivojnovom období, hlavne na konci tohto obdobia, keď rástla moc komunistických, ale aj k nemeckej vízii inklinujúcich intelektuálov. Karvaš nebol osamelý v tejto ceste. V 30.

---

4 KARVAŠ, Imrich. *Sjednocení výrobních podmínek v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi, 1933.

5 Poznemenávame, že podobne mysleli takmer všetci významní českí ekonómovia v dvadsiatom storočí, nielen Karel Engliš (1880 – 1961), Vilém Pospíšil (1873 – 1942), Rudolf Hotowetz (1865 – 1945), ale aj Ota Šik (1919 – 2004), Karel Kouba (1927 – 2013) a neskôr Václav Klaus (nar. 1941) a Tomáš Ježek (1940 – 2017).

6 KARVAŠ, Imrich. *Vliv kartelov na konjunktúru*. Bratislava: Knihovna Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1932.

7 HEXNER, Erwin. *Studies in Legal Terminology*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1941; HEXNER, Erwin. *International Steel Cartel*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1943; HEXNER, Erwin. *International Cartels*. with the collaboration of Adelaide Walter. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1945.

rokoch liberálne myšlienky strácali pôdu pod nohami, hlavne v dôsledku ekonomickej krízy západného sveta, kým nedemokratické zriadenia zvládavali dosahy ekonomickej krízy ďaleko pružnejšie.

V predposlednom období svojho tvorivého života je Karvaš guvernér centrálnej banky a spája obidva póly svojich ekonomických a teoretických záujmov. Inými slovami, monetárna teória sa zladuje s požiadavkami ekonomického rozvoja nového štátu. V tejto práci spája skúsenosti zo zahraničia, je symbolom kvality nového kabinetu. Je však ťažké pochopiť, ako sa mohol stále ešte relatívne liberálny Karvaš stať guvernérom vo vláde, kde pôsobili veľmi radikálne elementy. Karvašove kvality ekonóma zrejme ďaleko prevyšovali ostatných slovenských predstaviteľov, ktorí potenciálne mohli viesť centrálnu banku, a to jazykovo a odborne.⁸

Karvaš bol úspešný ako guvernér, jeho znalosť monetárnej ekonomiky a reality Slovenska vytvorila symbiózu, v rámci ktorej sa snažil vytvárať takú ekonomickú politiku, ktorá by poskytovala novému štátu priaznivé menové pozadie.⁹ Ekonomická situácia bola veľmi zložitá, krajina mala nízke devízové rezervy a v rámci slovensko-nemeckého clearing-u nemecká strana obmedzovala export na Slovensko. V podstate clearingovými prebytkami následne slovenská strana podporovala nemeckú ekonomiku.

V tomto období počas druhej svetovej vojny sa Karvaš osobne dostáva do veľmi zložitej situácie, lebo sa stáva súčasťou vysokej politiky, nachádza sa medzi viacerými politickými hnutiami a ani v jednom hnutí nemá silnú politickú bázu, čo potom má následky na jeho ďalší život.

Jeho posledné tvorivé obdobie je niekoľko rokov po skončení vojnového konfliktu a pred príchodom komunistov k moci. Toto je plodné obdobie, v ktorom pôsobí ako vysokoškolský učiteľ a zároveň vydáva knihu, ktorá je jeho magnum opus.¹⁰ V krátkom povojnovom a predkomunistickom období vrcholí jeho vedecká kariéra v publikácii jednej z prvých učebníc ekonómie v slovenskom jazyku. Karvašova kniha *Základy hospodárskej vedy* mohla byť základnou učebnicou, na ktorej mohli vyrásť generácie študentov a odborníkov. Kniha mohla mať viacero vydaní, v ktorých by sa vyjasnili niektoré zložitejšie otázky. Ved' autor vtedy nemal ani päťdesiat rokov. Tragédiou socializmu bolo, že neexistovala učebnica podobná kvalitou Karvašovej práci. Základné učebnice politickej ekonómie, hlavne socializmu, neboli

---

8 To zrejme videli zástupcovia Reichsbanky. Tiež je zrejmé, že bezpečnostné zložky štátu a ich spojenci videli v Karvašovi nespoľahlivého. James Ward píše, že Karvaš bol nominovaný v období, keď Tiso sa snažil omedziť paramilitárne organizácie a snažil sa poukázať na stabilitu Slovenska a tak menoval do vedenia štátu takých, ktorí mali skúsenosti z bývalého Československa, ako boli Martin Mičura (1883 – 1946) a Imrich Karvaš, čím sa asi sledovalo, aby sa obmedzil amaterizmus, často typický pre slovenskú vrcholnú politiku. Karvaš asi bol z toho zmätený, ale zároveň videl, že sa naplnili historické ambície národa. Bližšie pozri: WARD, James Mace. Priest, Politician, Collaborator. Jozef Tiso and the Making of Fascist Slovakia. Ithaca: Cornell University Press, 2013, p. 187.

9 KARVAŠ, Imrich. Slovenská národná banka vo svetle funkcie cedulového ústavu. In *Právny obzor*, roč. XXIII., 1940, č. 1, s. 1 – 16.

10 KARVAŠ, Imrich. *Základy hospodárskej vedy*. 1 a 2. zväzok. Martin: Matica slovenská, 1947.

vážne brané masou študentov a ten osud postihol aj autorov týchto učebníc.

2. Trochu reflexie nad Základmi hospodárskej vedy

Karvašova kniha je vyváženým dielom.¹¹ Určite Karvaš nereprezentuje názory rakúskej školy, takisto nereprezentuje názory monetaristov, ale ani mu nie je blízky socialisticko-komunistický náhľad na svet. Karvaš nevidí kvalitu v historicko-materialistickom učení, ktoré je blízke i západnému liberalizmu, pretože toto učenie nepovažuje otázku individuálnej morálky za kľúčovú. Karvaš, naopak, vidí úlohu morálky pri tvorbe pokroku v spoločnosti, nielen ako protiváhu nemorálnych radikálov, ale aj ako protiváhu tých, pre ktorých sú rozvoj ekonomiky iba zvýšená spotreba, zábava a hedonizmus života. To je silný morálny podtón, ktorý sa dnešného čitateľa musí dotknúť.

Karvaš tiež sa snažil prezentovať názory o hospodárskej politike a formuloval požiadavky na tvorcov hospodárskej politiky. Vážil si vysoké odborné kvality tvorcov hospodárskej politiky, ale tiež argumentoval za vytvorenie adekvátnych podmienok pre tvorcov hospodárskej politiky, aby neboli neustále vystavení rôznemu pokušeniu uprednosťovať záujmy menších skupín pred záujmami celku. Kvalitný štát a kvalitná hospodárska politika si žiadajú malú, schopnú a svojej úlohe oddanú štátnu byrokráciu, ktorá zároveň nie je prebujnenou byrokráciou, ktorá kvitla v Maďarskom kráľovstve, ale aj v novozrozenom Československu a o to viac za Slovenského štátu. Karvaš videl, že štát by nemal byť zamestnávateľom ľudí, ktorí sú loajálni k štátnej moci. Karvaš preferoval efektívny štát, ale zároveň štát so solidaristickými prvkami. Možno bol najbližšie k tomu, čo sa v západnej Európe neskôr začalo volať sociálny prístup k trhovej ekonomike. Zároveň videl, ako moderný štát zasahuje do ohromného množstva činností už len tým, ak sa snaží vytvárať rovnaké podmienky pre ekonomickú súťaž.

V ideologickom zmysle Karvaš videl v rôznych obdobiach rôzne úlohy pre štát. V období zrodu kapitalizmu oceňoval obmedzenú úlohu štátu a dôležitosť laissez-faire. Avšak v jeho storočí, pod vplyvom svetových vojen, hospodárskych kríz a novozrozených politických hnutí mal

---

11 Základy hospodárskej vedy sú najväčším dielom Imrich Karvaša. Knihu vydalo nakladateľstvo Matica slovenská v roku 1947 a kniha bola opäť vydaná v roku 1999 vydavateľstvom Veda. Novú edíciu redigoval profesor Mikuláš Luptáčik a obsahovala viac než šesťsto strán. Karvaš uvádza čitateľa do svojej akademickej prípravy, keď spomína literatúru, ktorá mu slúžila na chápanie rôznych úskalí ekonomického myslenia. Karvaš spomína a neskôr cituje knihy v nemeckom, francúzskom, maďarskom, českom a v anglickom jazyku. Spomenieme niektorých autorov, ktorých diela pomáhali tvoriť kosť Karvašovho diela. V nemeckom jazyku to boli diela od autorov ako Alfred Amonn (1883 – 1962), Gustav Cassel (1866 – 1945), Johannes Ernst Conrad (1839 – 1915) Karl Diehl (1864 – 1943) a Ludwig von Mises (1881 – 1973). Karvaš tiež cituje a spomína anglické učebnice od autorov ako Alfred Marshall (1842 – 1924), Arthur Cecil Pigou (1877 – 1959) a Frank William Taussig (1859 – 1940), ďalej francúzskych autorov ako Clément Colson (1853 – 1939) a Henri Truchy (1864 – 1950), tiež práce v českom jazyku od Karel Engliša (1880 – 1961) a Vilibalda Mildschuha (1878 – 1939) sú časťou jeho znalostí. Takisto práce o národnom hospodárstve od maďarského autora Ákosa Navratila (1875 – 1952) spomína v jeho práci. Bližšie pozri: KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. 2. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1999.

štát už iné, vážnejšie úlohy, než to bolo v začiatkovej fáze zrodu kapitalizmu. V tomto zmysle, akoby veril v určitú evolúciu úlohy štátu v spoločnosti a hlavne v ekonomike. Karvaš chápal, že rast úlohy štátu v ekonomike obmedzuje, ale neodstraňuje súkromné podnikanie a súťaž medzi ekonomickými subjektmi. Práve naopak, štát svojím zasahovaním môže vytvoriť adekvátnejšie podmienky pre podnikanie a aj pre súťaž.

Čo sa týka Karvašových názorov na charakter ekonomickej vedy, zdá sa, že bol blízky videniu Karla Engliša v zmysle, že veril, že ekonómia patrí do teleologických vied. Je však pravdou, že teleologické vedy porovnával s kauzálnymi vedami, kam ekonomika takmer určite nepatrí. Karvaš veľmi dobre postrehol, že delenie ekonomickej vedy na statickú a dynamickú je dosť povrchné a vyhovuje hlavne pedagogickým cieľom, ale nepomáha príliš porozumeniu ekonomických javov. Pre matematicky orientovaných ekonómov toto delenie bolo nutné, pretože malo svoje opodstatnenie v matematike, ale nie v ekonómii. Karvaš bol skôr toho názoru, že každý ekonomický jav je javom dynamickým a delenie na statiku a dynamiku volal logicko-myšlienkovou konštrukciou.

Karvašova vzdelanosť a znalosť literatúry rôznych národov sú udivujúce, hlavne v dnešnom svete, keď vzdelanosť sa nahrádza originalitou a kritickým postojom bez dostatočnej vzdelanostnej bázy. To určite nebol Karvašov problém, jednak kvôli jeho jazykovým znalostiam a tiež kvôli sčítanosti a znalosti rôznych smerov medzinárodnej ekonomickej literatúry.¹²

Karvaš si tiež uvedomoval problémy socialistického hospodárstva, napríklad pri diskusii rentabilnosti podnikov. Karvaš vidí, že v kapitalistickej ekonomike, ktorú často nazýva individualistickou ekonomikou, rentabilný podnik môže mať svoje jednotky, ktoré môžu byť stratové. Ale ak sa štát stáva celkovým vlastníkom, otvára sa otázka rentabilnosti, teda buď sa na rentabilnosť treba pozeráť iba z hľadiska celého národného hospodárstva, kde je problémom akou formou treba merať celkovú rentabilnosť, alebo sa treba pozeráť na rentabilnosť jednotlivých sektorov alebo prípadne jednotlivých podnikov. Môžu nastať rôzne prípady, napríklad celý sektor môže byť stratový, ak prevláda celková národohospodárska rentabilnosť, alebo podnik môže byť stratový, ak sektor je rentabilný. V každom prípade Karvaš chápe, že problému výnosnosti sa nedá vyhnúť v žiadnej forme hospodárenia, a to ani za socializmu.

Určite nepomohlo Karvašovmu osudu veľmi presné pozorovanie fungovania socialistického hospodárstva, a to ešte ešte pred socialistickou revolúciou. Karvaš vidí v komunizme,

---

12 Karvaš bol od roku 1934 členom Econometric Society a zostal tu členom aj počas druhej svetovej vojny, počas nemeckého zajatia, dokonca ešte v roku 1952 tu zostáva členom. Podobne je stále členom Americkej ekonomickej asociácie, dokonca aj počas svojho prvého uväznenia počas socializmu. Vid': *Econometrica*, 1944, 12; <http://www.jstor.org/stable/1905439>; *Econometrica*, 1952, 20, 4; *American Economic Review*, 39, 1, 319 – 332, <http://www.jstor.org/stable/1914566>. Je zaujímavé, že v roku 1948 boli členmi Americkej ekonomickej asociácie štyria ekonómovia s udaním adresy v Bratislave. To boli okrem Brišku a Karvaša tiež Štefan Heretik a Pavel Horváth. Pozri bližšie: <http://www.jstor.org/stable/1907678>

socializme celkovú nivelizáciu spotreby, čo môže byť výhodné pre nižšie spoločenské triedy, ale to určite znižuje spotrebu stredných a vyšších tried. Tiež brilantne videl, že obmedzovanie spotreby je jedným z prvkov, prostredníctvom ktorého si obyvateľstvo zvykne na obmedzenie individua. To bolo dosť v protiklade s komunistickou ideológiou, ktorá hlásala, že po socialistickej revolúcii sa skutočne uvoľnia všetky tvorivé sily ľudstva, ktoré už nebudú viazané kapitalistickými obmedzeniami.

Záver

Po nástupe komunizmu prichádzajú už iba osobné tragédie v živote Imricha Karvaša. V tomto krátkom období stretávame vedca, ktorý mal pred sebou desaťročia vrcholnej zrelosti, a to v domácom a v medzinárodnom prostredí. Avšak po zmene politického charakteru krajiny koncom štyridsiatych rokov sa končí vedecká kariéra jeho, podobne ako ďalších výrazných osobností českého a slovenského ekonomického myslenia, ktorí boli nahradení mladými kádrami nadšenými pre nové spoločenské zriadenie, ale veľmi neoboznámennými s ekonomickým a morálnym myslením.

Výberová bibliografia

BAČIŠIN, Vladimír – LENNEROVÁ, Ivana. I. Karvaš porovnal kolektivismus a individualizmus. [online]. In *Finančné Noviny* 23. 1. 2023, s. 1 – 2. ISSN 2644-5999. [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: <https://financnenoviny.com/i-karvas-porovnal-kolektivismus-a-individualizmus/>

BARNOVSKÝ, Michal (ed.). *Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945 – 1953*. Bratislava: Veda 1995. 196 s. ISBN 80-22-0407-1.

BAŽANTOVÁ, Ilona. Dílo Imricha Karvaše „Vliv kartelov na konjunktúru“ a jeho odkaz pro současnost. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela a kol. (eds.). *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013* (10. – 11. október 2013). [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 33 – 36, ISBN 978-80-7160-365-8, [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcia_3.pdf

BAŽANTOVÁ, Ilona. Imrich Karvaš. In SKŘEJPKOVÁ, Petra (ed.). *Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918 – 1938)*. Praha: Linde, 2009. s. 605 – 607. 696 s. ISBN 978-80-7201-750-8.

BAŽANTOVÁ, Ilona – HORYCH, Ján – HRABA, Zdeněk. *Teoretická východiska ochrany hospodářské soutěže v českých zemích*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. 160 s. ISBN 978-80-7676-191-9.

BLANCHARD, O. Jean. A Traditional Interpretation of Macroeconomic Fluctuations. In *American Economic Review*, roč. 79, 1989, č. 5, s. 1146 – 1164.

BLANCHARD, O. Jean – Quah, Danny. The Dynamic Effects of Aggregate Demand and Aggregate Supply Shocks. In *American Economic Review*, roč. 79, 1989, č. 4, s. 655 – 673.

BLANCHARD, Olivier. Commentary.[online]. In *FRBNY Economic Policy Review*, 2000, April, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/00v06n1/0004blan.pdf>

BLINDER, S. Alan – RUDD, B. Jeremy. The Supply-Shock Explanation of the Great Stagflation Revisited. [online]. In *The Great Inflation: The Rebirth of Modern Central Banking*. Chicago: Univerzity of Chicago Press, 2010, s. 119 – 175, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c9160/revisions/c9160.rev2.pdf>

BASCH, Antonín. *Teorie inflace*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1922.

CLARKE, Simon. Introduction: Marxism and the Theory of Crisis. [online]. In: *Marx's Theory of Crisis*. London: Palgrave Macmillan, 1994, s. 1 – 13, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/978-1-349-23186-71>

COHEN, Dalen – FOLLETTE, Glenn. The automatic fiscal stabilizers: quietly doing their thing.

[online]. In *Economic Policy Review*, 2000, (Apr.), s. 35 – 67, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/00v06n1/0004cohe.pdf>

CZESANÝ, Slavoj. *Hospodársky cyklus*. Praha: LINDE, 2006. ISBN 8072015761.

ČAPLÁNOVÁ, Anetta a kol. *Ekonomía*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 9788076764903.

Diaľnica z Bratislavy do Košíc? Nemusi byť hotová ani v roku 2030. [online]. In *Pravda*, 11. január 2023, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://auto.pravda.sk/doprava/clanok/653002-dialnica-z-bratislavy-do-kosic-nemusi-byt-hotova-ani-v-roku-2030>

DOLEŽALOVÁ, Antonie. Imrich Karvaš: guvernér se srdcem vědce. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. *Centrálne bankovníctvo v stredoeurópskom priestore / Central Banking in Central Europe*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 121 – 133.

DRAHOKOUPIL, Jan – FABO, Brian. The limits of foreign-led growth: Demands for skills by foreign and domestic firms. [online]. In *Review of International Political Economy*, roč. 29, 2020, č. 1, s. 152 – 174, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2020.1802323>

DUJAVA, Daniel. *Ekonomické krízy a ekonomická veda*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 9788081684425.

DUJAVA, Daniel – ŽÚDEL, Branislav. O parite. In *Komentár ku konvergencii slovenskej ekonomiky k EÚ*. Bratislava: Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Inštitút finančnej politiky, č. 6, 2023.

ENGLIŠ, Karel. *Peníze*. Brno, 1918.

EUROPEAN COMMISSION. *Smart Specialisation Platform*. [online], [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/homeonline>

EUROPEAN COMMISSION. *Regional Policy*. [online], [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/regionalpolicy/homeen>

EUROPEAN COMMISSION. *Country Report Slovakia 2019*. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the European Central Bank and the Eurogroup. [online]. 2019, [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/fileimport/2019-european-semester-country-report-slovakiaen0.pdf>

HOMBURG, Bernhard – FELDERER, Stefan. *Makroökonomik und neue Makroökonomik*. 5. Auflage. Berlin, Springer-Lehrbuch, 1991. ISBN 978-3-662-22124-2.

HOMBURG, Bernhard – FELDERER, Stefan. *Makroekonomika a nová makroekonomika*. Bratislava: Elita, 1995. 448 s. ISBN 80-85323-87-7.

FALTUS, Jozef. Vývoj kapitalistickej industrializácie Slovenska a jej problémy. In *Historický časopis*, roč. 31, 1983, č. 3, s. 544 – 558.

- FELDERER, Bernhard – HOMBURG, Stefan. *Macroeconomics and New Macroeconomics*. vyd. 8. Berlín: Springer, 2003. 474 s. ISBN 9783662221235.
- FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan a kolektív. *Slovensko v 20. storočí. V medzivojnovom Československu 1918 – 1938*. Bratislava: Veda, 2012. 543 s. ISBN 9788022411998.
- FRANK, Robert H. – BERNANKE, Ben S. *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 8024704714.
- FRIEDMAN, Milton. *The Role of Monetary Policy*. In *American Economic Review*, roč. 58, 1968, č. 1, p. 1 – 17.
- FRIEDMAN, Milton. *Kapitalizmus a svoboda*. Praha: Liberální institut, 1993. ISBN 8085787334.
- GERBER, David J. *The Origins of the European Competition Law Tradition in Fin-de-Siècle Austria*. In *The American Journal of Legal History*. Oxford: Oxford University Press, roč. 36, 1992, č. 4, s. 405 – 440.
- GUERRIERI, Veronica et al. *Macroeconomic Implications of COVID-19: Can Negative Supply Shocks Cause Demand Shortages?* In *American Economic Review*, roč. 112, 2022, č. 5, s. 1437 – 1474.
- HABRMAN, Michal – ŽÚDEL, Branislav. *Od Tatier k Dunaju, diaľnice stavajú*. [online]. In *Komentár 2017/10*. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Inštitút finančnej politiky, 2017, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/4947/40/2017_10_Dialnice.pdf
- HALLON, Ľudovít. *Regionalizmus na Slovensku v medzivojnovom období*. In *Informačný bulletin Spoločnosti pro hospodárske a sociálne dejiny*, 2001, č. 1, s. 5 – 8.
- HALLON, Ľudovít. *Sanačný proces v bankovníctve Slovenska v medzivojnovom období*. In *Ľudia, peniaze, banky*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2003, s. 279 – 290.
- HALLON, Ľudovít. *Úloha komerčných bánk v arizácii na Slovensku 1939 – 1945*. In *Historický časopis*, roč. 54, 2006, č. 4, s. 591 – 606.
- HALLON, Ľudovít. *Arizácia na Slovensku 1939 – 1945*. In *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 148 – 161.
- HALLON, Ľudovít – SABOL, Miroslav. *Zlaté roky hospodárskeho vývoja Slovenskej republiky 1940 – 1943*. In *SOKOLOVIČ, Peter (ed.). Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VIII*. Bratislava: UPN, 2009, s. 399 – 432.
- HALLON, Ľudovít – HLAVINKA, Ján – NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Pozícia Ústredného hospodárskeho úradu v politickom, hospodárskom a spoločenskom živote Slovenska v rokoch 1940 – 1942*. In *HLAVINKA, Ján – NIŽŇANSKÝ, Eduard (eds.). Arizácie*. *Acta historica Posoniensia XI, Judaica et holocaustica 1*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra všeobecných dejín: Dokumentačné stredisko holokaustu, 2010,

s. 11 – 65.

HAMILTON, D. James. Historical Oil Shocks.[online]. San Diego: Department of Economics University of California, 2010, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: https://econweb.ucsd.edu/~jhamilto/oil_history.pdf

HAPÁK, Pavel a kol. Dejiny Slovenska IV. diel (od konca 19. storočia do roka 1918). Bratislava: Veda, 1986.

HARNA, Jozef. Vavro Šrobár a jeho podíl na vzniku agrárny strany na Slovensku. In Moderní dějiny, roč. 17, 2009, č. 2, s. 1-22.

HAUSER, Henri. La nouvelle orientation économique. Paris, 1924.

HAYEK, Friedrich A. Monetary Theory and Trade Cycle. London: Augustus m Kelley Pubs, 1996. ISBN 978-0678001769.

HAVEL, Jiří – KLACEK, Ján – KOSTA, Jiří – ŠULC, Zdislav. Economics and System Change in Czechoslovakia, 1945-92. In WAGENER, Hans-Jürgen (ed.). Economic Thought in Communist and Post-Communist Europe. Routledge Studies in the History of Economics. London: Routledge, 1998, s. 213 – 263. ISBN 978-0429231629.

HEXNER, Ervin. Základy kartelového práva. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čsl. průmyslníků, 1929.

HEXNER, Ervin. Právna úprava kartelov. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1929. 21 s.

HEXNER, Ervin. Československé kartely. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1933. 27 s.

HEXNER, Ervin. Studies in Legal Terminology. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1941. 160 s. ISBN 978-1-4696-1318-5.

HEXNER, Erwin. International Steel Cartel. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1943. 339 s. ISBN 978-0837188782.

HEXNER, Erwin – WALTER, Adelaide. International Cartels. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1945. 555 s. ISBN 978-0837156064.

Historická statistická ročenka ČSSR. Praha: SNTL, 1985.

HLAVATÁ, Irena. Menová teória a politika v diele I. Karvaša. In Vývoj ekonomického myslenia na Slovensku. Bratislava: Ekonomická univerzita, 1996, s. 169 – 176.

HLAVATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš. In Ekonomický časopis, roč. 40, 1992, č. 10, s. 779.

HLAVATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš – vedec, národohospodár, politik a pedagóg. In Ľudia, banky a peniaze. Bratislava: Národná banka Slovenska v Academic Electronic Press, 2003, s. 475 – 481. ISBN 80-8043-051-9.

HLAVATÝ, Egon. Profesor Imrich Karvaš – ekonóm, vedec, politik a pedagóg. In Biatic, roč.

11, 2003, č. 2, s. 13 – 16.

HĽAVINKA, Ján. Úloha centrálnej banky v arizácii a reštitúcii židovských cenností. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. Centrálne banky v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 195 – 205.

HODRICK, J. Robert – PRESCOTT, C. Edward. Postwar U.S. business cycles: An empirical investigation, In *The Journal of Money, Credit and Banking*, roč. 29, 1997, č. 1, s. 1 – 16.

HORNOVÁ, Adela. Príspevok k charakteristike ekonomiky tzv. Slovenského štátu. In *Ekonomický časopis*, roč. 2, 1954, č. 2, s. 377 – 384.

HORVÁTH, Julius. *Introduction to the History of Economic Thought in Central Europe*. London: Palgrave MacMillan, 2020. 206 s. ISBN 978-3030589257.

HORVÁTH, Julius. *History of Slovak Economic Thought*. London; New York: Routledge, 2022. 166 s. ISBN 978-03-6719-449-9.

HRONSKÝ, Marián. *Slovensko pri zrode Československa*. Bratislava: 1987.

HUBER, Peter – OCHOTNICKÝ, Pavol. Problems of the local market dominated by one large enterprise: an overview of central and eastern Europe and a case study of a Slovakian region. In *The regional dimension of unemployment in transition countries: a challenge for labour market and social policies*. Paris: OECD, 1995, s. 347 – 368. ISBN 92-64-04443-4.

CHUDJÁK, František. Slovenská národná banka (1939 – 1945). In. CVETKOVÁ, Tatiana – CHUDJÁK, František – KAČKOVIČOVÁ, Mária et al. *Dejiny centrálneho bankovníctva na Slovensku / The History of Central Banking in Slovakia*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2013, s. 114 – 135. ISBN 978-80-8043-192-1.

CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. Slovenská národná banka v rokoch 1939 – 1945. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. *Centrálne bankovníctvo v stredoeurópskom priestore / Central Banking in Central Europe*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 135 – 152. ISBN 978-80-8043-202-7.

CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. Začiatky slovenskej hospodárskej štatistiky. In *Biatec*, roč. 23, 2015, č. 10, s. 24 – 27.

CHUDJÁK, František – LEKOVÁ, Andrea. Origins of Slovak economic statistics: establishment and operation of the Economic Cycle Research Department of the Slovak National Bank. In CLEMENT, Piet – HOFMANN, Carmen – KUNERT, Jakub (eds.) *Inflation, Money, Output. Economic and financial data underpinning analysis and policy making*. Frankfurt am Main: EABH, 2018, p. 6 – 14. ISBN 978-3-9809518-9-0.

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *The Return of the Policy That Shall Not Be Named: Principles of Industrial Policy*. [online]. In Working Paper 19/74, 2019, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/03/26/The-Return-of-the-Policy-That-Shall-Not-Be-Named-Principles-of-Industrial-Policy-46710>

IŠA, Ján – LISÝ, Ján. Peniaze v ekonomickej teórii. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2004. ISBN 8022517852.

JANŠÁK, Štefan. Život Dr. Pavla Blahu. Slovenské hnutia na prahu XX. storočia. Zv. 1. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1947.

JEZE, Gaston. Les variations du franc. In Manchester guardian commercial, 1922, č. 1.

KAMENEC, Ivan. Po stopách tragédie. Bratislava: Archa, 1991.

KARVAŠ, Imrich. Obchodné styky so sovjetským Ruskom. In Prúdy, roč. 10, 1926, č. 1, s. 67 – 69.

KARVAŠ, Imrich. Textilný priemysel a zahraničný obchod. In Hospodárske rozhľady, roč. 1, 1926, č. 9 – 10, s. 656 – 662.

KARVAŠ, Imrich. Paneurópa a problém kartelov. In Prúdy, roč. 10, 1926, č. 8, s. 510 – 513.

KARVAŠ, Imrich. Kríza priemyslu na Slovensku. In Hospodárske rozhľady, roč. 1, 1926, č. 3, s. 215 – 223.

KARVAŠ, Imrich. Pasivita Slovenska. In Hospodárske rozhľady, roč. 2, 1927.

KARVAŠ, Imrich. Nezamestnanosť vo Francii. In Hospodárske pohľady, roč. 2, 1927, č. 4, s. 175 – 180.

KARVAŠ, Imrich. Hospodárska štatistika Slovenska. Bratislava: Obchodná a priemyselná komora, 1928. 116 s.

KARVAŠ, Imrich. Hospodárske zblíženie československo-juhoslavanské. In Hospodárske rozhľady, roč. 3, 1928, č. 137 – 140.

KARVAŠ, Imrich. Vývoj miezd v bratislavskom kovopriemysle. In Hospodárske rozhľady, roč. 4, 1929, č. 1, s. 21 – 37.

KARVAŠ, Imrich. Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu. Bratislava: Knihovňa Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1928. 180 s.

KARVAŠ, Imrich. Medzinárodný menový problém so zvláštnym zreteľom na francúzsku stabilizáciu. In Zvláštny otisk z časopisu Učenej spoločnosti Šafárikovej Bratislava, roč. 3, č. 5, Bratislava: Učená spoločnosť Šafárikova, 1929.

Karvaš, Imrich. Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku. In Hospodárske rozhľady, roč. 5, 1930, č. 4, s. 148 – 168.

KARVAŠ, Imrich. Prof. Dr. Karol Engliš ako národohospodársky teoretik. In Hospodárske rozhľady, roč. 5, 1930, č. 8, s. 355 – 359.

KARVAŠ, Imrich. O zemedelskej kríze. In Hospodárske rozhľady, roč. 5, 1930, č. 2, s. 49 – 72.

KARVAŠ, Imrich. Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku. In Zvláštna otláč z Hospodárskych rozhľadov, roč. 5, č. 4. Bratislava: Obchodná

a priemyselná komora v Bratislave, 1930.

KARVAŠ, Imrich. Všeobecne o vzniku kartelov. In Zvláštna otláč z Hospodárskych rozhľadov, roč. 6, č. 7 – 8, Bratislava: Obchodná a priemyselná komora v Bratislave, 1931.

KARVAŠ, Imrich. Kartely a verejný záujem. In Zvláštni otláč ze „Sborníku věd právních a státních“, roč. 32, č. 2, Praha: Tiskem Aloisa Wiesnera, 1932. 27 s.

KARVAŠ, Imrich. Vliv kartelov na konjunktúru. Bratislava: Knihovňa Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1932. 86 s.

KARVAŠ, Imrich. Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku. Praha: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi, 1933. 132 s.

KARVAŠ, Imrich. Obilný monopol. Zvláštny výtlačok časopisu Učenej spoločnosti Šafaříkovej Bratislava, roč. 8, 1934, č. 5.

KARVAŠ, Imrich. Charakteristika dnešnej hospodárskej krízy. In Národohospodársky obzor, 1933.

KARVAŠ, Imrich. Cementársky priemysel a nútená kartelizácia. In Hospodárska politika, 1935.

KARVAŠ, Imrich. Problematika času v hospodárskej teórii. Bratislava: Učena spoločnosť Šafaříkova, 1937. 68 s.

KARVAŠ, Imrich. Potreby nášho vývozu do Ameriky. In Hospodárska politika, 1937.

KARVAŠ, Imrich. Sociální politika v USA. In Česká národohospodářská společnost, 1937 – 1938.

KARVAŠ, Imrich. Slovenská národná banka vo svetle funkcie cedulového ústavu. In Právny obzor. roč. 23, 1940, č. 1, s. 1 – 16.

KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. Sväzok 1. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1947. 310 s.

KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. Sväzok 2. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1947. 309 s.

KARVAŠ, Imrich. Základy hospodárskej vedy. Bratislava: VEDA, 1999. 637 s. ISBN 80-224-0596-5.

KARVAŠ, Milan. Můj otec Imrich Karvaš: Život a dielo národohospodára, ktorý dosiahol na vrchol i celkom na dno. Budmerice: Rak, 2001, 152 s. ISBN 80-85501-20-1.

KEYNES, John Maynard. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Palgrave Macmillan, 1936. 472 s. ISBN 978-0-230-00476-4.

KEYNES, John Maynard. The Economic Cosequences of the Peace. London, 1920.

KEYNES, John Maynard. Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.

- KIRMAN, Alan. The Economic Crisis is a Crisis for Economic Theory. In CESifo Economic Studies. Oxford: Oxford University Press, roč. 56, 2010, č. 4, s. 498 – 535. ISSN 1610-241X.
- KINDELBERGER, P. Charles, Manias, Panics, and Rationality. [online]. In Eastern Economic Journal, roč. 4, 1978, č. 2, s. 103 – 112, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: [http:// web.holycross .edu/RePEc/eej/Archive/Volume4/V4N2P103_112.pdf](http://web.holycross.edu/RePEc/eej/Archive/Volume4/V4N2P103_112.pdf)
- KINDLBERGER, P. Charles et al. Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises. New Jersey: Wiley Investment Classics, 2005. 355 s. ISBN 978-0471467144.
- KLEINWÄCHTER, Friedrich. Die Kartelle – Ein Betrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft. Innsbruck: Wagner'schen Univeritaets-Buchhandlung, 1883.
- KLIMECKÝ, Vladimír. Řízené hospodářství v Československu do roku 1939. IV. díl. Praha: VŠE, 1968.
- KOŠČ, Ján – RUMAN, Ján (eds.). K problematike chudoby a sociálnej neistoty na Slovensku v 21. storočí. Bratislava: Pracujúca chudoba, 2021. 339 s. ISBN 978-80-973614-3-3.
- KOVÁČ, Dušan a kolektív. Slovensko v 20. storočí. Na začiatku storočia 1901 – 1914. Bratislava: Veda, 2004.
- KULLA, Bernd. Die Anfänge der empirischen Konjunkturforschung in Deutschland 1925 – 1933. In Volkswirtschaftliche Schriften, Heft 464, Berlin: Duncker & Humblot, 1996, ISBN 3-428-08693-7.
- KUNERT, Jakub. Měnová politika Národní banky Československé v období deflace (1929 – 1934). [online]. In Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen - Prague Economic and Social History Papers, roč. 27, 2018, č. 1, s. 64 – 65, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: [https:// dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/104476?show=full](https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/104476?show=full).
- KURZ, Heinz D. Economic Thought. A Brief History. New York Columbia University Press, 2017.
- KYDLAND, E. Finn – PRESCOTT, C. Edward. Time to Build and Aggregate Fluctuations. [online]. In Econometrica , roč. 50, 1982, č. 6, s. 1345 – 1370, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/1913386>
- LÁBAJ, Martin. (Ne)efektívne využívanie výrobných faktorov a rozdiely v produktivite práce v rámci spracovateľského priemyslu na Slovensku. [online]. In Monitor hospodárskej politiky. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 2018, č. 2, s. 7 – 10. ISSN: 2453-9287. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/veda-a-vyskum/casopisy/monitor-hospodarskej-politiky/MHP_06_18_final.pdf
- LACINA, Vlastislav. Krize československého zemědělství 1928 – 1934. Praha: Historický ústav ČSAV, 1974.
- LEKOVÁ, Andrea. Slovenská hypotečná a komunálna banka. In Biatec, roč. 15, 2007, č. 3, s. 30.

LISÝ, Ján a kol. Ekonomický rast a ekonomický cyklus. Bratislava: Iura Edition, 2011. ISBN 978-80-80784-058.

LONDÁK, Miroslav. Ekonomické reformy v Československu v 50. a 60. rokoch 20. storočia a slovenská ekonomika. Bratislava: HÚ SAV vo vyd. Typoset, 2012. 296 s. ISBN 978-80-89396-108

LORENZONI, Guido. A Theory of Demand Shocks.[online]. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2006, [cit. 2023-04-13]. Dostupné na: <http://www.nber.org/papers/w12477>

LOEVENSTEIN, Ján. Cedulové bankovníctví ve Spojených Státech Severoamerických a jeho najnovější úprava. Praha: Bursík & Kohout, 1915.

LUBYOVÁ, Martina - MARCINČIN, Anton. Nezamestnanosť na Slovensku. In MARCINČIN, Anton - LUBYOVÁ, Martina (eds.). Monitoring integrácie Slovenskej republiky do Európskej únie 2002. Bratislava: SFPA; Friedrich Ebert Stiftung, 2022, s. 85 - 124, ISBN 80-968372-9-X.

Magyar statisztikai közlemények. Budapešť, 1913.

MAKÚCH, Jozef. Dielo profesora Karvaša vo vzťahu k súčasnej economickej situácii. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela a kol. (eds.). Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013 (10. - 11. október 2013). 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 10 - 15. ISBN 978-80-7160-3658.

MALÝ, Karel a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vydání. Praha: Linde, 2003. 680 s. ISBN 80-7201-433-1.

MANKIW, Gregory N. Zásady ekonomie. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 8071698911.

MARCINČIN, Anton. Európske fondy ako nástroj centralizmu. In MARCINČIN, Anton - CSABAY, Jakub (eds.). Ročenka regionálneho rozvoja 2021. Bratislava: SPEKTRUM STU, 2021, s. 63 - 72, ISBN 978-80-227-516-98.

MARCINČIN, Anton - Kocanová, Eva - Kovács, Ľuboš. Analýza podpory 12 najmenej rozvinutých okresov za roky 2015 - 2020. Bratislava: MIRRI SR, 2021.

MARCINČIN, Anton. Regionálny rozvoj: boj proti ostrovom chudoby a cesta k udržateľnému a inkluzívnemu rastu. In SCHMÖGNEROVÁ, Brigita (ed.). Ako reštartovať Slovensko? Sociálno-demokratická obnova spoločnosti a ekonomiky po pandémie a konzervatívno-liberálnej vláde. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2022, s. 88 - 102. ISBN 978-80-8264-001-7.

MARCINČIN, Anton. Decentralizácia eurofondov - dôležitý krok pre podporu demokracie na Slovensku. [online]. Bratislava: RRT, 2022. 28 s. [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: https://www.academia.edu/94894513/Decentraliz%C3%A1cia_eurofondov_d%C3%B4le%C5%BEit%C3%BD_krok_pre_podporu_demokracie_na_Slovensku

- MARKUŠ, Jozef. Úvahy o významných ekonómoch. [online]. In *Finančné noviny*, 18 .2. 2021. ISSN 2644-5999. [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://financnenoviny.com/jjozef-markus-uvahy-o-vyznamnyxh-ekonomoch>
- MAZÚR, Miloš. Činnosť SNB v rokoch 1939 – 1945. In TÓTH, Dezider (ed.). *Podiel slovenských národohospodárov na príprave SNP*. Banská Bystrica: Adade, 1999, s. 31 – 47. ISBN 978-80-88976-04-9.
- MAZÚR, Miloš. Činnosť Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1945. In BOBÁK, Ján (ed.). *Slovenská republika (1939 – 1945)*. Bratislava: Matica slovenská, 2000, s. 126 – 141. ISBN 807090576X.
- MAZÚR, Miloš. Fond hospodárskej samostatnosti. In *Biatic*, roč. 2000, číslo 10, s. 22 – 25.
- MAZÚR, Miloš. Tlač slovenských peňazí a razba mincí v rokoch 1939 – 1945. In *Ľudia, peniaze, banky*. Bratislava: Národná banka Slovenska vo vydavateľstve Academic Electronic Press, 2003, s. 173 – 193. ISBN 80-8043-051-9.
- MAZÚR, Miloš. Rub a líce slovenského zlatého pokladu. In *História*, roč. 2002, č. 4, s. 13 – 15.
- MAZÚR, Miloš. Vojtech Krajčovič. In *Biatic*, roč. 11, 2003, č. 4, s. 25.
- MESZÁROS, Hugo. *Národný majetok Slovenska*. Bratislava, 1936.
- MICHÁLEK, Slavomír. *Československé menové zlato 1938 – 1982*. Bratislava. VEDA, 2021, s. 22 – 23. ISBN 978-80-224-1884-3.
- MILDSCUH, Vilibald. *Kupní síla peněz, výše důchodů a úroková míra : jich souvislost a příčiny určující jich změny (se zvláštním zřetelem k vývoji nejnovějších peněžních poměrů)*. Brno: Nakladatele Barvič & Novotný, 1920.
- MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. *O parite. Komentár ku konvergencii slovenskej ekonomiky k EÚ*. [online]. Bratislava: Ministerstvo financií SR, Inštitút finančnej politiky, 2023. Komentár 2023/6, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2023/6-parite-marec-2023.html>
- MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. *Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry*. [online]. Bratislava: Ministerstvo financií SR, Útvar hodnoty za peniaze, 2020, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/80/prioritizaciavlada20200916.pdf>
- MINSKY, P. Hyman. *The Potential for Financial Crises*. [online]. Bard Digital Commons: Hyman P. Minsky Archive. Paper 351, 1982, [cit. 2023-04-13]. Dostupné na: https://digitalcommons.bard.edu/hm_archive/351
- MONTARNAL, H. *Les salaires, l'inflation et les changes*. Paris, 1925.
- MORVAY, Karol. *Slovenská ekonomika na ceste od nedostatku práce k nedostatku jej produktivity*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2020. 107 s. ISBN 978-80-225-4765-9.
- MORVAY, Karol. *Ekonomické recesie na Slovensku: dramatické momenty aj blikajúce*

kontrolky nových príležitostí. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2022. 100 s. ISBN 978-80-225-5022-2.

MORVAY, Karol – HUDCOVSKÝ, Martin. Overcoming of Lag in the Capital to Labor Ratio in the Slovak Economy. In *Ekonomický časopis*, roč. 66, 2018, č. 8, s. 838 – 851. ISSN 0013-3035.

ÓDOR, Ľudovít. Rýchlokurz geniality. Bratislava: N Press, 2022. 655s. ISBN 978-80-823-0091-1

OECD. Better Regulation in Europe - Progress and Trends, Key insights from the EU 15 reviews. [online]. [cit. 31.3.2023]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/betterregulationineurope-progressandtrends.htm>

OECD. Policy coherence for sustainable development, Monitoring. [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné na <https://www.oecd.org/gov/pcsd/pcsd-framework-generic-module-monitoring-framework.htm>

OECD. Subnational government investment. [online]. In *OECD Regions and Cities at a Glance 2018*. Paris: OECD Publishing, 2018, [cit. 2023-03-31]. Dostupné na: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/reg_cit_glance-2018-45-en/index.html?itemId=/content/component/reg_cit_glance-2018-45-en

OCHOTNICKÝ, Pavol. Modelová analýza efektov vládnych výdavkov. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2001. 148 s. ISBN 80-225-1421-7.

OCHOTNICKÝ, Pavol – SIVÁK, Rudolf. Systémové účinky tzv. privatizačnej pasce na transformáciu slovenskej ekonomiky. In: *Ekonomický časopis*, roč. 49, 2001, č. 4, s. 753 – 768. ISSN 0013-3035.

OCHOTNICKÝ, Pavol – BELKOVICSOVÁ, Dáša – IHNATIŠOVÁ, Denisa. Fiškálne reakcie vybraných krajín EÚ na pandemickú krízu. [online]. In *DF WORKING PAPER*, č. 1/2022, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/kfin/2023/wp_ochotnicko_bel_ihnata.pdf

PEŠEK, Jan. Odvrátená tvár totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1998. 383 s. ISBN 978-80-9675-884-5.

PEŠEK, Jan. Slovensko na prelome 50. a 60. rokov. Politicko-mocenské aspekty vývoja. Brno: Pries, 2005. 179 s. ISBN 80-7285-059-8.

PEZZUTO, Ivo. Miraculous Financial Engineering or Legacy Assets? In KOLB, W. Robert (ed.). *Lessons from the Financial Crisis*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2010, s. 119 – 124. ISBN 978-0-470-56177-5.

PRION, W. *Inflation und Geldentwertung*. Berlin, 1919.

RAMSTEIN, Ad. *Das Verhältniss der Notenbanken zur Kriegsfinanzierung*. Bern. 1923.

REBELO, Sergio. Real Business Cycle Models: Past, Present and Future. In *The Scandinavian Journal of Economics*, roč. 107, 2005, č. 2, s. 217 – 238.

RODRICK, Dani. Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform. In *Journal of Economic Literature*, roč. 44, 2006, s. 973 – 987.

ROSENTHAL, Uriel – KOUZMIN, Alexandre. Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Government Decision Making. [online]. In *Journal of Public Administration Research and Theory*, roč. 7, 1997, č. 2 (Apr. 1997), s. 277 – 304, [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Crises-and-Crisis-Management%3A-Toward-Co-mprehensive-Rosenthal-Kouzmin/b05635380d6f1cb57274141a6bb5ad8d75076ed5>

SAMUELSON, Paul Anthony – NORDHAUS, Wiliam D. *Ekonomía*. Bratislava: ELITA, 2000. ISBN 808044059X.

SCHILLER, Bradley R. *Makroekonomie dnes*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 802510169.

SCHMÖGNEROVÁ, Brigita (ed.). *Solidárne, ekologické a moderné Slovensko: Sociálno-demokratická alternatíva sociálnoekonomickej transformácie v novom viacročnom finančnom rámci Európskej únie*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2020. 66 s. ISBN 978-80-8914985-8.

SCHMÖGNEROVÁ, Brigita. Rok 1989 – štartér Veľkej transformácie Slovenska. [online]. In *Pravda*, 25. november 2019 [cit. 2023-04-14]. Dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/ esej/ clanok/533891-rok-1989-starter-velkej-transformacie-slovenska/>

SCHUMPETER, Joseph A. *Geschichte der ökonomischen Analyse*. Göttingen: Vandenhock und Ruprecht, 1965.

SCHUMPETER, Joseph A. *Teória hospodárskeho vývoja: analýza podnikateľského zisku, kapitálu, úveru, úroku a kapitalistického cyklu*. Bratislava: Pravda, 1987.

SCHVARC, Michal – HALLON, Ľudovít – MIČKO, Peter. *Podoby nemecko-slovenského „ochranného priateľstva“*. Dokumenty k náboru a nasadeniu slovenských pracovných síl do Nemeckej ríše v rokoch 1939 – 1945. Bratislava: Prodama, 2012. 406 s. ISBN 9788097030261.

SCHVARC, Michal. *Vznik Slovenskej národnej banky a Nemecko*. K niektorým otázkam nemeckého zasahovania do procesu konštituovania slovenského cedulového ústavu v roku 1939. In CHUDJÁK, František – HALLON, Ľudovít – LEKOVÁ, Andrea. *Centrálne banky v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2014, s. 164 – 174.

SCHVARC, Michal – HALLON, Ľudovít. *Kauza Karvaš*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014. 222 s. ISBN 978-80-89396-30-6.

SIKORA, Stanislav. *Rok 1968 a politický vývoj na Slovensku*. Bratislava: Pro Historia, 2008. 230 s. ISBN 9788097006013.

SKIDELSKY, Robert. *Keynes's Philosophy of Practice and Economic Policy*. In O'Donnell,

R. M. (ed.) Keynes as Philosopher-Economist. Keynes Seminars. London: Palgrave Macmillan, 1991, p. 104. ISBN: 978-1-349-10327-0.

Slovensko-nemecké vzťahy 1939 – 1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR / Slowakisch-deutsche Beziehungen 1938 – 1941 in Dokumenten I. Von München bis zum Krieg gegen die UdSSR. Ed. E. Nižňanský et al. Prešov: Univerzum, 2009.

SOBEK, Otto – ZIMKOVÁ, Emília. Menová teória a politika. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011. ISBN 978-80-557-0137-0.

STIGLITZ, E. Joseph. Presidential Address The Current Economic Crisis and Lessons for Economic Theory. In Eastern Economic Journal, roč. 35, 2009, č. 3, s. 281 – 296.

STIGLITZ, Joseph. More Instruments and Broader Goals: Moving Toward the Post-Washington Consensus. [online]. Helsinki: The 1998 WIDER Annual Lecture, [cit. 2023-04-10]. Dostupné online: <https://archive.globalpolicy.org/soecon/bwi-wto/stig.htm>

Štatistická príručka Slovenska 1947. Bratislava – Martin, 1947.

ŠVANDA, Martin – VRÁNA, Filip. Historie soutěžního práva od počátků ke dnešku. In Kol. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Historie, fakta, svědectví. Brno: ÚOHS, 2008, 162 s. ISBN 978-80-254-2242-7.

TKÁČ, Marián. Imrich Karvaš. In Biatec, roč. 13, 2005, č. 4, s. 24 – 28.

TEREN, Štefan (ed.). Národohospodár Peter Zaťko spomína. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1994.

TOMKOVÁ, Zuzana. Prof. Imrich Karvaš – jedna z najvýznamnejších osobností slovenských národohospodárskych dejín. [online]. In Bratislavské právnické fórum 2018. Vznik Československa v roku 1918 a osobnosti právnej vedy Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018, s. 35 – 54, ISBN 978-80-7160-476-1, [cit. 2023-04-05]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcia_3.pdf

TRUCHY, H. Les finances de guerre de la France. Paris : Yale University Press, 1926.

VÁŠŠ, Martin. Národohospodári Imrich Karvaš a Peter Zaťko a slovenská otázka v tridsiatych rokoch 20. storočia. In Historický časopis, roč. 60, 2012, č. 1, s. 99 – 114.

WAGENER, Hans-Jürgen. Economic Thought in Communist and Post-Communist Europe: Routledge Studies in the History of Economics. London: Routledge, 1998. 400 s. ISBN 978-0-4151-794-23.

WARD, James. Mace. Priest, Politician, Collaborator. Jozef Tiso and the Making of Fascist Slovakia. Ithaca: Cornell University, 2013. 304 s. ISBN 978-080-144-988-8.

WIESER. Fridriech von. Theorie des Geldes. Handwörterbuch des Staatswissenschaften. 4. vydanie. Zväzok IV. Jena, 1927.

WILLIAMSON, John (ed.). *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington: Institute for International Economics, 1990. 445 s.

WILLIAMSON, John. The Strange History of the Washington Consensus. [online]. In *Journal of Post Keynesian Economics*, roč. 27, 2004, č. 2 (Winter, 2004 – 2005), s. 195 – 206, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/4538920>

WILLIAMSON, John. A Short History of the Washington Consensus. [online]. In SERRA, Narcis – STIGLITZ, Joseph E. (eds). *The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance*, Initiative for Policy Dialogue. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 14 – 30, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: <https://academic.oup.com/book/34854/chapter-abstract/297979785?redirectedFrom=fulltext>

WILSON, Nick – OCHOTNICKÝ, Pavol – KÁČER, Marek. Creation and destruction in transition economies: The SME sector in Slovakia. [online]. In *International Small Business Journal*, ročník 34, 2016, číslo 5, s. 579 – 600 [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0266242614558892>

ZIMKOVÁ, Emília. Univerzitný profesor Imrich Karvaš. In *Biatec*, roč. 21, 2013, č. 3, s. 30 – 31.

ŽUK, Piotr et al. Real convergence in central, eastern and south-eastern Europe. [online]. In *ECB Economic Bulletin Article*. Frankfurt: Európska centrálna banka, 2018, č. 212, [cit. 2023-04-10]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.ebart201803_01.en.pdf

Resumé

Introduction (Mikuláš Luptáčík)

After the political changes in 1989 and starting the transformation of the Slovak economy towards a market economy, there was an urgent need to prepare new study programs in economics and consequently the need for new textbooks and teaching materials. In order to contribute to this process, I decided to translate a standard and in Western European countries widely used textbook on macroeconomics, Homburg - Felderer; "Makroökonomik und neue Makroökonomik", Springer, 5th edition 1991, in Slovak language, „Makroekonomika a nova makroekonomika“, Elita 1995.

I myself learned the modern micro- and macroeconomics first during my postgraduate studies at the Institut für höhere Studien in Vienna using textbooks written in German or English. Therefore the translation of a german textbook in slovak language was a new challenge for me as well. I told myself that there were economists in Slovakia who taught economics before the period of the planned economy, and so it would be useful to look at textbooks from that period. Thanks to prof. Laščíak, I had the opportunity to know prof. Briška, another well known slovak economist of this period personally, but unfortunately not prof. Karvas. However, I was aware of his textbook Fundamentals of Economic Science, published in 1947, but it was not easy to obtain a copy of this book. Thanks to the staff of the Institute of Economics of the Slovak Academy of Sciences, I managed to obtain the book. It was very interesting and useful to read the book. Of course, economics as a scientific discipline and the language had developed further in the meantime. My original intention to help myself in translating certain technical terms from German into Slovak was more than compensated by very useful insights I obtained into the basics of economic science and the state of knowledge at this time, provided by the most prominent Slovak economist of the 1930s and 1940s. The idea of the new edition of this book was born. The book can be seen as a kind of synthesis of working of Imrich Karvas as an academic teacher and researcher as well as one of the leading personalities in practical economic policy in Slovakia in that time (according to Horvath (A History of Slovak Economic Thought, 2022), p. 90, "the book is the magnum opus of Karvas"). I saw the new edition of this textbook as our task and moral duty towards this key personage of economic science and economic policy in Slovakia in that period, as well as towards the present and future generations of Slovak economists.

In this context, the question is arising, why it is necessary and useful to deal with the ideas of not living economists and with the history of economics thought in general?

Schumpeter, J. A. (Geschichte der ökonomischen Analyse, 1965) gives three reasons why we should study the history of economic thought (see also Homburg - Felderer (Makroökonomik und neue Makroökonomik, 1995) Chapter 2: pedagogical advantages, new ideas, and insights into the ways of the human mind.

We cannot fully understand today's problems, methods and results in economics without some basic knowledge of the path by which economists arrived at their way of thinking. Knowing the history of economic thought makes us immune against the view that only living economists can bring the correct ideas and approaches to bear on contemporary economic and social questions.

To deal with Imrich Karvas's legacy for economic science and practice we must start from its subject matter, i.e. what is its content. Economic science as defined by Imrich Karvaš is: "The science dealing with the conscious human activity aimed at the acquisition and use of the commodities needed for the satisfaction of human needs." (Karvas, 1999, p. 28). This definition contains all the features that sufficiently characterise the subject of economic science.

How did Imrich Karvaš characterise the theory of economic science?

"The theory of any science searches for regularities and uniformities of the investigated phenomena and based on the basis of these searches creates knowledge and scientific laws. The theory provides new knowledge but does not provide advices. It is a great mistake to see economic science as a guide for practice and for economic policy only". (Karvas, *Zaklady hospodarskej vedy*, 1999, p. 16). Further at p. 595: ... "the role of theory is not, nor can it be, to give prescriptions for practical policy".

Let us now compare these statements with Keynes' definition of economic science. According to Keynes, economics is not a set of propositions and finished concepts, immediately applicable to economic practice. It is a way of thinking, the ability to approach a given problem, to analyse it, to draw conclusions and to propose solutions.

In my view, Imrich Karvaš's definition and interpretation coincides with Keynes's conception of economics and he is convincing example and confirmation of the statement that good theory is the best practice. Without the deep theoretical knowledge in the above mentioned sense such fruitful symbiosis of the economic theory and real economic policy in the work of Imrich Karvas would not have been possible. This is the legacy of Imrich Karvas for the education of economists able to respond to the challenges facing economic policy and Slovak society nowadays. We should emphasise the training of economic thinking and the ability to learn new things quickly and to formulate relevant questions. Asking a relevant question is more important than to answer an irrelevant one.

In the conclusion of the preface to his *Foundations of Economic Science*, at p. 21, Imrich Karvas expresses the hope that the book "will be a good informative handbook for those who are interesting on economic science, especially on its theory. I hope that it will be a stimulus for readers to reflect on various problems".

In this spirit, I am looking forward to the book, not only in expecting of new insights and answers to a number of questions, but even more to the new research questions. I hope that there will be more of these new open questions than questions answered at the end of our

conference and published in this book. Only inquisitiveness and creative uneasiness push the frontier of our knowledge.

Imrich Karvaš: Life and Legacy (Ľudovít Hallon)

Prof. Imrich Karvaš belonged to the first generation of the Slovak intelligentsia, following the 1918 national liberation of Slovaks. At the early age of 32, he became an extraordinary professor at Comenius University, in the field of legal sciences and national economy. At the same time, he gained international recognition, which resulted in invitations to lecture at leading foreign universities and scientific institutes. At a critical moment in the development of Czechoslovakia, in the autumn of 1938, he was called at the age of 35 to the central government in Prague to take over the post of Minister of Economy. After the establishment of the Slovak Republic (from 1939 to 1945), despite his opposition to its regime and ideology, he took over the responsibility for controlling the economy as Governor of the National Bank, and later also as Chair of the Supreme Supply Office, which was the central institution of economic regulation. Together with other national economists, he was able to ensure not only economic stability, but also economic development and an increase in the standard of living of the population of what was then a small, truncated state. He was also able to face the dark sides of the life of the Slovak Republic, especially the consequences of anti-Jewish measures and constant German economic pressure. He joined the resistance and played a significant role in the economic preparations for the Slovak National Uprising (SNU). However, the German secret services had long monitored him, and were not mistaken as to his motives. After the outbreak of the SNU, he fell into the hands of the Gestapo, where he endured several long months of physical and psychological suffering, without succumbing. He returned to his wife and three children in a restored Czechoslovakia, and set to work again, this time in the pedagogical and scientific field. However, power in the country was seized by another violent regime, with which he refused to cooperate. The totalitarian power of the Communist Party subjected him along with other members of the resistance to persecution, fabricated trials and imprisonment. In 1968 he was rehabilitated, but in the following period of normalization he lived in seclusion, unnoticed. The merits of I. Karvaš were fully recognized and duly appreciated only after 1989.

Current Challenges for our Economy (Ľuboš Pástor)

In his contribution, the author primarily attempts to establish several questions on the main challenges currently present in our economy, while indirectly touching on the work of Imrich Karvaš. Based on the analysis, the reader may experience what would it be like if the present challenges were faced by the first Governor of the Slovak National Bank.

High inflation rates and energy crisis are currently the two biggest crises we are facing in

the short term. In the medium term, it is mainly the problem of high levels of indebtedness within Europe and the fact that convergence of Slovakia towards European Union happens slowly. And last but not least, climate change being faced all over the world is the pressing problem in the long term. The author tries to provide short analyses of all the mentioned challenges. The study rests on the main proposition which links all the mentioned topics: that there are limited opportunities of governments and central banks to respond to these issues and overcome the crises.

The first topic analysed in the study are the high inflation rates. High inflation has mostly been caused by the recent pandemic as well as how the countries responded to it, economically speaking. The pandemic introduced a shift from services to products, and on top of that, the demand for products skyrocketed right after the pandemic. This was caused mainly because the public longed for that which had been withheld from them for two years. The author also highlights regional specifics, since demand shocks prevail in The United States of America, while supply shocks are predominant in Europe. The ability of a central bank to fight against inflation is significantly higher when it comes to demand shocks, unlike the fight against supply shocks. There are several reasons why inflation rates in Slovakia are slightly higher than in other European countries. One of them is that products which experienced greater increase in prices are extremely important in our shopping basket compared to that of other countries. The good news is, however, that the inflation is starting to gradually slow down even in Slovakia.

The author claims that the biggest inflation-related risks in the years to come include the wage-price spiral, as labour market remains particularly strong, and the possible comeback of the energy crisis. The energy crisis might potentially reappear if one of two factors change. It might happen if either the conflict in the east escalates or if the Chinese economy experiences another boom. Its growth might drastically influence – and increase – the prices of commodities included in energy production. And even though the energy crisis has been successfully averted for a short time, the problems remain unsolved in the medium term. This is true simply because production of energy raw materials cannot be rapidly increased. The ideal solution to the problem is a faster transition towards renewable sources of energy (wind, solar power, etc.)

The third topic mentioned in the contribution are the climate changes – a global problem being tackled everywhere on Earth. Introducing carbon tax is a great solution but only a theoretical one. The problem is that carbon tax cannot be implemented globally for there is no global institution that would have the power to demand that every country pay some global carbon tax. Even an increasingly popular solution to reduce carbon footprint present in Europe and the USA will not help much, since China and developing countries are the biggest polluters on the planet. This means that a solution put forward in tackling the problem of climate change will have to be primarily a solution that the developing world will willingly accept. The best long-term solution, according to the author of the paper, is to support

technologies, which will accelerate our shift to using renewable sources such as wind or solar power, and at the same time, it is necessary to invest in solving the technological problem of storing energy.

The fourth topic – high indebtedness – appears to have rapidly increased for the first time after the financial crisis in 2008 due to bailouts of financial sectors and the second time during the covid pandemic when it was crucial to fight against Covid. Sadly, this indebtedness was not addressed by counter measures like extra savings during the interim period. Theoretically speaking, there is a risk that a crisis could return from ten years ago when the financial markets lost all confidence in the ability of Greece, among other countries, to pay off its debts. The key problem of the Eurozone – that there is a monetary union without fiscal union – was not solved during this period and even though capital union has been looked into, it seems as if Brexit halted all efforts in this regard. Even the Bank union remains still largely incomplete; one such example are the bank deposits which still have no common insurance, although there has been some progress in this area. But if financial markets hit the panic button again, central banks will have little chance of solving the matter. It was easier to defend the policy of buying out securities in the times of low inflation than it would be now when inflation rates are so high.

The paper also deals with the fifth topic presented, the slowed-down convergence of Slovak economy. The author presents this issue on the GDP per capita in Slovakia as compared to the average value within the European Union. Slovakia has reached almost 80 % of the European average. At first glance, it does not seem to be that poor of a score, but there is a catch as closing the gap on the European average virtually stopped almost 10 years ago. When compared with its neighbouring countries like Czech Republic, Hungary or Poland, these have all experienced much higher rate of closing the gap on GDP per capita than Slovakia. It appears that these countries are gaining on European Union much faster. Therefore, the best thing to do would be to keep trying to raise the innovation potential of the Slovak economy, increase investments in science, research, and education, improve business environment, and law enforcement, and while talking about these issues is important, they need to be implemented in real life.

Opinions of Imrich Karvaš on Cyclical Developments of the Economy and their Topicality (Ján Lisý)

In the second volume, chapter XX of his book entitled *Základy hospodárskej vedy* (Fundamentals of Economic Science), professor Karvaš examines and characterizes in greater detail the problems linked to cyclical developments in economy. He explains that the economy undergoes dynamic changes around the equilibrium point. In it, there are forces which greatly disrupt its state of equilibrium.

Karvaš further examines the economy's state of equilibrium from theoretical and causal-

historical viewpoints. The former explains on the abstract level the relations and their changes among economic quantities. The latter includes specific changes in development of the economic quantities, explaining their root causes as well as their intensity. This theory states that each crisis begins as deviation of the economic relations from their state of equilibrium. The causal-historical analysis concludes that the development of economy happens in cyclical fashion with a certain regularity.

Karvaš considers as the main reasons for crisis events like wars, natural disasters, changes in prices for commodities, energies and goods, along with social unrests and repercussions. Modern economic theory defines cyclical developments as a result of shocks in aggregate demand and aggregate supply. Even though Karvaš does not specify the sources of demand or supply shocks, they can be characterized as seen by the modern economic theory.

The basic demand shocks are e.g., changes in consumer demand owing to changes in their preferences and expectations, as well as changes in interest rates, investment demand, money stock, and changes in government expenditure. Supply shocks are represented by e.g., changes in prices for goods, materials, energy sources, innovations, which can lead to an increase or decrease in production costs.

Karvaš also differentiates between endogenous and exogenous theories based on the root causes of cyclical developments. Exogenous theories find causes for cyclical developments outside the economic system. According to modern theory, exogenous factors include wars, elections and associated social and political changes, weather and climate changes, scientific discoveries, and innovations. On the other end of the spectrum are endogenous theories, which see causes for cyclical fluctuations in internal inconsistencies of a market system. Karvaš lists three groups of endogenous theories. While the first group sees causes in economy dynamism, the second group regards changes in economy structure and the third psychological group describes causes for cyclical fluctuations as results of subjective decisions of businesses and consumer preferences. Keynesian economic theories may also be regarded as endogenous theories of the economic cycle.

In his most influential book, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Keynes does not focus primarily on explaining the economic cycle. Karvaš regards market economy as an internally unstable individualistic economy, where market forces are prone to failing, which causes instability. Decline in aggregate demand tends to happen when entrepreneurs start having pessimistic expectations. This in turn decreases demand for investments. On the other end are the pessimistic expectations of consumers, which negatively affect demand for consumer goods and services. In Keynes's theory, investments play a key role as a part of aggregate demand. Thus, decreasing private investments should be replaced by more investments and expenses from the government. Karvaš highlights the initiatives towards reducing effects of a crisis, which falls within economic policy. As such, cyclical fluctuations may be reduced by measures of fiscal/monetary policy. Karvaš also claims that advocates of liberalism refuse an idea of more state involvement in the economy, and they

only seem to support temporary, occasional anti-crisis policies. For them, crises are a kind of cleansing process where all which is unfit, unhealthy, and weak will disappear within the economy. According to Karvaš, these effects are not to be prevented as it only keeps unhealthy business in the system and the economy cannot evolve naturally as a result.

The next topic covered by Karvaš in his research on fluctuations in economy were the so-called credit theories. In these theories, economy and fluctuations in its functioning may be influenced by conditions of crediting, interest policies and the amount of money in circulation. Karvaš only briefly touches on these theories.

The second half of the 20th century saw the renaissance of the so-called credit theories and took the form of monetary theories of the cycle. The most prominent figures of the theories are M. Friedman (chief representative of monetarism) and F. A. Hayek, a notable representative of The Austrian School.

In his book, Karvaš does not even mention Friedman unlike F. A. Hayek who was the creator of Theory of Money and Trade Cycle. As Hayek sees it, the root cause of cyclical fluctuations are changes in the amount of money in circulation.

The most important conclusion of Hayer is that changing the amount of money in circulation as well as changes in the number of offered loans elicit a chain of events, which redirect the capital into unusual industries. He also claims that the cause of cyclical developments roots during the expansion phase, since the number of poor investments and loans increases. Therefore, as non-effective investments and business declines, so begins the recovery process for the economy.

In the eighties, several theories emerged about the real economic cycle, which claim that there are big and random fluctuations in technological advances. These fluctuations create demand shocks which then lead to fluctuations in GDP and employment levels. Real factors and mostly shocks in implementing modern technologies are regarded as the main source of instability and cyclical developments.

The problem of cyclical developments of the economy remains a key issue in debates among economists. In light of new conditions and events, new theoretical explanations emerge as to the sources of economy fluctuations.

The Legacy of Imrich Karvaš for Crises in the Era of The Slovak Republic as an Independent State (Pavol Ochotnický)

The study aims to define the selected main ideas of prof. Karvaš's works on the root causes of crises and how to overcome them by economic, fiscal, and monetary policies in the modern history of the SR as an independent country. This way, the research attempts to answer the main research question: What would be prof. Karvaš's recommendations as to how to overcome crises in the era of independent SR if he lived today?

What are crises? Karvaš defined crises as “decline in economic activity” in case the state of “inter-economic” equilibrium is disrupted. By “inter-economic” Karvaš meant failures leading to crises caused by changes in market relations among the goods and services market, labour market, capital market or foreign exchange market. For Karvaš, the recurring cyclical fluctuations of the economy of “ripples, conjunctural and structural crises” are really only “one-time crises” in his historical experience. Among the causes of these are, according to him: (a) war with failures in production, consumption, and distribution, (b) social unrest and repercussions, (c) fluctuations in crop yields negatively affecting prices and related retail chains, (d) sudden changes influencing production or sales (including changes in production techniques, (e) natural disasters as earthquakes, floods, etc.

What is the role of the state and its anti-crisis policy? “A policy which should prevent the effects of conjunctural crises is a tool of regular economic policy.” Karvaš assumed that a modern state is able to successfully predict such crises, due to its deep knowledge of its own economic system. Therefore, in order to stop destructive and social shocks from spreading, the state “ensures the lowest possible national-economic damage in depression phase during the time of prosperity”. According to Karvaš, the true anti-crisis policy can be spoken of in cases (a) to (e) where the state or another public authority actively influences the economy and mitigates or averts the effects altogether of a crisis being resolved. In case of crises, Karvaš was influenced by Keynes. Despite that, there are some elements of “stop-go” policy, or rather neo-keynesian scenarios on underproduction or older theories of shocks.

What is the role of monetary policy and institutions of money market during crises? “The base of a healthy monetary policy is the principle of maintaining stability. Maintaining stability, as Karvaš (1947) sees it, means to forestall inflation and deflation. Karvaš later goes on to say that “the requirement of stability is the prerequisite for producing capital and the prerequisite for uninterrupted production process.” As for stabilising measures, the professor recommended their selection and introduction after a thorough analysis of the causes. Opinions on the need of competition and quality of money which serve as some kind of a manual for convergence of Slovak economy to the Czech economy within the first Republic of Czechoslovakia Karvaš expressed by “unifying production conditions”. According to him, a solution to lowering high interest rates – a sign of low supply of capital and high demand – in Slovakia was to “lift the economic activity of a country”. All the while, he warned how the consequences of crises affect the weakest creditors when there was a chance monetary institutions could go bankrupt. Likewise, in the chapter on loan ratios, Karvaš was not against help of the state in case of damage to the banks or creditors if the crises hit the bank sector.

When is it okay to increase public debt during crises? From the above as well as from other other works by Karvaš, it can be concluded that during his time as the Governor of the Slovak National Bank, he agreed with active involvement in the functioning of economy in

theory as in practice. A typical example of his views is e.g., keeping an undervalued currency seemingly appear pro-export oriented. As for increasing indebtedness of a state, we had a different opinion on the aim of such actions. A reserve bank "funds a cash deficit with a short-term loan, and a budget deficit with long-term financing". "A reserve bank gives state loans either to cover its public investments or to cover its common state expenditure, e.g., employee salaries. The latter is net inflation, increasing the pensions with no equivalent on the side of production goods!"

What is the role of good communication of economic partakers in crises? Mainly in Karvaš's works (1933, 1947) as well as from the above it can be concluded that professor Karvaš was an advocate of constant communication and close cooperation among the main economic partakers as the representatives of central banks, a prime minister, other ministers (mainly a finance minister, a minister for agriculture, transport), and businesses. Or rather, he was critical of low levels of cooperation between, say, businesses and the government.

What have been the main causes of economic crises since 1993 when Slovakia became a separate state? As the cause of the after-effects of a transformation recession (TR) in 1993 can be regarded the so-called Washington consensus put forward by Williamson (1990), which was applied on transformation of the economy in Czechoslovakia, its dissolution, and non-regulated conversion of arms industry. In the case of the financial crisis in 1998, associated with extremely high interest rates, the additional supply for capital due to privatization loans in "small" and "big" wave of privatization lead to macroeconomic scenario of the so called "the privatization trap". The Global Financial Crisis (GFC) of 2007/2008 was a typical example of a supply-demand shock due to financial crisis in the USA and its later transfer into the Krugman's International Finance Multiplier in national economies. The after-effects of the Global Pandemic Crisis (GPC) of 2020-2021, or even the Global Energy Crisis (GEC) have their own causes in supply-demand shocks or in supply-energy shock.

What would be Karvaš's recommendations as to how to overcome crises in the SR after 1993? The ten economic commandments of Karvaš applicable universally for national economies, in order to help them overcome crises as winners on the global scale against competitors, could be summarized as follows:

Maintain stable prices as a monetary environment favourable for efficient functioning of essential forces of entrepreneurship, invention, hard work, and frugality, for they are the true source of economic growth,

In case of supply shocks and unprecedented crises, use all available tools of the monetary policy, as well as energy and materials regulation,

In case of crises, cooperate closely and search for common ways out by reaching a consensus of as broad a spectrum of domestic partakers as possible in the economy (the government, the Governor of the Slovak National Bank (NBS), businesses and their associations, representatives of the employers, professional non-governmental associations etc. together

with holders of supranational policies and strategies),

During crises, focus fiscal policy on expenses that have a potential of investment growth and not on the short-term anti-inflation consumption,

Create the same conditions and offer the corresponding financial support to domestic companies in order to maintain competitive ability of companies as in other states.

Pay rapt attention to infrastructure and invest in it during crises, as it can then support mobility of production factors, including the international infrastructure.

Implement state interventions to production technology by state regulations, standards, and administrative interventions.

Stimulate entrepreneurship with various direct and indirect tools, as for instance the state guarantees on investment loans, give profit guarantee, exemption to tax and fees, preferential treatment of railway and customs tariffs, separate privileged business subsidizing of goods or intermediate products, etc.

Focus the separate entrepreneurship on building not only road infrastructure, but also hydropower dams, river and waterway adjustments, and the like.

Engage in industries, where the state can improve competition environment by also doing business in industries with mostly private capital.

Despite undoubtedly different conditions where Karvaš worked as a scientist, an economist or as an authority on significant economic policy decisions, it can be concluded that his opinions, main legacy, or principles of eliminating effects of crises in economic policy have all one thing in common: to maintain prosperity, economic stability and the highest possible cooperation of the main political agents in the country. The above is true despite possible different economic and political opinions, and values.

The Legacy of Imrich Karvaš's Habilitation Thesis in the field of Inflation to the Present (Emília Zimková)

The contribution is based on the habilitation thesis of Prof. Imrich A. Karvaš entitled "French inflation and the resulting knowledge for monetary policy". Despite the fact that this work was created in 1928, its main ideas are extremely relevant to the present time. The author discusses the post-war economic problems of France and other countries of Europe and the USA, which were reflected in the high rate of inflation and the urgent need for its consolidation. His professional appeal is surprisingly topical even for the current monetary policy of countries plagued by the financial, Covid and war crisis. Based on a detailed analysis of macroeconomic data of the countries examined (government expenditure, indebtedness, development of real economy, inflation, exchange rate developments...) and knowledge of their internal structural relations, Prof. Imrich A. Karvaš emphasizes holistic solutions for inflationary consolidation, based on fiscal consolidation. His legacy can thus also be a healing

for today's EU and US countries.

Karvaš emphasizes that inflation is a consequence of the imbalance of the state budget. A prerequisite for any monetary reform is the reform of the public finance. In his habilitation thesis, Karvaš first systematically and in detail describes the development of public finance, domestic and foreign purchasing power of the franc during the First World War. Consequently, he studied the plan for the Monetary Reform in France, which was elaborated and implemented in October 1926 in response to the (domestic and foreign) depreciation of the French franc. He stresses that the conditions for stabilisation were of a dual nature: moral and technical. The moral conditions consisted in the need to restore the confidence of the native population and foreigners in the Franc to hoard the currency. The technical conditions for stabilisation included: (1) balance of payments, (2) balance of the state budget, (3) balance of payments of the treasury, (4) definitive adjustment of foreign liabilities, (5) sufficient currency coverage in gold and foreign exchange.

Since the inflation in France, with all its consequences, was triggered by a chronic government budget deficit, its elimination was the first prerequisite for stabilization. This was followed by tax adjustments (indirect taxes became the main source of budget revenue), which ultimately resulted in a surplus of the 1926 budget. In order to keep the balance of the budget on sustainable path, in addition to reforms aimed at increasing regular budget revenue, it was also necessary to adjust the issue of sovereign debt.

The adjustment of the French government debt included the area of external and domestic debt. In the area of external debt, the most important issue was to spread it over as long a period as possible so that its annual amortization would burden the state budget as little as possible. The issue of internal debt was related to the rebuilding of the confidence of the population and to the proper management of debt and proper payment of interest. The confidence of the population was completely restored since there were no difficulties in the work of the newly created amortization cash agency. The overall results of the monetary reform proved the correctness of inflation theory.

The methodology of the habilitation thesis of Imrich Karvaš has features of currently applied methodology of the International Monetary Fund, entitled the financial programming that is applied by all central banks and fiscal authorities. The methodology is primarily based on an emphasis on high-quality processing of the most detailed data, their visualization, quantitative and qualitative analyses, followed by generalized knowledge and finally by the prediction of future development.

Legacy of professor Karvaš in the field of inflation for today's practise and academia is expressed in (i) necessity of stabilization of public finances, (ii) promoting central bank cooperation and compliance with fiscal rules, (iii) internationalisation of study programmes, (iv) an appeal to the use of rigorous analysis in generalizing knowledge, (v) an emphasis on critical thinking and an emphasis on our ethics and integrity. Our economic prosperity is also

based on them.

Monetary Policy of Slovak National Bank (1939 – 1944) – Theoretical Foundations of the Governor Imrich Karvaš and their Practical Implementation (František Chudják)

Prof. Karvaš as a national economist focused his attention on monetary policy. Inflation in the twenties was regarded by Karvaš as primarily the cause of post-war budget deficits and covering them by short-term cash coupons. They were used to create a new purchasing power and therefore, Karvaš saw the solution of a stabilised currency primarily in restoring disrupted budget imbalance. When analysing the causes of inflation, Karvaš pointed out the effects of foreign purchasing power of a monetary unit on the price levels and the fact that it is accentuated when state expenditure is covered by loans and the subsequent increase in interest repayments from previous loans and their repayments.

As the most influential national economist of the pre-Munich Slovakia, Prof. Karvaš became the first governor of the Slovak National Bank, from 1939 to 1944. Thanks to his cautious approach, the monetary and credit policies of Slovak National Bank were moderate and restrictive since its establishment when giving a central credit, as it was not in the interest of the Bank to disproportionately increase bank notes in circulation, which would create artificial purchasing power increasing inflation even further. SNB challenged banks, which were asking for a credit, to obtain the means needed for their transactions by using cash hoarding as well as their own resources, since SNB itself supported the most extreme kind of caution and strict censorship when giving the central credit. SNB was subject to bitter criticism due to its uncompromising attitude from financial institutions.

In difficult war conditions, Karvaš as the Governor of Slovak National Bank successfully maintained stable Slovak crown with his thought-out and effective monetary policy for a remarkably long time. He also succeeded in accumulating 7.5 tonnes of monetary reserve in gold, as well as increasing low foreign reserve assets (initially, they only consisted of foreign exchange claims of Slovak businesses). He was also successful in protecting the monetary reserves for the re-established Republic of Czechoslovakia. However, Karvaš knew that gold itself would not be enough to avert either devaluation or revaluation of a financial unit, as can be seen on the crisis after 1930. The author of the paper analyses and disproves persisting myths about gold and foreign reserve assets of Slovak National Bank from 1939 to 1945, as well as the Fund-raising for the Gold Treasure of the SR.

Imrich Karvaš pointed out that stability of a monetary unit could only be maintained by strict price policy and by keeping balance between production and consumption. He required introduction of functional salary policy which would respond to economic needs, low-cost and yet productively oriented financial policy. He warned that measures in all aspects of economic policy must be introduced harmoniously and support each other, as significant

price, or salary movements along with non-economy in state finances could become a cause for general shifts in economic figures. This, in turn, would lead to inflation so high, it would destroy economic value. The author of the paper tracks efforts of Imrich Karvaš in applying and following policies leading to achieving price stability. Other than that, the author takes notice of Karvaš's activities towards establishing the Institute of Research in Economy (called Institute of Boom Research of the SNB before 1944), The Price Institute, Supreme Supply Institute.

The author concludes with ethical and humanistic legacy of Imrich Karvaš, who was a fierce critic of violating the fundamental rights and freedoms of Slovak citizens, be it in the efforts of the Ľudáks regime to get rid of the bank secret. Karvaš warned against economic and political effects of Aryanization and deportations of Jewish citizens, he refused the suggestions to make use of gold and foreign reserve assets of SNB for political goals.

Over the Threshold - The Story of Untimely Slowdown of the Real Convergence (Karol Morvay)

In light of the Slovakia's anniversary as an independent country, the assessments of the reached results and the economy level have become more pronounced within social debate. This way, more attention was drawn to the problem of real convergence, stressed out by the economists for some time and their comments seem reasonable.

According to some of them, there is a shortage of published data about the real convergence (due to inaccuracies in showing price levels and the standard of purchasing power or the economic parity which is then transferred to international GDP comparisons per capita). However, even disregarding possible measurement inaccuracies, the problem is real.

Long-term growth is accomplished through three essential channels: The capital, labour and production channels in factors of production. All three channels have been narrowed in the last decade:

The narrowing of the capital channel can be observed through a decline in the rate of investment (the share of gross fixed capital formation in GDP has fallen below the level of those countries that the Slovak Republic wants to catch up with), through a halt in catching up with advanced economies in the capital endowment of labour (fixed assets per worker; "capital deepening"), or through the lagging of the dynamics of gross fixed capital formation behind the values of the other EU countries after 2017. The recent pandemic recession has only deepened the problem and the SR has experienced a plummeting formation of capital (in comparison to other EU countries).

The narrowing of the labour channel is seen by the annual decline in the working-age population, the reliance of some industries on the use of labour immigration, and the comments of managers that it is the labour shortage that limits production. The current

slowdown of the economy (2023) may further delay the issue (as it happened in case of pandemic recession), although in a new growth period, this issue will begin again and more pronounced.

The production channel is a problem in its own right. A massive increase in factors of production was the main driver of economic growth, especially in the run-up to the 2009 global recession. The Slovak economy was one of the leaders among Central and Eastern European countries in labour productivity growth. This growth was aided by growth in foreign investments accompanied by adopting foreign technologies, joining global markets, copying production processes in more developed economies and the like. In the last decade, the production growth has slowed down, owing to depleting its former driving forces (and the formation of new ones). The indicators that new driving forces of production were formed did not improve (indicators of innovation, business research and development accumulation of intangible assets etc.).

In light of the character of these three channels, the biggest gap can be evidenced on the third one (production). Massive capital / labour expansion is not ruled out, although it is not probable either (resources from the Recovery Plan might be a temporary fix). Expansion of factors influencing production is possible in view of low baseline level of these factors. And promoting this channel is within the 'reach' of domestic public policies (e.g. unlike changes in the demographic structure). The peripheral position of such policies is inconsistent with their potential benefits for various interest groups (e.g. benefits for employer and employee at the same time).

From Regionalism to Regional Politics – A Need for Expertise and Courage (Anton Marcinčin)

The need to create and implement regionally targeted economic policies is perhaps the primary topic of Karvaš's case study from 1933 called "Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku" (Unification of Production Conditions in the Czech lands and Slovakia). It would be a mistake to ignore the fact that the potential in these two countries along with their conditions were different and that the problem would solve itself. This is also his legacy for today – we need an expert assessment of the alternatives and the courage to implement the best one. At the same time, Karvaš is also modern: he repeats current regional policy.

He analysed the conditions for economic growth and social situation. He pointed out large differences in the state of transport infrastructure, the sectoral composition of the economy and the level of incomes. Before World War I, the density of the railway network in Slovakia and Subcarpathian Rus was 0.062 km/km², while in Czechia it was 0.130 km/km² and in Silesia 0.136 km/km². Agriculture in Slovakia employed almost two-thirds of the active population, while in Moravia it employed 46 per cent and in Silesia 35 per cent. In Austria,

3,155 K per year were spent on education for the needs of industry, while in Hungary only 739 K per year. In Slovakia, the nobility took up industrialisation only in the first half of the 19th century, when internationally competitive large-scale industry had already been established in the Czech Republic. Also, 41 per cent of Slovak taxpayers were in the lower income bracket, compared to 33 per cent in Moravia.

Karvaš mentions "lack of planning" in economic policy, inadequate monitoring, and assessment of policies (ex-ante and ex-post RIA) as well as lack of sense for regional requirements as policies maximizing regional and therefore national wealth. "Even if by chance a demand is met, it happens only under political pressure, usually only occasionally, without a system." He also points out the need of active industrial policy – in accordance with recent declaration of the International Monetary Fund.

Even three decades later, Slovakia is still not in a better state, as can be seen in many statistics, international comparisons and anecdotal records. Slovakia does not maximise regional wealth and thus national wealth because its economic model lacks expertise and courage. The baseline conditions of the territories are unknown, alternatives are not assessed, the impacts of policies are not monitored. There is no courage when formulating a real economic model for Slovakia; no courage whatsoever to decentralize finances and let regions handle things by themselves. And while this happens, there seems to have been no plan when setting priorities for tens of billions of euros and what has been achieved with them so far.

According to OECD (Slovakia claims allegiance to it): "Subnational governments – states, regions, municipalities – play a key role in public investments including investments in infrastructure, since they invest in areas critical for growth and welfare. Within OECD, subnational governments are responsible for 57 % of the total public investments. Territorial approach towards public investments supported by effective multi-level governance helps countries maximize return on the investments in regional development." In Slovakia, local governments are given only 20 % of public investments. There is a notion that local governments are to take care of common maintenance, renovations, maybe even social economy and small businesses. However, it should not support education, science and research, it should not enter into public-private partnerships as well as make decisions about its economic future. This is how motivations and financial rules have been set.

Human capital is key. Thus, what does Slovakia need? Along the ever-mentioned factors, human capacities should be used more efficiently as a growth factor by better employment – the true decentralisation of decision-making. However, this also requires financial decentralisation and industrial policy.

Contribution of Imrich Karvaš to Theoretical-Methodological Fundamentals of Economic Policy Formation (Monika Šestáková)

The aim of this research is to summarise some generally valid theoretical-methodological principles of Karvaš's works, which are still topical for formation of economic policy of a state in current conditions.

Economic policy should, as Karvaš saw it, follow society-wide interests, not interests of individual economic subjects. This thinking is linked to Karvaš's emphasis on the importance of ethics in economic science and practice. "Value of an individual from societal standpoint is determined by rate to which it contributes to common welfare of the whole." At the same time, Karvaš thought that state policy as well as policies of other public authorities should be governed by the principle of rationality, i.e., it should strive to achieve society-wide objectives while minimising expenses.

In this context, however, the question arises as to who is to determine the society-wide objectives. Professor Karvaš assumed co-existence of various economic systems with the extreme case of individualistic system based on private ownership, private initiative of economic subjects (and initially free competition) on one side of the spectrum and collectivist system with a centralised of decision-making and planning on the other. Prof. Karvaš does not explicitly state which system is optimal. However, from all his works, it can be implied that the individualistic system was in his opinion the natural one. These days, of course, state interventions play a much more significant role and competition is highly modified as a result of concentration of production and emergence of monopolies. The state should intervene where the market mechanisms are unable to ensure reaching society-wide objectives, where de-centralised subjects are not interested in securing certain activities. The state should also carry out new tasks related to society-wide direction of technical development or solve emergencies.

In an individualistic system, the collective body established by democratic elections is supposed to determine the objectives of society. At the same time, he was aware that in practice, this institution often promotes interests of a particular political party (or parties) which represents objectives of only a part of society. In such situations, he clearly recommends that the needs of weaker members of society are also to be respected. Nevertheless, this is not the only problem in such situations.

It is clear from multiple works of Karvaš that he saw it as a grave problem in discontinuity of economic policy. His key thought, that all economic processes happen in space and time, cannot be reduced to only respecting regionalist understanding of specific local conditions. Decision-making in time means considering the specific causes, which lead to certain events in the past and which economic policy attempts to solve. Chaos beckons if individual measures change and systemic contexts with other parts of economic system

are not taken into account. The systemic view on economic policy is a very important part of Karvaš's approach. Furthermore, implementing economic-political decisions in time means to estimate what the future effects of the measures will be and ensure the resources to finance them are available. Respecting space and time in economic policy also means that it is impossible to copy measures adopted in other countries. Within cultural context, psychology of population and other non-economic factors, and as a result of the state measures adopted in the past, effectiveness of similar measures may be different across countries.

Professor Karvaš highlighted the importance of labour distribution, including the international one and he foresaw the creation of large supranational groups. However, the groups need to emerge as a result of initiatives of national states and not as a result of forced initiatives from political power of large countries.

For Karvaš's understanding of economic policy to be successfully adopted, it is not only the prerequisites within political system that are important, but also information management is under pressure to meet high requirements. The present digitization could not be foreseen by Karvaš. Yet, it offers unprecedented possibilities of acquiring and processing of information. It seems the human factor is underrated when assessing relevance of gathered information, their time and space validity and the possibility to manipulate with the human factor on various levels. For this reason, Karvaš's work on statistical data is a significant contribution and not only a display of reliability of a scientist, but also an important prerequisite to forming a relevant economic policy.

Karvaš's Contribution to the Discussion on the Market and Cartel Formation (Ilona Bažantová)

The aim of the study is to analyse Karvaš's opinions on the market and its changes. Imrich Karvaš warned against the changed view of the market and the role of state in the economy from the beginning of the 1930s. In this view, the active state comes forward as an economic subject. Influenced by the crisis in the 1930s, he offered regulative state interventions in regional policy of Slovakia and the support of Slovak economy. Also, the research focuses on Karvaš's work entitled "Influence of cartels on conjuncture" released in 1932. There, he researched the influence of business associations and primarily cartels on the process of conjuncture. According to him, the private-capitalistic system based on liberal principles leaned towards regulated economic system. The transition happens more quickly, as it has finished in technological developments (implementing mechanised mass production and assembly-line production, accelerating and perfecting the transport of goods) which have made it into an organisational aspect of production processes with stress on large capital and on savings in a degree which business associations and cartels use to create favourable conditions, emphasised by the stock form. As a consequence of non-organised economic

activity, a whole range of inconsistencies and crises are created, and it is the cartels which can stop this from happening. Further in his work, Karvaš defines cartel agreements as agreements made between individual businesses within the same industry in order to ensure a stable profitable business running with the help of excluding or limiting free competition on the market. This definition differs from other more general definitions because it accentuates and separates the purpose. Despite this, within one year a similar definition appeared also in Act on Cartels No. 141/1933 Coll. as amended. Also, he specified and defined different types of cartels. At first, Karvaš examined the price changes and analysed pricing processes based on the basis of supply and purchasable demand, on the basis of elasticity, as well as how cartels affect competition and pricing, and thus the course of the conjuncture. As he saw it, it cannot be denied that cartels, mainly the ones in the higher end, in essence, control and regulate free competition. The purpose of cartels is a permanent profitability of businesses that fall within a cartel. By assuring price points do not change, profit becomes more stable and not susceptible to sudden changes and rationalisation increases profit. The market stabilises and supply adjusts based on demand, influenced by cartels. In areas with no cartels or other concentration tendencies, lowering demand is not responsible for proportionate supply reduction. The opposite is true, since lowering demand generally means increase – sometimes a relative one – of supply, disturbing balance between supply and demand and thus begins the process of lowering prices. In order to stop this process from happening and avoid its consequences, cartels introduce price measures and systematically regulate and plan their production.

According to Karvaš, cartels themselves do not cause disruption of competition; it only takes a different form. There will always be competition in supply in general, the market can always introduce substitutions filling the gaps on the market or disrupt it with “former” goods. Another type of competition present is that about free capital resources, released from savings gathered from and within mechanized mass-production. Furthermore, the so-called outsider market – those who are not members of cartels – will also always experience competition as is the case with newly-built factories. Even within cartel associations there is a latent competition, when every member of the association takes into account the limited degree to which cartel agreements are valid. And this is even more true on an international level.

Imrich Karvaš – The Rational Middle Course among Radicals (Július Horváth)

Imrich Karvaš's life and academic work reflects the development of European politics and economics of the 20th century.

This research focuses on the events, decisions, and political effects which influenced professor Karvaš and his intellectual works. The contribution also touches on the key areas

of his intellectual and personal life.

In the beginning, Karvaš chose a purely academic path, and his first monetary-oriented publications are the evidence of this. As a very talented young multilingual student, Karvaš was supported primarily by Prague economic circles and received prestigious scholarships at leading European universities. He used these opportunities for his quick personal scientific growth. This has been documented within publications from the end of 1920s, having noticeable characteristic features of his scientific character – a deep understanding of financial and monetary topics at the state level.

Later on, he changed his viewpoint on the economic world due to the economic crisis and an inadequate reaction of Prague Economic Policy on problems within Slovakia. He started to take notice of the underdevelopment problems as something different from direct monetary research. Karvaš's approach becomes more complex and from a monetary professional, he turned into a student of development issues in Slovakia; he also knew the historical basis for these problems.

Karvaš's personal and scientific life was influenced heavily by international political events in the 1930s. In response to the war-foreign-policy events determined of the period, Karvaš took a step back and refocused on his monetary interests as he became the leader of the central bank, and by the fact that he tried to produce such economic policy, which would provide the newly formed state a favourable monetary background. Also, around the same time he became a part of high politics as he got in the way of two violent political movements, influencing his further life.

In a short post-war and pre-communist period, he culminated his scientific career when he published one of the first textbooks on economics in Slovak language. In this short period, Karvaš was already a mature scientist who had decades of peak maturity ahead of him, in a domestic and international environment. However, after the change in the political character of the country at the end of the 40s, his scientific career ended, like that of other giants of Czech and Slovak economic thought.

Alfabetická charakteristika autorov

doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc.

Absolventka Univerzity Karlovy v Praze v oboru ekonomie a právo, docentka Univerzity Karlovy v oboru ekonomie. Hlavní pracovní poměr má na Právnické fakultě UK v Praze na Katedře národního hospodářství. Dlouhodobě se věnuje českému ekonomickému myšlení poloviny 19. století až poloviny století 20. z hlediska dějin ekonomických teorií, hlavních osobností i z hlediska právně-historického kontextu. Je autorkou 3 monografií – „Teoretická východiska ochrany hospodářské soutěže v českých zemích: právně-historický a ekonomický pohled“ (2022); „Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled“ (2005); „Družstevní a svépomocné koncepty v českém ekonomickém myšlení: vývoj názorů a pokusů o praktickou realizaci do roku 1948“ (2002), autorkou více než 60 odborných článků, kapitol v monografiích a sbornících.

PhDr. Ľudovít Hallon, DrSc.

Absolvent odboru slovenčina – dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1983. Od roka 1986 je pracovníkom Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Boli mu udelené v roku 1992 titul CSc. a v roku 2016 titul DrSc. Od roka 2009 je vedúcim oddelenia dejín vied a techniky Historického ústavu SAV. Zaoberá sa dejinami techniky a hospodárstva na Slovensku a v širšom priestore strednej Európy v prvej polovici 20. storočia. Je autorom alebo spoluautorom 14 monografií a asi 140 kapitol v monografiách a vedeckých štúdií doma a v zahraničí, z monografií napríklad Industrializácia Slovenska 1918 – 1938. Rozvoj alebo úpadok? (1995); Tatra banka v zrkadle dejín Slovenska (2007); Vojnové škody a rekonštrukcia Slovenska 1944 – 1948 (2011); Chemický priemysel v zrkadle dejín Slovenska (2011); Firma Pittel a Brausewetter v dejinách Slovenska (2013); Kauza Karvaš (2014); Slovensko v hospodárskom priestore Nemecka 1939 – 1945 (2015); Americko-slovenská banka (2021); Automobilizmus na Slovensku v prvej polovici 20. storočia (2022).

prof. Dr. MA Ing. Július Horváth, Ph.D.

Absolvoval štúdium ekonómie v druhej polovici sedemdesiatych rokov na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave, v roku 1996 dosiahol akademický titul PhD. V roku 2009 bol menovaný univerzitným profesorom. Je členom Academie Europey a tiež Rady European Society for History of Economic Thought. V roku 2020 publikoval v Palgrave Macmillane knihu Introduction to the History of Central European Economic Thought. V roku 2022

publikoval v nakladateľstve Routledge knihu *History of Slovak Economic Thought*. V oboch prácach diskutoval práce Imricha Karvaša a aj ďalších významných ekonómov.

PhDr. František Chudják, PhD.

Absolvent odboru história - archívniectvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1992, po ukončení doktorandského štúdia mu bol v roku 2011 udelený akademický titul PhD. Od roku 1995 pracuje v Národnej banke Slovenska. Vo svojom výskume sa zaoberá dejinami centrálného bankovníctva na Slovensku, vzťahom medzi bankami a priemyslom v rokoch 1918 - 1938, problematikou bankových elit, ako aj každodenným životom bankových úradníkov. Je spoluautor a editor publikácií - *Ľudia, peniaze a banky* (2003), *Platidlá na Slovensku* (2011, 2017), *Dejiny centrálného bankovníctva na Slovensku* (2013), *Centrálné bankovníctvo v stredoeurópskom priestore* (2014), autor vyše 50 štúdií a odborných článkov v domácich a zahraničných časopisoch.

prof. Ing. Ján Lisý, PhD.

Ján Lisý je v súčasnosti emeritný profesor na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave. Po ukončení doktorandského štúdia v odbore dejiny ekonomických teórií v roku 1982 boli mu udelené titul PhD., v roku 1985 docent v odbore dejiny ekonomických teórií, v roku 1999 profesor v odbore národné hospodárstvo. Pôsobil v rokoch 1995 - 2007 ako vedúci Katedry ekonomickej teórie, v rokoch 2007 - 2015 ako dekan Národohospodárskej fakulty EU v Bratislave.

univ. prof. I. R. dipl. Ing. Dr. Mikuláš Luptáčik

Je svetovo uznávanou kapacitou v oblasti matematickej ekonómie a ekonomických analýz. Ťažiskové oblasti jeho vedeckovýskumnej činnosti sú kvantitatívne metódy v ekonómii, modely na skúmanie štrukturálnych súvislostí ekonomiky, teória hospodárskeho rastu a ekonómia životného prostredia, analýza efektívnosti a produktivity, ale tiež industriálna ekonómia. Publikoval viac ako 70 článkov v karentovaných medzinárodných časopisoch (napr. *Journal of Economic Dynamics and Control*, *Economic Systems Research*, *Ecological Economics*, *Empirica*, *Journal of Economics*, *European Journal of Operational Research*, *Socio-Economic Planning Sciences*, *Journal of Operational Research Society*, *Ekonomický časopis*). Publikoval tri monografie v zahraničných vydavateľstvách (napr. Springer) a podieľal sa na znovuvydání Karvašovho diela *Základy hospodárskej vedy* vydavateľstvom

Veda pri SAV v Bratislave roku 1999. Je emeritným profesorom Ekonomickej univerzity vo Viedni (WU Wien), vedeckým riaditeľom Ústavu pre ekonomický výskum (IWI Industriewissenschaftliches Institut) vo Viedni a členom vedeckej spoločnosti Academia Europea. Bol predsedom Rady pre spoločenské vedy APVV, členom pracovnej skupiny Akreditačnej komisie vlády a v rokoch 2015 – 2019 dekanom Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave.

Ing. Anton Marcínčin, PhD.

Anton Marcínčin sa špecializuje na regionálny rozvoj a je zakladateľom iniciatívy Regionálny rozvoj teraz! Vyštudoval na FEL ČVUT v Prahe a CERGE-EI Praha a obhájil titul Ph.D. v odbore ekonómia na Karlovej univerzite v Prahe. Získal niekoľko štipendií na Tinbergen Institute v Amsterdame a LSE v Londýne. Marcínčin pôsobil ako výskumník, ekonóm Svetovej banky v Bratislave, poslanec parlamentu, splnomocnenec vlády pre zaostávajúce regióny a poradca ministra financií. Publikoval desiatky vedeckých článkov, edituje Ročenku regionálneho rozvoja, prednášal na viacerých univerzitách a podieľal sa na mnohých medzinárodných výskumných aktivitách. Publikuje od roku 2007 pravidelné rubriky v Hospodárskych novinách a od roku 2015 aj v Pravde.

doc. Ing. Karol Morvay, PhD.

Karol Morvay je absolventom Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave, na rovnakej univerzite získal v roku 2000 titul PhD. a v roku 2021 tu aj habilitoval v odbore Národné hospodárstvo. Pracuje na NHF EUBA, Katedre hospodárskej politiky ako docent a na Ekonomickom ústave SAV ako vedecký pracovník (čiasťočný úväzok). Vo výskume sa zaoberá hlavne makroekonomickým vývojom krajín strednej a východnej Európy a súvislosťami makroekonomických javov s trhom práce. Je autorom alebo spoluautorom publikácií ako Ekonomické recesie na Slovensku (2022), Slovenská ekonomika na ceste od nedostatku práce k nedostatku jej produktivity (2020) alebo trojdielnej série Pohľady na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky (2013, 2014, 2015).

prof. Ing. Pavol Ochotnický, CSc.

Pracovne pôsobil v riadiacich funkciách výskumných ústavov, Centra strategických štúdií, v top manažmente Slovenskej sporiteľne a RM Systéme Slovakia. V súčasnosti pôsobí ako profesor v odbore financie, bankovníctvo a investovanie a ako vedúci Katedry financií na

Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzite v Bratislave. Okrem iného je zodpovedný za rozvoj doktorandského štúdia programu financie, je zástupcom garanta spoločného programu MSc. International Finance s NTU UK. Odborne sa zameriava hlavne na modelovanie ekonomického rastu a jeho faktorov, fiškálnu udržateľnosť, modelovanie efektov vládnych výdavkov, rating, prežitie / zlyhanie firiem, determinanty a konkurencieschopnosť krajín. Pôsobil v poradných a riadiacich orgánoch vlády, v dozorných radách finančných spoločností na Slovensku, SOPK. Koordinoval projekty Svetovej banky a Ministerstva financií Slovenskej republiky a APVV.

prof. Ľuboš Pástor, PhD.

Ľuboš Pástor prednáša finančnú ekonomiu na Chicagskej univerzite (University of Chicago, Booth School of Business) v pozícii Charles P. McQuaid Professor of Finance. Zároveň pôsobí ako člen Bankovej rady Národnej banky Slovenska a riaditeľ Európskej finančnej asociácie (EFA). Bol v rokoch 2016 – 2019 riaditeľom Americkej finančnej asociácie (AFA) a v rokoch 2016 – 2017 prezidentom Západnej finančnej asociácie (WFA). Publikuje v špičkových odborných časopisoch ako *American Economic Review*, *Journal of Finance*, *Journal of Financial Economics*, *Journal of Monetary Economics*, *Journal of Political Economy* a *Review of Financial Studies*. Jeho štúdie a odborné články dosiahli viac než 20 000 odborných citácií a získali viacero odborných ocenení. Profesor Pástor získal vedecký titul PhD. v oblasti financií na University of Pennsylvania, Wharton School. Za pedagogickú činnosť mu Chicagská univerzita udelila ceny McKinsey Award for Excellence in Teaching (2011) a Faculty Excellence Award (2009, 2010).

doc. PhDr. Monika Šestáková, DrSc.

V rokoch 1962 – 1990 vedecky pracovala v Ekonomickom ústave SAV so zameraním na dejiny ekonomického myslenia a analýzu vývoja vo vyspelých trhovách ekonomikách. V rokoch 1991 – 2000 pôsobila ako docentka na Strojníckej fakulte STU v Bratislave. Od roku 2001 do súčasnosti pedagogicky pôsobí na Vysokej škole manažmentu v Bratislave.

prof. Ing. Emília Zimková, PhD.

Emília Zimková v súčasnosti pôsobí v pozícii profesora financií na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, kde pred 10 rokmi založila vedecký seminár venovaný osobnosti prof. Imricha Karvaša (www.vsik.sk). V minulosti pôsobila na menovom

úseku Národnej banky Slovenska na pozícii vedúcej oddelenia a tiež na pozícii poradkyne viceguvernérky Národnej banky Slovenska. Absolvovala kurz finančného programovania v Medzinárodnom menovom fonde vo Washingtone, D. C., niekoľko výskumných pobytov v Tokiu, Birminghame, Frankfurte nad Mohanom, Paríži, Ríme a v Prahe. Kontinuálne spolupracuje s Národnou bankou Slovenska, ako aj s najvýznamnejšími komerčnými bankami pôsobiacimi na Slovensku. Svoje výstupy publikovala v časopisoch *Journal of Economic Behavior and Organization*, *Expert Systems with Applications*, *Journal of Policy Modeling*, *Economic Change and Restructuring* alebo *Central European Journal of Operations Research*.

Názov Odkaz prof. Imricha Karvaša pre súčasnú hospodársku vedu a prax

Autori Ilona Bažantová, Ľudovít Hallon, Július Horváth, František Chudják, Ján Lisý, Mikuláš Luptáčik, Anton Marcinčin, Karol Morvay, Pavol Ochotnický, Ľuboš Pástor, Monika Šestáková, Emília Zimková

Vydalo Vydavateľstvo EKONÓM, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

Vydanie prvé, 2023

Rozsah 210 strán

ISBN 978-80-225-5075-8 (brožovaná väzba)

ISBN 978-80-225-5122-9 (PDF)

ISBN 978-80-225-5075-8 (brožovaná vazba)

ISBN 978-80-225-5122-9 (PDF)

**Vydavatelství EKONÓM
2023**